

**T.C.
KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI**

**DEMOKRATİK VATANDAŞLIK VE SİYASAL KATILIM BAĞLAMINDA
KUŞAKLAR ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI**

ALİ TOSUN

DOKTORA TEZİ

Danışman: Doç. Dr. Fatma OKUR ÇAKICI

"Bu araştırma, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonunca kabul edilen 01-D-23 numaralı proje kapsamında desteklenmiştir."

NİSAN – 2024

T.C.
KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**DEMOKRATİK VATANDAŞLIK VE SİYASAL KATILIM
BAĞLAMINDA KUŞAKLAR ÜZERİNE BİR ALAN
ARAŞTIRMASI**

DOKTORA TEZİ

Ali TOSUN

Enstitü Anabilim Dalı: Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Enstitü Bilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

“Bu tez 29/04/2024 tarihinde yüz yüze olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri
bulunan jüri üyeleri tarafından oy birliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Prof. Dr. İsmail SEVİNÇ	Başarılı
Prof. Dr. Mustafa KOCAOĞLU	Başarılı
Prof. Dr. Sefa USTA	Başarılı
Doç. Dr. Fatma OKUR ÇAKICI	Başarılı
Doç. Dr. Mehmet ÇAKIR	Başarılı

ETİK BEYAN METNİ

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☒

Hayır ☐

ALİ TOSUN

29.04.2024

ÖN SÖZ

2020 yılında başladığım doktora tez sürecinde desteğini esirgemeyen ve birçok konuda tez sürecini hızlandırmamı sağlayan danışmanım Doç. Dr. Fatma OKUR ÇAKICI'ya teşekkür ederek başlamak istiyorum. Bu çerçevede süreci sağlıklı bir şekilde sürdürmemi sağladığı için tezimde kendisinin önemli katkıları olduğunu ifade etmek isterim.

Doktora tez jürimde olup tezime önemli katkılar sunan Prof. Dr. Sefa USTA, Prof. Dr. İsmail SEVİNÇ, Prof. Dr. Mustafa KOCAOĞLU ve Doç. Dr. Mehmet ÇAKIR'a da teşekkürlerimi sunarım.

Tezin bulgularının analiz edilmesinde değerli katkıları olan ve tezin istatistiksel anlamda doğru bir şekilde biçimlendirilmesinde yardımlarını esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Emre ADIGÜZEL'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Doktora tezime olan desteklerinden dolayı KMÜ Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü'ne ve KMÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü çalışanlarına teşekkür ederim.

Doktora tez sürecinde *yola çıkıp varmayan, yoldan çıkıp varan yoktur* düsturunu şiar edinmemde yardımları olan arkadaşlarıma ve tezimi sağlıklı bir şekilde sonlandırmamı sağlayan katılımcılara da ayrıca teşekkür ederim.

ALİ TOSUN

29.04.2024

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
KISALTMALAR.....	iv
TABLO LİSTESİ.....	v
ŞEKİL LİSTESİ	ix
ÖZET	x
ABSTRACT	xii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: DEMOKRASİ VE VATANDAŞLIK	5
1.1. Demokrasinin Doğuşu ve Dönüşümü	5
1.1.1. Demokrasinin Kökeni, Eski Yunan ve Demokrasinin Temel Özellikleri 6	
1.1.2. Demokrasi Sistemleri	10
1.1.2.1. Doğrudan Demokrasi	11
1.1.2.2. Temsili Demokrasi.....	12
1.1.2.3. Yarı Doğrudan Demokrasi	14
1.1.3. Klasik Demokrasi Kuramları	16
1.1.3.1. Aristoteles ve Halk Meclisi Egemenliği	16
1.1.3.2. Montesquieu: Demokrasi İçin Anayasal Monarşi.....	16
1.1.3.3. Jean Jacques Rousseau: Toplum Sözleşmesi	17
1.1.3.4. Alexis de Tocqueville: Demokratik Devrim	18
1.1.3.5. John Stuart Mill: Liberal Demokrasi ve Temsili Yönetim.....	18
1.1.3.6. Karl Marks ve Demokrasi	19
1.1.4. Çağdaş Demokrasi Kuramları.....	20
1.1.4.1. Elit Demokrasi Kuramı.....	20
1.1.4.2. Ekonomik Demokrasi Kuramı	21
1.1.4.3. Çoğulcu Demokrasi Kuramı.....	22
1.1.4.4. Sosyal Demokrasi Kuramı	22
1.1.4.5. Katılımcı Demokrasi Kuramı	23
1.1.4.6. Radikal Demokrasi Kuramı	24
1.2. Vatandaşlık Kavramı	24
1.2.1. Atina Vatandaşlığı.....	25
1.2.2. Roma Vatandaşlığı.....	27
1.2.3. Ortaçağ Vatandaşlığı ve Aydınlanma Döneminin Vatandaşlığı.....	28

1.2.4. Çağdaş-Ulusal Vatandaşlık	30
1.3. Demokratik Vatandaşlık Kavramı	38
2. BÖLÜM: SİYASAL KATILIM	62
2.1. Siyasal Katılımın Önemli Bir Bileşeni Olarak Siyaset	62
2.2. Siyasal Katılım Kavramı	67
2.2.1. Demokrasilerde Katılım Kavramı	73
2.2.1.1. Katılımcı Kültürü	78
2.2.1.2. Eşitlik Anlayışı	78
2.2.1.3. Bilgiye Erişme İmkânına Sahip Olma	78
2.2.1.4. Siyasi Partilerin Demokratik Yapısı	79
2.2.1.5. Hayatın Her Alanında Katılım Gösterme	79
2.2.1.6. Yerel Yönetimlerin Güçlü Olma Durumu	79
2.2.3. Siyasal Katılım Biçimleri	80
2.2.4. Siyasal Katılımı Etkileyen Faktörler	83
2.2.4.1. Sosyal Faktörler	83
2.2.4.2. Psikolojik Faktörler	93
2.2.4.3. Siyasal Davranış	96
2.2.4.4. Siyasal Kültür	99
2.2.5. Siyasal Katılım Araçları	102
2.2.5.1. Seçimler	103
2.2.5.2. Referandum	104
2.2.5.3. Halk Toplantıları	106
2.2.5.4. Halk Girişimi	106
2.2.5.5. Bireysel Başvuru	107
2.2.6. Siyasal Katılım Aktörleri	107
2.2.6.1. Siyasi Partiler	108
2.2.6.2. Siyasi İktidarlar	108
2.2.6.3. Sivil Toplum Kuruluşları	108
2.2.6.4. Medya	109
2.2.6.5. Devlet	109
2.2.6.6. Kamuoyu	110
2.3. Demokratik Vatandaşlık ve Siyasal Katılımın Kuşaklar Bağlamında Değerlendirilmesi	110

2.3.1. Kuşak Kavramı	110
2.3.2. Kuşak Teorileri	112
2.3.3. Kuşak Ayrımı	113
2.3.4. X Kuşağı ve Siyasal Toplumsallaşma	114
2.3.5. Y Kuşağı ve Siyasal Toplumsallaşma	122
2.3.6. Z Kuşağı ve Siyasal Toplumsallaşma	126
2.3.7. Kuşakların Karşılaştırılması.....	129
3. BÖLÜM: TR52 VE TRC3 İSTATİSTİKİ BÖLGELERİNDE BİR ALAN	
ARAŞTIRMASI.....	136
3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	136
3.2. Araştırmanın Modeli ve Varsayımları.....	143
3.3. Araştırmanın Yöntemi	143
3.3.1. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Varsayımları.....	145
3.3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	146
3.3.3. Veri Toplama Yöntemi ve Kullanılan Ölçekler	147
3.3.4. Etik Kurul Onayı	148
3.3.5. Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenilirliği.....	148
3.3.6. Araştırmanın Pilot Çalışması ve Anket Formunun Hazırlanması.....	148
3.3.7. Araştırmada Kullanılan Analiz Teknikleri	149
3.4. Bulgular ve Bulguların Değerlendirilmesi.....	149
3.4.1. Katılımcıların Demografik Bilgilerine İlişkin Bulgular	150
3.4.2. Katılımcıların Siyasetle İlgili Tutumlarına İlişkin Bulgular.....	153
3.4.3. Siyasal Katılım Ölçeği ve Demokratik Vatandaşlık Tutum Ölçeğinin Değişken ve Yeterlilik Bilgilerine İlişkin Bulgular	156
3.4.4. Siyasal Katılım Ölçeği ve Demokratik Vatandaşlık Tutum Ölçeğinin İki Bölgedeki Frekans Dağılımlarına İlişkin Bulgular	163
3.4.5. TR52 Bölgesi ve TRC3 Bölgesinin Siyasal Katılım Ölçeği ve Demokratik Vatandaşlık Tutum Ölçeğine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular.....	175
3.4.6. Değişkenlerin Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular	186
SONUÇ VE ÖNERİLER	201
KAYNAKÇA.....	225
EK	248
ÖZGEÇMİŞ	255

KISALTMALAR

A.B : Avrupa Birliği
TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu
TR52 Bölgesi : Karaman, Konya
TRC3 Bölgesi : Batman, Mardin, Şırnak, Siirt

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Demokrasi Türleri	8
Tablo 2: Yurttaşlık Biçimleri	38
Tablo 3: Yurttaş Katılım Modellerinin Özellikleri.....	39
Tablo 4: Yapay ve Gerçek Katılımın Kıyaslanması.....	45
Tablo 5: Başarılı Yurttaş Katılım Yöntemleri İçin Temel Değerlendirme Kriterleri ve Göstergeleri.....	51
Tablo 6: Demokrasi Modelleri ve Demokratik Katılım Düşüncesi.....	53
Tablo 7: Demokratik Bir Süreç İçin Gereken Koşullar	77
Tablo 8: Katılım Yoğunluğu.....	81
Tablo 9: Kitle İletişim Araçlarının İşlevleri.....	93
Tablo 10: Kuşakların Zaman Dilimleri.....	114
Tablo 11: X Kuşağının Sahip Olduğu Özellikler.....	117
Tablo 12: Y Kuşağının Sahip Olduğu Özellikler.....	124
Tablo 13: Z Kuşağının Sahip Olduğu Özellikler.....	127
Tablo 14: Kuşakların Karşılaştırmalı Olarak Gösterilmesi.....	132
Tablo 15: Kuşakların Tutum ve Değerleri.....	133
Tablo 16: Kuşakların Siyasal Toplumsallaşma Göstergeleri.....	134
Tablo 17: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS).....	137
Tablo 18: İllere Göre Nüfus Sayıları.....	142
Tablo 19: Bölgelere Göre Nüfus Sayıları.....	142
Tablo 20: Doğum Yılına Göre Kuşak Dağılımı.....	150
Tablo 21: Cinsiyet Dağılımı	150

Tablo 22: Eğitim Durumu.....	150
Tablo 23: Medeni Durum	151
Tablo 24: Mesleki Durum.....	151
Tablo 25: TR Bölgesi (Şehir)	152
Tablo 26: Yaşanılan Yer.....	152
Tablo 27: İdeoloji-Kuşak Durumu.....	153
Tablo 28: Siyasi Parti Üyeliği ve Sivil Toplum Kuruluşu Üyeliği.....	154
Tablo 29: Türkiye'nin En Büyük İlk Üç Sorunu	154
Tablo 30: Bireylerin Siyasi Düşüncenin Oluşmasında Etkili Olan Faktörler	155
Tablo 31: Siyasal Katılım Ölçeğinin Değişkenleri	156
Tablo 32: Demokratik Vatandaşlık Tutum Ölçeğinin Değişkenleri	157
Tablo 33: Siyasal Katılım Ölçeği Faktörleri.....	158
Tablo 34: Demokratik Vatandaşlık Tutum Ölçeği Faktörleri.....	159
Tablo 35: Siyasal Katılım Ölçeği Örneklem Yeterlilik Testi	160
Tablo 36: Siyasal Katılım Ölçeği Örneklem Yeterlilik Testi Değişkenleri.....	161
Tablo 37: Demokratik Vatandaşlık Tutum Ölçeği Örneklem Yeterlilik Testi	162
Tablo 38: Demokratik Vatandaşlık Tutum Ölçeği Örneklem Yeterlilik Testi Değişkenleri.....	162
Tablo 39: İki Bölgeye Göre Siyasi Yaşam	163
Tablo 40: İki Bölgeye Göre Siyasi Bilinç	165
Tablo 41: İki Bölgeye Göre Sivil Hak Bilinci	166
Tablo 42: İki Bölgeye Göre Sivil Tepki ve Protesto	167
Tablo 43: İki Bölgeye Göre Temel Demokrasi Kültürü	169
Tablo 44: İki Bölgeye Göre Demokratik Haklar ve Eşitlik	170

Tablo 45: İki Bölgeye Göre Görev ve Sorumluluklar	171
Tablo 46: İki Bölgeye Göre Demokratik Katılımcılık.....	172
Tablo 47: İki Bölgeye Göre Küresel Vatandaşlık.....	173
Tablo 48: İki Bölgeye Göre Vatandaşlık Değerleri.....	174
Tablo 49: Tablo 54: TR52 ile TRC3 Bölgelerinin Siyasi Yaşam Skorları Açısından Değerlendirilmesi	175
Tablo 50: TR52 ile TRC3 Bölgelerinin Siyasi Bilinç Skorları Açısından Değerlendirilmesi	176
Tablo 51: TR52 ile TRC3 Bölgelerinin Sivil Hak Bilinci Skorları Açısından Değerlendirilmesi	177
Tablo 52: TR52 ile TRC3 Bölgelerinin Sivil Tepki ve Protesto Skorları Açısından Değerlendirilmesi	178
Tablo 53: TR52 ile TRC3 Bölgelerinin Temel Demokrasi Kültürü Skorları Açısından Değerlendirilmesi	179
Tablo 54: TR52 ile TRC3 Bölgelerinin Demokratik Haklar ve Eşitlik Skorları Açısından Değerlendirilmesi	181
Tablo 55: TR52 ile TRC3 Bölgelerinin Görev ve Sorumluluklar Skorları Açısından Değerlendirilmesi	182
Tablo 56: TR52 ile TRC3 Bölgelerinin Demokratik Katılımcılık Skorları Açısından Değerlendirilmesi	183
Tablo 57: TR52 ile TRC3 Bölgelerinin Küresel Vatandaşlık Skorları Açısından Değerlendirilmesi	184
Tablo 58: TR52 ile TRC3 Bölgelerinin Vatandaşlık Değerleri Skorları Açısından Değerlendirilmesi	185
Tablo 59: Kuşaklara Göre Siyasi Parti Üyeliği	186
Tablo 60: Kuşaklara Göre Sivil Toplum Kuruluşu Üyeliği.....	187

Tablo 61: Kuşaklara Göre Türkiye'nin En Büyük İlk Üç Sorunu.....	188
Tablo 62: Kuşaklara Göre Siyasi Düşünceleri Etkileyen Faktörler.....	189
Tablo 63: TR52 Bölgesinin Cinsiyete Göre Siyasi Parti Üyeliği	190
Tablo 64: TRC3 Bölgesinin Cinsiyete Göre Siyasi Parti Üyeliği	190
Tablo 65: TR52 Bölgesinin Cinsiyete Göre Sivil Toplum Kuruluşu Üyeliği	191
Tablo 66: TRC3 Bölgesinin Cinsiyete Göre Sivil Toplum Kuruluşu Üyeliği	192
Tablo 67: TR52 Bölgesinin Eğitim Durumuna Göre Sivil Toplum Kuruluşu Üyeliği	192
Tablo 68: TRC3 Bölgesinin Eğitim Durumuna Göre Sivil Toplum Kuruluşu Üyeliği.....	193
Tablo 69: TR52 Bölgesinin Eğitim Durumuna Göre Türkiye'nin En Büyük İlk Üç Sorunu .	194
Tablo 70: TRC3 Bölgesinin Eğitim Durumuna Göre Türkiye'nin En Büyük İlk Üç Sorunu.	195
Tablo 71: TR52 Bölgesinin Eğitime Göre Siyasi Düşünceleri Etkileyen Faktörler.....	196
Tablo 72: TRC3 Bölgesinin Eğitime Göre Siyasi Düşünceleri Etkileyen Faktörler	197
Tablo 73: Yaşanılan Bölgeye Göre Siyasi Parti Üyeliği	198
Tablo 74: Yaşanılan Bölgeye Göre Sivil Toplum Kuruluşu Üyeliği	198
Tablo 75: Yaşanılan Bölgeye Göre Türkiye'nin En Büyük İlk Üç Sorunu.....	199
Tablo 76: Yaşanılan Bölgeye Göre Siyasi Düşünceleri Etkileyen Faktörler	200

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Vatandaşlık Etkinlik Ölçeği.....	44
Şekil 2: Arnstein’ın Katılım Merdiveni	47
Şekil 3: Katılım Düzeyleri	48
Şekil 4: Vatandaşın Karar Alma Sürecine Dâhil Edilmesi İçin Etkili Karar Verme Modeli....	50

ÖZET

Başlık: Demokratik Vatandaşlık ve Siyasal Katılım Bağlamında Kuşaklar Üzerine Bir Alan Araştırması

Yazar: Ali Tosun

Danışman: Doç. Dr. Fatma Okur Çakıcı

Kabul Tarihi: 29.04.2024

Sayfa Sayısı: 17 (ön kısım) + 255 (tez)

Demokrasinin toplumsal alanda bireylerin hak ve özgürlüklerinin kazanılması ile bunların kullanılmasında önemli etkileri olduğu görülmektedir. Toplumsal alanda bireylerin katılım mekanizmalarını etkilemesi ve toplumsal yaşamın birer paydaşı olmaları vatandaşlığın toplumsallık yönünü ortaya koymaktadır. Bireylerin toplumsal alanda etkin olmalarını ve alınan kararları etkileyebilmelerine imkân veren demokratik vatandaşlık olgusunun yönetim eksenli bir alanın yaratılmasına önemli etkileri olduğu söylenebilir. Demokratik vatandaşlığın bu bağlamda siyasal katılım olgusu ile doğrudan yapısal bir ilişkisi olduğu görülmektedir. Siyasal katılım, bir ülkedeki bireylerin katılım kanalları yoluyla kendilerini siyasal zeminde temsil etme olanağı buldukları fırsatlar olarak değerlendirilmektedir. Demokrasinin işlerliğinin önemli bir hale geldiği günümüzde bireylerin demokrasi algısının çeşitli faktörlere göre değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Siyasal katılım yoluyla toplumsal alandaki beklentilerin karşılanması, toplumdaki demokratik vatandaşlık olgusu bağlamında sağlıklı bir zemine oturtulabilir. Bu durumun bilinçli yurttaşlık ekseninde kamusal fayda sağlayabileceği düşünülmektedir. Katılım kültürünün yoğun olduğu toplumlarda siyasal toplumsallaşmanın yüksek düzeyde olmasının temel hak ve özgürlüklerin de kullanılması açısından önemli hale geldiği söylenebilir.

Siyasal katılım ile katılımcı yurttaşlık olgusunun kuşaksal boyutunun ele alınması, gruplar arasındaki siyasal tutum ve farklılıkların analiz edilmesi açısından önem taşımaktadır. Toplumsal alanda siyasal karar mekanizmalarının toplumu önemli bir düzeyde etkilediği görülmektedir. Yapılan çalışmanın bu çerçevede tutum ve davranışların ortaya konulmasına katkı sağladığı söylenebilir. Çalışmanın amacının iki bölge bağlamında kuşaklar arasındaki siyasal toplumsallaşma boyutundaki farklılıkların ortaya çıkarılmasına yönelik olduğu söylenebilir. Bölgesel ve kuşaksal farklılıkların ortaya çıkarılmasının araştırmanın önemini ortaya koyduğu görülmektedir. Araştırmanın yönteminin iki bölgedeki bireylerden elde edilen verilerle çeşitli analizlerine yapılmasına dayandığı görülmektedir. Bu kapsamda genel bilgiler ile iki farklı ölçeğin kullanılması söz konusu olmuştur. Çalışmanın sorunsalını da ifade eden ve bölgesel ve kuşaksal farklılıkların ne denli ortaya çıktığını belirlemeye yönelik araştırmada iki bölge bağlamında siyasal toplumsallaşma ile demokratik vatandaşlık boyutunda benzerlikler ile farklılıkların ortaya çıkarılması varılmak istenen sonucu ifade etmektedir.

Siyasal katılımın demokratik vatandaşlık çerçevesinde kuşaklar bağlamında ele alındığı çalışmada TR52 Bölgesi ile TRC3 Bölgesinin karşılaştırmalı bir analizi ortaya konulmuştur. Çalışma kapsamında değerlendirmeye alınan X, Y ve Z kuşaklarının siyasal katılım kanallarını hangi yoğunlukta kullandıkları, siyasete karşı ne tür düşüncelere sahip oldukları ve katılımcı yurttaşlık bağlamında ne tür davranışlar sergiledikleri ölçülmüştür. Ayrıca kuşaklar bağlamında ülkenin çeşitli sorunlarının öncelikli olarak nasıl algılandığı da bu çerçevede ortaya konmuştur.

Çalışma sonucunda iki bölge bağlamında siyasal katılım ve demokratik vatandaşlık ölçeklerine göre istatistiksel olarak anlamlı siyasal katılım farklılıklarının ortaya çıktığı görülmektedir. Bölgeler arasında siyasi parti üyeliği ile sivil toplum anlayışının istenilen düzeyde olmadığı anlamlı bir farklılığın söz konusu olmadığı ortaya çıkmıştır. İki bölgede de bireylerin protest bir anlayışa sahip olmadığı ve bilinçli vatandaşlık boyutun eyleme geçmediği görülmektedir. Hukukun düzeninin istenilen seviyede olmadığı ve cinsiyetler arasındaki eşitsizliğin ifade edildiği çalışmada bu durumun iki bölge bağlamında da benzer şekilde algılandığı ileri sürülebilir. Bölgelerin Türkiye'nin çeşitli sorunlarının ele alınmasında aynı düşünce yapısına sahip olduğu ve ülkedeki mevcut sorunların buna göre ele alındığı görülmektedir. Kamu otoritelerinin çeşitli faktörlere bağlı olarak eleştirildiği ve bireysel hak ve özgürlüklerin kullanımının zaman zaman sorunlu hale geldiği araştırma sonuçlarına bakılarak söylenebilmektedir.

Toplumsal alanda çeşitli sorunların söz konusu olduğunu vurgulayan katılımcıların olağandışı siyasal katılım kanallarına karşı çekingen bir yapıda oldukları ileri sürülebilir.

Kuşakların tutum ve davranışlarının iki bölge ekseninde ele alındığında anlamlı farklılıkların ortaya çıktığı görülmektedir. Özellikle birçoğu eğitim gören Z kuşağı bireylerinin toplumsal alanda diğer kuşaklara göre daha hoşgörülü bir yapıda olduğu savunulabilmektedir. Bu durumun teknolojik imkânların kuşaklar arasında kullanım durumuyla ilişkili olduğu ifade edilebilir. Kuşaklar arasındaki siyasal düşünce gelişim seyri ele alındığında eğitim faktörünün önemli bir değişken olarak ortaya çıktığı görülmektedir. X kuşağının bu bağlamda diğer iki kuşağa göre geleneksel bir yapıda olduğu ve güncelliği yakalayamadığı savunulabilmektedir.

Çalışmanın iki bölgedeki seyri bütünsel bir yaklaşımda ele alındığında bireylerin toplumsal alanda siyasi bilinç boyutunda bilgili oldukları ancak demokratik vatandaşlık bağlamında etkin bir katılım kültürünün yerleşmediği görülmektedir. Bu durumun çeşitli faktörlerle ortaya çıktığı ve bireylerin siyasal tutum ve davranışlarının buna göre şekillendiği görülmektedir. Türkiye'nin siyasal ve toplumsal yapısının geleneksel bir boyutta olduğu düşünüldüğünde, bu durumun beklenen bir sonuç olduğu ileri sürülebilir. Özellikle ülkenin demokrasi sürecinin dar bir zaman aralığında olması ve temel hak ve hürriyetlerin kazanılması noktasında büyük bir mücadelenin olmadığı düşünüldüğünde araştırma sonuçlarının olağan bir şekilde ortaya çıktığı savunulabilir.

Anahtar Kelimeler: Demokratik vatandaşlık, Kuşaklar, Siyasal katılım, TR52 Bölgesi, TRC3 Bölgesi.

ABSTRACT	
Title of Thesis: A Field Study on Generations in the Context of Democratic Citizenship and Political Participation	
Author of Thesis: Ali Tosun	
Supervisor: Assoc. Prof. Okur Çakıcı	
Accepted Date: 29.04.2024	Number of Pages: 17 (pretext) + 255 (main body)
It is seen that democracy has important effects on the acquisition and use of the rights and freedoms of individuals in the social sphere. The fact that individuals influence participation mechanisms in the social sphere and become stakeholders in social life reveals the social aspect of citizenship. It can be said that the phenomenon of democratic citizenship, which enables individuals to be active in the social field and to influence the decisions taken, has important effects on the creation of a governance-oriented field. In this context, democratic citizenship has a direct structural relationship with the phenomenon of political participation. Political participation is considered as the opportunities that individuals in a country have to represent themselves on political grounds through participation channels. Today, when the functioning of democracy has become important, it is seen that individuals' perception of democracy varies according to various factors. Meeting the expectations in the social sphere through political participation can be placed on a healthy basis in the context of the phenomenon of democratic citizenship in society. It is thought that this situation can provide public benefit on the axis of conscious citizenship. It can be said that the high level of political socialization in societies where the culture of participation is intense becomes important in terms of the exercise of fundamental rights and freedoms. Addressing the generational dimension of political participation and participatory citizenship is important in terms of analyzing political attitudes and differences between groups. It is seen that political decision-making mechanisms in the social sphere affect the society at an important level. It can be said that the study contributes to revealing attitudes and behaviors within this framework. It can be said that the aim of the study is to reveal the differences in the dimension of political socialization between generations in the context of two regions. It is seen that revealing regional and generational differences reveals the importance of the research. It is seen that the method of the research is based on making various analyzes with the data obtained from individuals in two regions. In this context, general information and two different scales were used. In the research, which also expresses the problematic of the study and aims to determine the extent to which regional and generational differences emerge, revealing the similarities and differences in the dimensions of political socialization and democratic citizenship in the context of the two regions expresses the desired result. In this study, a comparative analysis of the TR52 Region and TRC3 Region has been put forward in which political participation is discussed in the context of generations within the framework of democratic citizenship. Within the scope of the study, the intensity with which Generations X, Y and Z use political participation channels, what kind of thoughts they have towards politics and what kind of behaviors they exhibit in the context of participatory citizenship were measured. In addition, how various problems of the country are perceived as priorities in the context of generations has also been revealed within this framework. As a result of the study, it is seen that there are statistically significant differences in political participation according to the scales of political participation and democratic citizenship in the context of the two regions. It has been revealed that there is no significant difference between the regions in terms of political party membership and civil society understanding. It is seen that individuals in both regions do not have a protest understanding and the conscious citizenship dimension is not put into action. It can be argued that this situation is perceived similarly in the context of the two regions in the study where the law and order is not at the desired level and inequality between genders is expressed. It is seen that the regions have the same mindset in addressing various problems of Turkey and the current	

problems in the country are addressed accordingly. Based on the results of the research, it can be said that public authorities are criticized due to various factors and the use of individual rights and freedoms has become problematic from time to time. It can be argued that the participants who emphasize that there are various problems in the social sphere are hesitant towards extraordinary channels of political participation.

When the attitudes and behaviors of the generations are considered on the axis of two regions, it is seen that significant differences emerge. In particular, it can be argued that Generation Z individuals, most of whom are educated, have a more tolerant structure in the social field compared to other generations. It can be stated that this situation is related to the use of technological opportunities between generations. When the course of development of political thought between generations is analyzed, it is seen that the education factor emerges as an important variable. In this context, it can be argued that Generation X has a traditional structure compared to the other two generations and cannot keep up to date.

When the course of the study in two regions is considered in a holistic approach, it is seen that individuals are knowledgeable in the dimension of political consciousness in the social field, but an effective participation culture in the context of democratic citizenship has not been established. It is seen that this situation is caused by various factors and individuals' political attitudes and behaviors are shaped accordingly. Considering that Turkey's political and social structure has a traditional dimension, it can be argued that this situation is an expected result. Especially considering that the democratic process of the country has been in a narrow period of time and that there has not been a great struggle to gain fundamental rights and freedoms, it can be argued that the results of the research have emerged in a normal way.

Keywords: Democratic citizenship, Generations, Political participation, TR52 Region, TRC3 Region.

GİRİŞ

Siyaset, eski bir geçmişe sahip olan ve toplumdaki bireylerin hayatını doğrudan etkileme gücü olan bir disiplini ifade etmektedir. Siyasetin yasallığı ile meşruluğunu hak ve özgürlükler ile yetkilerin kullanımı noktasında çoğu zaman tartışılan bir yapıda olduğu görülmektedir. Siyaset, toplumdaki bireylerin çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak noktasındaki hareketlerin bir süreci olarak ifade edilebilir. Oluşan bu sürecin yönetimin/iktidarın kullanımı, kamusal politikaların oluşturulması ve uygulanabilmesi, yasal çerçevede kuralların ortaya konulması ile toplumsal alandaki düzenin sağlanması olarak ele alınması söz konusudur. Otoriteyi ele geçirmek ve toplumdaki diğer bireyleri veya grupları etkileyebilme amacı taşıyan siyasetin, yasal bir zeminde ortaya çıktığı görülmektedir.

Antik Yunan'ın demokrasinin ortaya çıkmasındaki etkisi yadsınamaz bir önemdedir. Özellikle toplumsal alandaki eşitsizliklerin giderilmesi amacı taşıyan saf demokrasi kavramının günümüzdeki demokrasi ile farklılıkları bulunmaktadır. Özellikle toplumdaki belirli kişilerin söz hakkına sahip olması, o dönemdeki demokrasinin olumsuz bir tarafı olarak görülebilmektedir. Günümüzde ise bu noktada halkın tümünün katıldığı demokratik bir sistemin siyasal zeminde beklentileri karşılama gücü olacağı düşünülebilmektedir.

Demokrasinin bir halk yönetimi olarak ortaya çıkması siyasetle doğrudan ilişkilidir. Özellikle toplumsal alandaki beklentiler ile ihtiyaçların karşılanmasının demokrasi aracı ile uygulama alanı bulabildiği düşünülmektedir. Devletin yönetim şeklini ve seçimler ile bireylerin eşit bir şekilde katılımını ifade eden demokrasinin yönetenleri seçmedeki etkisi büyüktür. Demokrasinin ana ilkesi de bu şekilde ortaya konabilir. Demokrasinin yaşam alanı bulması çeşitli ülkelere göre değişebilmektedir. Bu durumun demokrasi kuramlarının ortaya çıkmasına katkı sağladığı söylenebilir. Demokrasinin diğer yönetim biçimleri ile farklı yönleri bulunmaktadır. Özellikle katılımcı bir yapıda olmasının demokrasiyi diğer yönetim şekillerinde ayırdığı görülmektedir. Ancak demokrasinin toplumların kendi özelliklerine göre şekillenmesi, sürdürülebilirliğini etkileyen en önemli faktördür. Özellikle tarihsel süreç dışında hazır bir şekilde ithal edilen demokrasinin toplumda içselleştirilemediği için sürdürülebilirliği ve uygulanabilirliği gerçekçi

olmamaktadır. Ancak demokrasinin hemen her toplumda arzu edilen bir yönetim biçimi olması, bireysel hak ve özgürlüklerin demokrasi aracılığı ile elde edilmesi amacını taşımaktadır.

Demokrasinin dikta yönetimleri tamamen veya kısmen durdurabilme özelliğinin olması, toplumsal alanda refahı artırabilmesi, bireylere kendilerini yönetecek kişileri seçme olanağı sunması, diğer ülkelerle olan ilişkilerin sağlık bir zeminde yürütülmesini sağlaması ile toplumsal alanda bireylerin hak ve özgürlükler bakımından eşit derecede olmasına olanak tanınması, demokrasinin dünya üzerinde birçok ülke tarafından tercih edilme nedenleri olarak gösterilebilmektedir.

Hukuki zeminde bireysel hak ve özgürlüklerin teminatı olarak da ele alınan demokrasinin, insanların tercihleri ile şekillenen bir yapıyı oluşturduğu söylenebilir. Farklı şekillerde uygulama alanı bulabilen demokrasi biçimleri bulunmaktadır. Siyasetin demokratik değerlerle olan ilişkisi ele alındığında kültürel ve tarihsel değerlerin bu noktada önemli olduğu görülmektedir.

Demokrasinin çeşitli dönemlerde büyük değişikliklere uğradığı söylenebilir. Esasen demokrasiden bireylerin nasıl bir beklenti içerisinde oldukları önemlidir. Özellikle son dönemdeki demokrasi ile kıyaslandığında yirminci yüzyıla kadar olan demokrasinin sınırlı olduğu ve halkın beklentilerinin göz ardı edildiği bir durum yaşanmaktaydı. Son dönemlerde demokrasi çeşitli noktalarda eleştirilmiş ve uygulanabilir bir demokrasi modelinin inşası için mücadeleler verilmiştir. Bu durumun katılımcı yurttaşlık perspektifinde katılımcı demokrasi anlayışının ortaya çıkmasına ve beklentileri karşılayan bir yapıya dönüşmesine katkılar sunmuştur. Bu durumun bilinçli vatandaşlık olgusuyla da ifade edildiği söylenebilmektedir.

Siyasetin uygulama alanı bulması, siyasal katılım olgusu ile mümkün olabilmektedir. Bu bağlamda çeşitli faktörlerin siyasal alanda etkili olduğu ve demokrasi kuramının buna göre şekillendiği düşünülmektedir. Siyasal katılımın çeşitli şekillerde ortaya çıktığı söylenebilir. Bu durumun olağan siyasal katılım ile olağanüstü siyasal katılım olarak tanımlandığı görülmektedir. Her toplumun dinamiklerinin farklı olması, siyasal katılım olgusunun şekillenmesine neden olabilmektedir. Sosyal faktörler, kamuoyu etkisi, kitle iletişim araçlarının yaygınlığı, tarihsel geçmiş gibi etmenler siyasal katılımın

yoğunluğunu ve içeriğini şekillendirmektedir. Siyasetin demokratik bir şekilde işleyebilmesi siyasi partiler ve seçim sistemleri aracılığı ile olanaklı olabilmektedir. Bu durumun toplumsal alanda yeterli olmadığı ve etkisiz kaldığı zamanlarda ise sosyal hareketlerin buna göre ortaya çıktığı görülmektedir. Bu durumun olağan dışı siyasal katılım olarak tanımlanması mümkündür.

Siyasal katılımın toplumdaki çeşitli gruplarca farklı şekilde ele alındığı ve buna göre bu grupların davranış kalıpları oluşturduğu görülmektedir. Bu durumun nüfus kuşakları için çeşitli farklılıkları ortaya koyduğu görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki neslin çocukları olan X kuşağının içinde bulundukları dönemden oldukça etkilendikleri ve buna göre siyasal toplumsallaşma davranışları sergiledikleri görülmektedir. Teknoloji ile tanışan bu kuşağın muhafazakâr eğilimler taşıdığı ve aile ve toplum hayatında dengeli bir yaşam tarzı benimsediği görülmektedir. Sonraki nesil olan Y kuşağının ebeveynlerinin bazı özelliklerini aldıkları ve bunları geliştirdikleri görülmektedir. Teknolojik gelişmeleri takip eden ve sosyal sorumluluk almaktan çekinmeyen Y kuşağının eğitim seviyelerinin yüksek olduğu söylenebilir. Kendinden önceki ve sonrası nesil açısından ara kuşak olarak nitelendirilen Y kuşağı çeşitli alanlarda kendilerini geliştirmekle ön plandadırlar. Çalışmada Z kuşağının diğer iki kuşağa göre farklılaştığı ve buna göre davranışlar sergilediği görülmektedir. Özellikle teknolojinin büyük bir etkisi altında olan Z kuşağının buna göre hızlı hareket ettiği görülmektedir.

Kuşaklar arasındaki farklılıkların siyasal toplumsallaşma boyutunda farklı sonuçlar ortaya çıkardığı ileri sürülebilir. Özellikle benimsenen kuşak değerlerinin bu noktada siyasal katılım olgusunu biçimlendirdiği görülmektedir.

Çalışmada veri toplanan bölgelerin/illerin siyasal toplumsallaşma bağlamında kuşaksal bir boyutta karşılaştırmalı bir analizinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu çerçevede çalışmanın bölgesel ve kuşaksal farklılıklarının ortaya konulması söz konusu olmuştur. Çalışmanın, kuşakların değer yargılarının siyasal toplumsallaşma boyutunu ne denli etkilediği ve buna göre bireylerin tutum ve davranışlarının nasıl biçimlendiği araştırmanın amacını ortaya koymaktadır. İki farklı bölgeyi ele alan çalışmada bölgesel farklılıklar ile benzerliklerin siyasal katılım ile demokratik vatandaşlık boyutunda ne şekilde ortaya çıktığı araştırmanın önemini ortaya koymaktadır. Kuşakların hem kendi bölgesindeki diğer kuşaklarla hem de diğer bölgedeki kuşaklarla siyasal toplumsallaşma düzeyinin

karşılaştırılma imkânı vermesi araştırmanın önemini belirtmektedir. İki bölgenin ekonomik yapısı ile etnik boyutlarının farklı olması yanında bölgesel düzeyde kültürel farklılıkların söz konusu olduğu ele alındığında araştırmanın kayda değer sonuçlar ortaya çıkardığı ifade edilebilir. Yapılan çeşitli çalışmalarda siyasal katılımın, toplumsal hareketlerin, seçmen davranışlarının ve demokratik vatandaşlığın çeşitli faktörlerle ele alındığı çalışmaların -(Adıgüzel, 2020; Ağralı, 2023; Altun, 2020; Yıldırım, 2018; Kılıklı, 2019; Kuyucu, 2014; Meriç, 2014; Özay, 2015; Özoğlu, 2023; Şengüleç, 2021; Topbaş, 2009; Uluç, 2007; Zeyrekli Yaş, 2017) olduğu görülmektedir. Çalışma ile benzer bir araştırmanın daha önce yapılmadığı literatür incelenmesi sonucunda görülmektedir. Bu kapsamda çalışmanın hem bölgesel hem de kuşaksal açıdan ele alınmasının alanyazına katkıda bulunduğu ileri sürülebilir.

Çalışma; demokrasi ve vatandaşlık, siyasal katılım, alan araştırması ve sonuç ve öneriler olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde; Demokrasinin doğuşu ve dönüşümü, demokrasi sistemleri, demokrasi kuramları, vatandaşlık kavramı ile bunların alt başlıklarının ele alındığı konuları içermektedir.

İkinci bölümde; Siyasal katılımın önemli bir faktörü olarak siyasete değinilmiş ve siyasal katılım kavramı çeşitli yönlerden ele alınmıştır. Ayrıca çalışmanın yapıldığı gruplar olan kuşaklar ele alınmış ve kuşakların siyasal toplumsallaşması ifade edilerek bireylerin karşılaştırılması söz konusu olmuştur.

Üçüncü bölümde; Alan araştırmasına yer verilerek araştırmanın amacı ve önemi, araştırmanın modeli ile araştırmanın yöntemine değinilmiştir. Araştırmanın bulguları bu bölümde analiz edilerek TR52 Bölgesi (Karaman ve Konya) ile TRC3 Bölgesi (Mardin, Batman, Şırnak ve Siirt) çeşitli analizlerle karşılaştırmalı olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu noktada farklı testler uygulanmış ve buna göre tablolar oluşturulmuştur.

Çalışmanın son bölümünü ortaya koyan sonuç ve öneriler kısmı ise, ortaya çıkan sonuçların değerlendirilmesi, yorumlanması ve buna göre çeşitli önerilerin sunulduğu taslağı ifade etmektedir.

1. BÖLÜM: DEMOKRASİ VE VATANDAŞLIK

“Demokrasi, bir eğitim işidir. Eğitimsiz kitlelerle demokrasiye geçilirse oligarşi olur. Devam edilirse demagoglar türer. Demagoglardan da diktatörler çıkar ve demokrasi despotluğa dönüşür. Demokrasinin esas prensibi, halkın egemenliğidir. Ama halkın kendini yönetecekleri iyi seçebilmesi için yetişkin ve iyi eğitim görmüş olması şarttır. Eğer bu sağlanamazsa demokrasi, otokrasiye geçebilir. Halk övülmeyi sever. Onun için; güzel sözlü demagoglar, kötü de olsalar, başa geçebilirler. Oy toplamasını bilen herkesin, devleti idare edebileceği zannedilir.”
Socrates

Demokrasinin günümüzde vatandaşlığın ortaya çıkmasında ve bireylerin toplumsal alanda etkili olmalarında önemli etkileri olduğu söylenebilir. İnsan hak ve hürriyetlerinin ön plana çıktığı ve küreselleşmenin etkilerinin ulusal ve uluslararası bir boyuta ulaşmasının devlet ve birey ilişkilerini dönüşüme uğrattığı ve bireyleri bu bağlamda devlet karşısında önemli bir unsur haline geldiği görülmektedir. Toplumsal alanda kamusal politika ve uygulamaların etkinliği, bireylerin bu uygulamalara karşı olan tutum ve davranışları ile şekillenebilmektedir. Bu durumun bireylerin istek ve ihtiyaçlarına göre demokratik değerlerin yaşatılmasına ve kamu otoritelerinin buna göre politika oluturmalarına katkı sağladığı söylenebilir. Demokrasinin vatandaşlık değerlerinin sağlam bir zemine oturtulmasında ve bireysel hak ve özgürlüklerinin kullanılmasında bu çerçevede önemli etkileri olduğu vurgulanabilir.

1.1. Demokrasinin Doğuşu ve Dönüşümü

Demokrasi kavramı, geçmişten günümüze değin kullanılan ve çeşitli alanlarda kullanılmakla beraber siyasi ve yönetim alanında etkin bir şekilde yer almaktadır. Yunanca’da *demo* (halk) ve *kratia* (yönetim) kelimelerinden meydana gelen kavram geçirdiği dönüşümler ve kullanılma amacına bağlı olarak her zaman bir tartışma alanı/konusu olmuştur (Dahl, 2010: 8-9). Demokrasi sözcüğü *démocratie* kelimesinden gelmektedir ve halk egemenliği anlayışına dayanan yönetim biçimi, güç erki, demokratlık anlamına gelir. Zamanın şartlarına ve beklentilere göre değerlendirilen demokrasi kavramı günümüzün de bir sorunsalı olarak görülebilmektedir (Meriç, 2014: 102-103).

Demokrasi kavramının, yönetim alanındaki karşılığının *-halkın, halk tarafından, halk için yönetilmesi-* olarak tanımlanabildiği söylenebilir. Bu yönlerden ele alındığında demokrasi, bir kavramdan ziyade bir süreç olarak değerlendirilmekte ve siyasal alanın bir boyutu olarak görülmektedir. Kişisel tutum ve davranışlar ile beklentilerin farklılaşmasına bağlı olarak demokrasinin uzun bir süreçte ele alınıp buna göre anlamlandırılması gerekmektedir (Meriç, 2014: 103).

Demokrasi, devletlerin ve yönetimlerin etkili olmasından itibaren söz konusu olmuş ancak ilk başlarda değer atfedilmeyen bir unsur olarak görülmüştür. Çünkü halkın beklenti ve isteklerinin önemsenmesi zaman içerisinde savaşarak veya mücadele edilerek ortaya çıkmıştır. Halkın totaliter veya tanrısal güçlere sahip otoritelerce idare edilmesi, onların demokrasi bilincine sahip olmasına ket vurmuştur (Durkheim, 2012: 128-131).

1.1.1. Demokrasinin Kökeni, Eski Yunan ve Demokrasinin Temel Özellikleri

Demokrasinin tarihsel süreçte birçok anlamda kullanıldığı görülmektedir. Bunun yönetsel anlamda otoritelerce meşruluklarını sağlama ve halkın tepkilerini engelleme amacıyla bir araç olarak kullanıldığı savunulabilir. Zaman içerisinde demokrasinin yerleşip geliştiği ve devletlerin demokratik yönetim sistemlerine hızlı bir şekilde geçtiği görülmektedir. Bu durumun özellikle batı demokrasilerinde doğu demokrasilerine nazaran insan merkezli bir boyuta evrildiği ileri sürülmektedir (Meriç, 2014: 104).

Daha önceden ifade edildiği üzere demokrasinin halk ve yönetim kelimelerinden türediği görülmekle beraber; Antik Yunan gelişimi açısından demokrasinin en önemli merkezi olarak görülmektedir. Antik Yunan'da demokrasinin belki de en önemli tanımı Perikles'in Söylevi'nde yer almıştır. Perikles'e göre demokrasi, belirli bir kesimin rejimi değildir, tüm Yunan halkının bir araya gelmesi ile oluşan bir rejim olarak görülebilmektedir (Kışlalı, 2006: 239). Vatandaşların daha fazla hürriyete sahip olmasını sağlayan ve eşitliğe dayanan bir rejim olarak da görülmektedir (Lipson, 1993: 15-18).

Antik Yunan'da demokrasinin önemli iki savunucusu Platon ve Aristoteles idi (Kaymaz Mert, 2021: 13). Cinsiyetler bağlamında erkekler ile kadınların demokrasiye katılımı noktasında farklılıklar bulunmaktadır. Erkeklerin aktif bir şekilde siyasal katılım gösterdiği Antik Yunan'da kadınlar ev içine konumlandırılması ve belirli faaliyetleri

gerçekleştirmesi geleneksel toplumların bir yansıması olarak da değerlendirilebilir. Kadınların bu durumunun, aile içinde onların özel bir durumda konumlanmasını ve kamusal alanın dışında tutularak gerçek bir yurttaş olmasına engel olduğu ifade edilebilir (Köse Çal, 2023: 182-183). Kadınların yurttaş olmak için bedenlen yeterli görülmemesi ve sadece ev işler ile ilgilenip dünyaya çocuk getirme vazifesinin olduğunu düşünülmesi, günümüzde de var olan bir durumu hatırlatmaktadır. Bu noktada yönetici sınıfa geçen kadınların özel bir hayatı olmayacağı da Platon tarafından ifade edilmektedir (Benhabib, 1999: 23). Köleliğin doğuştan edinildiği Anti Yunan'da köleler savaş hukukunda bir gereklilik olarak görülmüştür. Haliyle kölelerin siyasal katılımında bulunması söz konusu olamazdı (Sarica, 1977: 10-11).

Çoğunluğun egemenliği olarak da tanımlanan demokrasi kavramı (Schmidt, 2002: 12-13), dönemi açısından ele alındığında Yunan şehir devletleri için önemli bir gelişme veya yenilik olarak görülebilmektedir. Antik Yunan'daki demokrasi günümüzdeki demokrasiyle kıyaslandığında oldukça kötü olarak değerlendirilebilmektedir. Özellikle toplumun sınıflara ayrılması ve toplumsal tabakaların bulunması, yabancıların etkili olamaması o dönemdeki demokrasinin kusurlu özellikleri olarak görülmektedir (Kılıçbay, 2006: 63). Antik Yunan'da önemli kararların alındığı ve az sayıdaki kişiden oluşan meclis yönetimin önemli mekanizması haline gelmişti. Birbirine bağlı olarak kabul edilen vatandaşların bütünleşik bir unsur olarak görülmesi günümüz demokrasileriyle kıyaslandığında klasik demokrasiye bir örnek olarak verilebilmektedir (Heywood, 2006: 98). Belirli bir kesimin etkin olduğu ve köleler ile yabancıların arka planda kaldığı bir demokrasi rejimi söz konusu olmuştur. Günümüzdeki temsili demokrasilerin ortaya çıkması bu noktada Antik Yunan demokrasisinin bir mirası/uzantısı olarak da görülebilmektedir (Tilly, 2007: 53).

Demokrasi kavramı çok eskilere dayansa da 19. yüzyıla kadar kapsamlı bir şekilde ele alınmamıştır. Zamanla demokrasinin hakların kazanılmasında ve yönetimde keyfiliğin engellenmesinde bir önemli bir araca dönüşmesi, demokrasi çalışmalarının hızlanmasına da etkide bulunmuştur (Kaymaz Mert, 2021: 14).

Demokrasinin yaygın bir hale gelmesi ve kullanılmasının, devlet mekanizmasının ortaya çıkmasıyla mümkün olduğu savunulmaktadır. Vatandaşların önemli bir kısmının vatandaşlık haklarına sahip olması ve siyasal katılımında bulunabilmesi, demokrasinin

uygulanabilir bir hale gelmesinde önemli bir parametre olarak kabul edilmektedir (Dahl, 2001: 7). Günümüzde demokrasinin Antik Yunan'daki anlayışta farklı bir duruma geldiği ve biçimlendiği görülmektedir. Sanayileşme ile modernleşmenin her alana yayılması ve insan ihtiyaçlarının değişmesi, demokrasinin de bundan etkilenmesine ve değişmesine neden olmuştur. Bu noktada demokrasi sürecinin tabloda gösterildiği gibi şekillendiği savunulabilir (Geyik, 2021: 15).

Tablo 1: Demokrasi Türleri

Doğrudan Demokrasi	Temsili Demokrasi	Temsili Demokrasi
-Atina Demokrasisi - Doğrudan katılım -Klasik demokrasi	-Ulus devlet -18. Yüzyıldan günümüze demokrasisi -Seçimler -Temsilciler, seçmenler -Siyasi partiler -Modern demokrasi	-Siyasal katılım -Kent konseyleri -E-demokrasi -20. Yüzyılın sonlarından günümüze -Doğrudan katılma çabaları

(Kaynak: Geyik, 2021: 15)

Demokrasinin özelliklerinin demokrasinin etkin olması ve halkın yönetimi olarak değerlendirilebilmesinin, tüm paydaşların etkili olmasına ve katılım göstermesine bağlı olduğu görülmektedir. Bu noktada gerçek bir demokrasinin hiçbir zaman olmayacağı fikri savunulabilir (Erdoğan, 1999: 215-330). Sartori'ye (1993: 8-9) göre demokrasi ideali ile gerçekte olanların birbirini tanımlaması gerekmektedir. Aralarındaki ilişkinin tam olarak kavranması faydanın da meydana gelmesine katkı sağlayabilecektir. Yunan düşünür Aritoteles, Politika adlı eserinde demokrasiyi ele almış ve özelliklerini ortaya koymuştur (2010: 180):

“seçimler için bütün yurttaşların bütün devlet görevlerine seçilme yeterliliğinin olması, yönetimde herkesin ve her bireyin herkesi yönetmesi, görevlere atamaların kurayla yapılması, hiçbir kamu görevi için mülkiyet sahibi olma koşulunun aranmaması, aynı bir adamın aynı göreve üst üste iki kere getirilmemesi, makamlar için kısa görev süreleri, jürili mahkemeler, her şeyde egemen yetkini ekklesia yani mecliste olması, mecliste, mahkemelerde, devlet görevlerinde herkese düzenli ücret düzenlenmesi, iyi doğum, servet ve kültürün ayırt edici özellikleri olması gibi, bunların karşıtları, aşağı doğum, düşük gelir ve bayağı zevk de halkın egemenliği için tipik sayılır, görevler sürekli olmamalıdır”.

Günümüzdeki modern demokrasilerin belirli şartlara sahip olduğu ve buna göre vatandaşların istek ve beklentilerine cevap verdiği düşünülmektedir. Demokrasilerin asgari şartlara sahip olması gerektiği savunulmuş ve belirli ilkeler/şartlar ortaya koyulmuştur (Diamond ve Plattner, 1995: 72-75):

Devlet politikalarındaki denetleme yetkisi anayasal organlarda olmalıdır, seçilmiş organlar adil şekilde yapılan seçimlerle işbaşına gelmelidir, vatandaşlar, seçilmiş organlara katılabilme hakkına sahip olmalıdır, vatandaşların/yönetilenlerin kendilerini rahat bir şekilde ifade etmelerine zemin hazırlanması gerekmektedir. Vatandaşlar, alternatif bilgi kaynaklarına sahip olmalı ve yöneticileri denetleyebilme şartlarına haiz olmalıdır, bütün yurttaşların seçimlerde oy hakkına sahip olması sağlanmalıdır, vatandaşlar, siyasi partiler ile çıkar grupları/hükümet dışı organizasyonları biçimlendirebilme hakkına/gücüne sahip olmalıdır.

Ayrıca Dahl'a göre demokrasinin uygulanabilirliği çeşitli yönetim alternatiflerine göre belirli avantajları da sağlamaktadır. Zorbalığı ve keyfiliği ortadan kaldırması, temel hakları sağlaması ve koruması, genel bir özgürlüğü sağlaması, vatandaşların kendi kaderlerini belirleyebilme ve yönlendirebilmesi, ahlaki bir özerklik sağlayabilmesi olanaklı hale gelir. Toplumsal/insani bir gelişmeyi tetiklemesi, temel kişisel çıkarları koruyabilmesi, siyasi alanda eşitliği sağlayabilmesi, barışçıl bir ortamın ortaya çıkmasına katkı sağlaması, toplumsal alanda refahı ortaya çıkarması ve insanların yaşam standartlarını yükseltmesine imkân verebilmesi bu noktada kayda değer olarak görülebilir.

Antik Yunan'daki demokrasi uygulamalarının akabinde Birleşik Krallık'taki Magna Carta (1215) bireysel özgürlüklerin güvence altına alınması noktasında önemli bir demokratik gelişme olarak görülebilmektedir. 1689 yılında İnsan Hakları Bildirgesi'nin yayınlanması, 1789 Fransız İhtilali ve akabinde İnsan Hakları Beyannamesinin ilan edilmesi, Sanayi Devrimi'nin ortaya çıkması, 1940'lı yıllarda başlayan İkinci Dünya Savaşı bitimi Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın İnsan Hakları Evrensel Beyannamesini ilan etmesi önemli gelişmeler olarak görülmektedir. Günümüzdeki demokrasinin oraya çıkmasında/ilerlemesinde ve toplumların gelişmesinde bu gelişmeler, mihenk taşları olarak görülebilmektedir (Melen, 1997: 21). Demokrasinin çıkışı ile beraber farklı

demokrasi modellerine de rastlamak mümkündür. Bunların doğrudan demokrasi, liberal demokrasi ve sosyal demokrasi olarak ortaya çıktığı söylenebilir (Çakır, 2017: 314).

İfade edilen şartlar da ele alındığında, demokrasinin herkesi kapsayan bir şekilde olması, siyasi partilerin rekabet edebildiği bir demokratik ortamın yaratıldığı, sağlıklı bilgi edinme hakkının olduğu, eşit ve genel oy kavramının hâkim olduğu bir alan yaratılabilir. Yöneticilerin düzenli ve belirli aralıklarla seçimle işbaşına geldiği bir yönetim şekli olarak tanımlanması demokrasinin uygulanabilirliği açısından önem taşımaktadır (Demir, 2010: 600).

Demokrasilerin uygulanabilmesi kadar denetlenmesi de önemli bir durum olarak görülebilmektedir. Günümüz demokrasileri daha çok hukukun üstünlüğü ilkesi gözetilerek denetlense de iletişim ve normatif değerlerle de sağlam bir şekilde kontrol edilebilecektir (Habermas, 2000: 25). Demokrasinin tam olarak uygulanması ve sağlıklı bir şekilde ilerlemesi, etkin bir vatandaşlık katılım, oy kullanmanın eşitliği, bilgi edinebilme, mevcut gündemin kontrol edilebilmesi olarak görülebilir (Çukurçayır, 2008: 16).

1.1.2. Demokrasi Sistemleri

Demokrasinin halka dayanması ve iktidarların buna göre halk tarafından seçilerek meşru bir hale gelmesi demokratik sistemlerin temel anlayışı olarak görülmektedir. Demokratik bir yönetim sisteminin halkın büyük bir çoğunluğunun katılımı ile gerçekleştiği savunulabilir. Demokrasinin halkçı kökeni toplumsal katılımı ön plana çıkarmaktadır (Çam, 2011). Demokratik sistemlerin halkın beklentilerine göre şekillenmesi, kullanılan demokratik yöntemin belirlenmesinde de etkili olmaktadır. İlk zamanlarda ortaya çıkan ve özellikle Antik Yunan ile özdeşleşen demokrasinin zaman içerisinde evrim geçirdiği söylenebilmektedir. İktidarların totaliter ve otoriter olmalarına rağmen kendilerini demokratik olarak tanıtmaları ve buna göre kuralları ortaya koymalarının, demokrasinin ilk anlamından uzaklaşmasına neden olduğu ileri sürülebilir. (Geçkil, 2020: 12-13).

Demokrasinin halk yönetimi olarak görülmesi, bunun esaslarının muğlaklığını da meydana getirmiştir. Yönetimde hangi kesimlerin olacağı, yetkilerin herkese mi veya bir grup ile tek kişiye mi verileceği, gibi belirsizliklerin bu noktada ortaya çıktığı söylenebilmektedir. Günümüzde demokratik çoğunluğun halkın tümünden ziyade

seçmenlerin çoğunluğunu ifade etmesi demokrasi ve temsiliyet konusundaki tartışmaların beraberinde sorunları getirdiği söylenebilir (Yayla, 2015).

Toplumların birbirinden farklı olması ve ihtiyaçların demokrasi modellerinin ortaya çıkmasında etkili olduğu söylenebilir. Bu durumun doğrudan demokrasi, temsili demokrasi ve yarı doğrudan demokrasi modellerini ortaya çıkardığı görülmektedir (Geçkil, 2020: 10-14). Özellikle yirminci yüzyıldan itibaren mutlakiyetçi yönetimlerin zayıflaması ve halkın yönetimde etkili olmaya çalışmasının demokrasinin ilerlemesinde etkisi olduğu düşünülebilir. Büyük toplumsal olaylar ile gelişmelerin de buna zemin hazırladığı söylenebilir. Demokrasinin tercih edilmesinin, hakların kazanılması ile özgürlüklerin kullanılması noktasında işlevsel bir hale geldiği düşünülebilir. Dahl (2001: 63), demokrasinin siyasal sistem olarak kullanılmasının kötü yöneticilerin iktidara geçmesinin önlenmesi, vatandaşlara temel hakların sağlanması, daha fazla özgürlüğün elde edilmesi açısından önemli işlevler sağlayabileceğini ifade eder. Demokrasinin bireysel çıkarların korunması, yöneticileri seçme şansını verebilmesi, ahlaki bir yönetimin iktidarda olmasını sağlama, insani gelişmişliği artırma imkânları sunabilmesi, siyasal alanda eşitlikçi bir yapının oluşturulması, temsili demokrasilerin birbiri ile uyumu ve demokratik ülkelerin diğer ülkelere kıyasla daha fazla zengin olabilmesi yönleri ile tercih edildiğini savunmaktadır.

1.1.2.1. Doğrudan Demokrasi

Doğrudan demokrasi, herhangi bir temsilci olmaksızın halkın kararlara katıldığı ve egemenliği elinde tuttuğu demokrasi biçimi olarak ifade edilmektedir. Doğrudan demokrasinin aracısız olması ve egemenliğin doğrudan vatandaşların elinde olması, bunun ideal demokrasi olarak değerlendirilmesini sağlamaktadır.

Doğrudan demokrasinin Antik Yunan'da ortaya çıktığı ve önemli bir boyutta kullanıldığı ileri sürülmektedir. Halkın yönetime katılmasının rotasyon veya kura ile belirlendiğini ifade eden Heywood'a (2017: 273-280) göre, toplumun tüm kesiminin yönetimde olması bu model ile sağlanabilmekteydi. Atina'nın kendisine özgü demokratik yapısının halk meclisleri oluşturmada önemli bir etkisi olduğu söylenebilir. Özellikle *Ekklesia* Meclisi halkın katılım sağladığı önemli bir meclis olarak görülmekteydi.

Doğrudan demokrasinin uygulanması Atina’da yönetim alanında temsil adaletini sağlasa da bu durumun çeşitli yönlerden eleştirildiği görülmektedir. Sartori’ye göre (1996: 250-252) kamusal alanda toplumun büyük bir kesiminin söz hakkı olmasının ve buna zaman ayırmasının ekonomik alanda gerilemeyi beraberinde getirdiği savı bulunmaktadır. Ekonomiye fazla zaman ayırmamanın, toplumu sıkıntıya sokan durumlara neden olduğu savunulmaktadır.

Doğrudan demokrasinin nüfusun az olması ve uygunluğu ile Antik Yunan’da uygulanması akabinde nüfusun artması nedeni ile bu modelin uygulanmasının imkânsız hale geldiği ileri sürülebilir. Ulus devletlerin de ortaya çıkması ile temsili demokrasinin toplumların çoğunda uygulanmaya başladığı söylenebilir. Günümüzde İsviçre’nin bazı kanton yönetim birimlerinde doğrudan demokrasinin örnekleri olduğu kabul edilmektedir.

1.1.2.2. Temsili Demokrasi

Temsili demokrasi, doğrudan demokrasinin uygulanamadığı durumlarda ortaya çıkan bir model olarak görülmektedir. Nüfusun da bunda önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir. Verilen kararların binlerce insanın onayına sunulduğu bir modelin, büyük bir zaman kaybını ortaya çıkarması, temsili demokrasinin uygulanmasını kolaylaştırmıştır (Roskin vd., 2013). Temsili demokrasilerde, halkın kendisini temsil edebilen kişileri seçtiği ve buna göre davranışlar sergilediği bir demokratik ortamın varlığı bulunmaktadır. Yetkinin esas sahibinin halk olduğu düşünülmektedir.

Temsili demokrasinin getirdiği ilkelerin, yöneticileri seçmede önemli etkileri olduğu düşünülmektedir. Temsili demokrasinin en önemli aracının belirli aralıklar ile yapılan seçimler olduğu söylenebilir. Temsili demokrasilerde halkın seçimler vasıtası ile yöneticileri değiştirebilmesi ve sistemin otoriterleşmeye izin vermemesi, hem hakların korunmasında hem de özgürlüklerin kullanılmasında önemli ölçütler olarak görülmektedir.

Temsili demokrasinin seçimler yoluyla uygulanması, bazen tek başına demokrasiyi sağlayamamaktadır. Bu durumun bireyleri farklı siyasal aktivitelerle harekete geçirdiği ileri sürülebilir. Sivil toplum kuruluşları kanalı ve kitle iletişim araçları ile yöneticilerin

denetlenmeye çalışıldığı ve kamusal yararın ortaya çıkarılmaya çalışıldığı görülmektedir (Geçkil, 2020: 19-20).

Halktan gelen taleplerin ve beklentilerin karşılanma oranı, temsili demokrasilerde bilinçli vatandaşlık faktörü ile ilişkilidir. Siyasal alanda yöneticilerin sorun yaşamalarına neden olabilecek halk hareketlerinin ve taleplerinin daha fazla ciddiye alınacağı düşünülmektedir. Özellikle gelen isteklerin yöneticilerin dikkatini çekecek düzeyde olmasının, isteklerin karşılanma oranını artıracakını düşünülmektedir.

Temsili demokrasilerde halkın baskılanma durumu da söz konusu olabilmektedir. Ancak genel itibari ile halkın politikadaki etkisi söz konusu olmaktadır (Smith ve Wales, 2000: 50-51). Temsili demokrasilerde seçilenlerin siyasal alanda uzman kişiler oldukları ve buna göre kamusal yararı gerçekleştireceği düşünülmektedir. Bu noktada sadece belirli kişi veya grupların etkili olduğu bir siyasal ortamın yaratıldığı savunulmaktadır (Hartz-Karp ve Briand, 2009).

Temsili demokrasinin katılımcılık boyutunun artırılmaya çalışıldığı son yıllarda, temsili demokrasinin aksayan yönlerinin ele alındığı ve buna yönelik çözüm önerilerinin tartışıldığı söylenebilir. Vatandaşların temsili demokrasilerde daha etkin bir konuma getirilmesi, yöneticilerin kamusal yararı gerçekleştirip gerçekleştiremedikleri noktasında sorgulanması, politika yapımında vatandaş katılımının etkinliğinin artırılması gibi temel sorunların temsili demokrasilerde ön plana çıktığı görülmektedir (Barber, 1995).

Temsili demokrasinin temsil adaletini sağlama noktasında yoğun eleştiriler aldığı söylenebilir. Bu noktada farklı katılım modellerinin tartışıldığı görülmektedir. Temsili demokraside temsil edilmeyen veya edilmediğini düşünen bireylerin farklı arayışlara yöneldiği savunulabilir. Seçimler dışında farklı denetleme veya değiştirebilme imkânlarına sahip olamamanın bireyleri, temsili demokrasilere karşı kuşkucu hale getirdiği ve yasal olmayan davranışlara yönelttiği görülmektedir (Alkan, 2018(b)). Temsili demokrasinin yasal yönden otoritelerin veya yöneticilerin yetkilerinin sınırlandırması, korumacı demokrasi olarak ele alınmasını sağlamaktadır. Bireyleri yöneticilere karşı koruyan bu anlayışın temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasında kolaylıklar sağladığı ileri sürülebilir.

Temsili demokrasinin sağlıklı bir şekilde işlemesi, devletin yapısının herkese eşit mesafede olacak şekilde düzenlenmesi ile ilgilidir. Bu durumda kamusal kaynakların eşit bir şekilde kullanılması önem taşımaktadır. Özellikle demokratik toplumun ve temsili demokrasinin etkili bir aracı haline gelen siyasal partilerin sağlıklı bir şekilde çalışması, bir gereklilik olarak görülmektedir. Temsilcilerin yasal bir şekilde değiştirilebildiği ve halkın yönetimden beklentilerini ortaya koyması açısından siyasal partilerin önemini ortaya koymaktadır (Sarıbay, 1991).

Temsili demokrasinin milli egemenlik teorisine dayanan özelliğinin (Gözler, 2018). Toplumdaki tüm bireyleri yönetime katma amacına uygun olduğu düşünülmektedir. Bu açıdan demokratik bir ortamın sağlanarak halkın isteklerinin seçimler yoluyla ortaya çıkarılmasının önemli olduğu savunulabilir.

Temsili demokrasinin, kamusal yararı sağlayan bir yapı meydana getirmesi, hem yöneticilerin hem de yönetilenlerin demokratik değerleri benimseme durumuna göre şekillenmektedir. Hukuki olarak yeterliliği sağlayan kişilerin seçilebilmesinin, bazı çıkar gruplarının desteğinin alınmasına ve kamusal yararın gerçekleştirilmemesine neden olduğu ileri sürülebilir. Toplum ihtiyaçlarının geri planda bırakıldığı temsili bir demokrasinin meşruluğunun da tartışılır bir hale geleceği söylenebilir. Bu durum demokratik ülkelerde yöneticilerin azlini sağlayabildiği ölçüde gerçekleştirilirken, gelişmemiş toplumlarda ise bunu önlemenin yasal yolları bulunmamaktadır (Demir, 1998: 10-14).

1.1.2.3. Yarı Doğrudan Demokrasi

Yarı doğrudan demokrasi modelinin, temsili demokrasi ile doğrudan demokrasi modelinin karması olduğu söylenebilir. Ancak bu noktada da doğrudan katılım olgusu bulunmamakla beraber, temsilcilerin ön planda olduğu görülmektedir (Geçkil, 2020: 20-21). Egemenliğin halk ve temsilciler arasında paylaşıldığı bu modelde çeşitli demokratik araçların ortaya çıktığı söylenebilir. Halk vetosu, referandumların yapılması, temsilcilerin görevden alınması gibi araçların, yarı doğrudan demokrasinin uygulamaları olduğu savunulabilir. Kullanılan bu yöntemlerin Antik Yunan demokrasisine yakın özellikler taşıdığı söylenebilir.

Yarı doğrudan demokrasi yöntemleri, her toplumda uygulanma şansı bulamayabilmektedir. Ancak referandumun birçok ülkede yaygın bir şekilde kullanıldığı ve etkili sonuçlar verdiği düşünülmektedir. Referandumların ülkedeki önemli konuları kapsadığı ve anlaşmazlıkların olduğu diğer konularda yapıldığı söylenebilir. İlk başta yasaların uygulanması noktasında ortaya çıkan referandumların zaman içerisinde, herhangi bir konuda halkın fikirlerinin alınması amacıyla da yapıldığı bilinmektedir.

Halk girişimi, yarı doğrudan demokrasinin bir başka yöntemidir. Halkın yasa önerisinde bulunduğu bir durumu ifade eden halk girişimi, tasarılı veya tasarısız şekilde olmaktadır. Belirli maddelerden oluşan tasarılı halk girişiminde parlamentoya sunulan yasal metin olumlu şekilde sonuçlanır veya reddedilir. Belirlenen sürede görüşülmeyen tekliflerde referanduma gidilir. Tasarısız kanun teklifinde ise çıkarılması istenen kanunun amacı ve genel çerçevesi parlamentoya sunulur. Meclisi yasayı hazırlayarak kabul edebileceği gibi halkoyuna da sunabilmektedir (Demir, 1998: 15-16). Özellikle Amerika Birleşik Devletleri ile İsviçre'nin halk girişimi konusunda diğer ülkelere göre ilerleme gösterdiği savunulmaktadır.

Yarı doğrudan demokrasinin bir başka çalışma usulü ise, yasa yapıcılarla yapılan teması içermektedir. Delegelerin çeşitli yollardan denetlendiği ve yasama sürecinin buna göre şekillendiği savunulabilir. Temsilcilerin seçmenler tarafından görevden alınmasının bir başka araç olduğu yarı doğrudan demokrasilerde, seçmenler imzalar toplayarak seçilenlerin görevden alınmasını sağlayabilmektedir. Belirli bir çoğunluğun olduğu ve kamuoyunun oluşturulduğu bu durumun İsviçre'de önemli sonuçlar verdiği düşünülmektedir (Demir, 1998: 15-16).

Belirli bir uluslararası yasanın kabul edilmeden önce halkın onayının alınmasının, resmi bir bağlayıcılığı olmamasına rağmen toplumun onayının alınması anlamına geldiği söylenebilir. Halkın kuşku ve beklentilerinin dikkate alınmaması, yöneticilerin meşruluğunu sorgular bir hale getirdiğinden demokratik ülkelerde buna dikkat edildiği savunulabilir. Bu sistemin İskandinav ülkelerinde uygulanması, demokratik toplum anlayışının benimsendiği ortaya koymaktadır.

1.1.3. Klasik Demokrasi Kuramları

Klasik demokrasi kuramlarının tarihin çeşitli dönemlerinde insanların deneyimledikleri uygulamalar olarak ortaya çıktıkları söylenebilir. Bu yönüyle tam anlamıyla uygulama alanı bulmadıkları ifade edilebilir.

1.1.3.1. Aristoteles ve Halk Meclisi Egemenliği

Aristoteles'in demokrasi ile ilgili fikirleri siyasi alanda önemli olarak görülmektedir. Aristoteles'in siyaset anlayışı, geniş bir zaman dilimine ayrılan ve süreç olarak tanımlanan bir politik toplumu ifade eder. Özgürlüklerin olduğu, vatandaşlık kavramını hâkim olduğu, adalet ile eşitliğin önemsendiği bir şehir devleti tasavvur edilmektedir (Aristoteles, 2010).

Antik Yunan'da halk iktidarı olarak ele alınan demokrasi bütün erkek vatandaşların hukuki zeminde politika gücüne sahip olmasını ele alır. Poliste uzlaşma ve barış tesis edilerek kamu yararı gözetilebilecektir (Liddel, 2009: 133). Antik Yunan'daki demokrasinin en önemli özelliklerinde biri de vatandaşların birbirini görebilmesidir. Bu noktada halkın direkt bir temas halinde kararlara aktif katılımı söz konusu olmaktadır. Özellikle yirmi yaş ve üzerindeki kişilerin demokraside yurttaş olarak kabul edilmesi ve katılımlarına izin verilmesi toplumun diğer kesimlerinin katılımın dışında kalarak demokrasiden etkilenmesine neden olabilmektedir (Schmidt, 2002: 20). Aristoteles'in demokrasi kuramı günümüzdeki demokratik sistemlerin analiz edilmesinde ve karşılaştırmalar yapılmasında önemli bir gelişme olarak görülebilmektedir.

1.1.3.2. Montesquieu: Demokrasi İçin Anayasal Monarşi

Demokrasi anlayışının modern devletlerin kurulmasına yakın bir zamanda ve akabinde felsefik bir anlayışla ele alındığı ve farklı uygulamaların ortaya çıktığı görülmektedir. Bu noktada nüfusun da artmasına bağlı olarak temsili bir anlayışın hâkim olduğu görülebilmektedir. Uygulanabilirliğin mümkün olması adına temsili demokrasinin bir metot olarak yaygınlaştığı savunulmaktadır (Schmidt, 2002: 45).

Montesquieu, halkça benimsenen ve onaylanan bir monarşinin demokratik özelliklere sahip olan bir yönetim sistemini ortaya atmıştır. Bunun sağlanabilmesi için yasalara değer atfeden Montesquieu, kuvvetler ayrılığı ilkesinin bu noktada önemli bir bileşen olacağını

savunmuştur. Yasaların Ruhu adlı eserinde de yasama, yürütme ve yargı erkinin yönetimde denge ve kontrol mekanizması için elzem olduğunu söylemektedir. Montesquieu, erklerin dengeli bir şekilde çalışmasının, keyfiliği engelleyebileceğini aynı zamanda da tiranlaşmayı da ortadan kaldıracabileceğini savunmuştur. Çünkü ayrı organlar ayrı çıkarların korunmasını da temin edebilecektir.

İnsanların temel yapısı gereği ihtiyaçlarının olduğunu ve ihtiyaçlarına ulaşmak için aktif olacağını ifade eden Montesquieu, yasalarla ve kurallarla gereksinimlerin sağlanabileceğini savunmaktadır. Bu durumu yasaların ruhunun sonucu olarak tanımlamaktadır (Göze, 1998: 176-180).

Yasalarla barışık olmanın toplumda dayanışmacı bir ortama katkı sağlayacağını ifade eden Montesquieu, aydınlatılmış monarşinin barışı getirebileceğini de savunmaktadır (Schmidt, 2002: 50-54). Ilımlı bir demokrasi olarak da ifade edilen Montesquieu düşüncesi, iktidarların birbirini frenlemesinin bir yolu olarak görülmektedir. Bu noktada liberal devletin özelliği söz konusu olmuştur (Öztürk, 1987: 209).

1.1.3.3. Jean Jacques Rousseau: Toplum Sözleşmesi

Rousseau'nun sözleşme modeli, vatandaşların yasama gücünü elinde tutarak kendilerini çeşitli tehlikelerden korumak için toplumun kendi aralarında sözleşme yapması olarak tanımlanabilir (Rousseau, 2013). Halkın toplum sözleşmesi ile siyasi bir topluluğa dönüştüğü savunulmaktadır. Halk, siyasi bir topluluk olarak ortaya çıkar ve yönetme hakkını hiçbir kimseye devretmez. Egemenlik devredilmez ancak yürütme ve yargı mekanizmaları özel organlar eliyle uygulanmayı gerektiren işleri kapsadığı için halk tarafından kontrol edilmek şartıyla geçici olarak verilebilir. Bu durumun kuvvetlerin ayrımı olarak görülmeyeceği savunulur (Ebenstein, 1996: 205; Gürbüz, 2003: 2).

Halk egemenliğine ve toplum sözleşmesine değer atfeden Rousseau, halkın karar vermediği kanunların hükümsüz olduğunu savunur. Egemenliğin esasını oluşturan güç yasama erkidir. Doğrudan demokrasi modeli olarak da tanımlanmaktadır bu durum (Gürbüz, 2003: 10-12).

Rousseau'nun demokrasi anlayışı, günümüz demokrasi anlayışına göre farklılıklar göstermektedir. Yasamanın genel olarak halk temsilcileri aracılığı ile yürütüldüğü

günümüzde işlerin bürokratlara ve uzmanlara bırakıldığı bir durum söz konusudur. Egemenliğin de saf halinin çeşitli faktörlerce değiştirildiği de görülmektedir (Schmidt, 2002: 67).

1.1.3.4. Alexis de Tocqueville: Demokratik Devrim

Amerika’da Demokrasi isimli eseriyle demokrasinin modern çağdaki önemli bir düşünür olan Tocqueville, demokratik bir devrimin olduğunu ve çağdaş demokrasinin geliştiğini savunmaktadır. Demokratik devrimin bir süreç halinde gerçekleştiğini savunan düşünür, alt tabakadaki halk kesimlerinin zamanla güçlendiğini ve demokratik bir devrimi başlattığını ifade eder. Devrimin şiddetten ziyade içten içten gerçekleştiğini savunmaktadır (Siedentop, 1994: 45). Tocqueville, hem cumhuriyetçi demokrasi hem de despotik demokrasi şeklinde iki farklı ayrıma dikkat çeker. Fransız İhtilali’ndeki devrimi despotik ve sorunlu bir devrim olarak görürken, Amerika’daki durumu halkın isteklerinin gerçekleştiği cumhuriyetçi bir anlayışa dayandırır.

Halk egemenliğine önem veren Tocqueville, mutlak iktidarın da tiranlaşmaması adına dengeleyici mekanizmaların ve güvencelerin gerekliliğine vurgu yapar. Tocqueville, demokrasilerin eksik yönlerinin ortaya çıkarılmasında ve analiz edilmesinde modern kitlesel demokrasi düşünürü olarak tanımlanır.

1.1.3.5. John Stuart Mill: Liberal Demokrasi ve Temsili Yönetim

Mill, liberal demokrasinin yaygınlaşıp gelişmesinde önemli katkıları olan İngiliz düşünürdür. Mill’in halk egemenliği temsile dayanan demokrasiyi ifade eder. Çoğunluğun kaçınılmaz olduğunu ifade eden Mill, çoğunluğun temsilde önemli bir güç olduğunu belirtmektedir (Schmidt, 2002: 93).

Liberal demokrasilerin tipik özelliği halkın meşruiyetine dayanmakla beraber yönetimin veya otoritenin sınırsız yetkileri olmaması üzerindedir. Bu durum çoğunluğun tiranlığının engellenmesi adına da bir gereklilik olarak görülmektedir (Meriç, 2014: 122-124). Mill’in temel öğretileri, demokratik bir düzende çoğunluğun egemenliğinin dengelenmesi ve temsil gücünün kötüye kullanılmasının engellenmesidir. Mill’in ideal temsili yönetim ilkeleri şu şekilde ele alınabilir (Schmidt, 2002: 90- 99):

“Birinci kural, başarılı bir temsili yönetimin belli toplumsal şartları olduğunu ifade etmektedir. Özellikle halkın, kamusal işler konusundaki tartışma ve oylamalara katılmaya hazır, arzulu ve ehil olması gerekir. İkinci kural şöyledir: Temsili meclis, kendi çekirdek işlevlerine yoğunlaşmalıdır. Temsili meclis örneğin hükümet işlevlerini yerine getirme gibi, eylem kabiliyetine şart koşan hiçbir yetkiyi elde etmek arzusunda olmamalıdır. Üçüncü kural şöyledir: Temsil düzeninin potansiyel aksaklıklarına karşı güvenlikle inşa edilmelidir. Mill, sanayileşmiş toplumun iki büyük sosyal sınıfı, yani sermaye ve işçi sınıfı arasında olduğu gibi, parlamentoda da bir sınıfsal dengenin egemen olmasına büyük önem vermektedir. Dördüncü kural, yanlış demokrasi ile mücadele edilmeli ve doğru demokrasi desteklenmelidir. Gerçek demokrasi, Mill’e göre, sıkı bir nispi temsil usulü temelinde azınlıkların uygun temsiline dayanan bir siyasal düzendir. Mill beşinci kuralla genel halk meclisinde sayısal çoğunluğun iktidarı kötüye kullanmasının güvenli şekilde engellenmesi bulunmaktadır. Altıncı kural şöyledir: Dolaylı seçimler olmamalıdır. Örneğin, milletvekillerinin, seçici olarak atanan erkek seçmenler tarafından seçildiği dolaylı seçimler, halkın, devlet işlerinin yönetimine etkisini azaltır. Yedinci kurala göre oylama, kural olarak açık olmalıdır. Gizli oy kullanma arzu edilmemektedir. Gizli oy kullanma kişisel çıkarları kuvvetlendirir. Sekizinci kurala göre seçim mücadelesinin finansmanı ölçülü olmalı ve milletvekili harcamaları kısıtlı olmalıdır. Dokuzuncu kural, milletvekillerinin görev sürelerinin sınırlı olması gereğini anlatmaktadır. Mill onuncu kuralla emredici vekâlete karşı çıkmıştır. On birinci kurala göre parlamentoda ikinci bir meclis gerekli değildir. Mill’e göre iki meclisli sistem, eğer birinci mecliste çoğunluğun sınıfsal çıkarları başka şekilde engellenemezse ancak o zaman yararlı olabilir. On ikinci kural şöyledir: Otorite yürütmede yoğunlaşmalıdır. On üçüncü kurala göre merkezileşmiş bir devlet federal devlete tercih edilmiştir”.

1.1.3.6. Karl Marks ve Demokrasi

Karl Marx’ın düşüncelerinde, diğer düşünürlerin aksine demokrasinin işçi sınıfına yönelik olarak olduğu ve toplumsal eşitsizliğin çerçitli noktalarda kaldırılmasına yönelik felsefeyi içerdiği ifade edilebilir. Marx’ın demokrasi kavramında, burjuvanın bir egemenlik aracı olarak da ortaya çıkan demokrasinin, işçi sınıfının da yararına sonuçların ortaya çıkmasına da katkılar sunabileceği öngörülmektedir. Bu durumun toplumdaki tüm kesimlerin yararına sonuçların yaratılmasına olanak sunabileceği ileri sürülebilir. Bu

durumun ise kominizmin etkili olduğu kamusal bir düzenin orataya çıkmasına katkı sağlayacağı öngörülmektedir (Schmidt, 2002). Karl Marx'ın demokrasi öğretisinin, burjuvazinin yıkılmasının ve toplumsal alandaki diğer kesimlerin lehine toplumsal adaletin sağlanabileceği görüşüne dayandığı savunulabilir. Bu noktada kapitalist düzenin yıkılmasının komünizmin de hayat alanı bulmasına imkân vereceği düşünülmektedir. Sosyal adaletin sağlanması noktasındaki Marxçı düşüncenin bu bağlamda çeşitli yönleri ile toplumdaki sınıflar arasındaki farklılıklara da atıfta bulunduğu ve kent alanında açık bir şekilde ortaya çıktığı söylenebilir (Okur Çakıcı ve Doğanay: 2022).

Karl Marx'ın, sınıf yapılarının gerçekliğine vurgu yaparak, demokrasi tartışmalarının bir mücadeleyle elde edileceğini savunduğu ileri sürülebilir. Bu açıdan Marksist düşüncenin sınıfsız bir toplum yapısının Marksizm ile gerçekleştirileceğini ve üretim araçlarının kötüye kullanımının engellenebileceğini ifade ettiği ileri sürülebilir. Wollf'a göre, sınıfların demokrasi hareketi, toplumsal örgütlenmelerden fazlasını içerdiği için toplumun buna göre davranışlar sergilemesi de kaçınılmaz olabilecektir (2003: 131-132).

1.1.4. Çağdaş Demokrasi Kuramları

Çağdaş demokrasi kuramları, günümüz toplumuna yakın olması sebebiyle, klasik demokrasi kuramlarından ayrılmaktadır. Toplumsal şartlara uygun şekilde ortaya çıkan çağdaş demokrasi kuramlarının siyasi alanda önemli etkileri olduğu söylenebilir.

1.1.4.1. Elit Demokrasi Kuramı

Demokraside belirli bir grubun hâkim olması, elitlerin aracılığı ile yönetimde sürekliliğe dönüşebilmektedir. Sosyal alanda çalışmalarını sürdüren elitler, seçimlerde halkın beklentilerine göre davranış geliştirerek yönetimde sürekli aktif olmayı hedeflemektedirler (Duverger, 1993: 20). Geçmişten günümüze elitlerin siyasi arenada hâkimiyet kurdukları ve dışarıdan buna müdahale edilemediği görülecektir.

Elitlerin sayı olarak halktan az olmasına rağmen güçlü bir örgütlenme ile demokraside güçlü bir konuma geldiği görülmektedir. Bu durum azınlığın çoğunluğa karşı daha planlı ve güçlü olmasının sonucu olarak görülebilir. Örgütlenmeyen çoğunluğun elitlere karşı dayanma gücü de yok denecek kadar azdır (Duverger, 1993). Siyaseti bir iktidar

mücadelesi olarak tanımlayan Giddens, egemenliğin ve iktidar paylaşımının buna göre şekillendiğini savunmaktadır (1999: 30-33).

Weber'in (1968) ifade ettiği otorite tipleri de elit demokrasi kuramının başka bir örneği olarak görülebilmektedir. Geleneksel otoritenin hâkim olduğu toplumlarda geleneğe bağlılık güçlü bir kanıt olduğu için bu kişiliklere sahip elitlerin hâkimiyeti söz konusu olmaktadır. Karizmatik otoritenin hâkim olduğu toplumlarda liderlik özelliklerine bağlı olarak küçük azınlıkların demokraside etkin olmasını ve hâkimiyetini güçlendirir. Yasal-rasyonel otoritenin hâkim olduğu ve günümüzde daha çok görülen otoritede ise uzmanlığı ve gücü elinde bulunduran kesimlerin demokraside hâkim sınıflar oldukları söylenebilir. Demokraside egemen olan elitlerin halk iradesine uygun bir şekilde davranması ve temsili demokrasinin ilerleyebilmesi, elitlerin meşruiyetini sağlamada önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Schmidt, 2002: 117-119).

1.1.4.2. Ekonomik Demokrasi Kuramı

Sosyolog olan Avusturyalı Schumpeter, liberal demokrasi kuramcılarının biri olarak tanınmakla beraber, politikada etkili olan azınlıkları veya elitleri incelenmeye değer görmektedir. Politikadaki rekabetin, halkın oy verme davranışını etkilediğini savunan Schumpeter, demokrasiyi bunun bir alanı olarak görmektedir (Schmidt, 2002: 129).

Schumpeter, halkın etkisinin uygulamada çok etkisinin olmadığını ve demokrasinin halk tarafından değil, seçilmiş olan elitler eliyle bir rejim olduğunu söylemektedir. Özellikle demokraside rekabetle beraber fayda ve maliyetle ilgili ekonominin politika üzerinde etkisine değinir. Bu durumun ekonomik-demokrasi kuramı çerçevesinde ifade edileceğini savunmaktadır. Esasen demokrasinin kapitalist bir sürecin ürünü olarak tanımlanması, burjuva sınıfının hâkimiyeti elde etmesiyle de açıklanabilir. Schumpeter'in Marx ve Weber'den etkilenmesi bu tanımlamayı yapmasında önemli bir etken olarak görülebilir (Schmidt, 2002: 139).

Demokrasi ile ekonomi arasındaki ilişki birçok kişi tarafından ele alınmış ve buna göre analizler yapılmıştır. Downs'da ekonomi-siyaset kuramı buna göre oluşturulmuştur (Schmidt, 2002). Demokratik olan hükümetlerin Downs'a göre (1957: 23) gelişmiş parti rekabetinin olması ve genel seçimler sonucunda kamusal görevlerin yapılması, belli zamanlarda yapılan seçimlere yönetimdeki parti/partilerin karar vermemesi, yabancıların

ülke seçiminde oy kullanmasını önlenmesi, demokratik şekilde seçimlerin yapılması ve bunun sonucunda seçimi kaybeden partilerin yasal olmayan yollara başvurmalarının önlenmesi gerekmektedir.

1.1.4.3. Çoğulcu Demokrasi Kuramı

Çoğulcu demokrasi, gelişmiş çağdaş toplumlarda kullanılan bir kavramdır. Temsiliyetin önemsendiği ve birçok kesimin kararlara katıldığı bir durumu ifade etmektedir. Doğrudan demokrasinin mümkün gözükmediği günümüz toplumlarında çoğulcu demokrasinin seçilenler aracılığı ile yürütülmesi söz konusudur. Temsil edilmenin yoğun olduğu çoğulculukta doğrudan demokrasinin bulunmadığı görülmektedir (Schmidt, 2002).

Çoğulcu demokrasi, politikadaki eylemlerde büyük bir kesimin dikkate alınmasını ve buna göre politikaların gerçekleştirilmesini hedeflemektedir. Oybirliğinin olmadığı durumlarda başvurulacak bir yöntem olan çoğulcu demokrasi, kolektif hareket etmeyi amaçlamaktadır. Belirli yönlerden çoğulcu demokrasinin de diktatörlüğe dönüşmesi ve azınlık gruplarını/topluluklarını baskılaması söz konusu olmaktadır. Çoğulculuğun meşruiyet açısından sorun teşkil ettiği bu durumlar, geçmişte olduğu gibi günümüzde de politikada tartışılmaktadır (Barry, 1999: 9; Schmidt, 2002).

Çoğunluğun tahakkümü söz konusu olduğunda demokrasinin amacı da bir noktada zarar görebilmektedir. Azınlığın baskılanmaması çoğunluk ile uzlaşmasına bağlı olmaktadır. Toplumdaki birçok baskı grubunun temsil edilememesi, küçük grupların temsiliyetten yoksun kalması/bırakılması, azınlık gruplarının çıkarlarını korumak için iktidarı etkilemeye çalışması çoğulculuğun olumsuz sonuçları arasında gösterilebilmektedir (Şahin, 2008: 13).

1.1.4.4. Sosyal Demokrasi Kuramı

Sosyal demokrasi kavramı, insan haklarının iyileştirilmesi ve sanayi ile teknolojinin insan hayatını kolaylaştırması sonucunda toplumun alt kesimlerinin istekleri doğrultusunda ortaya çıkan demokrasi kuramı olarak tanımlanabilir.

Siyasi haklar ile ödevlerin topluma ve ekonomiye uyumlaştırılması; hakların hukuki durumlarının ortaya çıkarılmasına ve sosyal devlet anlayışının uygulanmasına katkı

sağlayan sosyal demokrasi anlayışı, toplumsal adaletin bir teminatı olarak da görülmektedir (Şahin, 2008: 13).

Sosyal demokrasinin Almanya’da ilk kez uygulandığı görülmektedir. İş kazalarının meydana gelmesi ve işçi haklarının gözetilmesi amacıyla yasalar kabul edilmiş ve uygulanmaya başlanmıştır (Durdu, 2009: 43-45). Demokrasinin amaçla beraber araç olduğunu kabul eden Alman sosyal demokrasisi, sosyalizmin de bir mücadele etme aracı olarak değerlendirilebilmektedir (Schmidt, 2002: 156-157; Durdu, 2009: 45).

1.1.4.5. Katılımcı Demokrasi Kuramı

Katılımcı demokrasi kuramının temelinde vatandaşların demokratik bir hayata aktif olarak katılması ve çoğulculuk ile halk egemenliğinin pekiştirilmesi bulunmaktadır. Günümüze yakın zamanlarda önemli bir hale gelen katılımcı kuram, eşitlik, katılım, yurttaşlık kavramı, etkinlik gibi unsurlara değer atfetmektedir (Kadıoğlu, 2008).

Katılımcı demokrasi kuramında vatandaşların kendi yaşam alanında hâkim olması, kamu politikalarına dolaylı veya doğrudan etki etmesi, aktif bir yurttaş konumuna gelmesi söz konusudur. Politikada etkide bulunma yolu olarak oy verme eyleminin dışındaki eylemleri ve davranışları da ele alan katılımcı demokrasi, siyaset arenasında yoğun bir hareketliliği ve bilinçli vatandaşlığı esas alır. Pasif vatandaşlığın yerini aktif vatandaşlığa vermesi katılımcı modelde, demokrasinin çeşitli yönlerden kamu yararına hizmet etmesine de olanaklar sunmaktadır (Sarıbay, 1991). Temsili demokrasinin halkın aktif katılımını olumsuz etkilediğini savunan Barber ise katılımcılığın toplumsal canlanma için önemli bir gösterge olduğunu ve toplumsal alandaki yabancılaşmayı engellediğini savunmaktadır (Barber, 1995: 195-196). Katılımcı demokrasinin belirgin bir unsuru da müzakereci demokrasi modeli olarak tanımlanabilir. Bu yönüyle yurttaşlık kavramının devletin ötesine geçen bir duruma evrildiği söylenebilir (Kadıoğlu, 2008).

Katılımcı demokrasinin yönetsel kararlara olan etkisi düşünüldüğünde bir zorunluluk haline geldiği ve toplumun birçok kesiminin katılımını sağlayan bir faktör haline geldiği düşünülebilir (Usta ve Dilber, 2020). Gerçekçi bir insan görüşüne dayanmaması ve çoğunluğun tıranlaşabilme olasılığı ile büyük hareketlilikler katılımcı demokrasinin eleştirilen özellikleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Sartori, 1993: 17).

1.1.4.6. Radikal Demokrasi Kuramı

Rousseau, radikal demokrasi kuramının önemli bir temsilcisidir (Schmidt, 2002: 62-63). Özellikle egemenliğe vatandaşlara veren ve buna dikkat eden Rousseau, halk egemenliğinin meşru bir kaynağa sahip olduğunu savunmaktadır. Radikal demokrasiyi savunan kişiler, toplumsal alanda özgürlüklerin ortaya çıktığı ve hakların koruma altına alındığı bir yaklaşımı ifade etmektedirler (Öztürk, 2005).

Liberal demokrasinin eksik kalması ve çelişkiler barındırması radikal demokrasinin çıkış noktalarından biri olarak kabul edilmektedir (Nizam, 2006: 161). Liberal demokrasinin temsil sorununa neden olması radikal bir kuramın gerekliliğini ortaya koymaktadır (Öztürk, 2005). Birbirinden farklı oluşumları ve düşünceleri birbirine bağlaması radikal demokrasinin önemli bir unsurudur (Laclau ve Mouffe, 2008: 111). Marksizmdaki emek unsurunun göz ardı edilmemesi adına da radikal demokrasinin önemli bir etkisi bulunmaktadır (Laclau ve Mouffe, 2008: 112). Toplumdaki sorunlara karşı belirsizlik taşıması ve sorgulanmaması gerektiği düşüncesi radikal demokrasinin eleştiri alan tarafları olarak ortaya çıkmaktadır (Batı, 2010).

1.2. Vatandaşlık Kavramı

Vatandaşlık kavramı, bir devlete aidiyet bağıını ifade eden ve yasal açıdan sorumluluklar gerektiren bir statüyü ifade etmektedir (Engle ve Ochoa, 1988). Vatandaşlık kavramı, bireyleri toplumda birbirine yakın tutan ve çeşitli farklılıkların eşitsizliğe neden olmasını engelleyen bir statü olarak değerlendirilmektedir (Haste vd., 2017: 11-12). Vatandaşlığın gelişim sürecinin, günümüze doğru hakların kazanılmasında ve toplumsal alandaki eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasında önemli bir aşamaya geldiği söylenebilmektedir. Dolayısıyla vatandaşlığın toplum ile devlet arasındaki ilişkileri düzenleyen ve vatandaşların sosyal statülerinin elde edilen haklarla uyumlu olmasını sağlayan bir yapıyı desteklediği ileri sürülebilir (Yıldırım, 2018: 03-04). Vatandaşlığın Fransız Devrimi ile önemli bir noktaya geldiği ve geliştiği söylenebilmektedir. Bu noktada yayımlanan insan hakları bildirgesi ile bireylerin eşit haklara sahip olduğu savunulabilir (Altunya, 2003).

Vatandaşlığın yasal statüsü, çeşitli alanlarla etkileşim halinde olmaktadır. Kamusal, kültürel sosyal/ekonomik ve politik boyutlara sahip vatandaşlığın ele alındığı söylenebilir (Giddens, 1993). Yıldırım'a göre hem siyasal hem sosyal hem de ekonomik boyutunun

yasal boyutu arka planda bırakan bir etkiye sahip olduğu savunulmaktadır (Yıldırım, 2018: 03-04). Vatandaşlığın sosyal boyutu ile siyasal boyutunun önemini vurgularken bunun aktif vatandaşlık kavramının ortaya çıkmasında ve bireylerin karar alma süreçlerinde etkili olmalarına katkı sağladığı söylenebilir. Marshall vatandaşlığın siyasal, sosyal ve sivil olarak üç bölümde ele alınacağını ve bu noktada adaletin, özel mülkiyetin ve ifade özgürlüğünün sağlanması için gerekli olduğunu ifade etmektedir (Marshall, 2016).

Demokratik vatandaşlığın bireylerin ve toplumların hayatını modern bir düzeye getirmede önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir. Hakların kazanılması ve eşit bir şekilde kullanılmasında demokratik toplum değerlerinin etkisi göz önüne alındığında vatandaşlığın bundaki etkisi yadsınamaz bir boyuttadır. Vatandaşlığın farkındalığı artıran etkisi göz önüne alındığında katılım boyutunun önemli bir duruma geldiği söylenebilir. Vatandaşlığın bireylerin karar alma süreçlerine aktif olarak katılmasını ve yönetilenlerin denetlenmesine imkân verdiği söylenebilir (Manisalı, 2009).

1.2.1. Atina Vatandaşlığı

Vatandaşlığın gelişim süreci ele alındığında Atina'daki vatandaşlığın önemli bir hale geldiği söylenebilir. Latince *civitas* sözcüğünden türeyen vatandaşlık kavramı, kent devletine olan bağlılığı ifade etmektedir (Smith, 2002: 106-107). Günümüzdeki vatandaşlık tanımının ele alınmasında geçmişteki vatandaşlık kavramı önemli bir unsur olarak görülebilmektedir.

Atina demokrasisinde vatandaşlık kavramının siyasal hayata aktif bir şekilde katılımı ifade ettiği söylenebilir. Ancak buradaki vatandaşlığın belirli kimseleri kapsamadığını belirtmek yerinde olacaktır. Kadınlar, köleler, yabancılar ve çocukların vatandaş olarak kabul edilmediği Atina'da yetişkin erkeklerin vatandaşlık bağına sahip olduğu söylenebilmektedir (Manville, 2014: 5). Aristoteles'in ifade ettiği ve *politeia* ile polislin sıkı bir ilişki içerisinde olduğu vatandaşlık kavramı, siyasal hayatın ve yönetilen ile yönetenlerin ilişkilerini ele almak noktasında önemli olarak görülebilir.

Atina'daki vatandaşlığın bir ayrıcalık olduğu görülmekle beraber günümüzdeki vatandaşlıkla uyulmayan nitelikleri de söz konusudur. Daha çok siyasal bir yurttaşlığı ifade eden Atina vatandaşlığının, günümüzle kıyaslandığında sosyal, ekonomik, kültürel,

siyasal ve hukuksal alanlardaki illiyet bağının eksik olduğu savunulabilir (Can, 2019: 32-33). Dolayısıyla Atina vatandaşlığının birçok alanda eşitsizliğe dayandığı söylenebilir. Vatandaşlığa sahip olanların mülkiyet sahibi olduğu Atina'da toplumun önemli bir kesiminin toplumsal alandan dışlandığı ve aktif katılımının siyasal ile hukuki zeminde engellendiği söylenebilmektedir. Vatandaşlığın önem atfedildiği Atina'da on sekiz yaşını geçmiş olmak ve Atinalı ebeveynlere sahip olmak belirli koşullar olarak görülmektedir.

Atina vatandaşlığının çeşitli düşünürlerce ele alındığı ve değerlendirildiği görülmektedir. Platon'a göre vatandaşlık, yöneticiler, koruyucular ve işçilerden meydana gelen toplulukları ifade etmektedir. Zenginliğin elde edilmesinde üç sınıfın da belirli hakları olduklarını savunmaktadır. Siyasal katılımda bulunmanın en önemli koşulu Platon'a göre özgür olmaktan geçmekteydi. Kamusal erdemin ilke edindiği ve bireysel çıkarın toplumsal çıkara feda edildiği diğer bir ilke de vatandaşlığın önemli bir koşulu olarak görülmekteydi. Kanunlar önünde eşitlik de vatandaşlığın bir başka şartı olarak görülmekteydi. Platon'un vatandaşlığının özünde, kamusal erdemin varlığı ve eşit kamusal statünün varlığı bulunmaktaydı.

Aristoteles'in vatandaşlık kavramı ise yöneten ve yönetilen arasındaki ilişkilere dayandırılmıştır. Vatandaşlığın en önemli kıstası, yasal açıdan hem yönetilen hem de yöneten olmaya yeterli olmaktan geçmekteydi. Bunun da katılma hakkının kullanılması olarak değerlendirildiği söylenebilir (Kantarcı, 2014: 28). Örgütlü bir politik toplumun Aristoteles'in düşüncesine yakın olduğu savunulabilir. Vatandaşlığın devlete bağlılığı esas aldığını savunan Aristoteles, yönetim şekline bağlı olarak eleştiren veya eleştirebilen kişilerin vatandaşlık hakkına sahip olması gerektiğini savunmaktadır. Yasal zeminde etkili olabilen ve politikada görev alabilen kişilerin vatandaşlık statüsüne sahip oldukları savunulabilir (Aristoteles, 2010: 70).

Kamusal alanda aktif olması gereken bireylerin arka planda olması, özellikle köleler ile kadınların özel bir alanda düşünülmesi vatandaşlığın toplumun belirli kesimlerine verilmemesine neden olmuştur. Atina vatandaşlığında çeşitli eşitsizliklerin bu şekilde gizlendiği savunulabilir. Bu durumun toplumsal alanda tabakalaşmanın ortaya çıkmasına ve insanlar arasındaki ilişkilerin dikey yönlü olmasına neden olduğu söylenebilir (Güllüpnar, 2012). Atina devletinin eşitsizlikleri içermesi gibi, kamusal erdem ve yasa

önünde eşitliği savunması gibi etkenler günümüz vatandaşlığının ortak ilkeleri olarak görülebilmektedir.

1.2.2. Roma Vatandaşlığı

Vatandaşlık kavramı Roma Devletinde Atina vatandaşlığına göre daha hukuki bir niteliğe sahiptir. Roma vatandaşlığının aktif katılım boyutundan sıyrılarak kanuni hakları ifade eden bir durumu dönüştüğü söylenebilir (Can, 2019: 25). Roma’da vatandaş sınıfındaki kişileri *patricius* adlı aristokrat sınıfı oluşturmaktadır. Birçok hakka sahip olan bu sınıf, toplumda çeşitli görevleri yapabilen ve mülkiyet hakkına sahip olabilen grupları ifade etmektedir. *Patricius* sınıfının yanı sıra *pleb* olarak tanımlanan esnaf ve zanaatkârların da vatandaşlığa sahip oldukları görülmektedir. Önceleri seçme ve seçilme hakkı olmayan bu sınıfın zamanla güçlendiği söylenebilir. Siyasal hayata girebilen ve temsil edilme hakkına sahip olabilen *plebler*, *patricius* sınıfı ile mücadelelere girmiş ve eşitsizlikler önemli bir orandan ortadan kaldırılmıştır (Akman, 2012: 91, 98).

Roma vatandaşlığının hukukla olan ilişkisi anayasal gelişmelerin çıkmasına katkı sağlarken aynı zamanda da sınıflar arası eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasına dolaylı da olsa etkide bulunmuştur. Roma vatandaşlığının, imparatorluğunun içinde yaşayan tüm kesimleri kapsayan bir hukuk ile sonraki dönemlerde ortaya konduğu söylenebilir. Yalçın’ın ifadesiyle vatandaşlara uygulanan kuralların

Roma İmparatorluğu, Fransa, İspanya, Almanya ve İngiltere gibi bölgelerde büyük insan topluluklarının bir araya gelmesi, çeşitli düşüncelerin ve hukukun ortaya çıkmasına katkı sağlamıştır. Ortaya konan hukukun herhangi bir ayırım gözetmeksizin bütün vatandaşlara uygulandığı görülmüştür (Yalçın, 1983: 93). Hukukun önemli bir etkide bulunduğu ve vatandaşlığın buna göre geliştiği Roma İmparatorluğunun doğal hukuk felsefesine uygun bir tarzda olduğu söylenebilir. Çiçero’nun eserlerinde (akt. Güriz 1987: 179) şeklinde ifade ettiği görülmektedir:

“.... Gerçek hukuk akıldan kaynak alır ve insanlara haksız hareketlerden kaçınmayı, ödevlerini yerine getirmeyi emreder. Bu hukukun yürürlüğü evrensel, kapsamı değişmez ve ebedidir. Bu hukuku kısmen dahi olsa ilga etmeğe veya değiştirmeye çalışmak günah işlemekle birdir. Tabii hukuku tamamen ilga etmek ise imkânsızdır. Ne Senato, ne de halk, bu hukukun gerçekleşmesine engel olabilir. Tabii hukukun

yorumcuya ihtiyacı yoktur. Çünkü insanlar onu kendi vicdanlarında duyarlar. Atina'da bir tabii hukuk, Roma'da başka bir tabii hukuk olamaz. Bütün uluslar, her zaman bu ebedi ve değişmez hukuka tabidirler”.

Roma'da yabancıların zamanla yurttaşlarla eşit duruma getirilmesi amacıyla yapılan çalışmaların hem hukukta hem de vatandaşlıkta önemli gelişmelere katkı sağladığı düşünülmektedir. Roma vatandaşlığının yasama meclislerinde temsiliyeti ortaya çıkardığı ve bu yönüyle Yunan vatandaşlığından farklı olduğu söylenebilir. Bu durumun daha yasal bir statüyü ortaya çıkardığı söylenebilir.

Roma'da ilerleyen zamanlarda halkın vatandaş olarak kabul edilmesi söz konusu olmuştur. Özellikle İmparator Caracalla'nın herkesi vatandaş olarak görüp buna göre hukuki düzenlemeler yapması, vatandaşlığın hukuki ve ideolojik zemininin oturtulmasında önemli faktörler olarak görülmektedir (Ağaoğulları ve Köker, 2004: 75). Roma vatandaşlığının daha sonraki süreçlerde kesintiye uğradığı görülecektir. Kilisenin güçlenmesinin ve dini otoritelerin toplumu yönlendirebilme gücünün ve etkisinin, vatandaşlığın gelişimine ket vurduğu savunulabilmektedir.

1.2.3. Ortaçağ Vatandaşlığı ve Aydınlanma Döneminin Vatandaşlığı

Ortaçağ'ın vatandaşlığını etkileyen en önemli gücün kilise olduğu görülmektedir. Özellikle büyük bir otorite haline gelen kilisenin, toplumun her kesimini ve toplumsal dinamikleri etkilemesinin, aktif vatandaşlığın gelişimine zarar verdiği savunulabilir (Can, 2019: 26-27). Bu durumun yöneten ile yönetilenler arasında büyük bir eşitsizliğe neden olduğu söylenebilmektedir. Feodalitenin de etkili olmasının vatandaşlığın gelişimi açısından önemli etkiler meydana getirdiği ileri sürülebilir. Belirli haklara sahip olan feodal yöneticilerin gücünün, birey anlayışının zarar görmesine neden olduğu savunulabilir.

İlerleyen dönemlerde özellikle Rönesans Dönemi'nde vatandaşlığın önemli bir noktaya geldiği söylenebilir. Dönemin İtalya'sında küçük gruplar dışında herkesin vatandaş olarak kabul edildiği ve cumhuriyet rejiminin benimsendiği söylenebilir. Roma cumhuriyetinde kamu yararı düşüncesinin ön planda olduğu ve vatandaşlığın buna paralel şekilde ilerlediği söylenebilmektedir. İtalya'daki küçük şehir devletlerinin de vatandaşlığın gelişiminde önemli etkileri olduğu savunulmaktadır (Can, 2019: 27).

Özellikle Rönesans akımının cumhuriyetçi fikirlere olan katkısı vatandaşlık fikrinin de önemli bir boyutta gelişmesini sağlamıştır. Machiavelli'nin, cumhuriyet alanında çalışmalar yapmış ve ideal yönetimin cumhuriyet olduğunu savunduğu savunulabilir. Vatandaşlık teorisi adı altında gelişen ve kamu yararının esas alındığı cumhuriyetçi fikirlerin İtalyan devletlerinde önemli bir gelişme gösterdiği ileri sürülebilir. Tolumdaki bireylerin kamusal politikalarla ilgili katılım göstermesinin, vatandaşlığın bireyleri kapsayan bir hale gelmesine katkı sağladığı savunulabilir.

Sonraki dönemlerde mutlakiyetçi yapıya sahip devletlerin ortaya çıkışının, kamusal erdemin zarar görmesine ve otoritenin hayatın her alanının kontrol etmesine neden olduğu söylenebilir. Thomas Hobbes gibi otoriter devlet taraftarlarının deyimiyle egemenliğin ve yurttaş haklarının otoriteye devredilmesinin söz konusu olduğu söylenebilir. Jean Bodin ise yöneten ile yönetilen arasındaki karşılıklı yükümlülük vatandaşlığın esaslarını meydana getirdiğini savunmaktadır. Mutlakiyetçi yönetimlerin varlığı, klasik vatandaşlık değerlerini ortadan kaldırmış ve vatandaşlık kavramının yerini tebaanın almasına neden olmuştur. Yükümlülüğün tek taraflı olması söz konusu olmuştur. Egemenliğin otoriter devlete ait olduğu ve bireylerin pasif bir duruma geldiği söylenebilir. Yükümlülüklerini yerine getirmesi istenen vatandaşların bu noktada cumhuriyetçi yapıdan uzak bırakıldığı söylenebilir (Güngör, 2017).

Özellikle on yedinci ve on sekizinci yüzyıllarda vatandaşlığın farklı bir boyuta evrildiği söylenebilir. John Locke ve Rousseau gibi düşünürlerin bu noktada etkileri ortaya çıkmıştır. Sözleşme kuramına dikkat çeken bu düşünürler, karşılıklı yükümlülüklerle ve vatandaşlığa değer atfeder. Toplum sözleşmesi ile insanların bir araya gelmesinin yöneten-yönetilen ilişkilerini düzenlediğini savunan Locke, kişilerin mülkiyet hakkının korunması ve barışın sağlanması noktasında bunun gerekli olduğunu savunmaktadır. Bu haliyle John Locke'un liberal vatandaşlık teorisini savunduğu ve buna göre yükümlülüklerin olması gerektiğini belirttiği görülmektedir (Can, 2019: 28-29). John Locke'un aksine Rousseau'nun bireyci düşünce yerine kamusal yararı savunduğu ve toplum yararını ön plana çıkarttığı görülmektedir. Rousseau'nun temel düşüncesi, bireylerin yönetime itaat ederken kendilerine itaat etmeleri olarak tanımlanır. Çünkü yönetilenlerin sözleşme ile yönetenlere verdiği yetki söz konusudur, bu da otoritenin meşruluğunu sağlamada yeterli bir ölçüt olarak kabul edilmektedir. Rousseau'nun genel

irade kavramı, vatandaşlığı tanımlamada önemli bir parametre olarak kabul edilmekte ve amaçlar açısından toplumun iyiliğini hedeflemektedir. Locke'un vatandaşlık kavramının, siyasal toplumun meydana getirilmesinde önemli bir etkiyi meydana getirdiği savunulabilir. Mülkiyetin korunması ve güvenliğin sağlanmak istenmesinin vatandaşlığın gelişimi ile doğrudan bir bağlantısı olduğu düşünülmektedir (Can, 2019: 27-28).

Hareket eden ulus/kişidir. Toplum sözleşmesi bunu gerektirmektedir. Ulus devletin ortaya çıkmasına da etkide bulunan bu düşünce, ulusal vatandaşlık kavramı olarak dönüşmüştür. Locke'un birey anlayışının eski dönemle kıyaslandığında kişisel özgürlüklerin önünü açan unsurları taşıdığı ileri sürülebilir. Rousseau'nun genel irade kavramı ile ulusal egemenlik düşüncesinin vatandaşlığın gelişimindeki etkisinin büyük olduğu savunulabilir. Çünkü bireysel hakların ortaya çıkması ile yurttaşlık kavramının birleşen noktaları kişisel hak ve özgürlüklerin ortaya çıkmasına katkı sağlamıştır.

Rousseau'nun vatandaşlık düşüncesi, yönetime itaat etmenin kendisine itaat etmek olarak yorumlandığı kamusal alanda genel iradenin bu şekilde yayıldığı ve devlette etkili olduğu düşünülebilir. Halk egemenliğinin, bireylerin bu noktada kendilerini ilgilendiren kararlara katılarak gerçekleştirildiği ve laik bir durumun ortaya çıktığı düşünülmektedir.

1.2.4. Çağdaş-Ulusal Vatandaşlık

Çağdaş vatandaşlık, bir devletin içerisinde yaşayan bireylerin, haklara sahip olarak belirli yükümlülükleri yerine getirdiği ve yasal açıdan devlet tarafından korundukları vatandaşlığı ifade etmektedir. Modern vatandaşlığın ulus devletlerle beraber ortaya çıktığı ve geliştiği söylenebilir. İnsan haklarını gelişimi ve ulus devletlerin dünyanın her tarafında kurulması, modern vatandaşlığın ortaya çıkmasında önemli faktörler olarak kabul edilmektedir (Özkazanç, 2009: 251). Özellikle Rousseau'nun genel irade ve ulusal egemenlik düşüncesinin modern-ulusal vatandaşlığın ortaya çıkmasına etkisi olduğu kabul edilmektedir.

Modern vatandaşlığın ortaya çıkması, hem milliyetçilik olgusu hem de vatandaşlık olgusu ile beraber değerlendirilebilir. Geçmişte devlet kurmanın ulusalcılık düşüncesinden önce geldiği ancak Fransız Devrimi ile birlikte ulusal düşüncenin meşruiyeti sağladığı söylenebilir (Poggi, 2011: 38-39). Günümüz toplum gereklerinin, devleti ve siyasal

yapıyı etkilemek üzerine kurulu olduğu ve vatandaşlık bilincinin buna göre şekillendiği düşüncesi hâkimdir (Poggi, 2011: 27).

Modern vatandaşlığın gelişiminin ulus devletlerle olan ilişkisi bir yana; parçalı feodal yapının da ortadan kalkmasına, akabinde kapitalist bir düzenin ortaya çıkmasına katkı sağladığı söylenebilir. Hobbes ve Locke'un ekonomik birey anlayışı, bu çerçevede değerlendirilebilmektedir. Modern-ulusal vatandaşlığın kültürle ve tarihle ilgili olan durumu, kimliklerin etkisini ortaya koymaktadır. Vatandaşlığın ortaya çıkmasında ulus devletin milliyetçi yapısı önemli bir etkide bulunmaktadır (Güngör, 2017: 443).

Vatandaşlığın çağdaş bir yapıya dönüşmesinin ortaya çıkardığı kapitalist düşüncenin, egemenliğin parçalanmasına da neden olduğu savunulabilir. Bu durumun feodal yapıların yerini kapitalist düzene bıraktığı ve üretim ilişkilerini etkileyen bir boyutu meydana getirdiği ileri sürülebilir (Can, 2019: 35-36). Ulusal devletlerin parçalanmış feodal düzenin yerine geldiği ve ekonomik yapının buna göre şekillendiği görülmektedir. Ulu devlet ile kapitalist düzenin bütün devletlerde olmasa bile birbiri ile bağlantılı olduğu söylenebilir.

Ulus devletin ortaya çıkardığı modern vatandaşlık kavramı, farklılıkları ve diğer kültürleri ötekileyen yapısı nedeniyle eleştirilmektedir. Bu durum, toplumların birbirine karşı olmalarına ve milliyetçilik ekseninde ötekileştirmeye neden olduğu savını ortaya çıkarmaktadır. Özellikle Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nin değer atfettiği ulusal vatandaşlık kavramının farklı kimlikleri dışlayan yapısı, yasaların uygulanmasında bazı zorlukları da ortaya çıkarmıştır.

Modern vatandaşlığın, yasal zeminde bireylerin haklarını ortaya koyması ve onları korumasının, toplumsal alanda adaletin ve eşitliğin sağlanmasına katkı sağladığı savunulabilir. Modern vatandaşlığın gelişimi, toplumların yapısına ve sosyokültürel değerlerine göre biçimlenmektedir. Liberal anlayışın hâkim olduğu yerlerde bireysel vatandaşlığın önemli bir konumda olduğu ancak piyasa mantığının etkili olduğu savunulurken, sosyal demokrat yönetimlerde sosyal haklara değer atfedildiği görülebilir (Can, 2019: 28-29).

Vatandaşlık kavramı, uzun bir gelişim sürecine sahip olmasına rağmen açık ve kesin bir şekilde ortaya konmamıştır. Bu noktada vatandaşlık ile ilgili siyaset bilimcilerin toplulukçu vatandaşlık kuramı ile liberal vatandaşlık kuramını ortaya koymuşlardır.

Sınıflanmanın çeşitli faktörlere göre şekillendiği görülmektedir (Güzel Polat, 2010: 34. Çağdaş-ulusal vatandaşlık teorilerinin çeşitli örnekleri söz konusu olmaktadır.

Toplulukçu Vatandaşlık Teorisi: Toplulukçu vatandaşlık kuramı, bireysel hakların yanı sıra katılıma ve farklılığa önem veren ve geniş bir çerçevede ele alınan bir kuramı ifade eder. Bu yönüyle komüniteryan bir yapıyı anımsattığı söylenebilir. Sivil toplum olgusuna önem veren toplulukçu vatandaşlık kuramı, katılım noktasında sivil toplum olgusunun etkin olmasını istemektedir. Toplumsal alanda cumhuriyete bağlı bir siyasal kimliğe vurgu yapan kuram, kolektif katılımın gerekli olduğunu savunmaktadır. Bu noktada kamusal çıkarların bireysel haklardan önde olmasını ve ortak iyiliğe ulaşılmasını hedeflemektedir (Üstel, 1999: 70-71).

Liberal bir bakış açısından ziyade kamusal/genel çıkarı savunan bir yapıyı destekleyen toplulukçu vatandaşlık kuramı, pasif katılımı reddetmektedir. Kamusal eylemleri ön plana çıkaran ve siyasal katılımın aktifliğine vurgu yapan kuram, kimliğin bu noktada önemli bir hale geldiğini ifade etmektedir (Güzel Polat, 2010: 40).

Toplulukçu vatandaşlık kavramının, aktif bir katılımı devlete tabi olmayı savunduğu ve dinamik bir toplum modelini ortaya attığı söylenebilir. Hakların kazanılması ve devlete karşı sorumlulukların yerine getirilmesine önem atfeden bu kuram, halk egemenliği ilkesinin aktif bir siyasal katılımı gerçekleştirilebileceğini savunmaktadır. Bu durumun Rousseau'nun egemenlik ilkesine paralellik gösterdiği söylenebilir.

Liberal Vatandaşlık Teorisi: Liberal vatandaşlık kuramının, John Locke gibi düşünürlere dayanan bir mantığa sahip olduğu söylenebilir. Liberal vatandaşlık kuramının temel hakların korunması, özgürlüklerin gözetilmesi ve mülkiyet hakkı gibi bireysel konuları savunmasının yanında devletin etki alanının sınırlandırılması gibi konulara ağırlık verdiği söylenebilir. Bu yönüyle doğal haklar kavramına dikkat çeken liberal vatandaşlık kuramı, ekonomik insan kavramını ortaya atmaktadır (Üstel, 1999: 76). Devletin vatandaşlarla bir sözleşme ile kurallarını ortaya koyduğunu savunan bu anlayış, klasik liberal bireyci anlayışın zamanla daha modern bir anlayışa evrilmesinde etkili olmuştur. Bireysel hakların korunması ve kamusal düzenlemelerle güvenli bir ortamın sağlanması gerektiğini savunan liberal anlayış, vatandaşların da otoriteye karşı görevlerini yerine getirmeleri gerektiğini ifade etmektedir.

Liberal vatandaşlık kuramı, aktif devletten ziyade pasif devlet anlayışını savunurken, bireylere karşı devletin eşit şekilde davranması gerektiğini ortaya koymaktadır. Başkalarına zarar vermeden bireylerin istediklerini yapmaları ve buna göre bir hoşgörünün olması gerektiğini savunan anlayış, pasif bir devletin bunun gerçekleştirilmesinde önemli bir parametre olacağını savunmaktadır. Aktif bireylerle beraber pasif devletin bir arada olmasını destekleyen liberal vatandaşlık kuramı, hak ve özgürlüklerin devlet eliyle korunması gerektiğini, devletin temel görevleri dışında bireysel alana fazla müdahale etmemesi gerektiğini savunur. Liberal vatandaşlık kuramı, bu haliyle devlet ile bireyler arasında sözleşme anlayışının olduğunu ve sorumlulukların sözleşme mantığına uygun şekilde yerine getirilmesinin hoşgörülü bir topluma da katkı sağlayacağına vurgu yapmaktadır (Üstel, 1999: 80-81).

Modern vatandaşlık kuramları birlikte ele alındığında bireyleri önceleyen liberal anlayış ile toplumun birçok kesimini ele alan toplulukçu vatandaşlık kuramının farklılıklara sahip olduğu görülmektedir. Toplulukçu anlayışın, kamu yararı için bireyselliği arka plana ittiği ve toplum genelinin çıkarını ön plana çıkaran bir anlayışa sahip olduğu görülmektedir. Bu durumun, Rousseau gibi toplumcu düşünürlerin düşüncesine daha yakın olduğu söylenebilmektedir. Liberal vatandaşlık kuramının ise devleti daha dar bir alana çekmekte ve pasif devlet anlayışının olması gerektiğini savunmaktadır. Bireysel özgürlüklere atıfta bulunan liberal anlayış, devletin temel görevler dışında topluma ve bireylere müdahale etmemesi gerektiğini savunur. Bu durumun sözleşme anlayışına bağlanarak daha yasal bir zeminde olması gerektiğini savunan liberal vatandaşlık kuramı, toplumun hoşgörülü bir duruma gelmesinde bunun önemli bir araç olacağını savunmaktadır. Bireylerin ve devletin birbirine karşı sorumlulukları olduğunu da ifade eden liberal vatandaşlık kuramı, sorumlulukların yerine getirilerek özgür bir toplumsal alanın oluşturulacağını ifade etmektedir. Her iki kuramın olumlu özellikleri yanında olumsuz özellikleri ve yansımalarının olduğunu ifade eden Mouffe, bu durumu hakların ve demokrasinin olumsuz bir şekilde kullanılması olarak radikal demokrasinin uygulanması olarak ifade etmiştir (1999: 349-351).

Cumhuriyetçi Vatandaşlık Teorisi: Cumhuriyetçi vatandaşlık kuramı, sorumlu vatandaşlık ile yöneten ve yönetilen ilişkilerinin belirlendiği durumu ifade etmektedir. Bireylerin siyasal katılım kanalı ile kararlara katılması ve hak ve özgürlüklerin korunması

noktasında aktif olmalarını ifade eden kavram, kamusal hizmetlerin eşit şekilde dağıtımını savunmaktadır.

Cumhuriyetçi kuramda kişilerin ötekileştirilmesi veya ön plana çıkarılması söz konusu değildir. Kamu yararının benimsendiği anlayışta, sorumlulukların yerine getirilmesi ve devletin vatandaşa karşı görevlerini yerine getirmeleri temel alınmaktadır (Kapusızoğlu, 2021: 30-31). Kamusal faaliyetlerin yerine getirilmesi, toplum çıkarının ve özgürlüğünün ortaya çıkmasında önemli bir faktör olarak görülmektedir (Üstel, 1999: 70-71).

Toplumla uyumlu olmayı temel alan cumhuriyetçi vatandaşlık kuramı, siyasal alanın özel alandan sıyrıldığını ve vatandaşlık erdeminin olması gerektiğini ortaya koymaktadır. Vatandaşların, toplumsal gerekliliklere göre davrandığı ve kamu yararını gerçekleştirdiği sürece erdemli davranışlarda bulunacağını savunan cumhuriyetçi kuram, bunun tarihsel sürecin bir parçası olduğunu ifade etmektedir (Ergüç, 2016: 40-41). Eğitimin cumhuriyetçi kuramda önemli olduğu görülmektedir. Bu noktada cumhuriyetçi ilkelerin eğitimle bireylere aşılması gerektiği üzerinde durulur. Cumhuriyetçi vatandaşlık kuramı, kamu yararı anlayışını temel aldığı ölçüde toplulukçu vatandaşlık kuramına yakın durmaktadır. Bu yönüyle birbirlerinin farklı birer biçimi olarak kabul edilmektedirler (Kapusızoğlu, 2021: 32).

Vatandaşlık olgusu bir bütün olarak değerlendirildiğinde farklı boyutlara sahip olduğu görülmektedir. Vatandaşlığın siyasi ve sosyal boyutları şeklinde iki unsur olduğu ifade edilse de vatandaşlığın sivil, sosyal ve siyasal boyutu bulunmaktadır. Vatandaşlığın sivil boyutunun vatandaşlık hakları, mülkiyet hakları ve düşünce özgürlüğü gibi konuları temel aldığı söylenebilir. Vatandaşlık, sosyal boyutta toplumdaki eşitsizlikleri gidererek politikaları oluşturup uygulama ve eğitim ile sosyal konuların iyileştirilmesini sağladığı savunulabilir. Vatandaşlığın siyasal boyutun ise iktidarın kullanılmasında ve kararlara katılımda belirli hakların ve yasal düzenlemelerin yapılması, birey ile devletin sorumluluklarının bulunduğu, siyasal faaliyetlere katılım yollarının açık olduğu seçme ve seçilme faaliyetlerini barındıran boyutu ifade ettiği söylenebilir.

Anayasal Vatandaşlık: 1970’li yıllarda Sternberger tarafından ortaya atılan anayasal vatandaşlık Habermas’ın düşünceleri etrafında şekillenmektedir (Ozulu ve Kösecik, 2016: 516-517). Anayasal vatandaşlığın eşit vatandaşlık fikrini ele alan ve toplumsal

alandada adaletin sağlanması ile siyasal eşitliğin sağlanması noktasında temel ilkeleri benimsediği ileri sürülebilir. Vatandaşlığın herhangi bir kültürel kimliğe bağlı olmadığı, farklı kültürler ile kimliklerin kendilerini ifade etmelerine olanak tanıyan ve onları dışlamayan bir yapıda olması ile kamu gücünün herkese eşit mesafede olduğu yasal düzenlemeleri içeren anayasal vatandaşlığın bu noktada adaletli bir ortamın sağlanmasına katkı verebileceği düşünölmektedir (Erdem, 2012: 50-53).

Anayasal vatandaşlık, devletlerin herhangi bir ayırım gözetmeden kendisine bağlı olan bireylerin hukuki bir çerçeve ile belirlendiği ve çok kültürlölölüğün olduğu bir vatandaşlık tanımını içermektedir. Anayasal vatandaşlık, ulus devletlerin milliyetçi yapısına göre şekillenen vatandaşlığın arka planda kalmasına neden olmuştur. Özellikle toplumda farklı kimliğe sahip insanların olması, azınlıklar ile göçmenlerin bulunması gibi nedenlere bağlı olarak gelişim göstermiştir (Güzel Polat, 2010: 170-192).

Çok kültürlölölük olgusunun, anayasal vatandaşlığın bir zorunluluk haline gelmesinde etkisi olduğu söylenebilir. Bu durumun post-modern durumlara bağlı şekilde meydana geldiği ve farklı kültüre sahip bireylerin toplum içerisinde uyum sağlaması ve yasalarla kontrol altında tutulması gibi amaçların anayasal vatandaşlığı ortaya çıkardığı söylenebilir.

Anayasal vatandaşlığın herhangi bir kültüre öncelik tanımaması ve farklılıkları baskılamayan yapısının hukuki bir zemine dayanmasının, toplumsal alanda barışın sağlanması ve adalet ilkelerinin gözetilmesi noktasında sonuçlar verebileceği düşünölmektedir. Elde edilen anayasal vatandaşlığın ırk, din, dil veya cinsiyetlere bağlı olmadan siyasal alanda sürdürölmesinin devlet ile toplum arasındaki ilişkileri de sağlıklı bir yapıya dönüştürmesi beklenmektedir. Doğan buna uygun bir örneğin Avrupa Birliği vatandaşlığı olduğunu ifade etmektedir (Doğan, 2013).

Azınlıklar ile göçmenler gibi topluma sonradan katılan ve uyum noktasında sorunlar yaşayabileceği düşünölen kesimlerin anayasal vatandaşlık ile topluma uyumlu hale getirilmesi ve yasal farklılıkları ortadan kaldırması beklenmektedir. Çünkü yabancı bir dile veya kültüre sahip insanların sorun yaşamaması yaşanan toplumla uyumuna bağlı olacaktır. Devletin benimsediği dili her alanda kullanıp telkin etmesi, diğer dilleri

kullanan insanlar için bir dezavantaja dönüşebilir düşüncesinin bu durumu açık şekilde ifade ettiği savunulabilir (Kymlicka, 1998).

Anayasal vatandaşlığın günümüzde çok kültürlü toplumlarda olduğu söylenebilir. Toplum içindeki kültürel farklılığın ayrıcalıklara ve farklılıklara neden olmaması ve yasal açıdan eşitlikçi bir yapıya kavuşması vatandaşlığın kimlikler üstü bir durum olarak görülmesini sağlamıştır. Toplumdaki farklılıkların, insanlar arasındaki eşitliği ve adalete zarar vermemesi, bireylerin benzer olanaklara sahip olmasını zorunlu kılmaktadır. Toplumun monist veya çok kültürlü yapısının eşitliğin ve adaletin sağlanmasındaki rolüne dikkat çeken Balı (2001: 226), bireyi esas alan adalet anlayışı, grup temeline dayanan adalet anlayışı ile siyasal topluma dayanan adalet anlayışlarının vatandaşlığın belirlenmesine önemli bir etkisinin olduğunu ve farklı sonuçlar doğurabileceği noktalar olduğunu ifade etmektedir. Çünkü monist kültüre sahip toplumların uyumu daha kolay olurken, çok kültürlü toplumun ise belirli noktalarda sorunlar yaşayabileceği ileri sürülebilir.

Anayasal vatandaşlığın kültürler üstü bir konumda düşünülebildiği görülmektedir. Özellikle buna Avrupa Birliği vatandaşlığı örnek verilebilmektedir. Avrupa Birliği vatandaşlığının Avrupalılık unsuruna dayandığı ve buna göre düzenlemeler yapıldığı düşünülebilir. Üye olan devletlerin vatandaşlarının birlik vatandaşı olduğunu belirten Avrupa Birliği, bu noktada anayasal bir vatandaşlık tanımını ortaya koymaktadır (Güzel Polat, 2010: 190-195). Avrupa Birliği vatandaşlığının sağladığı siyasi hakların önemli olarak görüldüğü söylenebilir. Anayasal vatandaşlık açısından ele alındığında Avrupa Birliği vatandaşlığının ulus üstü bir vatandaşlığı ifade ettiği ve klasik vatandaşlık kalıplarını göz ardı ettiği ileri sürülebilir. Buna dayanarak Avrupalılık vatandaşlığının bir üst kimlik olarak ortaya çıktığı savunulabilir.

Habermas, anayasal ilkelerin hâkim olduğu bir vatandaşlık kavramında etnik özelliklerin ve ulusal kimliklerin etkisiz hale geleceğini ve toplumun buna göre şekilleneceğini ifade etmektedir. Habermas'ın bunlara örnek olarak Amerika Birleşik Devletleri'ni örnek gösterdiği söylenebilir. Gerçekten de Amerika Birleşik Devletleri vatandaşlığının etnik unsurlardan ziyade ulus üstü bir vatandaşlığı ifade ettiği ve buna göre şekillendiği görülmektedir (Habermas, 2000). Anayasal vatandaşlığın, vatandaşların kendi kültürel kimliklerine herhangi bir zarar vermeden bir üst kimlik olarak ortaya çıktığı

düşünülebilir. Anayasal vatandaşlığın, toplumdaki kişilere karşı herhangi bir farklı davranışta bulunmaması noktasında güvence sağladığı söylenebilir. Bu noktada sahip olunun kimliğin ve kültürel değerinin bir olumsuzluk olarak değerlendirilmesi mümkün görünmemektedir. Habermas'ın toplumdaki farklı bireyleri siyasal sistemde ve hukuk zemininde eşit bir şekilde ele alan anlayışının çeşitli ülkelerde anayasal vatandaşlık fikrinin gelişiminde önemli sonuçları olduğu söylenebilir. Günümüzün çok kültürlü yapısının bunu bir zorunluluk olarak ortaya çıkardığı ve yasal düzenlemelerin buna göre oluşturulduğu ileri sürülebilir. Anayasal vatandaşlığın ortaya çıkış sebeplerinden birinin de ortaya çıkan sorunların var olan kavramlarla çözülememesi olduğu savunulabilir. Esasen anayasal vatandaşlığın ulus devletin vatandaşlık kavramını ortadan kaldıran ve farklılıkları bir arada tutan bir yapıyı benimsediği söylenebilir. Ozulu ve Kösecik'e göre (2016: 518) anayasal vatandaşlığın anayasada formüle edilmesi, herhangi bir ayrımın gözetilmemesi, anayasaya bağlılığın ön planda olması, eşit yurttaşlık ilkesini içermesi, toplumsal barış ve adaleti sağlayarak anayasal bir vatandaşlık gibi özelliklere sahip olması gerektiği görülmektedir.

Anayasal vatandaşlığın ulus üstü yapısının toplumdaki kimlik ve kültür çatışmalarını azalttığı ve belirli grupların üstünlüğüne son verdiği ileri sürülebilir. Özellikle ulus devletin ortaya çıkardığı ve azınlıklar ile göçmenlerin birçok konuda baskılanmasına yol açan vatandaşlık anlayışının önemli bir ölçüde ortadan kaybolduğu iddia edilebilir. Habermas'ın da belirttiği gibi öteki ile yaşamının zorunlu olduğu bir çevrede anayasal vatandaşlığın ortaya çıkması beklenen bir durum olarak görülebilir. Belirli bir kültürel kimliğin toplumda üstün olması ve diğer kimliklere tahakkümde bulunması, hukuk devleti ilkelerinin de zarar görmesine neden olmaktadır. Devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olan tüm kimliklerin eşitlikçi bir anlayış ile yönetilmesi ve toplumsal adaletin sağlanmasının anayasal bir vatandaşlık ile mümkün olabileceği savı bulunmaktadır. Bu noktada birçok devletin veya ulus üstü oluşumun bu ilkeleri benimsediği görülmektedir. Özellikle AB'nin birçok farklı kimliği ve kültürü içinde barındırması, anayasal vatandaşlığın birlik içerisinde uygulanmasını ve üst kimlik olarak Avrupalılığın ortaya çıkmasını sağladığı ileri sürülebilir. Birçok ülkede de anayasal vatandaşlığın bu anlayışa uygun bir şekilde ortaya çıktığı görülmektedir (Ozulu ve Kösecik, 2016).

Tablo 2: Yurttaşlık Biçimleri

	Temsili Demokrasi	Temsili Demokrasi	Temsili Demokrasi
Yurttaşlara Bakış	Yasal kişiler	Kardeşler	Komşular
Onları birbirine bağlayan şey	Sözleşme	Kan	Ortak katılımcı
Hükümetle İlişki	Hem egemen hem tebaa	Birliktelik	Etkin Katılımcılar
Bağlar	Yurttan hükümete	Yurttan yurttaşa	Diyalektik
Siyasi Tarz	Güvensiz, duyarsız	Feragat, itaatkâr	Dayanımcı, etkin
Yurttaşlık erdemi	İki taraflı hesap verme	Kardeşlik (sevgi/korku)	Nezaket
Yurttaşlık statüsü	Şahsi karara bağlı (birçokları arasından biri)	Her şeyi kapsayan (tek mümkün olan)	Egemen (eşitleri arasında birinci)
İdeal temel	Ortak sözleşme	Ortak inançlar, değerler, hedefler	Ortak tartışma, karar, çalışma (uzlaşma)

(Barber, 1995'ten akt. Özden, 2020: 71-72)

1.3. Demokratik Vatandaşlık Kavramı

Demokratik vatandaşlığın, yasal vatandaşlıktan farklı bir şekilde bilinçli bireyleri ifade ettiği söylenebilir. Demokratik vatandaşlığın, daha eleştirel bir tarzı benimsedikleri ve gelenekler ile var olan kurumlara karşı daha protest bir yaklaşım içerisinde oldukları görülmektedir. Demokratik vatandaşlığın, bireylerin bilgilenmesini sağlama ve katılım noktasında aktif olmalarını tetikleme gibi unsurları içerdiği savunulmaktadır. Demokratik vatandaşlığın günümüzdeki aktif bireyleri tanımladığı söylenebilir. Bireyi ve toplumu ilgilendiren kararların içerisinde olmayı ve bunlara yön verebilmeyi ifade etmektedir. Siyasal kararlara katılım gösterme, siyasi hoşgörü, demokratik ilkeler, siyasi liderlerin bilgisine sahip olma, belirli aralıklarla oy kullanabilme gibi unsurlar demokratik vatandaşlığın unsurları olarak ifade edilebilmektedir (Nie vd., 1996'den akt. Yıldırım, 2018: 07). Çeşitli bilim insanlarının demokratik vatandaşlığı ele aldığı ve bunu farklı yönlerden inceledikleri görülmektedir. Açık ego, değerleri paylaşabilme, farklı yönelimler, göreceli özgürlükler gibi unsurlar da demokratik vatandaşlığın özellikleri olarak sıralanabilmektedir.

Demokratik vatandaşlığın, bilinçli bireylerin olmasında ve toplumsal sorunların çözümünde önemli etkileri olduğu söylenebilir. Toplumdaki bireylerin siyasal alandaki çıkarlarını ve haklarını korumak ile toplumsal alanda demokratik değerlere bağlı bir kültürün oluşmasında demokratik vatandaşlığın etkisi yadsınamaz. Bilginin yayılması, toplumun bilinçli bireylerden meydana gelmesi ve politik alandaki uygulamaların kamu

yararına uygun şekilde olmasını sağlayan temel bir unsur olarak demokratik vatandaşlık gösterilebilir. Açık toplum durumunu ifade eden demokratik vatandaşlık, bireylerin kazanımlarını koruduğu gibi katılım kültürünün gelişmesini ve toplumsal farkındalığın ortaya çıkmasını da sağlayabilecektir (Doğanay ve Ünal, 2006).

Demokratik vatandaşlık, yasal bir bağdan ziyade politik bir bireyi ön plana çıkarmaktadır. Siyasal alanda aktifleştirilmiş bir bireyi ifade eden kavram, aktif vatandaşlığın ön planda olmasını sağlamaktadır. Bilye sahip olan ve aktif davranışlar sergileyen vatandaş kavramını Print (2012: 115-117) şu şekilde ifade etmektedir: Oy kullanıp adayları destekleme veya aday olma, gönüllülük esasına dayalı faaliyetlere katılma, politik alanlardaki imza faaliyetlerine katılabilme ve haklı bir gösteriye katılabilmektir.

Tablo 3: Yurttaş Katılım Modellerinin Özellikleri

	Aktif	Ara Dönem	Pasif
Kontrol	Yurttaşta	Paylaşılmış	Birim ya da kurum
Parametreler	Yurttaş tanımlar	Kurum/birim tanımlar	Kurum/birim tanımlar
Süreç	Proaktif, açık	Geniş, açık	Kapalı
Kararlar	Fikir birliği	Fikir birliği	Kurum/birim fikirleri
Yurttaşın Rolü	Baskın	Tavsiye eden	Tepki gösteren
Politikaya etki	Yurttaşın politikası	Yöneticilerin politikası	Yöneticilerin politikası
Katılım-katılım zamanı	Yurttaş sahipliği	Süreç hedefi olarak, sürecin ortasında	Formalite, sürecin sonunda
Yönetim	Halk tarafından	Halkla	Halk için

(Kaynak: Timney, 1998)

Yurttaş rolünün öneminin demokrasi ile bağdaştıran Barber, (1995) aktif vatandaşlık olgusuna dikkat çekmektedir. Bu noktada tablodaki gibi bir sınıflandırmayı ortaya koymuştur. Yöneticiler ile yönetilenlerin ortaklığı olarak da ifade edilebilen demokrasi anlayışının, katılımcı toplum modelini ortaya çıkardığı düşünülmektedir. Liderlik boyutu, ahlak ve değerler ile yurttaş eğitiminin demokratik vatandaşlığı kolaylaştırdığını savunan Barber, belirsizlik ve ölçek probleminin ise yurttaşlığı sınırlandıran unsurlar olduğunu ifade etmektedir (Özden, 2020: 72-73). Tabloda görüldüğü gibi vatandaşların katılım modellerinin katılımcılık unsurunun düzeyine etkisi yadsınamaz bir boyuta gelmiştir. Katılım modelinin pasif, ara dönem veya aktif katılımcı vatandaşlık profilini ortaya çıkardığı ve betimlediği savunulabilir.

Katılımcı yurttaşlık kavramının, toplumlara ve devletlerin demokratik yapısına göre şekillendiği için açık bir tanım bulunmamakla beraber ortaya konan sistemlerin bu durumu meydana getirdiği savunulabilir (Dumlu, 2018: 75-76). Katılımcılık olgusunun, aktif vatandaşlığı ve katılımı ifade ettiği söylenebilir. Devletlerin yapıları ve kullandıkları sistemler, vatandaşların katılım olgusunu şekillendirmektedir. Katılımcı yurttaşlığın toplumun büyük bir bölümünü aktifleştirme düşüncesi, hem toplumsal hem de bireysel anlamda aktif vatandaşlık kavramını beslemektedir. Liberal ve sosyal modele göre yurttaşların eşit haklara sahip olması katılımcı yurttaşlığın önemli bir özelliğini yansıtmaktadır. Bunun başka bir yansıması da yurttaşlara yüklenen sorumlulukların ortaya çıkmasıdır (Hvinden ve Halvorsen, 2001: 6-7). Cumhuriyetçi yurttaşlık kavramı da bireyler arasındaki eşitliğe dikkat çekmektedir.

Günümüzde, bireylerin toplumsal alanda aktif olması ve katılımcı davranışlar ortaya koyması, uzun bir sürecin sonucunda ortaya çıkmıştır. Vatandaşların hak ve özgürlüklerini korumak siyasal alanda aktif olmak ve istek ve beklentilerini otoritelere kabul ettirmek amacıyla çeşitli mücadeleler içerisinde bulundukları görülmektedir (Sakarya, 2016). Vatandaşların katılımcı davranışlarda bulunması bulunulan bölgelere göre farklılıklar göstermektedir. Bu noktada kır yaşamı ve kent yaşamının farkı söz konusudur. Günümüz ile kıyaslandığında eski medeniyetlerin, katılım noktasında toplumsal bağların coğrafyaya göre değişkenlik gösterdiği ileri sürülebilir.

Vatandaşların katılımcı bir davranışta bulunması, toplumun eğitilmiş olmasına göre şekillenecektir. Böylesi bir durumda toplumun tüm kesiminin demokratik bir şekilde aktif olması ve buna göre erdemli davranışlarda bulunması beklenebilir. Demokrasinin en uygun şekliyle seçimler aracılığı ile uygulanacağını savunan Dahl, hem yöneticilerin denetlenmesi ve sınırlandırılması hem de yurttaşların hak ve özgürlüklerinin korunmasının seçimleri önemli bir noktaya getirdiğini savunmaktadır (D'Entreves, 1995). Katılımcılığın önemli bir hale geldiği günümüzde devletlerin ve toplumların temsili demokrasi yoluyla halkın istek ve beklentilerine uygun hale getirilmeye çalışıldığı ileri sürülebilir. Seçimlerin toplumun her kesimi için önemli bir hale gelmesi ve temsiliyet sorununun önemli bir düzeyde ortadan kalkmasına zemin hazırlamaktadır.

Katılımcı demokrasinin yurttaşlar tarafından uygulanması ve içselleştirilmesinin, insanların birbirleri ile ilişkiler kurmasını ve sorunların çözümü ile beklentilerin

karşılanması noktasında dayanışmanın ortaya çıkmasını sağladığı savunulmaktadır (Sakarya, 2016: 16). Yurttaşların kamusal alanda etkili olması ve pasifize olmaması dayanışma kültürü ile ilişkilidir. Katılımcı yurttaşlığın bireylere, özgürlüklerin ile hakların korunması yanında kamusal alana katılarak bireysel mutluluğu da getirdiğini savunan Arendt, sınırlandırılmış iktidarın olması gerektiğini ve toplumdaki tüm kesimlerin bu sürecin bir parçası olması gerektiği ifade etmektedir (D'Entreves, 1995: 59-60).

Katılımcı yurttaşlığın, toplumun ve bireylerin çıkarlarını koruyabilmesi kişiler arası ilişkilerin de önemini ortaya koymaktadır. Katılımın ortamının belirlenmesinde vatandaşların etkili olması gerekmektedir. Çünkü otoriteler veya yöneticiler tarafından belirlenen katılım olgusunun halkın çıkarlarını korumaktan çok, belirli kişilere hizmet edeceği düşünülmektedir (Sakarya, 2016: 19-20). Katılımcı demokrasinin çeşitlilikleri ortaya çıkaran bir anlayışa sahip olduğu söylenebilir. Bu noktada farklı davranış biçimlerinin demokratik/katılımcı vatandaşlık anlayışını güçlendirdiği savunulabilir (Kocaoğlu, 2014: 4).

Katılımcı vatandaşlığın, çeşitli yönlerden aktifliği tetiklediği ve bireylerin pasif bir durumu ifade eden temsili demokrasiden farkları olduğu görülmektedir. Çukurçayır, (2008: 17), bireylere kendileri ile ilgili kararlara katılma fırsatının verilmesinin, seçimler dışında ortak karar almak için yollara başvurulması açısından değerli görmektedir.

Katılımcılığın vatandaşları merkeze koyan anlayışının, otoritelerin de denetlenmesine ve sorumlu yönetici anlayışının doğmasına katkı sağladığı söylenebilir. Bu durumun günümüz demokrasilerinin bir gereği olduğu savunulabilmektedir. Belirli hedeflerin ortaya konması ve uygulanabilmesi, katılımcı demokrasinin temasını oluşturmaktadır. Bu durumu Yaman (2018) şu şekilde ifade etmiştir:

“Katılımcı demokrasi yurttaşlara kararların alınması, uygulanması ve denetlenmesi süreçlerinde söz hakkı tanır. İlgili taraflara eşit düzeyde görüşme ve tartışma olanağı verir ve bu amaçla ihtiyaç duyulan doğru bilgiyi edinme hakkı tanır. Siyasal kararların alınması sürecine, katılımın sadece girdilerin oluşmasında değil, çıktılar üzerinde de etkili olmasını sağlar. Katılımcılara eşit söz hakkının tanınması ve özgürlüğünün

sınırlandırılmamasını sağlar. Özendirici ve eğitici dir. Ortak aklı üretmeye yöneliktir, tartışmayı mümkün kılar, çatışmayı ortak faydaya dönüştürebilen yöntemler ve usullerden meydana gelir. Demokratik katılım süreci ilgili tüm kişi ve kurumları kapsar. Bu manada çıktılar ile ilgili tüm taraflar arasında dengeyi sağlar ve kolektif karar alınabilmesini sağlar. Katılım talebinin doğrudan yurttaştan gelmesini hedefler. Katılımcı demokrasi sesini duyurma olanağına sahip olmayan, ekonomik bakımdan güçsüz katmanlara katılma fırsatı sunar. Farklı tercihlerin yâda fikirlerin siyasal kararlara doğrudan aktarımını sağlar ve böylece, yurttaşların siyasal etkinlik duygusunu ve ilgisini artırır, siyasal kültür düzeyini artırır”.

Katılımcı vatandaşlık kavramının bu özellikleri doğrudan demokrasinin özelliklerini yansıtmaktadır. Ancak günümüzde nüfusun fazlalığı ve diğer faktörler, bunların uygulanmasını zorlaştırmaktadır.

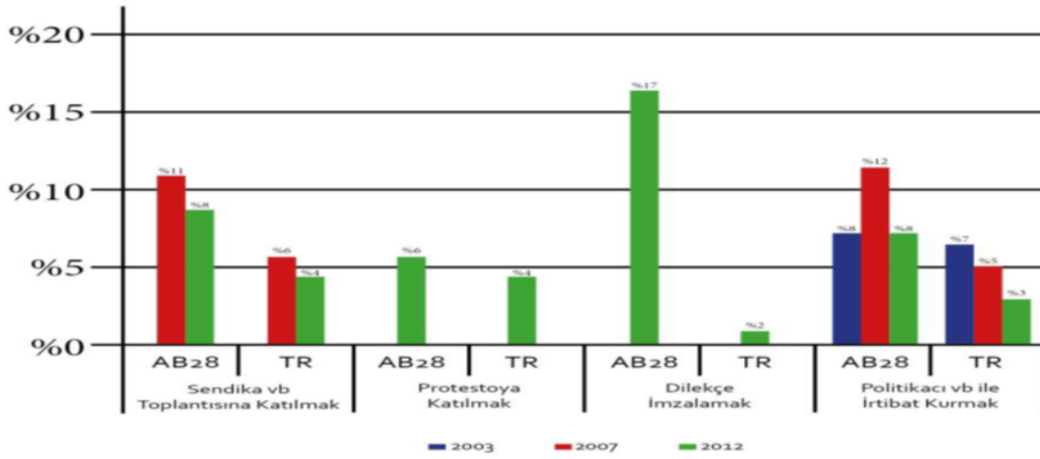
Toplumda katılım kültürünün oluşması, resmi aktörlerden ziyade sivil toplum dinamikleri ile sağlıklı bir duruma dönüşebilecektir. Bu noktada kolektif toplum bilincinin ortaya çıkması söz konusu olacaktır. Toplumun katılımcı davranışlar sergilemesi, hem yönetimin buna uygun olması hem de insanların otoriteleri sorgulayabilecek bir yönetim anlayışına sahip olması ile mümkün olabilecektir. Demokratik koşulların varlığı, katılımcı yurttaşlığın ortaya çıkmasında ve etkili olmasında önemli bir parametre olarak görülmektedir.

Katılımcı yurttaşlığın toplumlarda ekonomik, sosyal ve siyasal olaylar sonucunda ortaya çıktığı ve gelişme gösterdiği söylenebilir. Katılımcı yurttaşlık kavramının, bireylerin doğrudan kararlara katılımını ifade ederken bilinçli bir toplum modelinin ortaya çıkmasına katkı sağladığı da söylenebilir (Dumlu, 2018: 75-76). Katılımcı yurttaşlığın aktif siyasal katılıma ek olarak çeşitli aktif eylemleri içerdiği söylenebilmektedir. Farklı programlarda yer almak, planlama faaliyetlerine katılmak, imza toplamak, siyasi parti üyelerine maddi yardımda bulunmak gibi faaliyetler, katılımcılığı ifade etmektedir.

Katılımcı yurttaşlığın hem ulusal hem de uluslararası düzeyde etkileri olduğu söylenebilir. Katılımcı yurttaşlığın etki seviyesi ve katılım oranı, değişmekle beraber farkındalığın ve sorumlulukların etkisi bu noktada kritik bir role bürünebilmektedir. Yurttaşların istekleri ve yasal düzenlemeler katılımın etkisini doğrudan etkileyebilmektedir. Bireylere yüklenen kamusal sorumluluğun, katılımcılığın yüksek

düzeyleme çıkmasında ve etkili olmasında önemli bir rolü olduğu savunulabilir. Katılımcı yurttaşlık, günümüzün sivil toplum modeline uygun bir davranış biçimi olarak görülmektedir. Vatandaşların etki alanının artması ve otoritelerin denetlenip kontrol edilmesi, katılımcılığın değerli bir sonucu olarak görülmektedir (Tekeli, 2018).

Katılımcı yurttaşlığın demokratik ülkelerde daha fazla gelişme gösterdiği, otoriter ile totaliter ülkelerde ve toplumlarda katılımcılığın dar bir çerçevede olduğu savunulabilir. Katılımın geniş bir alana yayıldığı ve seçimlerde oy kullanmak dışında sivil toplum kuruluşları ve düşünce kuruluşları kanalı ile halkın beklenti ve isteklerinin yansıtıldığı demokratik toplumlarda insan hakları ile özgürlüklerinin önemli bir seviyeye geldiği savunulabilir. Buna karşın demokratik olmayan toplumlarda oy verme davranışı dışında katılımcılığın düşük bir düzeyde olduğu savunulmaktadır (Som ve Karataş, 2015). Türkiye açısından değerlendirildiğinde katılımcı yurttaşlığın önemli bir göstergesi olan siyasal katılımın Avrupa ülkelerine göre düşük bir düzeyde kaldığı görülmektedir. Bu durumun bilinçli vatandaşlık düzeyinin düşüklüğü ile yasal ve toplumsal kurallara bağlı bir şekilde meydana geldiği ileri sürülebilir. Eğitim programlarının katılımı artırıcı bir düzeyde olmaması da katılımcı yurttaşlığın ülkelere göre farklı çıkmasına etkide bulunmaktadır. Türkiye'ye nazaran Avrupa ülkelerinde eleştirel bakış açısının edinilmesi ve siyasi okuryazarlığın yüksek bir seviyede olmasının, katılımcılığın daha yüksek bir düzeyde çıkmasına neden olduğu söylenebilir (Eurydice, 2005:). Ülkeler arasındaki bu farklılığın temel sebebinin kültürel yapı ile demokratikleşme süreçlerinin farklı olmasına dayandırıldığı söylenebilir. Bunun da ülkelerin gelişmişlik seviyelerinin farklı olmasında büyük bir etkiye sahip olduğu düşünülebilir (Dumlu, 2018).

Şekil 1: Vatandaşlık Etkinlik Ölçeği
(Kaynak: Eurofond, 2014)

Katılımcı yurttaşlığın savunduğu değerler, artan nüfus ve toplumsal yapının hazır olmaması nedeniyle kesintiye uğrayabilmektedir. Bu noktada toplumdaki tüm bireylerin siyasete katılımı pratikte mümkün olmamaktadır. Toplumdaki sorunların ortadan kaldırılması, katılımcı bir anlayışla halledilebilirken yöneticilerin bunu destekleyen tutum ve davranışlarda bulunmamaları ve yasal düzenlemelerin buna göre uyarlanması gerekliliktir. Ayrıca katılımcılık olgusunun nesnel bir anlayışa sahip olmasının, eşitliğin uygulanmasında önemli bir etkiye sahip olduğu savunulabilir.

Vatandaşların demokratik ortamda siyasal katılım gerçekleştirebilmeleri, kamusal yararın gerçekleştirilmesinde önemli bir hale gelmektedir. Bu durumun, toplumun tüm paydaşlarını katılım sürecine katan ve ihtiyaçları karşılayan bir sisteme dönüşmesindeki rolünün önemini ortaya koyacağı savunulabilir. Katılımın gerçekçi bir yaklaşımla ele alınması ve toplumdaki bireylerin buna göre davranışlar sergilemesi demokrasinin özüne uygun olacaktır. Yöneticilerin vatandaşların aktif katılımını engelleyerek kendi çıkarlarını korumak ve görevlerinde kalıcılığı sağlamak amacıyla, geniş kesimlerin katılımını engellemek yoluna gitmesi olağan bir durum olarak görülebilir. Bu noktada katılım olgusunun pasif bir hale geleceği ve teoride kalacağı düşünülebilir (White ve McSwain, 1993: 35).

Katılımın gerçekçi bir zemine oturması uzun bir süreçte vatandaşların aktif olmasını ve politikaları doğrudan etkilemeleri, bir fırsat olarak değerlendirilebilir. Katılımın

toplumda uygulanması zaman içerisinde bir kültür haline gelmesini de sağlayacaktır. Bu noktada gerçekçi katılım yaklaşımı söz konusu olacaktır. Vatandaşların katılımının analiz edildiği tabloda King ve diğerleri (1998: 320-321) durumu ortaya çıkarmak istemişlerdir.

Katılımcı vatandaşlık olgusunda bireylerin aktif olduğu, tüm yetkilerin belirli otoritelerde toplanmadığı ve karar verme sürecine toplumun önemli bir kesiminin katılımı unsurları önem taşımaktadır. Toplumdaki vatandaşların somut sonuçlar almak ve ihtiyaçlarını siyasal zeminde almak adına aktif olmaları bir zorunluluk olarak değerlendirilebilir.

Tablo 4: Yapay ve Gerçek Katılımın Kıyaslanması

Olgular	Yapay Katılım	Gerçek Katılım
<i>Etkileşim Şekli</i>	Çatışmacı	İşbirlikçi
<i>Katılımın Gerçekleşmesi</i>	Kararlar verildikten sonra	İşbirlikçi amir
<i>Yöneticinin Rolü Uzman/</i>	Uzman/teknisyen	Kararlar verilmeden önce
<i>İhtiyaç duyulan yönetim becerileri</i>	Teknik ve idari	Teknik, çevresiyle uyum becerisi, söylem becerisi, kolaylaştırıcılık yeteneği
<i>Vatandaşın rolü</i>	Eşit olmayan katılımcı	Eşit katılımcı/ortak
<i>Vatandaşın beklenen beceriler</i>	Yok	Yurttaşlık bilgisi, katılım becerileri, söylem becerisi
<i>İdari süreç</i>	Durağan, görünmez, kapalı	Dinamik, görünür, açık
<i>Vatandaşın tutumu</i>	Tepkisel	Proaktif ve tepkisel
<i>Vatandaş için çıktı</i>	Satın Alma	Dizayn etme
<i>Yönetici için çıktı</i>	Karar	Süreç
<i>Karar zamanı</i>	Daha kısa ve istekli görünür, ancak çoğu zaman vatandaş tepkisine dayanarak geri dönmeyi ve tekrarlamayı gerektirir	Daha uzun ve daha zahmetli görünür ama genellikle yineleme gerektirmez; kararlara ulaşmak için geleneksel süreçlerden daha az zaman alabilir
<i>Kararların alınması</i>	Yöneticiler, politikacılar ya da idari süreçler; bazen de vatandaşla işbirliği yaparak	Söylem sonucunda ortaya çıkar; herkesin bir söylemde bulunması ve sonuçları etkilemesi fırsat eşitliği tanımaktadır.

(Kaynak: King vd., 1998: 320-321)

-Vatandaşlar İçin Amaçlanan Rol Ölçeği: vatandaşın katılımındaki rolünü ifade eden ölçek, pasif vatandaşlıktan aktif vatandaşlığa olan süreci ele almaktadır. Katılım kültüründe önemli bir meydana getiren rol ölçeği katılım imkânlarını artırıcı etkiye sahip olmaktadır.

-Tahsis Edilen Kaynaklar: Bireylerin aktif bir katılımı bulunması siyasal karar ve politikalarla ilgili bilgi düzeylerine ne kadar sahip oldukları ile ilgili durumu ifade etmektedir. Vatandaşların bilgiye erişiminin sağlanması ve aktif/katılımcı yurttaş anlayışının gerçekleştirilmesi, bireylere sunulan kaynaklarla anlamlı hale gelebilecektir.

-Bağımsız Üyelik Seçimi: Siyasal alanda bireyleri ve toplumu temsil edecek kişilerin tarafsızlığı, demokratik değerlerin bir gereği olarak görülmektedir. Belirli kişilerin

amaçlarına göre hareket eden ve bağımsız olmayan delegelerin kamu yararını gerçekleştirmede etkisiz kalacağı düşünülmektedir. Belirli kurum veya kuruluşlara bağlı olmayan kişilerin katılımcı vatandaşlığa katkısı olacağı söylenebilir.

-Karar Verme Sürecine Katılım: Kamu kurumlarının politika yapımında ve süreç içerisinde vatandaşlarla iletişim halinde olarak tüm paydaşların katılımında olduğu prensipleri belirlemesi mümkündür. Bu noktada ihtiyaçların analiz edilmesi, amaç ile hedeflerin tanımlanması, alternatiflerin belirlenip seçilmesi, eylemden önce planları onaylama, planların son onayı ile planların gerçekleştirilmesi gibi ölçütlerin vatandaşların katılıma dâhil edilmesinde önemli etkileri olacağı düşünülmektedir. Planlamanın her aşamasında vatandaşların bulunmasının, telafisi mümkün olmayan durumları engellediği ve kamusal yararı ortaya çıkardığı savunulmaktadır.

-Düzenli Toplantıların Sıklığı: Toplumun büyük bir kesimini etkileyen konuların belirli aralıklarla yapılan toplantılarla konuşulması ve sorunların çözülmeye çalışılması, hem yöneticilerin hesap verebilmesini kolaylaştırır hem de vatandaşların süreç içerisinde bilinçli bir duruma gelmesini sağlayabilir. Bu durumun yönetimde şeffaflığı artırarak denetim mekanizmalarını da harekete geçirdiği söylenebilir (Usta ve Akıncı, 2020: 538). Farklı düşüncelerin dile getirildiği toplantıların katılımı güçlendirici özelliklere sahip olduğu söylenebilir.

-En Üst Birime/Otoriteye Erişim: Demokratik vatandaşlığın önemli bir unsurunu oluşturan katılımcılığın etkili olması, vatandaşların düşüncelerinin yöneticilere iletilmesi noktasında sonuçlar vermektedir. Beklentilerin ve taleplerin karşılanması, yetkili kişilerin dikkatini çekme düzeyi ile doğru orantılıdır. Üst yönetimin dikkate almadığı düşüncelerin, politikalara ve toplumsal alana herhangi bir etkisinin olmayacağı savunulur. Bu nedenle otoritelere ulaşmanın kamusal yararı gerçekleştirmede ve toplumsal sorunların çözümünde önemli bir etkisinin olacağı ileri sürülebilir.

Vatandaşların katılım boyutunun ülkelerin demokratik yapısına ve toplumsal yapısına göre farklılıklar gösterdiği söylenebilir. Bu durumun bireylerin katılım düzeyini etkilediği düşünülmektedir.

Şekil 2: Arnstein'in Katılım Merdiveni

(Kaynak: Arnstein, 1976)

Arnstein, vatandaşların katılım düzeyini ele aldığı model ile (1976: 216-217) katılımın toplum için değerli olduğuna vurgu yapmaktadır. Pasif vatandaş bölgesi, bilgilendirilen vatandaş bölgesi ve halkın denetimi sağlayıp aktif katıldığı bölge olarak üç katılım düzeyini ortaya koymaktadır. Denetimin sağlandığı son boyutun gerçekçi bir halk denetimi olduğu düşüncesi bir yanılgı olarak da değerlendirilebilir çünkü yönetim buna izin verecek şekilde davranması üpotik bir düşüncüyü anımsatmaktadır (Arnstein, 1976).

Bu katılımcı modelde yöneticilerin yasal engellerden kaçınmak istemesi, yöneticilerin toplumdaki imajlarını arttırma düşüncesi söz konusu olmaktadır. Yöneticiler ile vatandaşların görüşmeler yapması ve yurttaşlara danışma ortamının sağlanmak istenmesi, yöneticilerin vatandaşlardan aldıkları tavsiyeye uyarak buna göre davranış geliştirmek istemeleri, yöneticilerin karar verme sürecinde toplumsal gruplara yetki vermek istemesi ve yöneticilerin demokratik ortamı istemeleri şeklinde ifade edilebilir. Luton'un vatandaşlar ile yöneticiler arasında uzlaşma ortamının sağlanması noktasında katılım kültürünü geliştirecek önermeler sunduğu söylenebilir (Özden, 2020: 98).

Karyakov ve Sisk, yurttaşlar ile yöneticilerin işbirliğini sağlamada ve bilgi akışının sağlıklı yürütülmesinde katılı düzeyleri yaklaşımını ortaya attıkları söylenebilir. Bu noktada bilgilendirme, danışma, diyalog kurma ve ortaklık ile yetkilendirme aşamalarını ifade ettikleri görülmektedir.

Bilgilendirmenin, en pasif vatandaşlık boyutunu ele aldığı ve çeşitli araçlarla toplumsal alanda bilgilendirmelerin yapıldığı söylenebilir. Bilgi akışının sağlanması amacıyla yönetilenler ile yönetenler arasında kanallar oluşturmayı amaçlayan yaklaşım sürecin takip edilmesi noktasında etkili olmaktadır. (Karyakov ve Sisk, 2003).

Danışma boyutunun vatandaşların etkin katılımı için soru sormaktan geçtiği söylenebilir. Fikirlerin beyan edilmesi ve geri bildirimin yapılması noktasında danışmanın önemli bir güç haline geldiği söylenebilir.

Diyalogun vatandaşları katılıma katmadaki etkisi önem taşımaktadır. Vatandaşların sürece dâhil edilip fikirlerinden yararlanılması diyalog kanalları ile gerçekleşebilmektedir.

İşbirliği, katılım boyutunun en üst düzeyinin bir altı olarak görülmektedir. Politikaların yapımında ve kamusal yararın gerçekleştirilmesinde yurttaşlarla yapılan işbirliğinin bireyleri katılıma dâhil eden bir yönü bulunmaktadır.

Yetkilendirmenin katılımda vatandaşları sürece dâhil eden en önemli düzey olduğu söylenebilir. Yetkilendirmenin kamusal düzeyde etkileri olduğu gibi yöneticiler üzerinde de denetim alanını oluşturduğu söylenebilir.

Şekil 3: Katılım Düzeyleri

(Kaynak: Özden, 2020: 101)

Wilcox'un katılım olgusunu bir süreç olarak ele alması katılımın seviyelerini incelemesinde etkili olmuştur. Etkili katılım için katılım düzeyleri olarak tanımlanan katılımı, birbirleri ile ilişki olmayan ve önem dereceleri birbirinden farklı olan düzeyler olarak analiz etmiştir. Vatandaşların gerçekçi bir şekilde katılıma katılıp katılmadığı ve sürecin otoriteler eliyle manipüle edilip edilmediği ile ilgilenen Wilcox, düzeyleri buna göre tasnif etmektedir (Wilcox, 1994). Wilcox'un katılım seviyeleri bilgilen verme, danışma, birlikte karar verebilme, birlikler hareket etme ve destek verme şeklinde ifade edilmektedir (Özden, 2020: 102-103).

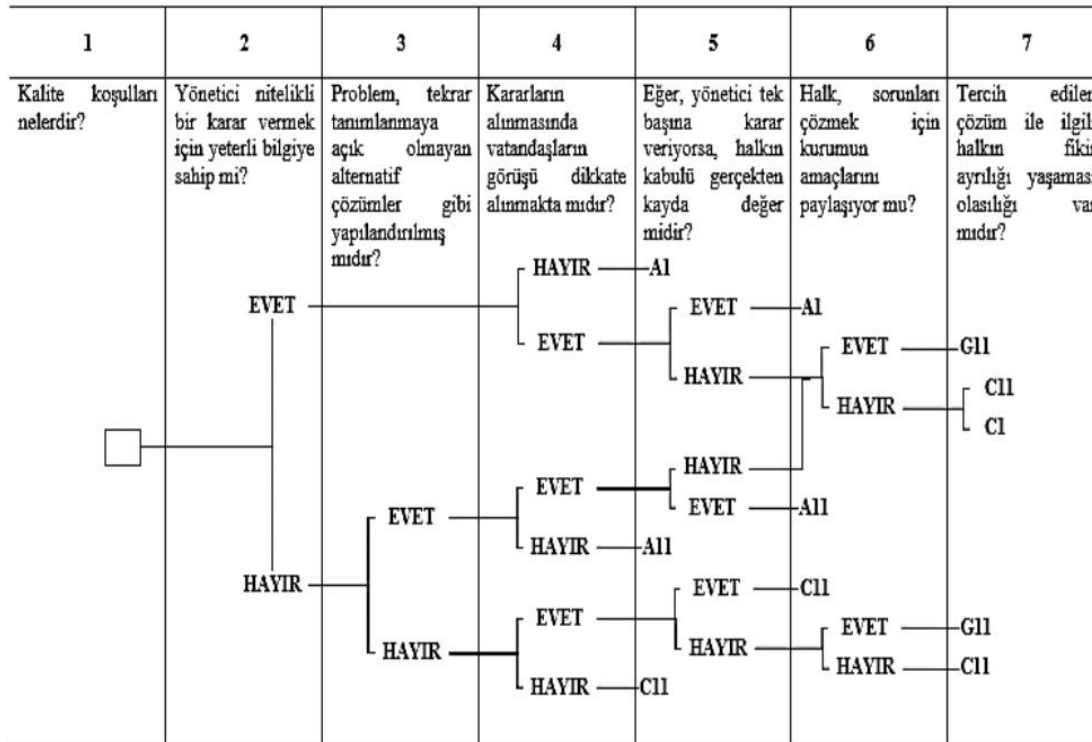
Bilgilendirmenin planlamanın durumunu ifade ettiğini belirten Wilcox, yurttaşların fikirlerini ifade etmede bunu önemli bir araç olduğunu ifade etmektedir. Bilgilendirmede iletişim önemine dikkat çeken Wilcox tek taraflı iletişimin katılım unsuruna zarar verebileceğini savunmaktadır. Danışmanın geri bildirim için önemli olduğu ve tavsiyelerin dinlenmesinde bir araç olduğu düşünülmektedir. Beraber karar vermenin kamusal yararı gerçekleştireceği ve fikir alışverişi ile vatandaşların taleplerinin değerlendirileceği düşünülebilir. Ancak beraber karar vermede sadece bilgili ve tecrübeli vatandaşların varlığının sürece olumlu katkısının olacağı ifade edilmektedir. Beraber hareket etmenin, beraber karar verilen politikaların gerçekleştirilmesinde etkisi yadsınamaz bir boyuttadır. İş birliğini ve ortaklığı güçlendiren ortak hareket etme, sorunların çözümünde de bir uzlaşma olmasına katkı sağlayabilmektedir. Bireysel girişimleri desteklemenin farklı düşüncelerin kamusal alanda etkili olmasını sağlama ve dışarıdan olaylara bakabilmeyi sağladığı düşünülebilir (Wilcox, 1994).

Clayton Thomas'ın kamu yöneticileri için etkili karar verme yaklaşımının vatandaşların politika sürecine dâhil edilmesini ve yöneticilerin aldıkları kararların meşru bir şekilde değerlendirilmesini sağladığı ileri sürülebilir (Thomas, 1995'den akt. Özden, 2020: 91). Yöneticilerin etkili bir şekilde karar vermeleri belirli soruları cevaplamaları beklenmektedir.

“Herhangi bir duruma dâhil edilmesi gereken nitelik koşulları nelerdir?, Yönetici, nitelikli bir karar vermek için yeterli bilgiye sahip midir?, Sorun, tekrar tanımlanmaya açık olmayan alternatif çözümler şeklinde tanımlanmış mıdır?, Kararların etkin bir şekilde uygulanabilmesine yönelik vatandaşın kabulü aranmakta mıdır?, Eğer yönetici tek başına karar veriyorsa vatandaşın kabulü

gerçekten kayda değer midir?, Vatandaş, sorunları çözmek için kurumun amaçlarını paylaşıyor mu?, Tercih edilen çözüm ile ilgili vatandaşın fikir ayrılığı yaşaması olasılığı var mıdır?”.

Yöneticilerin ifade edilen sorulara verdikleri cevapların katılımcılık konusunda belirli yaklaşımları ortaya çıkaracakları savunulmaktadır.

Not: A1 = Özerk Yönetim Kararı; A11 = Değiştirilmiş Özerk Yönetim Kararı; C1 = Bölümlemiş Halk Müzakeresi (Kamuyuunun Görüşünün Alınması); C11 = Üniter Halk Konsültasyonu; G11 = Kamu Kararı

Şekil 4: Vatandaşın Karar Alma Sürecine Dâhil Edilmesi İçin Etkili Karar Verme Modeli

(Kaynak: Thomas, 1995).

Etkili karar verme modelinin bireylerin katılım düzeyinin yönetsel durumu ne kadar etkilediği sorusuna cevap verdiği düşünülebilir. Bu durumun vatandaşların yönetime etkisinin hangi sonuçları ortaya çıkaracağı sorusuna cevap verebileceği düşünülmektedir.

Vatandaşların katılımcı bir yönetimde bulunmasının, toplumun çeşitli yönlerden gelişmesini sağladığı düşünülebilir. Katılımın gerçekleşmesi noktasında çeşitli yöntemlerin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu durumda doğrudan modeller ile dolaylı modellerin söz konusu olması beklenmektedir. Danışma örgütleri, çalıştaylar, halka açık bir şekilde yapılan toplantılar ve bire bir görüşmelerin doğrudan katılım modelleri olarak

ifade edildiği söylenebilir. Bunun sonucunun başarılı olacağı savunulmaktadır. Dolaylı yöntemlerin ise daha resmi ve sonuç getirmeyen özellikleri barındırdığı ifade edilebilir (Beckley vd., 2005). Başarılı katılımcı bir modelin etkili olduğu düşünüldüğünde bunun ölçütlerinin ve göstergelerinin tasnifi de mümkün olabilecektir (Beckley vd., 2005):

Tablo 5: Başarılı Yurttaş Katılım Yöntemleri İçin Temel Değerlendirme Kriterleri ve Göstergeleri

Çekirdek Öğeler	Göstergeler
<i>Genişlik</i>	Temsil - Farklı kamu çıkarlarının ve değerlerinin temsil edilmesi Ulaşılabilirlik - Tüm katılımcılar için katılım fırsatlarını tanıma. Yenileme - Zamanla yeni katılımcılara izin verme Anonimlik - Gerektiğinde katılımcıların kimliklerini koruma.
<i>Derinlik</i>	Dinleme ve Diyalog - İki yönlü bilgi akışını teşvik etme. Esneklik - Kararlarda esnek olma Müzakere - Tartışmalar, öneriler için fırsatlar sağlama. Şeffaflık ve güvenilirlik - Anlaşılabilir ve bilimsel olma. İlişki oluşturma - Kişisel ve kurumsal ilişkileri olumlu yönde teşvik etme
<i>Çıktılar</i>	İlgi düzeyi - Karar verme sürecini etkileme Etkinlik - Kararların kalitesini artırma Karşılıklı öğrenme - Tüm katılımcıların bilgilendirilmesini sağlama ve katkıda bulunma Karşılıklılık - Ödül veya teşvik sağlama Maliyet etkinliği - Düşük maliyetli çalışma.

(Kaynak: Beckley vd., 2006)

Genişliğin çeşitli grupların katılıma dâhil edilmesi ve temsil adaletinin sağlanması noktasında değerlendirildiği söylenebilir. Derinlik ise katılımcıların değişim seviyelerini ifade etmektedir. Çıktılar ise beklentilerin ne kadar karşılandığı ve hedeflerin karşılanması oranının ortaya koymaktadır. Vatandaşların katılımcı bir seviyeye getirilmesi ve buna göre kamusal alanda değişikliklerin yapılması yasalar ile ortaya konmaktadır. Bu durumun toplumların ve devletlerin hukuki yapısını etkilediği ve buna göre katılımcı modellerin ortaya çıktığı savunulabilir.

Günümüzde katılımcı bir yurttaş anlayışının ortaya çıkması, kültürel yapının toplumsal alana ve yönetime olan etkileri ile düşünüldüğünde daha anlamlı bir şekilde analiz edilebilecektir. Katılım boyutu, vatandaşların ve yöneticilerin istekleri ve düşünceleri ile uyduğu ölçüde uygulama alanı bulabilecektir. Demokratik bir ortamın oluşmasında bilinçli vatandaşlığın etkisi, günümüzde yadsınamaz bir boyuta gelmiştir. Vatandaşların taleplerini otoritelere ve yetkililere iletebilmesi ve yöneticilerin de buna göre davranışlar sergilemesi toplumsal alanda kamusal yararın da ortaya çıkmasına katkı sağlayabilecektir

(Özden, 2020: 156-158). Yöneticiler ile kurulan ilişkilerin, demokratik toplum düzeni için sonuç aldırıcı özellikleri bulunmaktadır:

Sunulan hizmetler kaliteli hale gelecek ve politikalar da buna göre şekillenecektir. Karmaşıklıkların ortadan kaldırılması ile zaman kaybı olmayacaktır. Vatandaşların otorite ve yöneticilere karşı olan bakışı değişecektir. Pasif bir yurttaşlık yerine aktif vatandaşlığın hâkim olması, bütüncül bir toplum modelini oluşturacaktır. Kamu personelinin vatandaş ile etkileşimi, yeteneklerin geliştirilmesine, yönetilen-yönetim ilişkilerinin sağlıklı hale gelmesine katkı sağlayabilecektir.

Katılımın yönetimler ile yönetilenler olarak iki unsuru olduğu ele alındığında, vatandaşlara düşen görev ve sorumlulukların yöneticilerin de belirli konularda bazı rolleri üstlenmelerine zemin hazırladığı savunulabilir. Toplantıları düzenleme, arabulucu bir görev edinme, kararları uygulamada hızlı olma, kaynak aktarabilme, teknik yardım sağlayabilme ve kapasiteyi artırmak yönetimlerin yapması gereken görevler olarak ifade edilmektedir (Karyakov ve Sisk, 2003).

Vatandaşların ise, katılım süreçlerini destekleyen bir yapıyı benimsemesi ve buna göre davranışlar sergilemesi, tartışmacı bir role bürünebilme, kararlara belirli bir oranda katkı sağlayabilme, kararların uygulanmasında dolaylı veya doğrudan görev alabilme ve politikaların sonuçları ile çıktılarını görüp buna göre değerlendirebilmelerde bulunma yurttaşların yapması gereken görevler olarak ifade edilmektedir. Vatandaşların katılım olgusunu ortaya çıkardığı yararların bir sonucu olarak sorumluluktan kaçınmamaları gerekmektedir (Michels, 2011: 279-280).

Vatandaşların demokratik ve katılımcı bir toplumda etkili olmaları, bilgi düzeyleri ile yasaların toplum tarafından ne derece bilinip benimsendiği ile ilgili olmaktadır. Katılımın hem yerel yönetimlerde hem de merkezi yönetimde geliştirilmesi, bireylerin elde ettikleri bilgi ile anlamlı hale gelebilecektir. Bu noktada toplumsal farkındalığın katılımcı kültürle doğrudan bir ilgisi olduğu söylenebilir (Özden, 2020: 148). Bunun sonucu olarak da toplumsallaşmanın sağlıklı bir şekilde olması beklenebilir.

Tablo 6: Demokrasi Modelleri ve Demokratik Katılım Düşüncesi

	Demokratik Katılım Düşüncesi	Çoğulculuk Anlayışı	Kararların Alınması	Kapsayıcılık	Kurumsal Mekanizmalar
Doğrudan Demokrasi	İzlenecek politikayı belirlemek, ilgili kararları almak/ yürütmek için iktidarın doğrudan kullanımı	Etkilenen/doğrudan katılan	Yetişkin her erkek yurttaşın mecliste bulunarak, kararlar almak	Köleler, kadınlar dışındaki tüm yetişkin Atinalı erkekler	Meclis (Ekklesia), Beş yüzler Konsey
Temsili Demokrasi	Rakip seçkinler arasından seçim yapmak için oy kullanmak	Rekabetçi	Seçim rekabeti ve grupların aracılığı ile bireysel tercihleri birleştirmek	İlgi grubu üyeleri veya seçmenler	Seçimler
Seçkin/Elit Demokrasi	Rakip seçkinler arasından seçim yapmak için oy kullanmak	Rekabetçi	Seçim rekabeti ile siyasete ilgi duyanların tercihlerini birleştirmek	Siyasete ilgi duyan seçmenler	Seçimler
Çoğulcu Demokrasi	Gruplar aracılığıyla katılımı destekleme	Kitlesel	Benzer ilgi alanına sahip kişilerin örgütlenmesi, bir araya gelmesi	Toplumun her kesimi	Seçimler, alternatif kaynakları kurumsal özerklik
Oydaşmacı Demokrasi	Temel toplumsal değerler üzerinde anlaşma, oybirliği	Müzakereci, çoğulcu/pazarlıkçı	Kararların alınmasından önce yoğun bir pazarlık ve müzakere sürecinin olması	Tüm aktörlerin temsil edilmesi	Müzakere toplantıları, tartışma platformları
Müzakereci Demokrasi	Kamu sorunları ve politikaları hakkında müzakere etmek	Analitik düşünme /çoğulculuk	Kişisel tercihleri kamusal gerekçelere çeviren müzakereler	Örgütlenmiş çıkar grupları	Müzakere toplantıları, mahalle meclisleri
Katılımcı Demokrasi	Sivil veya resmi alanlarda kolektif eylem ve karar alma süreçlerine katılmak	Etkilenen/Eleştiren/Dâhil Olan	Toplu birliktelikler, işbirliği, çatışma, mücadele ve yurttaşlık eğitimi	Bireyler ve gruplar	Yurttaş panelleri, mahalle meclisleri, vatandaş danışma kurulu, anket

(Kaynak: Özden, 2020)

Demokrasi modellerinin ortaya koyduğu durum, sisteme göre vatandaşların siyasal katılım sürecine dâhil edilmesini ve bunun araçlarını ifade etmektedir. Doğrudan demokrasinin yerini temsili demokrasiye bırakması, vatandaşların seçim yoluyla aktif olmasını ve buna göre davranışlar sergilemesini zorunlu kılmaktadır. Klasik siyasal katılım davranışlarının dışındaki olağanüstü davranışların da toplumsal beklentiye ve yöneticilerin uyguladıkları politikalara göre ortaya çıktığı söylenebilir.

Vatandaşlığın ilgilendiği konuların başında kişisel özgürlükler ile hakların geldiği söylenebilir. Kişisel hak ve görevlerin devlete siyasi olarak tabi olan vatandaşlara ait bir hak olduğu söylenebilir. Vatandaşlığın bağlı olunan devlette çeşitli yasal güvenceleri getirdiği ve bunların yasal dayanağı olmaksızın kaldırılamayacağı ifade edilmiştir. 10 Aralık 1948 tarihinde ilan edilen Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi - herkesin bir vatandaşlık hakkı olduğu, hiç kimsenin keyfi olarak vatandaşlıktan yoksun bırakılamayacağı ve vatandaşlık değiştirme hakkının elinden alınamayacağı- şeklinde durumu ortaya koymuştur (Kapusızoğlu, 2021: 18).

İnsanların hakları kazanma süreci çeşitli olaylardan ve gelişmelerden sonra söz konusu olmuştur. Marshall bu durumu, medeni hakların kazanılması, siyasi hakların kazanılması ve en son da sosyal hakların kazanılması şeklinde bir kronolojik bir sıralamaya dayandırmaktadır (Marshall, 2000). Medeni hakların daha çok özgürlükler olarak değerlendirildiği ve düşünce özgürlüğü ile mülkiyet hakkı gibi insan onuruna uygun bir hayatı sağlamaya yönelik hakların bunları oluşturduğu söylenebilir. Siyasi hakların seçme ve seçilme ile siyasi alanda aktif olmayı ve kamu politikalarına etki etmeyi amaçladığı ileri sürülebilir. Sosyal hakların ise toplumsal alanda huzur ve eşitliği sağlamaya yönelik hakları ifade ettiği görülmektedir. Bu noktada mahkemelerin medeni hakları, refah devleti anlayışının sosyal hakları meclis ve parlamentonun da siyasi hakları ifade eden faktörler olduğu düşünülebilir (Turner, 1990).

Demokratik toplumlarda vatandaşlığın çeşitli hakları olduğu ve bunların belirli mekanizmalarla korunmaya çalışıldığı görülebilir. Vatandaşlığın ortaya çıkardığı başka bir boyut ise sorumluluk ile görevlerdir. Sorumluluk ve görevlerin hem topluma karşı hem de otoriteye veya devlete karşı olduğu söylenebilir. Kişisel hakların varlığı sorumlulukları da beraberinde getirmektedir. Bu noktada devletin sınırlandığı negatif haklar söz konusu olurken, pozitif haklar ise devletin ekonomik alana müdahalesini ve sosyal alanı düzenleme yetkisi verildiği hakları ifade etmektedir. Bu durumun yükümlülük ile hakkı birleştirdiği savunulabilir (Heywood, 2017). Devlet ile vatandaş arasında kurulan bağın hak ile görevleri de içerdiği ve yasal bir boyuta taşındığı savunulabilir (Kapusızoğlu, 2021: 20-21).

Türkiye’de vatandaşlığın gelişimi, Osmanlı Devleti’nden itibaren ele alınması gereken bir kavram olarak değerlendirilebilir. Vatandaşlığın, dinamik yapısının olması ve toplumsal yönünün ön plana çıkması uzun bir süreçte vatandaşlığın şekillenmesine etki etmiştir. Bireyi devlete hukuki bir bağ ile bağlayan vatandaşlığın sosyolojik, dinsel, kültürel ve siyasal etkilerle şekillendiği ifade edilebilir (Aybay, 1998: 2-3). Vatandaşlığın yurttaş olarak da kullanıldığı ve ulus devletlerin gelişimi ile beraber geniş bir alanda yaygınlaştığı savunulabilir. Tarihsel vatandaşlık gelişiminin Antik Yunan ve Roma Döneminde akabinde Fransız İhtilali ile yayılma alanı bulduğunu söylemek yerinde olacaktır. Özellikle Antik Yunan ve Roma vatandaşlığı ile karşılaştırıldığında Fransız Devrimi ile çağdaş yurttaşlığın önemli bir noktaya geldiği ileri sürülebilir.

Osmanlı Devleti’nde vatandaşlığın belirli ölçütlere göre yapıldığı söylenebilir. Osmanlı Devleti’nde herhangi bir hakka sahip olmayan bireylerin kul olarak değerlendirildiği söylenebilir. Kulların vatandaşlığın en alt basamağı olarak görüldüğü söylenebilir ancak tebaanın yurttaşlığa geçişte önemli bir durumu olduğu söylenebilir. Osmanlı Devleti’nde vatandaşlığın daha çok kapıkulu anlayışına göre şekillendiği görülmektedir. Yabancı uyruklu vatandaşlar ile Müslüman olan vatandaşların arasında farklılıkların olduğu ve yabancı uyrukluların daha arka planda oldukları söylenebilmektedir (Aybay, 1998). Müslüman ve gayrimüslim şeklinde iki ayrı statünün olduğu görülmektedir.

Dünyada meydana gelen gelişmelerin ve özellikle Fransız Devrimi’nin etkileri, Osmanlı Devleti’nde de vatandaşlık konularında değişikliklerin olmasına neden olmuştur. Dinsel etkinin devletin de dağılmasını engellemek amacıyla yerinin ulusal bir vatandaşlığa bıraktığı söylenebilir. Bu statünü Osmanlılık olarak tanımlandığı görülmektedir (Soner, 2008: 364-365). Osmanlı Devleti’nde 1876 yılındaki Birinci Meşrutiyet düzenlemesine kadar çıkan Şeri Hüccet (1807), Sened-i İttifak (1808), Tanzimat Fermanı (1839), Ceza Kanunu (1840), Islahat Fermanı (1856), Tabiiyet-i Osmaniye Kanunnamesinin (1869) çıkarılmasının vatandaşlığın gelişimine katkılar sağladığı söylenebilir. Mecelle (1870) ve İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi (1871) gibi kanunların ve düzenlemelerin de, modern vatandaşlık anlayışının yerleşmesinde önemli etkileri olduğu söylenebilmektedir.

Birinci Meşrutiyet ile İkinci Meşrutiyet gelişmelerinin vatandaşlığın daha yasal ve güvenceli bir hale gelmesinde etkili olduğu savunulabilir. Osmanlı Devleti’nin millet esasına göre dini inanişaya göre vatandaşlık statüsünü hayata geçirdiği ileri sürülebilir.

Vatandaşlık, Müslüman olma veya başka dinlere bağlı olma ölçütlerine göre biçimlenmiştir.

Vatandaşlığın İslam Hukukuna göre şekillenmesi ve diğer dinlere karşı hoşgörü ortamının olduğu savunulabilir (Güzel Polat, 2010: 270-272). Özellikle 1869'te çıkan Tabiiyet-i Osmaniye Kanunnamesi'nin (dini esaslara dayanmayan) din anlayışına göre vatandaşlık tanımının terk edilmesine ve uyrukluğa dayanan vatandaşlık ilkesinin getirilmesine katkı sağladığı savunulabilir (Güzel Polat, 2010). Ortaya çıkan vatandaşlığın Osmanlılık olduğu görülmektedir. Daha sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin iktidara gelmesinin, ulus devlete bağlı olan vatandaşlığın gelmesine zemin hazırladığı savunulabilir.

Özellikle Birinci Meşrutiyet Dönemindeki ortamın İkinci Meşrutiyet ile beraber vatandaşlığın temel konulardan biri haline gelmesinde etkili olduğu söylenebilir. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinden Cumhuriyete kadarki süreçte vatandaşlığın sonra bir değerler dizisi değişimine uğradığı söylenebilir. Çünkü hakların ön plana çıkmasının, Meşrutiyet dönemindeki askerlik, vergi verme gibi konuların arka planda bırakılmasına ve vatandaşlık kavramının yeniden inşasına katkı sağladığı söylenebilir (Üstel, 2004: 83). Devlet ile vatandaşlar arasındaki görevleri ortaya koyan bir vatandaşlık kavramının ortaya çıktığı savunulabilir.

Cumhuriyetin kurulması ile vatandaşlığın daha modern bir hale geldiği ve ulus devlete yakın bir anlayışa evrildiği görülmektedir. Misak-ı Milli sınırları içerisindeki herkesin vatandaş olarak kabul edildiği söylenebilir. Vatandaşlık, din farkı olmaksızın Türklük olarak benimsenmiştir. Misak-ı Milli belgesinin vatandaşlığın tanımlanmasında ve kesin bir şekilde sınırların belirlenmesinde önemli bir etkisinin olduğu savunulmaktadır (Çeçen, 2007: 123-124). Amasya Genelgesi, Erzurum Kongresi, Sivas Kongresi gibi gelişmelerin Türk Milliyetçiliğine bağlı vatandaşlığın gelişimine katkılar sağladığı söylenebilir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün cumhuriyet rejiminin kurulmasından sonra, ulusal kimlik inşa etme çalışmaları ve cumhuriyet ilkelerinin temel alınması vatandaşlığın buna göre şekillenmesine etkiye bulunmuştur (Çeçen, 2007: 203). Özellikle 1924 yılındaki anayasa ile "Türkiye ahalisine din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibarıyla Türk ıtlak olunur" ibaresi Osmanlı Devleti'ndeki tebaa anlayışının bırakıldığını açık bir şekilde ortaya

koymaktadır. Bu düzenleme anayasal bir vatandaşlığı betimlemektedir. Milliyetçi bir anlayışla ortaya konan vatandaşlık kavramının klasik ırkçı anlayıştan uzak bir anlayışı ifade ettiği söylenebilir. Nitekim Mustafa Kemal Atatürk'ün

“Bugünkü Türk milleti siyasi ve içtimai camiası içinde kendilerine Kürtlük fikri, Çerkezlik fikri, Lazlık fikri veya Boşnaklık fikri propaganda edilmek istenmiş vatandaş ve millettaşlarımız vardır. Fakat mazinin istibdat devirleri mahsulü olan bu yanlış adlandırmalar, birkaç düşman aleti, gerici beyinsizden başka hiçbir millet ferdi üzerinde kederlenmekten başka bir tesir doğurmamıştır. Çünkü bu millet fertleri de, tüm Türk toplumu gibi aynı ortak geçmişe, tarihe, ahlaka, hukuka sahip bulunuyorlar. Bugün içimizde bulunan Hristiyan, Musevi vatandaşlar, mukadderat ve talihlerini Türk milliyetine vicdani arzularıyla bağladıktan sonra kendilerine yan gözle, yabancı nazarıyla bakılmak, medeni Türk milletinin asil ahlakından beklenebilir mi?”

İfadesinin, toplumda bütüncül bir vatandaşlık anlayışının benimsendiğini ortaya koyduğu savunulabilir (İnan, 1969'dan akt. Güzel Polat, 2010: 296-297). 1928 yılında kabul edilen Vatandaşlık Kanunu ile Türk vatandaşlığının arttırılmak istendiği söylenebilir. Bu noktada yurt dışında doğan Türk ebeveyne sahip çocukların Türk vatandaşı kabul edilmesi ve Türklerle evlenen yabancı kadınların Türk kabul edilmesi söz konusu olmuştur (Aybay, 1998). Yeni devletin vatandaşlık süreci ele alındığında, kanuni düzenlemelerle vatandaşlığın ortaya konduğu ve dini boyutun göz ardı edildiği görülmektedir.

Türk vatandaşlığının cumhuriyetin ilerleyen zamanlarında önemli bir hale getirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Türk vatandaşlığının ayrıcalıklı bir hale gelmesine paralel hem Türk Vatandaşlığı alma hem de buna göre imtiyazlar kazanma çalışmaları hız kazanmıştır. Ulus devletin bir yansıması olarak görülen Türk vatandaşlığının cumhuriyet anlayışına uygun şekilde dönüştüğü görülebilmektedir.

Cumhuriyetin vatandaşlığı modern bir anlayış ile vatanseverlik kavramları içerisinde ele aldığı ve benimsediği söylenebilir. *Ulus inşası* olarak ifade edilebilecek anlayışın bunu ortaya çıkardığı söylenebilir. Modern bir yapıya ve görünüme kavuşmak ile ilerici bir devlet anlayışı ortaya koymak amacıyla Osmanlı Devleti'nden geriye kalan bağların koparılması ve İslami unsurların daha arka planda olmasına yönelik politikaların Genç

Cumhuriyetin temel hedefleri olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Bir kültürel yapı ile toplum mühendisliğinin bu noktada ortaya çıktığı ve devlet eliyle desteklendiği görülmektedir (Keyman ve İçduygu, 1998: 175-176). Toplum mühendisliğinin bir sonucu olarak cumhuriyetin elitleri, toplumun her alanında yapılması gerekenleri ortaya koymuş ve toplumun da buna göre davranması noktasında çaba göstermişlerdir (Kadioğlu, 2008: 126).

Katılımcı vatandaşlık açısından ele alındığında vatandaşların aktif bir özne olmaktan ziyade devletin çizdiği sınırlar çerçevesinde vergi veren, askerlik yapan ve oy verip kamusal alanda sorumluluklarını yerine getiren pasif vatandaş durumuna geldikleri savunulabilir. Ulusun inşası sürecinde çağdaş vatandaşlık politikasının bireyden ziyade devlet temelli bir olgu olduğu vurgulanabilir (Kadioğlu, 2008). Vatandaşların edilgen bir rolde oldukları, kültürel ve milli politikalar çerçevesinde yönlendirildiği ve katılımcı olmadıkları bir yapıyla iç içe yaşadıkları ifade edilebilir.

1961 Anayasasında 1961 Anayasası'nda vatandaşlık; "Türk devletine vatandaşlık bağıyla bağlı olan herkesin Türk" olarak yer almıştır (md. 54). Yine 1961 Anayasası Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili işlemlerin yargı dışı bırakılamayacağını ortaya koyması ve vatandaşlıkla bağdaşmayan eylem olmadığı müddetçe vatandaşlık statüsünün korunduğunu belirtmesi hukuki açıdan önemli ölçütler olarak görülebilir.

1960'lı yıllardan sonra vatandaşlığın anayasal çerçevede geliştiği ve görev ve sorumluluklar çerçevesinde ele alındığı görülmektedir (Üstel, 2004: 265). 1980 yılında yapılan askeri darbe, toplumun haliyle de vatandaşlığın millileştirme çalışmalarını artırmıştır. Dayanışma ve milli birlik bilincinin yerleştirilmeye çalışıldığı bu dönem, otoritenin politikaları buna göre şekillendirmesine neden olmuştur (Üstel, 2004: 689). Devlete karşı sorumluluk, yerini toplumsal sorumluluğa bırakmıştır. Bu durumun bir sonucu olarak geleneksel değerlerin ve kimliklerin kamusal alana taşınması hedeflenmiştir. Bu durumun hem bürokraside hem de devletin diğer alanlarında zıtlıklara ve karmaşaya neden olduğu ileri sürülmektedir.

Özellikle 1950'li yıllardan sonra vatandaşlık kavramının dönüşüm geçirdiği ileri sürülebilir. Tek Parti iktidarının sona ermesi ve Demokrat Parti'nin yönetime gelmesi cumhuriyet öncesi değerlerin ve politikaların tekrar gündeme gelmesine etkide

bulunmuştur. Geleneksel kimliklerin dini bir yapı ile beraber vatandaşlık kavramına yerleştirildiği ve öze dönüş olarak algılandığı bir durum söz konusu olmuştur (Keyman, 2004: 178). Demokrat Parti'nin uygulamaya çalıştığı İslam unsuru kimliği ile akabinde ortaya çıkan liberal vatandaş kimliğinin toplumsal alanda bir karmaşaya neden olduğu söylenebilir. Bu durumun vatandaşlığı ve sorumluluklar ile özgürlükleri tartışmaya açtığı söylenebilir. 1960'lı yıllardan 1980 yıllara kadar vatandaşlık kavramının daha önemli bir hale geldiği ve devletin sorumluluklarının tartışıldığı bir durumun ortaya çıktığı ifade edilebilir (Üstel, 2004).

1982 Anayasasının vatandaşlık kavramına daha baskıcı ve bireyi pasifize eden bir anlayışla ortaya konulduğu söylenebilir. Vatandaşların özgürlüğünün kısıtlanması ve siyasal katılım boyutunun daraltılması, vatandaşlar ile devlet ilişkilerini farklı bir boyuta getirmiştir. Bu noktada anayasanın hak ve özgürlükleri ön plana çıkaran bir yapıdan ziyade vatandaşlara sorumluluklar yükleyen bir yapıyı ve anlayışı temel aldığı savunulabilir. 1961 Anayasasının daha özgürlükçü bir yapıyı, 1982 Anayasasının ise daha kuralcı ve bireyi baskılayan, siyasal arenadan uzak tutmayı hedefleyen ve sorumluluklar yükleyen bir hedeflediği savunulmaktadır. Yeni yönetimin vatandaşlığı, sorumluluklar çerçevesinde ele alması ve devleti öncelmesi, vatandaşlık sınırının tartışılmasına neden olmuştur.

Vatandaşlığın Türkiye'de önemli bir şekilde ele alınması, dünyada meydana gelen gelişmeler ve teknolojinin gelişimine bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Devlete bağlı ve ona sorumlu olan vatandaşlık anlayışının daha bireyci bir duruma evrildiği söylenebilir. Küreselleşme ve modernizmin toplumun her alanına etki etmesinin vatandaşlığın da buna göre şekillenmesine katkı sağladığı ileri sürülebilir. Toplumdaki beklentilerin değişmesi, devletin veya hükümetlerin vatandaşlara olan yaklaşımını da etkilemiştir. Özellikle baskı gruplarının etkinliğinin artması ve klasik devlet anlayışının piyasa merkezli bir yapıya dönüşmesinin, vatandaşlığın bu noktada dönüşmesine neden olduğu ileri sürülebilir. Bu dönüşüm hareketlerinin modern toplumlarda etkisini gösterebilmesi kısa zamanda olurken, vatandaşların aktif bir katılım göstermediği -toplumsal ve hukuki normlar eliyle- devletlerde ve toplumlarda karmaşaya ve çatışmalara neden olabildiği söylenebilir.

Türkiye'deki vatandaşlık kavramı ele alındığında aktif bir katılımdan ziyade onaylayan ve kararları sorgulamayan bir anlayışın yerleştirilmeye çalışıldığı söylenebilir. Devletin

hâkim olmasının gerekliliği anayasal sistemde ifade edilirken, vatandaşlığın aktif bir katılımının engellendiği sonucuna varılabilir. Vatandaşlık kavramı milli bir bütünlüğe kavuşturulmuşsa da toplumun pasifize edilmesi ve otoritenin kararlarını sorgulama mekanizmalarına sahip olmama politikalarının benimsendiği savunulabilir. Toplumun siyasal, kültürel ve ekonomik yapısı ile siyasi geçmişi, vatandaşların ön plana çıkmasını ve radikal davranışlarda bulunarak katılımı engelleyen niteliktedir. Özellikle dış tehditler, milli birliğin korunması gerektiği, jeopolitik konum, terör örgütlerinin varlığı ve tehditler vatandaşın pasifize edilmesinin önermesi olarak gösterilebilir.

Günümüzde vatandaşlık kavramı, insan hak ve özgürlüklerinin korunması ve geliştirilmesi, toplumdaki bireylerin refah seviyelerinin yükseltilmesi ve hoşgörü ortamının genişletilmesi amaçlarına ulaşmak şeklinde değerlendirilmektedir. Bu amaçlarla politikaların ortaya konması ve uygulanmasının çeşitli ülkelerde -özellikle gelişmiş ve demokratik kültüre sahip ülkelerde- uygulandığı görülmektedir. Bu durumun bilinçli bir vatandaşlık eğitimi çerçevesinde meydana geleceği değerlendirilmektedir (Ulubey, 2015: 18). Vatandaşlık kavramının yerleşmesi ve toplumda bilinçli bir noktaya taşınmasının, evrensel ilkelere bağlı bir şekilde insani değerlerin de gelişimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu noktada bireylerin vatandaşlık olgusuyla daha modern ve demokratik değerlere bağlı bir toplumun parçası olacağı öngörülmektedir (Gülmez, 2001: 4-5).

Vatandaşlık kavramının, geçmişe nazaran günümüzde geniş bir çerçevede ele alındığı söylenebilir. *Küresel vatandaşlık* olarak da tanımlanan bu durumun, küresel bilgi-beceri ve anlayışa sahip olmak şeklinde tanımlandığı söylenebilir (Kan, 2009). Bu durumun ortaya çıkmasında, teknolojinin gelişmesi ve insanlar arası ilişkilerin küresel bir boyuta gelmesi etkili olmuştur (Banks, 2008). Küresel bir forma dönüşen vatandaşlığın hem yerel hem de küresel etkileri olduğu söylenebilir.

Vatandaşlığın yerel sınırları aşması, küresel sisteme dâhil olarak temel hakların korunması, küresel vatandaşlık çalışmalarını desteklemek gibi unsurlar kavramın boyutunu analiz etmek açısından önem taşımaktadır. İnsanların daha geniş bir dünyanın farkında olmaları, diğer toplumların ve sistemlerin nasıl çalıştıklarını bilmeleri, diğer insanlarla uyumlu bir şekilde çalışmalarına ve adil/ sürdürülebilir bir ortamın ortaya

konulmasında küresel vatandaşlığın önemli bir faktör olduğu savunulabilir (Oxfam, 2015).

Küresel vatandaşlığın yasal bir durumdan ziyade değerler açısından bir durumu ve vatandaşlığı tanımladığı söylenebilir. Günümüzde değerlerin sınırları aşması ve küreselleşme boyutunun ulus-üstü bir noktaya gelmesi kişileri evrensel değerlere yaklaştırmaktadır. Bu noktada küresel farkındalığın artması, uluslararası vatandaşlığın önemli hale gelmesi ve modern sonrası vatandaşlığın ortaya çıkması, küresel vatandaşlığın önemli faktörleri olarak görülebilmektedir (Bîrzéa, 2000).

2. BÖLÜM: SİYASAL KATILIM

Siyasal katılımın ortaya çıkması ve şekillenmesinin, siyasetteki dinamiklere bağlı olarak dönüştüğü ve biçimlendiği görülmektedir. Siyasetteki gelişim ve dönüşümün birçok açıdan siyasal katılımın düzeyini ve davranışsal boyutunu değiştirdiği savunulabilir. Siyasetin temel dinamiklerine göre biçimlenen siyasal katılımın, bu bağlamda çeşitli faktörlere bağlı olarak bireylerin tutum ve davranışlarına etki ettiği ve bireyler arasında farklı tarzlara neden olduğu söylenebilmektedir.

2.1. Siyasal Katılımın Önemli Bir Bileşeni Olarak Siyaset

Siyasetin tarihi uzun bir süreci ifade etmektedir. Bu yönüyle siyasetin toplumu her alanda etkilediği ve yaşam koşullarını olumlu veya olumsuz şekillendirdiği söylenebilir. Siyasetin insanların kamusal alandaki ilişkileri çerçevesinde büyük bir role sahip olduğu söylenebilir. Siyasetin yöneten ve yönetilen ilişkilerinin temellendirilmesinde ve devletlerin teşkil etmesinde (Urhan, 2016: 5-6) önemli bir faktör olarak ele alındığı görülmektedir. Siyasetin kamusal alanın şekillendirilmesinde ve buna göre kamusal düzenin sağlanmasında planlama açısından çeşitli misyonlara sahip olduğu düşünülmektedir.

Siyasetin geçmişi, insanlığın ilk dönemlerine kadar gitmekle beraber özellikle Antik Yunan döneminde önemli siyasal gelişmelerin olduğu söylenebilir. Siyasetin devletin ortaya çıkmasında, vatandaşların hak ve görevlerinin belirlenmesinde devletlerin diğer devletlerle olan ilişkilerinde önemli bir işlevi olduğu bilinmektedir (Kuyaksil, 2006: 33). Modern siyasetin ortaya çıkması ve şekillenmesinde ortaya çıkan gelişmelerin (Lane, 2011) ve yapılan çalışmaların önemli bir etkisinin olduğu düşünülmektedir.

Antik Yunan'daki siyasetin varlığı ve etkinliği, siyaset açısından bir model olarak ele alınmıştır. Bu noktada günümüzdeki -kapitalist ve modern dönemdeki- siyasetten belirli noktalarda farklı olmaktadır (Akbulut, 2011: 3-4). Siyasetin farklı dönemlere özgü yansımaları şimdi olduğu gibi geçmişte de farklılıklar göstermiştir. Yunan düşünürlerinin yaptıkları çalışmaların, siyasetin ön plana çıkmasında ve toplumun çeşitli alanlarında etkili olmasına katkı sağladığı ileri sürülebilir (Fırat, 2018: 9-10). Siyasetin ortaya çıkması ve toplumsal alanda hâkim olan bir düşünceye kavuşmasında toplumların talep ve beklentilerinin yanı sıra yönetici grupların hegemonya kurmak istemelerinin de etkili

olduğu ileri sürülebilir. Bu durumun güç mücadelelerine ve tartışmalara ortam hazırladığı ifade edilebilir.

Zamanla siyasetin ilgi alanı farklılaşmaya başlamış ve günümüzde ise siyasal iktidarların siyaset biliminin ana konusunu oluşturduğu ifade edilmektedir. Siyasal partiler, seçim sistemleri, siyasal kurum ve kuruluşlar, devlet sistemleri, siyasal davranışlar, baskı grupları, çıkar grupları, kamuoyu, hükümet dışı örgütler gibi kavramlar ve oluşumlar siyasetin inceleme alanına girmektedir (Öztekin, 2018: 16-17). Siyasetin toplumların önceliğine ve insan haklarının gelişmesine bağlı olarak inceleme alanının değişmesi söz konusu olabilirken, diğer devletle olan ilişkilerin savaş veya barış durumuna göre şekillendiği ve buna göre siyasetin bu alana daha fazla yoğunlaştığı ileri sürülebilir.

Siyasetin ortaya çıkması ve zamanla gelişmesi, toplumların gelişmelerine bakılarak anlaşılabilir. İlk toplumların kabile topluluklar şeklinde yaşamaları ve zamanla örgütlü bir toplum yapısının ortaya çıkması siyasetin ortaya çıkmasında önemli bir etken olarak kabul edilebilir. Siyasetin Eski Yunan ve Roma uygarlıklarında önemli aşama kaydettiği ve zamanla geliştiği kabul edilmektedir. *Siyasetin herkes adına kimin konuşacağı, hakların nasıl kullanılacağı, yönetimde kimlerin olacağı* gibi temel soruların siyasette önemli tartışmalara neden olduğu savunulabilir (Urhan, 2016: 7-8).

Siyaset, günümüzde dinamik bir yapı olması sebebiyle değişkenlik gösterebilmektedir. Yunan düşünürü Aristoteles'in Politika adlı kitabında siyaset ve toplumla ilgili araştırmaları ve çözümlemeleri, kendisinin siyasetin öncüsü olarak kabul edilmesine dayanak oluşturmaktadır (Öztekin, 2018: 17; Beriş, 2012: 18). Siyasal düşüncenin bir felsefik düşünce olmaktan çıkıp sistemli bir şekilde ele alınması Aristoteles'in çalışmaları ile gelişme göstermiştir. Aristoteles'in bu çalışmalarının siyaset alanında temellendirme yapılabilmesi adına önemli gelişmeler olarak görüldüğü söylenebilir. Siyaset alanında yaptıkları çalışmaların gerek ahlaki gerekse de ekonomik ve kurumsal boyutları ile ele almasının siyasetin gelişimi açısından önemli gelişmeler olarak ifade edildiği görülmektedir (Fırat, 2018: 12-14). Kendini ifade etme, diğer insanlarla iletişim kurabilme ve toplumsal alanda siyasal bir varlık olmanın (*zoon politicon*) bir zorunluluk haline geldiği savunan Aristoteles'in (Yeşilçayır, 2014: 60-66) siyasetin zamanla bireylerin tüm yaşam alanını etkileyen bir boyuta geldiği ileri sürülebilir. Siyasetin

gelişim safhalarının bireylerin politik bir hayvan olarak ele alınmasına dayandığı ve gündelik hayatın birçok yönüyle siyasetin alanı içerisinde yer aldığı söylenebilir.

Siyaset alanında ortaya çıkan gelişmelerin Roma Döneminde de ilerlediği ve buna göre siyasal alanın şekillendiği görülmektedir. Roma'daki siyasal gelişimin (Eroğul, 1981: 80-84) yaşanan buhranlı dönemlerde sonra devletlerin yapılanması ve gelişimi açısından yadsınamaz bir noktaya geldiği ileri sürülebilir. Müslüman dünyasında İbn-i Haldun'un devlet ve iktidar konularını ele alması, Niccolo Makavelli'nin *-Prens adlı kitabında-* yine bu gözle iktidar ve otorite açısından ele alıp incelemesi siyasetin gelişimi için anlam ifade etmektedir. Montesquieu'nun siyaseti toplumsal olaylar ile ele almaya çalışması, siyasetin ilerlemesinde etkili olan gelişmeler olarak değerlendirilebilir (Öztekin, 2018; Kuyaksil, 2006: 34). Siyasetin; siyasal olaylarla beraber, örgütler, toplumdaki olayların devletle olan ilişkileri ve bunların analiz edilmesini kapsadığı savunulmaktadır (Dursun, 2012: 42). Siyasetin çeşitli tanımlamaları yapılmakta ve ülkeler ile toplumlara göre farklı şekillerde ele alındığı ve incelendiği görülmektedir. Siyasetin, bireylerin ihtiyaçlarının karşılanması ve bu bireylerin toplumsal alanda güvenilir bir sistemde yaşamaları açısından önemli hale geldiği ve bireylerin siyasal mekanizmalara karşı belirli bir düşünce yapısının oluştuğu ifade edilmektedir (Taşkın, 2014: 25-35).

Siyasetin sağlam temellere oturtulduğu ve günümüz siyasal sistemlere uygun bir hale getirilmesi, yirminci yüzyıldan itibaren hız kazanmıştır (Aköz, 2018: 9). Özellikle Makavelli'nin düşüncelerinden yola çıkarak Politikanın Yeni Yönleri (1925) adlı eseriyle Charles Merriam'ın bu yaklaşımı daha sistematik ve güncel bir hale getirdiği söylenebilir (Sarıbay ve Ögün, 2006: 46-47). Siyasetin, insanlığın ilk dönemlerine kadar gitmekle beraber özellikle Antik Yunan döneminde önemli siyasal gelişmeler olduğu söylenebilir. Siyasetin devletin ortaya çıkmasında, vatandaşların hak ve görevlerinin belirlenmesinde devletlerin diğer devletlerle olan ilişkilerinde önemli bir işlevi olduğu bilinmektedir (Kuyaksil, 2006: 33).

Siyasetin kapsamı, diğer disiplinlerle olan ilişkilerinin ele alınması olduğu gibi; siyasal kuramın ele alınması, uluslararası ilişkiler ve iç politika ile devlet sistemleri olarak gösterilebilir. Siyasetin toplumda farklı grupların yer aldığı bir sistemde bireyler arasındaki işbirliğini sağlamaya dönük bir yapısı olduğu ve bu durumun devlet yönetiminde çeşitli alanlarda bir yansımaları olduğu savunulabilir (Taşkın, 2014: 20-27)

Siyasetle ilişkili, siyasal kuramlar ve siyasal düşünceler; siyasal kurumlar olarak anayasa ve kanunlar, devletin anayasal organları, yerel yönetimler ve bölgesel idareler söz konusudur. Kamu yönetimi, devletçe yapılan sosyal ve ekonomik görevleri, karşılaştırmalı kamu yönetimi, siyasi partiler, siyasal grup ve dernekler, vatandaş siyasal katılımı ve seçim mekanizmaları, kamuoyu kavramı yer alır. Uluslararası ilişkiler olarak uluslararası siyaset, uluslararası örgütler ve devletlerarası hukuk, yabancılar, yerli siyasal kurumlar ve davranışlar, uluslararası hukuk ve siyaset, yöntembilim, siyasal istikrar/istikrarsızlık ve gelişmeler, kamu siyaseti/ içeriği kamu yönetimi, Amerika siyasi kurumlarıdır (Kuyaksil, 2006: 36-37). İnsanlar arasında ortaya çıkan farklı özellikler ile buna göre oluşan hâkim olma düşüncesi ve işbirliğinin siyasetin belirlenmesinde ve tanımlanmasında önemli parametreler olarak ortaya çıktığı ileri sürülebilir (Bekmen, 2018: 6-15).

Siyasetin toplumsallık kapsamında işlevsel bir hale geldiği söylenebilir. Toplumun bir yansıması olarak da görülen siyasetin her alanda zorunlu bir durum olarak ortaya çıktığı ileri sürülebilir. İnsanların bir toplumda yaşamaları ve ihtiyaçlarını bu sayede karşılamaları, kendilerini gerçekleştirmelerine ve toplumsal olmalarına katkı sağlamaktadır. Siyasetin poliste/kentte insan hayatını şekillendirici etkisi, toplumun siyasal olması ile ilişkilendirilebilir (Sartori, 1996).

Toplumsal alandaki ilişkileri düzenleme erkine sahip olan siyasalın, iktidar ilişkilerini düzenleyerek kapsamlı bir etkileme aracına dönüştüğü söylenebilir. Toplumun çıkarlarının korunması, siyasal alanda bir yetkilendirme konusunu ortaya çıkaracaktır. Bu noktada toplum sözleşmesi anlayışına uygun bir yapının varlığı siyasalın alanının ve kapsamını ortaya çıkaracaktır (Akbulut, 2022: 11-12). Thomas Hobbes'un tabiriyle güçlü bir devlet/iktidarın varlığı; toplumsal barış ve düzenin sağlanmasını, çatışmaların azalacağını ileri sürer. Mutlakiyetçi bir iktidarın olmamasını da belirsizliğin başlangıcı ve anarşinin ortaya çıkma durumuna zemin hazırladığı savunulmaktadır. Siyasetin ama temasını oluşturan iktidar ilişkileri, insanların düzenli bir şekilde hayatların sürdürmelerine imkân verirken, güçlü bir yetki devrini de ortaya çıkarmaktadır. Ancak, merkezi bir hale gelip güçlenen iktidarın sınırlandırılması siyaset açısından önem taşımaktadır.

Siyasetin geniş bir kapsamının olmasının devlet yönetiminde birey-devlet ilişkilerinin şekillenmesine ve bireylerin tutum ve davranışlarının çeşitli yönlerden siyasetin alanına girmesine neden olduğu söylenebilir. Bu durumun siyasetin geniş bir kapsama alanına sahip olmasına ve devletin siyasal alanda sınırlarının tartışılmasına neden olduğu ileri sürülebilir. Siyasetin bu bağlamda devlet yönetimi olarak ele alındığı ve şekillendiği söylenebilmektedir (Alkan, 2018(a): 10-25).

Siyasetin kapsamı, iktidar ilişkileri özelinde dengeleyici bir otorite-yönetilen faktörünü ortaya koymaktadır. Bu noktada adalet ilkesinin ön plana çıkması ve iktidarların buna göre politikalar ortaya çıkarıp uygulamaları beklenmektedir. Siyasetin bireylerin hayatlarını şekillendirirken belirli ilkeleri gözetmesi ve buna göre davranması tarihsel bir süreçte ele alınabilir. Bu noktada siyasetin asli unsurları olan iktidarların eşitlikçi bir toplum modelini ortaya koymaları ve adalet ilkesini gözetmeleri beklenmektedir. Bireysel hakların dokunulmazlığına dikkat çeken Rawls, siyasetin kapsamını ve amacını ortaya şu şekilde ortaya koymaktadır. (1971: 4-5):

“Tıpkı hakikatin düşünce sistemlerinin birinci(l) fazileti olması gibi, adalet de toplumsal kurumların birinci(l) faziletidir. ... Her bir birey adalet üzerine kurulmuş bir ihlal-edilemezlik zırhına sahiptir ki toplumun topyekûn refahı bile bu ihlal-edilemezlik kuralını ortadan kaldıramaz. Bu nedenle adalet, diğer insanların paylaştığı daha büyük bir iyi uğruna bazılarının özgürlüğünün ihlalinin meşrulaştırılması fikrini reddeder. Adalet, çoğunluğun faydalandığı daha geniş avantajların azınlığa dayatılan fedakârlıkları haklı çıkarmasına izin vermez. Bu nedenle adil bir toplumda, eşit vatandaşların özgürlüğü[fikri tartışma konusu değildir; adaletin teminat altına aldığı haklar siyasal pazarlığa veya toplumsal menfaatlerin muhasebesine konu olmaz. ... İnsanî eylemlerin birinci(l) fazileti oldukları için, hakikatten ve adaletten asla taviz verilemez (feragat edilemez).”

Siyasetin kamusal alandaki etkinliğinin, yönetim ile siyasetin ayrımı yapılmasını (Demir, 2019: 210-212) ve buna göre ilkelerin belirlenmesini zorunlu kıldığı savunulabilir. Siyasetteki dinamiklerin yönetim alanında etkin olduğu ve idarenin buna göre şekillendiği ileri sürülebilir. Bu bağlamda siyasetteki tekniklerin genel çerçevede birçok ülkede uygulanabildiği ve temel varsayımların kabul edilebildiği bir durumun söz konusu olduğu söylenebilir. Siyasetin toplumsal alanda iyi bir düzenin sağlanması ile toplumsal barışın tesis edildiği bir alan yaratılmasında önemli etkileri olduğu ve buna göre yaratılan bir

toplumsal alan amacına yönelik olduğu savunulabilir (Küçükalp, 2023: 85-92). Toplumsal alanın bireylerin tüm eylem ve hareketlerinin odağı olduğu ve buna göre siyasetin şekillendirici bir yapıyı hukuksal düzlemde toplumsal alanda sağlamaya çalıştığı düşünülebilir.

2.2. Siyasal Katılım Kavramı

Siyasi faaliyetlere katılım veya kısaca siyasal katılım, vatandaşların siyaseti veya alınan kararları etkileme çabası olarak görülmektedir (Huntington ve Nelson, 1976: 5). Siyasal katılım farklı düzeylerde gerçekleşmekle beraber, düzeylerin şiddetini beklentiler ile kamu politikaları etkilemektedir. İlgi, önem, bilgi ve eylem olarak şeklinde katılım boyutlarını ortaya koyan Dahl, (1969: 57) bunun birçok toplumda benzer şekilde kategorize edildiğini belirtmektedir. Siyasal katılım, devlet ve yönetilenler arasındaki ilişkiyi ortaya koyan önemli bir yöntem olarak değerlendirilebilmektedir (Belli ve Aydın, 2012: 138).

Günümüzün modern toplumlarında halkın yönetime katılımı ve demokratik araçlarla etkili olmaya çalışması, aktif vatandaşlığın ortaya çıkmasına katkı sağlamaktadır. Yönetimin veya iktidarın kontrol edilmesi ve vatandaşın beklentilerinin karşılanması, hem geleneksel oy verme davranışı ile beraber diğer eylem ve davranışları da ortaya çıkarmaktadır (Çukurçayır, 2008: 35). Siyasal katılımın temasını, kararları etkileyebilme ve rasyonel vatandaş davranışı geliştirmek olarak görmek mümkündür (Çitci, 1996: 9). Oy kullanmanın dışındaki eylemlerin siyasal katılımın etki düzeyini artırdığı söylenebilir.

Toplumsal alandaki beklentilerin karşılanması ve yöneticilerin denetlenmesi klasik oy verme davranışının dışında da eylemlerde bulunma durumunu ortaya çıkarmaktadır. Karar alıcıların politikalarını etkileme, kolektif davranışlarla gerçekleştirebileceği gibi bireysel düzeyde de ortaya çıkabilir (Salkın, 2021: 5-6). Siyasal katılımın kişileri yönetim veya iktidar karşısında koruması, özgürlüklerin de kullanılmasına ve kamusal alandaki etkinliklere katılmalarına olanaklar sağladığı savunulabilir (Okur Çakıcı, 2014: 54).

Siyasal katılımın günümüzde toplumun birçok kesimi tarafından gerçekleştirilmesi yüzyıllar boyu süren mücadele ve savaşların bir sonucu olarak da görülebilmektedir (Eroğul, 2012: 196). Antik Yunan'daki demokrasi denemeleri, İngiliz Devrimi, Amerikan Devrimi, İkinci Dünya Savaşı gibi olaylar demokrasinin yerleşmesi ve hakların verilmesi

noktasında önemli dönüm noktaları olarak görülmektedir (Salkın, 2021: 5; Eroğul, 2012: 191-196). Toplumda meydana gelen gelişmeler demokrasi açısından her ülkeyi farklı şekilde etkilemekle beraber toplumlar arası demokrasi transferleri söz konusu olmuştur (Çukurçayır, 2008: 25).

İktidarlar veya siyasal yönden güçlü olan kesimler, vatandaşların katılımını da belirli bir oranda sağlayarak meşruiyetlerini sağlamak eğilimdedirler. Bu noktada vatandaşların siyasete katılımının önemli bir oranda artması beklenebilir. Ancak gelişmiş ülkelerde katılımın düşük olması da söz konusudur. Belirli bir yaşam standardını yakalayan toplumların siyasete katılımı düşük bir düzeyde olabilmektedir. Gelişmişliğin katılımı negatif bir ilişkiye sahip olması politikanın değersiz görüldüğünü ve insanların bu alanın dışında kalmak istemelerinin bir sonucu olarak değerlendirilebilmektedir (Kapani, 2007: 147).

Siyasal katılımın oy verme dışındaki biçimleri toplumların bilgi düzeyleri ile deneyimlerine göre şekillenmektedir. Bu durumun katılım biçimlerine göre farklılığa neden olduğu savunulabilir (Kim, 2012: 120). Vatandaşların siyasal katılımı istediğini elde edememesi veya otoritelerce katılımının dolaylı veya doğrudan engellenmesi şiddet eylemleri ile zora başvurma yollarına başvurulmasına neden olmaktadır (Kapani, 2007: 147).

Siyasal katılım, geleneksel oy verme davranışı olarak görülmesine Huntington, siyasal katılımı politikacılar dışındaki halkın davranışları olarak görmektedir (Huntington ve Nelson, 1976: 3-4). Siyasal katılım, vatandaşların hükümet yetkilerinin seçimini ve onların yaptıkları işleri doğrudan/ dolaylı olarak etkilemek amacı ile yaptıkları yasal faaliyetler şeklinde tanımlanmaktadır (Nie vd., 1989: 1-2). Demokrasilerde siyasal katılımın olağan yolları olduğu gibi olağan dışı yolları da bulunmaktadır. Siyasi parti açma ve üye olma, oy verme gibi davranışlar olağan olarak nitelendirilirken, şiddet eylemlerine başvurma, hükümet darbesi girişi, silahlı ayaklanma, terör faaliyetlerine katılma gibi yollara başvurmak da normal olmayan siyasal katılımı ifade etmektedir (Kapani, 2007: 145-146).

Son yıllarda klasik siyasal katılım yöntemlerini dışında normal olarak değerlendirilmeyen davranış kalıplarının da ortaya çıktığı ve arttığı görülmektedir. Bu noktada kamu

otoritelerinin etkilenmesi amacıyla protesto eylemlerine başvurulması, boykot hareketlerinin ivme kazanması; siyasal katılımın konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan iki duruma evrildiğini göstermektedir (Rucht, 2007: 715-718). Amerika'daki Wall Street Eylemleri bu noktada konvansiyonel olmayan siyasal katılma biçimi olarak görülmektedir. Bu noktada da eylemci sayısını artırma ve seslerin geniş kesimlere ulaştırma amacı da ağır basmaktadır (Rooij ve Reeskens, 2014: 188-190).

Yönetilenlerin siyasal katılımı analiz edildiğinde, vatandaşlık bilincinin ortaya çıkmasına bağlı olarak pasif yurttaşlığın yerine aktif yurttaşlığa bıraktığı savunulabilir. Kararları etkileme derecesi, katılım derecesi ile doğru orantılıdır. Demokrasi anlayışı, bireylerin korunmasını ve ön plana çıkmasını sağlayan bir yapıyı içerdiği ölçüde katılımcılığı önemli bir hale getirebilecektir.

İletişim kanallarının artması ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak bireylerin daha fazla imkâna sahip olması, siyasal katılımın boyutunu doğrudan etkilemiştir. Bu durumun farklı katılım kanallarını da ortaya çıkardığı düşünülmektedir. Demokrasinin güçlenmesi ve toplumsal alanda adaletli ve eşitlikçi bir yapının ortaya konması, katılımcı ve bilinçli vatandaşlık anlayışı ile paralellik göstermektedir (Yaman, 2018).

Çoğunluk ilkesinin gereği olarak yöneticilerin hesap verme zorunluluğunu bulunması (Bilgin ve Yıldırım, 2019: 1294-1295), katılım düşüncesinin önemini ortaya koymaktadır. Denetim kanallarının fazla olmaması ve yöneticilerin sınırlandırılabilmesi, katılımın önemli bir unsur olduğunu göstermektedir.

Siyasal katılımın evrimi ele alındığında; devletlerin ortaya çıkması ile bireylerin aktif katılım kanallarına kavuşmalarının paralellik göstermektedir (Eroğul, 2012: 13). Siyasal katılımın varlığı, devletin yönetilenle olan ilişkilerinin belirlenmesinde ve otoriteler ile vatandaşların iki grup olarak ortaya çıkmasında söz konusudur.

Siyasal katılımın ortaya çıktığı zamanların Antik Yunan olarak görüldüğü savunulabilir. Kararları etkileyebilme ve beklentilerin karşılanması noktasında özgürlüklerin önemsendiği bu dönemde demokrasinin önemli bir amaç haline geldiği savunulabilir. Özellikle Ekklesia meclisinin vatandaşlar üzerindeki etkisi ve toplumun önemli bir bölümünün bu meclise katılabilmesi, siyasal katılımın ortaya çıkması noktasında değer

atfedilen bir durum olarak görülebilmektedir. Çağdaşı ülkelerle ve toplumla kıyaslandığında Antik Yunan'ın bu durumu bir milat olarak değerlendirilebilir.

Akabindeki dönemde ve toplumlarda katılım olgusunun devletin varlığının önemszenmesi ve yurttaşlığının ikinci plana atılması nedeniyle sınırlı bir duruma geldiği görülmektedir. Özellikle Niccolo Machiavelli, Thomas Hobbes ve Jean Bodin gibi on altıncı yüzyıl düşünürleri devlete ve otoriteye büyük önem vermişlerdir (Eroğul, 1991: 21-22). Sonraki dönemlerdeki düşünürlerin -Rousseau, Montesquieu, Locke, Charles-Louis de Secondat gibi- katılıma ve insan haklarına dikkat çekerek devlet veya otorite karşısında insan haklarının önemine dikkat çektiği ve mücadelelere destek verdikleri görülmektedir.

Locke'un özgürlük ile ilgili görüşleri ve mutlakiyetçi yönetimlere karşı olan eleştirileri Aydınlanma Döneminin başlamasında önemli etkilere sahiptir. Bu noktada direnme hakkını ön plana çıkarması ve devletin yurttaşlar üzerinde baskı kurmaması gerektiğini savunması katılımın alt yapısının oluşturulmasında önemli bir unsur olarak görülebilmektedir. Fransız Devrimi ile Amerikan Kolonilerinin İngilizlerden ayrılarak bağımsızlıklarını ilan etmesinde John Locke'un fikirlerinin etkisinin olduğu savunulmaktadır (Schmidt, 2002: 48-50). Yasalara saygı gösteren ve doğa durumunda mutlu yaşayan insanların belirli hakları otoritelere vermeleri ve adaleti sağlama noktasında yöneticilere güvenilmesi önemli bir konu olarak görülmektedir. Ancak otoritenin vatandaşlara karşı baskı uygulaması ve haklarının zarar görmelerine neden olması, insanların direnme hakkına başvurmasına ve doğal özgürlüklerini korumak noktasında davranış geliştirmelerine etkide bulunmaktadır (Mumcu ve Küzeci, 2019: 50). Var olan yasaları adaletli bir şekilde uygulaması gereken devlet veya otoritelerin, bunları geliştirip halkın katılımını sağlaması gerekmektedir.

Hakların kullanımına ket vuran ve adaletin ortadan kaldırılmasına neden olabilecek olan yönetimin tiranlığa dönüşmesi süreci, yasalara direnmenin nedenini oluşturmaktadır. Bunun yönetilenlerce direnme hakkı ile engellenmesi mümkündür ve meşruluğun sorgulanması söz konusudur (Locke, 2012: 202). Direnme hakkının kişisel hakları ve özgürlükleri koruması zaman içerisinde başka devletlerin ve toplumların bu hakka yer vermesine etkide bulunduğu savunulabilir.

Katılımın önemsenmediği ve devletin mutlakiyetçi bir yapıda olduğu toplumlar da bulunmuştur. Özellikle Machiavelli İtalya'sında devletin egemenliği tartışılmaz bir gerçeklik olarak görülmüştür (Bezci, 2006). Bunun devlet aklı kavramı ile meşrulaştırılmaya çalışıldığı ve toplumun katılımının önemsenmediği sonucunu ortaya attığı savunulabilir.

Thomas Hobbes'un devletin mutlak egemenliğini savunması ve devletin özgürleşmeye çalışan kişileri veya toplumu bir tehdit olarak görmesi katılımın önemsenmediği bir on sekizinci yüzyılı göstermektedir. Bu noktada Hobbes'un devlete bir organizma/canlılık kazandırmaya çalıştığı görülebilir (Bezci, 2006: 20).

Montesquieu'nun kuvvetler ayrılığı kuramı, Emmanuel Sieyès'in kurucu ve kurulmuş iktidar kuramı ve Hans Kelsen'in normlar hiyerarşisi kuramı devletin sınırlandırılması ve katılım olgusunun artması noktasında önemli göstergeler olarak değerlendirilebilir (Gözler, 2018). Yasaların olmadığı ve kişisel özgürlüklerin korunmadığı bir devlet sisteminde katılımın da ne derece sağlıklı ilerleyeceği tartışılır.

Yasaların egemen otoritelerce konması, hemen hemen bütün iktidarlarda var olan bir durumdur. Devletin sınırlandırılmasından ziyade yetkilerinin veya egemenliğinin sınırlandırılması gerektiği tartışılmaktadır. Sözleşmelerin önemli bir hale gelmesi ve özgürlüklerin korunması kontrol-denge mekanizmasının olmasıyla işlevli bir hale gelebilmektedir. Bu durum insanların kendi aralarında yapacakları sözleşme ile mümkün hale gelebilir. Halk iradesinin yansıması olarak görülen toplum sözleşmesinin, katılımın önemli bir hale gelmesinde büyük bir etkisinin olduğu savunulabilir (Rousseau, 2013: 40-44).

Rousseau'nun halk iradesi, halk egemenliğin tiranlığa dönüşebilmesi noktasında eleştirilmiş ve katılımın bu noktada olumsuz sonuçları olabileceği düşünülmüştür. Rousseau'nun halk iradesi kavramı küçük topluluklarda veya devletlerde söz konusu olduğu için günümüzdeki büyük devletler için katılımın olmamasıyla sonuçlandığı savunulabilir.

Halk egemenliğinin etkili olduğu ve iktidarın sınırlandırıldığı ilk ülke olarak Büyük Britanya örneği verilebilir. Özellikle Yurtsuz John zamanında imzalanan Magna Carta Libertatum (1215) baronların ayaklanması sonucu imzalanan ve devletin vergiler ile

cezalar noktasında baronlarla işbirliğine gidilmesinin bir zorunluluk haline gelmesi, siyasal katılımın önemli bir yansıması olarak görülebilmektedir (Gözler, 2018: 300). İlerleyen süreçte İngiltere’de halk katılımının önemli bir boyuta ulaştığı ve halk temsilcilerinin önemli bir konuma geldikleri görülmektedir (Eroğul, 1991).

İngiltere’deki halk devriminden sonra Amerikan Devrimi, Fransız Devrimi ve akabindeki Rus Devrimi siyasal katılımın önemli bir boyuta ulaşmasını sağlayan olaylar olarak görülmektedir. Bu olayların birçok yönden sınıf bilincine katkı sağladığı ve vatandaşlık kavramının gelişmesine etki ettiği savunulabilir (Eroğul, 1991).

Siyasal katılımın evrimi göz önüne alındığında, halkın beklentilerinin ve isteklerinin karşılanması noktasında, otoritelerin veya yöneticilerin politika yapım sürecinde ve bunların uygulanmasında etkilendikleri görülmektedir. Direnme hakkına başvuran toplumların yöneticilerin davranışlarını değiştirdikleri yadsınamaz bir gerçektir. Yöneticilerin meşruiyetlerini sağlamak amacıyla beklentilere göre tutum ve davranışlar sergilemesi, kamu yararının sağlanması açısından önemli bir parametre olarak değerlendirilebilir. İlk devletlerdeki siyasal katılımın daha az olduğu ve mutlakiyetçi devlet düzeninin bulunduğu görülmekle beraber, modern zamandaki devletlerde halk beklentilerine uygun yasaların hayata geçirildiği ve meşruiyet kavramına önem verildiği söylenebilir. Katılımın ve meşruiyetin artması belirli sorunlara neden olup eleştirilse de tarihsel süreç içerisinde önemli bir yol kat edildiği görülebilir (Salkın, 2021: 14-15).

Siyasal katılımın evrimi ele alındığında, sanayileşmenin ve teknolojinin önemli bir etkileme aracı olduğu söylenebilir. Özellikle kentlerin önemli yerleşim yerleri haline gelmesinin ve mekânların yeniden üretimi ile tasarlanmasının, kent sakinlerinin katılımını ve davranışlarını önemli bir boyuta getirdiği ileri sürülebilir (Geyik, 2021: 46-47). Kentlerdeki hayatın sağlıklı bir duruma gelmesi ve bireylerin bunu sağlamada önemli bir faktör haline gelmesi siyasal katılımın kent açısından önemini ortaya koymaktadır. Kentlerdeki temel yaşam hakkının korunması ve iyileştirilmesinin, bilinçli vatandaşlık anlayışı ile sürdürülebilir olacağı düşünülmektedir.

Birey ve otoritelerin ilişkilerini düzenleyen yasaların, siyasal toplumsallaşmanın etkisi ile biçimlenebileceği düşünülebilir. Bu noktada kent sakinlerinin politikaların belirlenmesindeki rolü yadsınamaz bir düzeyde olacaktır. Toplumsal tepkinin,

yöneticileri birçok konuda etkileyeceği ve buna göre sınırlandırabileceği düşünülebilir. Günümüz kontrol mekanizmalarının etkinliğinin, yöneticilerin kamusal yararı gözetmesinde güçlü bir unsur olacağı savunulabilir (Akdoğan, 2008).

Modern dönemdeki insan haklarının gelişimine bakılarak, siyasal katılımın kamusal alanda birçok etkiyi ortaya çıkardığı söylenebilir. Birleşmiş Milletler Sivil ve Siyasal Haklar Sözleşmesi bu noktada vatandaşların sağlıklı ve eşit bir çevrede yaşamaları noktasında önemli bir belge olarak görülebilir. Belirlenen uluslararası hedeflerin gerçekleştirilmesi, ulusal düzeyde bireylerin katılımcı davranışlar sergilemelerine ve kontrol mekanizmaları olarak çalışmalarına bağlıdır. Bu durumun pasif vatandaşlık yerine aktif vatandaşlığı gerektirdiği ileri sürülebilir. Siyasal katılımın gelişim süreci değerlendirildiğinde, son kertede doğrudan demokrasi modeli ile benzerlikler gösteren aktif ve katılımcı vatandaş anlayışının günümüzde önemli bir boyuta evrildiği söylenebilir. Nüfusun artmasına bağlı olarak otoritelerin denetlenmesinin belirli noktalarda zorlaştığı görülmektedir. Bireylerin yönetilenler üzerinde denetimi sağlamak ve kamusal yararın gerçekleştirilmesi noktasında aktif yurttaşlık anlayışı çerçevesinde hareket etmeleri bir zorunluluk olarak görülmektedir (Tekeli, 2012; Geyik, 2021: 32-34). Otoritelerin yasal açıdan meşru olmaları, yönetilenlerin bu yöneticileri onaylaması ile gerçekleşebilecektir. Siyasal katılım için herhangi bir engellemenin olmadığı ve bilgi kaynaklarına ulaşmanın kolaylaştığı günümüzde, toplumların geleceğinin aktif vatandaşlık anlayışına bağlı belirleneceği savunulmaktadır. Bu durumun bireyleri daha aktif bir role büründürmesi düşünülebilir.

2.2.1. Demokrasilerde Katılım Kavramı

Katılımcı demokrasi kavramı, genellikle temsili demokrasilerde halkın doğrudan demokrasiye yakın bir anlayışla aktif ve katılımcı olmasını hedefleyen durumu ifade etmektedir (Yaman, 2018: 135-136). Katılımcı demokraside yurttaşların siyasal toplumsallaşma ile davranışlar sergilemeleri ve yöneticiler üzerinde sınırlayıcı ve denetleyici bir role büründükleri savunulmaktadır.

Katılımcı demokrasinin Antik Yunan demokrasinin özelliklerini içeren bir yapıyı hedeflediği söylenebilir. Bu noktada tüm paydaşların katılımını öncelik haline getiren dayanışmacı bir anlayışın ürünü olduğu savunulmaktadır. Çoğulcu yönetimlerin

katılımcı demokrasinin bir yansıması olduğu savı söz konusudur. Katılımcı demokrasinin varlığı, gerekli yasal düzenlemelerin varlığı ve halk egemenliği anlayışının yerleştiği toplumlarda söz konusu olmaktadır. Katılımcı demokrasinin yerleşmesi; katılım kültürünün varlığı, eşitlik anlayışının hâkim olması, bilgiye kolayca erişmenin mümkün olması, siyasi partilerin demokratik yapısı, hayatın her alanında katılım gösterme ve yerel yönetimlerin güçlü olması gibi unsurlara bağlı olduğu söylenebilir (Yaman, 2018: 141-152).

Dünyada meydana gelen gelişmelerin toplumda siyasal, ekonomik ve sosyal değişikliklere neden olduğu bilinmektedir. Bu durumun kamu politikalarını ortaya koyan ve uygulayan yöneticiler ile bunlardan dolayı veya doğrudan etkilenen vatandaşların beklentileri ile ihtiyaçlarını karşılamada hangi sonuçları ortaya koyduğu önem taşımaktadır. Bunun kararlara katılım düzeyini etkilediği söylenebilir. Farklı düşünce ve değerlerin yönetimce ele alınması ve içselleştirilmesinin, demokratik toplum düzenine uygun politika çıktılarının alınmasını sağladığı düşünülebilir (İnan, 1998). Katılımcı demokrasinin ön palan çıkması ve birçok devletçe tartışılmasının, temsili demokrasinin istenilen sonuçları vermemesi ile alakalı olduğu ileri sürülebilir. Bu noktada son yıllarda buna yakın olarak çoğulcu demokrasinin güçlenmesi ile hak ve özgürlüklerin korunmasına yönelik çalışmaların önemli bir hale geldiği söylenebilir (Yaman, 2018: 137).

Katılımcı demokrasinin başlangıç noktasının yönetilenler olduğu savunulabilir. Bu durum, bireylerin harekete doğrudan geçmeleri olarak ifade edilebilir. Dahl'ın tabiriyle kendi kendine harekete geçmeyen bireylerin aktif bir siyasal katılımında bulunmaları ve yöneticileri denetleme imkânına sahip olmaları mümkün olmayacaktır (1969: 53-54). Aktif bireyci davranış kalıplarının demokratik toplum düzenini sağladığı ve özgürlükçü hareketlere zemin hazırladığı savunulabilir. Kamu politikalarına maruz kalan bireylerin yönetimle ilgili eleştirileri ve katılım davranışında bulunmak istemesi, demokratik toplum değerlerine uygun görülmektedir. Yöneticilerin de katılım noktasında hareket etmesi ve bunu teşvik etmesinin, sağlıklı bir demokratik katılım unsurunun ortaya çıkmasında etkili olduğu ileri sürülebilir. Katılımcı demokrasinin yaygın olması ve çeşitli gruplarca uygulama alanına sahip olması, yönetilenlerin sorumluluklarını yerine getirmesinde ve yöneticilerin denetlenmesinde önemli bir boyut olarak düşünülmektedir.

Katılımcı demokrasinin yaşama şansı, bireylerin doğrudan harekete geçmelerine bağlı olmakla beraber hukuki yapının buna göre oluşturulması ve toplum yapısının buna göre şekillendirilmesi gerekmektedir. Katılımcı bir anlayışın, siyasetin ve toplumsal düzenin sorunlarını ortaya çıkararak uzlaşmayı sağladığı ileri sürülebilir. Çünkü katılımcı demokrasinin hakları ve özgürlükleri korumak kadar, bunlara giden yoldaki sınırlamaları da kaldırarak temsil adaletini sağlayacağı savunulmaktadır (Barber, 1995: 195-196).

Katılımcı demokrasinin eşitlikçi toplum modelini ele alan yapısı, bireyler arasında adaletin ve eşitliğin sağlanmasında önemli bir ölçüt olarak görülebilir. Güçlü bir eşitliğin sağlanması demek, örgütteki yetişkin bireylerin çıkarlarını korumak için gerekli vasıflara sahip olması ve diğer kişilerle eşitlik bir konumda olması olarak ifade edilebilir (Dahl, 1993: 132'dan akt. Yaman, 2018: 142-143). Güçlü bir eşitliğin toplumda alanda yerel demokratik değerleri koruduğu ve merkezi yönetimin bireyler üzerindeki tahakkümünü azalttığı veya ortadan kaldırdığı söylenebilir.

Yerel yönetimlerin etkili bir duruma getirilmesi ve demokratik toplum değerlerinin uygulanma olanaklarının yaratılması, modern demokratik toplum modeli için belirlenen hedefler olarak görülmektedir. Bu noktada Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın yerel demokrasiyi artırmak ve katılımcı birey anlayışını geliştirmek amacıyla ortaya çıktığı savunulabilmektedir (İnaç ve Ünal, 2007). Bu noktada yerel demokratik değerlerin oluşturulup güçlendirilmesinde uluslararası belgelerin önemli bir yer tuttuğu söylenebilmektedir. Ayrıca durağan bir toplum modeli yerine aktif bir toplum modelinin meydana getirilmesinde ve dikey ilişkiler yerine yatay toplumsal ilişkilerin hâkim olduğu bir toplum düzeninin, katılımcı demokrasi ilkeleri ile mümkün olabileceği öngörülmektedir (Yaman, 2018: 142-146). Toplumsal alanda bireyler arasındaki ilişkilerin dikey yönlü olması demokratik değerlerin benimsenmemesi anlamına gelmektedir. Bireyler arasındaki bu farklılığın, uzlaşma ortamına zarar verdiği ve demokrasinin eşitlikçi yapısını bozduğu söylenebilir. Demokrasinin hakları koruyan yapısının bu farklılığı ortadan kaldıran bir etki yarattığı savunulur. Cole, toplumda katılımcı demokrasinin gelişmesinin toplumsal yönü kadar bireylerin statülerinin eşitlenerek eşitlikçi bir ortamın yaratılacağını düşünmektedir (Yaman, 2018: 143). Bu noktada eşitlikçi bir ortamın yaratılması, diğer unsurların dengeli bir şekilde dağılımını da etkileyecektir.

Toplumsal demokratik katılımcı bir yapıya sahip olmasının, şeffaf bir toplum modelini de oluşturacağı düşünülmektedir. Yöneticiler ile yönetilenler arasındaki şeffaf yönetim anlayışının sağlıklı bir iletişim kurulmasında ve verimlilik ile yönetsel etkinliği oluşturmada önemli bir etkisinin olduğu düşünülmektedir (Yalçındağ, 1995: 14-15). Sorunların ortaya çıkarılması, çözüm yollarının bulunup uygulanabilmesi ile bireylerin ihtiyaç ve beklentilerinin karşılık bulmasının, şeffaf yönetim anlayışı ile paralellik gösterdiği düşünülmektedir.

Katılımcı demokrasinin çerçevesini belirleyen aslında vatandaşlardan ziyade yöneticiler olmaktadır. Bu noktada katılım esaslarını belirleyenler farklı gruplar olabilmektedir. Bu durumun gruplar arasındaki güç dengesizliğine neden olabileceğini ifade eden Lowndes ve Sullivan, katılım unsurunun bu noktada zarar görebileceğini ifade etmektedir (Wagenaar, 2014).

Katılım olgusunun, merkezi idarenin baskısı olmaksızın yerel yönetimlerin daha aktif ve özerk olduğu durumlarda etkili olduğu ve demokratik bir yapıyı ortaya çıkardığı savunulmaktadır. Kaynakların merkezi yönetimlerce baskılanmadığı, kısıtlanmadığı ve yerel yönetimlerin özgürce kullanılabildiği durumların katılımcı demokrasi açısından önemli durumlar olarak görüldüğü söylenebilmektedir (Connelly, 2011: 3-4). Günümüzde de katılımcı demokrasinin önemli bir ayağını oluşturan yerel yönetimlerin merkeze danışmadan serbestçe hareket edebilmesi, demokratik topluma zemin hazırlayan durumlar olarak görülebilmektedir. Katılımın, insanların birbirleri ile olan dayanışmasını sağladığını ifade eden düşünceler de kamusal hareketlerin odağına insanları yerleştirmenin önemine vurgu yapmaktadırlar. Kamusal alana yayılmayan düşüncelerin herhangi bir politikaya dönüşmeyeceğini savunan Arendt, bu noktada hükümetlerin katılım olgusuna önem vermesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır (Sakarya, 2016: 16).

Katılımcı demokrasinin olması, belirli şartların olmasına bağlı olarak, belirli bir süreç içerisinde anlamlı hale gelebilmektedir. Demokrasi kültürünün birden fazla unsura bağlı olduğu düşünüldüğünde, bu unsurların birbirleriyle uyumlu bir hale getirilmesi gerekmektedir. Yöneticilerin siyasi partiler ve yasal düzenlemelerle, yöneticilerin ise katılım göstererek çeşitli denetim mekanizmaları aracılığı ile demokratik sürecin bir parçası haline geldiği söylenebilir. Demokrasiyi çeşitli yönlerden ele alan düşünürlerin yaptığı demokratik süreç sınıflandırması, bakış açılarının demokratik ortamın

sağlanmasında farklılıklar olabileceği düşüncesini desteklemektedir. Antik Yunan'dan günümüze değin demokrasi ile ilgili sorunların ve çözüm önerilerinin tartışıldığı ve farklı çözüm yollarının tavsiye edildiği görülmektedir. Modern demokrasi tekniklerinin çeşitlilik gösterdiği günümüzde, demokrasinin bilgi kaynaklarının da artması ile beraber doğrudan orantılı bir şekilde toplumsal alanda uygulanabildiği görülmektedir. Temsili demokrasinin önemli bir boyuta geldiği modern dönemde, parlamentoların ve yasama meclislerinin siyasal sorumluluğu sağlamadaki yerinin yadsınamaz bir duruma geldiği savunulabilir (Heywood, 2017: 292). Aşağıdaki tabloda siyasi düşünürlerin demokratik bir süreç için gerekli gördükleri şartların bir sınıflandırması bulunmaktadır.

Tablo 7: Demokratik Bir Süreç İçin Gereken Koşullar

Aristo	-Bütün yurttaşların seçilme yeterliliğinin olması, -Her bireyin herkesi yönetmesi, -Hiçbir kamu görevi için mülkiyet sahibi olma koşulunun aranmaması ya da düşük bir düzeyde aranması, -Aynı kişinin aynı göreve üst üste iki kere getirilememesi olması, -Makamlar için kısa görev süreleri, -Görevlere atamaların kura ile yapılması -Üyeleri yurttaşlar arasından seçilen jürili mahkemelerin olması, ülkede en üstün egemen gücün meclis olması, -Devlet görevlerinde çalışanlara ücret ödenmesi, -Kamusal görevlerin sürekli olmaması.
Schumpeter	-Politikadaki insan materyalinin (parti mekanizmasının kişileri, parlamentoda hizmet üzere seçilen kimseler, kabinede mevki alan politikacılar) yeteri kadar üstün nitelikte olması gereklidir. -Siyasal kararlarının etki alanının çok geniş olmamasıdır. -Modern sanayi toplumunda demokratik hükümet kamu menfaatini ilgilendiren her işi için iyi bir hazırlığı ve geleneği olan, kuvvetli bir görev ve birlik anlayışıyla donatılmış bürokrasinin hizmetlerinden yararlanmalıdır. -Her şeyden önce parlamentoların ve seçmen gruplarının namussuz ve uçarlı kişilerin tekliflerine dayanacak kadar yüksek ahlaki ve zihni seviyede olmaları gerekir.
Crick	-Yerleşik halkın rolü -Resmi öğretiler -Kendine özgü toplumsal yapı -Seçkinin yapısı -Siyasal yönetimin kendine özgü kurumları -Ekonominin tipi -Mülk kurumları -Hukuk karşısındaki tutumlar -Bilgi karşısındaki tutumlar -Bilginin yayılması -Siyaset karşısındaki tutumlar
Touraine	-Temel haklara saygı -Yurttaşlık -Yöneticilerin temsileliliği
Tilly	-Devlet -Yurttaşlık -Kamu politikaları
Tocqueville	-Hukuk devleti -Âdem-i merkezîyetçilik, -Sivil birlikler ve basın, din özgürlüğü -Dini kurumların bağımsız örgütlenebilmesi
Robert Dahl	-Seçilmiş temsilciler -Özgür, adil ve sık sık yapılan seçimler -İfade özgürlüğü -Alternatif ve bağımsız bilgi kaynakları -Kurumsal özerklik -Vatandaşların dâhil olması

(Kaynak: Özden, 2020: 26-27)

2.2.1.1. Katılımcı Kültürü

Katılımcı demokrasinin en önemli boyutu katılım kültürü olarak görülmektedir ( ukurcayır, 2000: 37). Toplumsal alanda katılımcı bir kimliğe bürünen vatandaşların aktif olması, bireyler özgürlüklerle hakların kazanılıp korunmasında önem taşımaktadır. Demokrasinin güçlü bir duruma gelmesi, bilinçli vatandaş anlayışına bağlı olarak gelişebilecek ve  a daş demokrasinin de yaşam şansı bulmasına katkı sağlayabilecektir. Bireylerin bilinçli bir şekilde kamusal alanda katılım davranışında bulunmaları, toplumsal yığın olma durumunu da ortadan kaldıracabilecekti (Barber, 1995). Bu sayede bireylerin daha demokratik bir toplumsal yapısının meydana getirilmesinde katkıları olacağı düşünülebilir. Özellikle Rousseau ve John Stuart Mill gibi düşünürlerin değer attetti i katılımcılık unsurunun, toplumsal uzlaşmanın sağlanması ve kolektif kararların alınmasında etkisi olacağı söylenebilir.

2.2.1.2. Eşitlik Anlayışı

Eşitlik anlayışı, toplumdaki bütün vatandaşların siyasal katılıma herhangi bir engel olmaksızın katılmasını ifade etmektedir. Sartori'ye göre ise eşitliğin sorunları ortaya çıkacağı ve sonsuz bir şekilde devam edeceği düşünülmektedir (1996). Dahl, eşitliği bireylerin birbirine zarar vermeden adil bir şekilde hakların paylaştırılması olarak değerlendirmektedir (1993: 132-133).

Eşitlik anlayışının, toplumun bütün bireylerinin düşüncelerinin ifade edilmesinde ve talep ile isteklerin karşılanmasında rolü olduğu söylenebilir. Bu noktada kamusal politika ve kararlara, dile getirilen düşüncelerin yansıtılması önem taşımaktadır (Yaman, 2018: 143).

2.2.1.3. Bilgiye Erişme  mk nına Sahip Olma

Katılımcı demokratik yapının ortaya çıkmasında bireylerin bilgiye ulaşması önemli görülmektedir. Bu noktada bireylerin bilgi sahibi olarak kararlara katılımı anlamlı olacaktır. Bilgiye sahip olunmadan davranışta bulunmanın olumlu sonuçlar do urmasının beklenmemesi gerekmektedir (Yaman, 2018: 135-143).

Özellikle bilgi teknolojilerinin gelişmesi ve kitle iletişim araçlarının yaygın bir hale gelmesi, bireylerin kamusal alanda bilgilere ulaşmasının önünü açmıştır. Bu noktada

şeffaf ve hesap-verebilir yönetimlerin, vatandaşların bilgiye erişmesinde önemli etkileri olacağı düşünülebilir.

2.2.1.4. Siyasi Partilerin Demokratik Yapısı

Demokratik katılımın önemli bir unsurunu ifade eden siyasi partiler, yönetimde yer almak için çalışmalar yapmaktadırlar. Siyasal partilerin siyasal katılımdaki rolünün bu nedenle önemli bir hale geldiği söylenebilir (Kapani, 2007: 165). Siyasal partilerin yönetimde yer alırken ve muhalefet partisi konumundayken demokratik bir yapıyı benimsemesi, katılım demokrasinin yerleşmesinde önem taşımaktadır. Çünkü kendi yapısı demokratik olmayan bir parti oluşumunun kamusal alanda demokratik değerlere uygun politikalar uygulaması beklenemez. Kamusal çıkarların korunmasında önemli görevleri olan siyasi partilerin parti içi demokrasiyi özümsemesi, demokratik hayat için değerli görülecektir.

2.2.1.5. Hayatın Her Alanında Katılım Gösterme

Toplumsallaşma olarak da tanımlanan ve bireylerin toplum değerlerini özümsemesi olarak ifade edilen durumun, katılımcı demokrasinin yerleşmesinde etkili olduğu savunulabilir. Okul ve aile gibi toplumsal alanlar bu noktada kayda değerdir.

Yurttaşlık bilincinin ortaya çıkmasının, kamusal yararın gerçekleştirilmesi noktasında etkili olduğu söylenebilir. Bilinçli yurttaşlık kavramının toplumun her noktasında aktif olmayı gerektirmesi, kişilerin çocukluktan beri aldığı eğitimi ve davranışlarını önemli bir hale getirmektedir. Siyasal sistemlerin bireyler üzerindeki etkisi toplumdan topluma değişiklik gösterebilmektedir. Bu durumun modern siyasi yapıya sahip toplumlarda katılımcı anlayışı ortaya ileri sürülebilir. Toplumda bireylere sorumluluk vermenin onları katılımcı bir yapıyla tanıştıracakını vurgulayan Barber, bunun iş yerlerinde de örnekleri olabileceğini ifade etmektedir (1995: 368).

2.2.1.6. Yerel Yönetimlerin Güçlü Olma Durumu

Demokrasilerde merkezi yönetimin her yere ulaşamaması ve zaman kaybının ortaya çıkardığı yerinden yönetim olgusu, katılım kültürünün ortaya çıkmasında önemli görülmektedir. Bu durumun yerindenlik ilkesine katkı sağladığı düşünülebilir.

Merkezden yönetimin birçok yetkiyi yerel birimlere devretmesinin, merkezi yönetimin dışında küçük birimlerin demokratik bir ortamda davranışlar sergilemesine katkı sağladığı söylenebilir. Bu durumun âdemi-merkeziyetçilik olarak tanımlandığı görülmektedir (Akdoğan, 2008). Merkezin yerel birimlere verdiği yetkinin demokratik katılımcılığa olumlu etkisinin olmasının, bilgi kanallarını açık olmasına ve bireylerin bilinçli yurttaşlık durumuna göre önem kazanacağı söylenebilir.

2.2.3. Siyasal Katılım Biçimleri

Siyasal katılımın gerçekleşmesi farklı şekillerde ortaya çıktığı gibi toplumların yapısı buna doğrudan etkide bulunmaktadır. Siyasal katılımın sınıflandırılması belirli ölçütlere göre yapılabilir. Katılım olgusunun yoğunluğu, sınıflandırmanın kendi içerisinde de analiz edilmesini sağlamaktadır (Dursun, 2013: 3-4).

Siyasal tutum ve davranışları inceleyen çeşitli düşünürler olmakla beraber Milbraht ve Goel'in sınıflandırması önemli görülmektedir. Bu sınıflandırma siyasi eylemlerin içeriğiyle doğrudan ilgilidir. Bunları gladyatör faaliyetleri, geçiş faaliyetleri, izleyici faaliyetleri ve kayıtsız olan seçmenler olarak sınıflandırmak mümkündür (Uluç, 2007: 54):

Gladyatör faaliyetleri: siyasi partide çalışmak, seçim kampanyalarında yer almak, siyasi görevlere aday olmak, gibi doğrudan siyasi hayatın içerisinde olan faaliyetleri ifade etmektedir.

Geçiş faaliyetleri: Mitinglere katılmak, siyasi parti mensuplarına yardımda bulunmak ve siyasilerle dirsek teması sağlamak gibi faaliyetleri ifade etmektedir.

İzleyici faaliyetleri: Siyasi partilere katılma çalışmaları yapan, parti amblemlerini taşımak ve klasik siyasi davranış olan oy verme davranışında bulunmaktadır.

Kayıtsızların siyasi sistemde pasif olan veya herhangi bir etkinliğe katılmayan toplulukları ifade ettiği söylenebilir.

En kolay olan siyasi davranışın izleyici davranışlarını olduğunu ifade eden yazar, gladyatör eylemlerinin ise en zor eylemler olduklarını ifade etmektedir (Topbaş, 2009: 140-143). Toplumlara yapısına göre değişkenlik gösterebilen siyasi katılım

faaliyetlerinin buna yakın bir analize tabi oldukları savunulabilir (Çam, 2011: 176). Katılım düzeylerini düşüklüğü veya yüksek oranda olması ülkelerin gelişmişlik seviyeleri hakkında analizler yapılmasına katkı sağlamaktadır. Genel anlamda siyasi katılımın yüksek olduğu ülkelerde vatandaşlık bilincinin yüksek olduğu hipotezi savunulsa da; gelişmiş ülkelerin siyasi katılımında düşük katılım oranlarına sahip olması söz konusu olabilir. Siyasal katılım oranının yüksek olduğu gelişmemiş ülkelerde ve toplumlarda; dinsel, etnik ve bölgesel sorunların bulunduğu savunulabilir (Uluç, 2007: 54-55).

Siyasal katılımın olağan ve olağan olmayan iki şekilde de ortaya çıktığı savunulabilir. Siyasal rejimler tarafından ortaya konan kurallar çerçevesinde yapılan katılımın olağan şekilde tanımlandığı görülmektedir. Ancak dilekçe verme, protesto gösterilerine katılmak, trafiği engellemek, boykot yapmak ve vergilerin reddedilmesi gibi yöntemler de olağan dışı olarak tanımlanabilmektedir (Sabucedo ve Arce, 1991: 94). Siyasal katılımın olağanlığını ortaya çıkaran durumun toplumsal beklentilerin karşılanıp karşılanmaması olduğu savunulabilir (Dursun, 2013: 105-106).

Katılımın yoğunluğu ortaya koyan bir durum da Çam'ın ortaya attığı analizleri ifade eden tablodur. Yoğunluğun aşağıya doğru arttığı görülmektedir:

Tablo 8: Katılım Yoğunluğu

<i>Gözlemci Eylemler</i>	Siyasal Uyarılara Açık Olmak
	Oy Kullanmak
	Tartışmalara Girmek
	Başkalarını Belirli Yönde Oy Kullanmaya İkna Etmek
	Rozet Takmak
	Siyasal Bir Liderle İlişki Kurmak
	Bir Partiden Aday Olmak veya Adaya Parasal Yardım
<i>Aracı Eylemler</i>	Siyasal Bir Mitinge Katılmak
	Seçim Kampanyasında Çalışmak
	Aktif Parti Üyeliği Yapmak
	Strateji Belirleme Toplantılarına Katılmak
<i>Siyasal Mücadeleye Yönelik Eylemler</i>	Siyasal Bir Mevki İçin Aday Olmak
	Siyasal Bir Mevki Sahibi Olmak
	Siyasal Bir Mevki İçin Aday Olmak

(Kaynak: Çam, 2011: 174)

Topbaş'a göre (2009: 148-149) siyasal katılımın sekiz şekilde ortaya çıktığı ve bunu kişisel özelliklerden doğrudan etkilendiği savunulmaktadır:

Açık ve gizli siyasal katılımda, açık şekilde yapılan siyasal katılımın basın veya kamuya açık şekilde yapıldığı, gizli yapılan siyasal katılımın ise arkadaş ortamı ile çeşitli yerlerde yapılan gizli toplantılardan oluştuğu söylenebilir.

Özerk ve zorunlu katılımda, siyasal katılımın bilerek yapılması, çeşitli durumlarda da zorunlu bir şekilde buna maruz kalınması birçok toplumda olabilecek durumu ifade eder.

Yaklaşan ve kaçınan katılımda, vatandaşların siyasal katılım göstermek için aktif olduğu görülmektedir. Bu gibi durumlarda çıkar ilişkileri önemli bir hale gelebilmektedir. Katılımdan kaçınan kişilerin ise fayda-maliyet analizi çerçevesinde katılım olgusuna karşı endişeler taşıdıkları savunulabilir.

Geçici ve devamlı katılımda, geçici bir şekilde siyasal katılımda bulunan kişilerin oy verme davranışında bulundukları görülürken, kalıcı bir katılım gösterenler ise zamanlarını büyük bir kısmını siyasal ortamda geçirmektedirler.

Siyasal sisteme katkı yapan ve sistemden alan katılımda oy vermek gibi katkı sağlayan kişilerin dışında siyasal sistemden faydalanan kesimlerin varlığı söz konusu olmaktadır.

Açıklayıcı ve araçsal katılımda; protesto eylemleri, mitinglere katılım göstermek ve politik işaretlerin kullanılması açıklayıcı olarak tanımlanırken, araçsal katılım ise dışarıdan siyasi etkinliklere destek vermek olarak görülebilir.

Sözlü ve sözsüz katılımda, politika konularında tartışmak gibi durumlar sözlü katılıma örnek verilirken; mektup, broşür gibi araçları dağıtmak, protesto faaliyetleri ile mitinglere katılmak ise sözsüz katılımı belirtmektedir.

Sosyal ve sosyal olmayan katılımda, belirli gruplarla ve küklerle yapılan siyasal etkinlikler sosyal katılımı ifade etmektedir. Toplumun belirli kesimlerine ulaşmayı hedefleyen çalışmalar sosyal katılımı tanımlamaktadır.

Siyasal katılımın önemli bir unsurunu gönüllülük faaliyetleri kapsamaktadır. Gönüllü olarak çalışan kişilerin katılım oranının artmasına etki ettikleri savunulabilir. Katılımdan etkilenen uyarılmış kesimlerin de politikada oy potansiyeli olarak görüldüğü savunulabilir (Uluç, 2007: 45). Siyasal katılımın olağan dışı bir şekilde yapıldığı ve toplum tarafından benimsenmeyen politikaların bulunduğu durumlar ise radikal toplumsal eylemlerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Eroğul, 1991: 244).

2.2.4. Siyasal Katılımı Etkileyen Faktörler

Toplumların siyasete katılımı, çeşitli faktörlere bağlı olarak yoğun veya düşük düzeylerde seyredebilmektedir. Sadece oy verme davranışını gerçekleştirerek siyasal katılım gösteren kişiler/toplumlar olduğu gibi, hayatının birçok alanında farklı şekillerde de siyasal katılımın içerisinde olan kişiler/toplumlar bulunmaktadır (Dursun, 2013: 107).

2.2.4.1. Sosyal Faktörler

Siyasal katılımı önemli bir düzeyde etkileyen sosyal etmenlerin; eğitim, aile, yaş, sivil toplum kuruluşlarına üyelik, gelir durumu, cinsiyet, meslek durumu etmenler oldukları savunulabilir (Marien vd., 2010: 189).

Siyasal Katılım-Eğitim İlişkisi: Siyasal katılıma etki eden en önemli faktörlerden biri kişilerin eğitim durumudur. Eğitimin artmasına bağlı olarak katılımın artması beklenen bir sonuç olarak değerlendirilirken, kişilere toplumsallaşma açısından da katkılar verdiği savunulmaktadır (Allen ve Bang, 2015: 35; Tong, 2003: 133). Siyasal katılımın artması ve bu katılım değerlerinin aktarılması da eğitim ile mümkün olmaktadır. Eğitim durumunun ortaya çıkardığı bilgi ve tecrübelerin, toplumsal ve siyasal konularda topluma önemli ivmeler kazandırdığı savunulmaktadır (Tong, 2003: 133; Aktan, 2017: 20). Siyasal toplumsallaşmanın da eğitim durumu ile doğrudan ilişkiye sahip olduğu söylenebilir.

Eğitim durumunun; toplumsal alanda beklentilerin karşılanması ve kamu yararının gözetilip gerçekleştirilmesi noktasında önemli bir etkiye sahiptir. Eğitim durumunun;

- Kişilerin vatandaşlık bilincini artırıp siyasal hayata katılımı artırmak,
- Kaynakların kullanımı konusunda siyasal taleplerde bulunmayı kolaylaştırmak,
- Toplumsal alandaki konumu güçlendirerek gelir durumunu iyileştirmek ve siyasal hayata yön vermek, kişilerin yeteneklerini geliştirmelerini sağlamak,
- Toplumdaki diğer bireylere göre belirli uzmanlık konularında ön plana çıkmak ve politikada aktif hale gelmek konularında kişilere katkı sağladığı savunulmaktadır (Kalaycıoğlu, 1983: 26-30).

Siyasal Katılım-Aile İlişkisi: Toplumsal yapının en küçük birimi aile olarak tanımlanmaktadır (Sezal, 2003: 137). Ailelerin çekirdek aile ile geleneksel aile şeklinde iki örneği olduğu kabul edilmektedir. Aile içerisindeki tutum ve davranışların kişilerin siyasal katılımında önemli bir etkisi olduğu düşünülmektedir. Geleneksel aile içerisinde büyüyen bir bireyle, çekirdek ve daha rahat bir aile içerisinde büyüyen kişilerin siyasal tutum ve davranışları farklılıklar gösterebilir etmektedir (Uysal, 1984).

Ailenin eğitim durumuyla da bağlantılı olarak bireylerin siyasal katılıma gösterdiği reaksiyon değişebilmektedir. Bu noktada eğitim seviyesi yüksek olan ailelerin siyasal katılım oranında yüksek bir oran söz konusu olabilmektedir. Geleneksel aile yapısının hâkim olduğu toplumlarda ise siyasal katılımın güdümlü bir duruma evrildiği de savunulabilir (Allen ve Bang, 2015: 36).

Bireyler aile içerisinde aktif olmaları katılım boyutunun artmasına katkı sağlayabilir ancak ebeveynlerin pasif tutumları bireylerin tutum ve davranışlarına etkide bulunduğu düzeyde katılım artar veya azalır (Serek vd., 2012). Aile yapılarının değişime direnmesi ve ekonomik faktörlerin buna izin vermemesi de bireylerin pasifize olmasına ve siyasal katılımın düşük seviyelerde seyretmesine neden olabilecektir. Bu durum daha çok geleneksel yapıdaki ailelerde söz konusu olmaktadır (Sarıbay ve Öğün, 2006: 200).

Siyasal Katılım-Yaş İlişkisi: Kişilerin siyasal bir katılımında bulunmaları belirli bir olgunluğu ve yaş durumuyla doğrudan ilişkilidir. Kişilerin, olayları algılama, olaylar karşısında reaksiyon gösterme ve kendilerine yakın yaş gruplarıyla siyasallaşma durumları yaştan katılımla ilişkisi bakımından önem taşımaktadır (Kahraman, 2011).

Kişilerin içinde bulunduğu yaş grupları, siyasal katılımın seviyesini etkilerken aynı zamanda farklı yaş gruplarına sahip bireylerin de katılım noktasında birbirinden farklı davranışlar sergiledikleri savunulabilir. Yaşın bu noktada siyasal katılımla doğrudan ilişkisi bulunmaktadır (Marien vd., 2010: 190). Yaşın katılım yoğunluğuna olan etkisi düşünüldüğünde bunun yaş gruplarına göre farklılıklar oluşturduğu söylenebilmektedir. Belirli yaş gruplarının kendilerine yakın hissettikleri ve uygun gördükleri siyasal katılım davranışlarını sergiledikleri yadsınamaz bir gerçektir. Belirli bir yaşa gelmiş bireylerin yaştan verdikleri dinginlikle klasik siyasal katılım davranışlarını sergiledikleri görülürken -oy verme ve pasif katılım gösterme gibi- genç bireylerin daha aktif faaliyetler

bulundukları görülebilmektedir. Genç yaş gruplarının yürüyüşler, protesto mitingleri gibi daha aktif katılım davranışları gösterdikleri söz konusu olmaktadır (Aktan, 2017: 17-18).

Toplumlara göre değişmekle beraber genelde yaşlı kesimlerin, muhafazakâr ve tutucu bir eğilim gösterdikleri görülürken; genç bireylerin daha radikal davranışlar sergiledikleri görülmektedir (Stockemer, 2014: 203-204). Bu durum, yaş gruplarının beklenti ve isteklerinin siyasal toplumsallaşma durumlarını şekillendiren önemli bir parametre olarak kabul edilebilmektedir.

Bireylerin yaş aldıkça siyasal tutum ve davranışları oturmaktadır. Dolayısıyla gençlik yıllarındaki hareketliliğin ve değişkenliklerin azaldığı ve belirli siyasal kalıpların benimsendiği görülmektedir. Yaşın siyasal katılımın boyutunu ve şiddetini etkilediği gerçeğinden yola çıkarak beklenti ve isteklerin bunu sağladığı düşünülebilir. Yaşın diğer toplumsal statülerle birlikte -eğitim ve meslek gibi- kişilerin davranışlarına etkisi düşünüldüğünde siyasal katılımın buna göre şekillendiği ve belirli siyasal davranış kalıplarının meydana geldiği görülebilmektedir (Çukurçayır, 2008: 82). Yaşın getirdiği sorumlulukların artması ve toplumsal alandaki sorunlar kişilerin siyasal katılımına doğrudan etkide bulunmaktadır. Gençlerin yaşın verdiği enerjiyle siyasal katılımı aktif rol oynaması, iş bulamama veya diğer kişisel sorunlarla beraber bazen de katılım oranının düşük olmasına neden olabilmektedir. İş konusunda sorun yaşayan kişilerin siyaseti ikinci plana attığı ve gelecek kaygısının ağır bastığı görülürken; belirli bir sosyal statüde olan ve meslek konusunda sorun yaşamayan gençlerin ve diğer yaş gruplarının daha istikrarlı bir şekilde siyasal katılım eğiliminde bulundukları görülmektedir (Yücekök, 1987: 26-28).

Gelir Düzeyi-Siyasal Katılım İlişkisi: Gelir düzeyi veya gelir durumunun, siyasal katılıma diğer etkenler kadar olmasa da belirli bir oranda etkiye sahip olduğu düşünülmektedir. Gelir düzeyi ve siyasal katılım arasında doğru yönlü bir ilişki olduğu savunulmaktadır (Stockemer, 2014: 204). Gelir artışı veya azalışının katılım oranını artırma veya azaltma etkisi bulunmaktadır. Gelir düzeyi yüksek olan kesimlerin siyasal katılım oranlarının yüksek olduğu düşünüldüğünde siyasal arenada bu kişilerin önemli bir yönlendirici etkisinin olduğu ileri sürülebilir (Aktan, 2017: 24). Gelir durumu, kişilerin toplumsal alandaki durumunu da ifade etmektedir. Sosyoekonomik durumun iyi bir noktada olması, katılım yoğunluğunu önemli bir oranda etkilemektedir. Çeşitli

etkenler dikkate alındığında gelir düzeyi arttıkça siyasal katılım oranının artma eğiliminde olduğu kanısıdır (Dursun, 2013).

Siyasal katılımın düşük seviyelerde olduğu toplumlarda gelir düzeyinin düşük bir seviyede olduğu savunulmaktadır. Yüksek gelire sahip gruplar veya toplumların kamu politikalarını etkilemek ve beklentilerini gerçekleştirmek adına yüksek oranda siyasal katılım eğilimine sahip oldukları savunulmaktadır (Eser, 2010: 49). Gelir düzeyinin siyasal katılımın en üst düzeyde gerçekleştirilmesinde ve politika yapımında etkisi olduğu kabul edilmektedir. Bu durumun bireylerin yönlendirilmesinde ve siyasal alanda güç elde etmede önemli bir etkisinin olduğu düşünülmektedir (Çukurçayır, 2000). Gelir eşitsizliğinin olduğu toplumlarda siyasal katılım, çeşitli toplumsal sorunlara bağlı olarak farklılaşmaya neden olabilmektedir.

Meslek-Siyasal Katılım İlişkisi: Meslekler, kişilerin toplumsal/sosyal statülerini gösteren önemli bir unsur olarak görülmektedir. Mesleğin yaşanılan çevreyle ilişkisi bulunmakta ve çevrenin kişinin davranış ve tutumlarına etkisi de söz konusu olabilmektedir (Kahraman, 2011: 75).

Kişilerin sosyal statüleri, meslekleriyle ilgili bir durum olduğundan yükselen statünün siyasal katılımı artırıcı bir etkiye sahip olduğu düşünülmektedir. Bireyler kendi meslekleri ile ilgili bürokraside daha çok etkili olmak istemektedir. Bunun sonucu olarak siyasal bir zeminde ilişkilerin yoğunlaştığı düşünülmektedir. Meslek gruplarının kendi meslekleri ile ilgili konularda söz sahibi olmak ve beklenti ile isteklerinin karşılanması noktasında siyasal katılımı aktif oldukları görülmektedir. Meslek gruplarının, çıkarlarını korumak ve maksimize etmek amacıyla kendilerine yakın gördükleri politikacılarla ilişki içerisinde olmaları beklenen bir durumdur (Altan, 2011: 321-323). Bu noktada kendilerine yakın gördükleri partilere daha yakın durmakta ve siyasal tercihlerini buna göre şekillendirmektedirler.

Meslek faktörü siyasal katılımı önemli bir parametre olarak görülmektedir. Her mesleğin farklı niteliklere sahip olması ve beklentiler kişilerin katılım olgusunu doğrudan ilgilendirmektedir (Tong, 2003). Mesleklerin durumu ve ihtiyaçlar, kişilerin siyasallaşma durumunu doğrudan ilgilendirmektedir. Belirli mesleklerin yapıları gereği siyasal alanda etkili olmak için yoğun bir katılım gösterdikleri düşünülmektedir. Hükümet üyeleri

üzerinde etkili olmak ve politikalarını doğrudan ilgilendirmek amacıyla siyasal katılımın genelde yüksek düzeyde olduğu meslek grupları bulunmaktadır. Avukatlık gibi mesleklerin yasal düzenlemelerle doğrudan ilişkili olmaları ve kamu politikalarını etkileme isteğinin, siyasal katılımın yüksek olmasına etkide bulunduğu savunulmaktadır (Fedayi, 2011: 125-126).

Yapılan iş, siyasal katılımın derecesini etkilediği oranda kişilerin düşünce yapılarına etkide bulunmaktadır. Örneğin, yapılan meslek hayatın her anlamında davranışları etkileyen bir özelliğe sahiptir. Dolayısıyla meslek siyasal katılım başta olmak üzere kişilerin her davranışını, eylemini ve faaliyetlerini doğrudan etkileyebilecektir (Kahraman, 2011: 77). Mesleğin, siyasal yetenekler kazandırma, belirli düşüncelere sahip kişileri bir araya getirme, hükümet nezdince mesleki çıkarlarını koruma ve meslek odalarının istediği değişikliklerin siyasal hayata yansıtılması gibi etkileri olduğu savunulabilir (Orhan, 2009: 137).

Meslek statüsünün, kişilerin hayatın birçok alanında aktif olmasını sağladığı ölçüde siyasal toplumsallaşmayı beraberinde getireceği düşünülmektedir. Bu noktada örgütsel özelliklerin de kazanılacağı ileri sürülebilir. Siyasal alandaki ilişkilerin ve politikaların, meslekleri ilgilendiren boyutlarının siyasal katılımın yoğunluğunu ve çevrenin de buna göre şekillenmesine etkide bulunduğu savunulabilir (Orhan, 2009: 139-140).

Cinsiyet-Siyasal Katılım İlişkisi: Cinsiyet, siyasal hayatta üzerinde durulan önemli konu olarak görülmektedir. Çünkü cinsiyetlere bağlı olarak kadınlar ve erkeklerin katılım oranlarının farklı oranlarda seyrettiği savunulabilir (Fedayi, 2011: 125; Sarıbay ve Öğün, 2006: 198). Kadınların birçok toplumda erkeklere nazaran siyasal ve toplumsal alanda yirminci yüzyıla kadar arka planda kaldığı görülmektedir (Sevinç ve Palavar, 2021: 3). Bu durum cinsiyet eşitsizliğinin de bir sonucu olarak yorumlanabilir. Cinsiyetler arası rol farklılıklarının bu duruma neden olduğu ileri sürülmektedir. Siyasal katılımın erkeklere özgü bir alan olarak görülmesi ve bunu bir sonucu olarak da kadınların pasif bir katılımı bulunmaları söz konusu olmaktadır (Güldü ve Kart, 2009). Bu noktada yasal sınırlamalar olmamasına rağmen kadınların katılımının erkeklere göre pasif kalması, toplumsal cinsiyet anlayışı açısından da değerlendirilebilecek niteliktedir. Kadınların ortaya çıkan bu durum karşısında kadın haklarını korumaya yönelik fikirlere ve ideolojilere daha fazla önem verdiği bu bağlamda savunulabilir.

Rol farklılaşması bütün toplumlarda var olan bir durumdur. Yasal yönden bir engel olmamasına rağmen cinsiyetler arasında katılım oranlarının farklı olması sosyolojik bir temelde değerlendirilebilir (Dursun, 2013: 110-111). Toplumsal kuralların kadınlara ve erkeklere göre şekillenmesi, siyasal katılımın cinsiyetler arasında farklı düzeylerde gerçekleşmesine neden olabilmektedir.

Toplumsal ve özel alanda kadınlar ile erkeklerin sorumlulukları bu farklılığı açıklamakta kullanılabilir. Siyasal katılımın/hayatın erkeklere nazaran kadınlar için zorluklar taşıması, kadınlar açısından olumsuz sonuçları beraberinde getirmektedir (Osawa, 2015: 47-48). Esasen kadınların siyasal hayatta pasif olmaları gerektiğinin savunulması, birçok yönden onların pasifize edilmelerine bir dayanak oluşturabilmektedir. Dile getirilen bu durumun kadınların siyaset için uygun olmadığı ve aktif bir hayat tarzı ile ilgili olduğu düşünülebilir (Osawa, 2015).

Toplumun erkek ve kadınlardan bekledikleri rollerin siyasal katılım oranlarını etkilediği savunulabilir. Toplumdaki cinsiyet yargıları ve tutumları, özellikle kadınların katılım boyutunda düşük seviyelerde kalmalarına neden olmaktadır (Çağlar, 2011: 65-66). Bu tarz düşüncelerin cinsiyet ayrımcılığını besleyip büyüttüğü ve kadınların siyasal toplumsallaşma boyutunda arka planda kalmasına neden olduğu ileri sürülebilir.

Cinsiyet ile siyasal katılım ilişkisi; kadınların daha düşük bir sosyoekonomik statüde olmaları sebebiyle siyasal katılımı düşük oranlara sahip olduğu, ekonomik özgürlüğe erkeklere nazaran daha az sahip olan kadınların kitle iletişim araçlarına ulaşma sorunu ve örgütsel üyeliğe katılamaması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, toplumun kadınlardan beklediği cinsiyet rollerinin kadını siyasal alandan uzaklaştırıcı bir etkiye sahip olması sebebiyle erkekler ile kadınların farklı oranlarda siyasal katılımın içerisinde olmaları bakış açısı da bu noktada değerlendirilebilir. (Kalaycıoğlu, 1983: 19-21).

Oy verme davranışı ve diğer siyasal katılma faaliyetleri birlikte değerlendirildiğinde kadınların erkeklere göre daha az siyasal katılım oranına sahip olduğu söylenebilir. Ancak toplumlara göre değişkenlik göstermekle beraber bazı ülkelerde kadınların erkeklere göre siyasal katılıma daha fazla eğilimli oldukları görülmektedir (Caudillo, 2016: 14). Klasik toplumlarda kadınların siyasal hayatın gerisinde kalması veya bırakılmasının, günümüzde

imkânların artması ve çağdaş hayat biçiminin ortaya çıkması ile farklı bir boyuta evrildiği görülmektedir (Öztekin, 2018: 234-235).

Kadınlarla erkekler arasındaki siyasal katılım düzeyi farkı, ülkelerin toplumsal yapısına bağlı olarak şekillenmektedir. Bu noktada kadın haklarının ve özgürlüklerinin geliştiği devletler ve toplumlarda kadınların katılım oranlarının erkeklere göre düşük olmadığı görülmektedir. Ancak gelişmemiş toplumlardaki kadınların aktif katılım düzeyinin düşük olduğu ve bunun da hak ve özgürlüklerin gelişmemiş olmasıyla ilişkilendirildiği görülmektedir (Çuhadar, 2006). Bunun toplumsal cinsiyet açısından önemli bir örneğinin seçilme oranları temel alındığında Türkiye olduğu görülmektedir. Türkiye’de yapılan parlamento seçimleri ile yerel seçimlerde kadınların çok düşük bir düzeyde temsilci olarak seçildiği ve erkeklerin hegemonyasının süreklilik arz ettiği görülmektedir (Gökçimen, 2008).

Toplumsal alanda kadınların meslek sahibi olmaları, çeşitli yönlerden ekonomik gücün verdiği rahat hareket edebilme durumunu sağlamaktadır. Bunun eksikliğinin kadınları her yönden özellikle de aktif yurttaşlık anlayışından uzaklaştırdığı ileri sürülebilir (Atabey ve Hasta, 2018: 499-500).

Kadınların eğitim durumunun yükselmesi, iş hayatında kadınların sayısının artma eğiliminde olması, cinsiyet rollerinin değişmesine de katkı sağlamıştır (Çukurçayır, 2008: 80-82). Sonuç olarak geleneksel toplum yapılarında kadınların siyasal katılım oranlarının düşük bir seyirde olduğu, gelişmiş toplumlarda ise ülkeler göre kadınların erkeklerden daha fazla katılım gösterdikleri görülmektedir. Dolayısıyla siyasal katılım olgusu, birçok faktör ile beraber değerlendirildiğinde toplumlara ve ülkelere göre cinsiyetler arası farklılıklar veya benzerlikler söz konusu olmaktadır (Stockemer, 2014: 204).

Örgüt Üyeliği ve Siyasal Katılım İlişkisi: Modern toplumlarda, örgütlerin ve bunlara üyelik durumunun siyasal katılımı büyük oranda etkilediği varsayılmaktadır. Özellikle sivil toplum kuruluşlarına üye olan grupların güçlü bir şekilde etkili oldukları ve siyasal iktidarları etkilediği görülmektedir (Çukurçayır, 2008: 90). Örgütlü toplumların devletin önemli mekanizmalarını etkileyerek onları harekete geçirmek ve kamu politikalarının oluşumunda güçlü bir duruma geldikleri bilinmektedir. Özellikle güçlü demokratik yapıya sahip olan toplumlarda, siyasal katılımın belirleyici bir şekilde yüksek düzeylerde

seyrettiği ve siyasal iktidarları yönlendiren bir oluşuma dönüştüğü vurgulanmaktadır (Matthies ve Uggerhøj, 2014: 64-65).

Örgütler veya genel adıyla bağlı bulunan sivil toplum kuruluşları kişilerin siyasal katılım tutumlarını doğrudan ilgilendirir. Bireylerin üyesi olduğu grup, bireyin düşünce yapısını etkileyerek diğer grup üyeleriyle benzer davranış kalıpları sergilemesini ve isteğe bağlı veya zorunlu olarak bireylerin grup dinamiğine uygun hareket etmesini zorunlu kılar (Sharp, 2012: 103-105). Örgüt yapısının kişilerin değer yargılarını etkilediği oranda siyasal katılım boyutunu ve düzeyini şekillendirebileceği savı kabul edilir.

Örgüt üyeliğinin siyasal katılıma en çok etki edeni herkesçe kabul edilen siyasi partiler olmuştur. Siyasi partilerin yapısı ve amaçları gereği üyelerinin katılım düzeyi ve davranışlarını etkileyen ve yönlendiren bir özelliği olduğu kabul edilmektedir. Siyasi partilerin üyelerini motive eden ve aktif olmasını sağlayan yapısı, siyasal katılımın örgüt üyelerince yüksek düzeyde olmasına katkı sağlamaktadır (Dursun, 2013: 99-102). Siyasi partilerin yanı sıra vakıf ve dernek gibi sivil toplum örgütlerinin de siyasal katılımın yüksek olmasına önemli bir etkisinin olduğu kabul edilmektedir.

Örgüt üyelerinin var olan sorunları ortadan kaldırmak ve kendi üyelerinin çıkarlarını korumak amacıyla siyasal sistemde her zaman aktif olmak ve karar vericileri etkilemek adına faaliyetlerini sürdürdükleri kabul edilmektedir. Aktif bir yönlendirme aracına dönüşebilen örgütler, vatandaşların da bu örgütler içerisine dâhil olmasıyla siyasal sistemlerde taleplerin yerine getirilmesinde önemli bir güce dönüşebilmektedir. Bu durumun çoğulculuğa ve demokratik yapıya olan etkisi önem taşımaktadır (Stockemer, 2014: 203-205). Örgütlerin, hükümet çalışmaları dışındaki faaliyetleri, siyasal katılımın önemli bir boyuta gelmesinde etkili olmaktadır. Bu noktada sendika gibi oluşumların aktif bir katılımı gerektirmesi ve yöneticilerle olan iletişimin, katılımı etkileyen ve güçlendiren bir durumu meydana getirdiği düşünülür (Atabey ve Hasta, 2018).

Etnik Yapı ve Siyasal Katılım İlişkisi: Etnik yapı, siyasal katılım olgusu üzerinde diğer faktörler kadar olmasa da belirli bir etkiye sahiptir. Etnik yapının tanımlanması noktasında çeşitli tanımlamalar bulunmakla beraber, yerel değerleri içeren ve belirli bir millete ait olan yapı olarak tanımlanmaktadır. Sosyolojik bir açıdan ele alındığında

toplumun paylaştığı kültürel miras olarak tanımlanabilir (Macionis, 2013: 358). Şentürk (2014: 3) etnik yapıyı;

“Etnik yapı, belirli bir insan topluluğunun dil, tarih, inanış, giyim, yeme içme ve cinsel davranışlar gibi kültürel pratikleri açısından farklılığına işaret eder. Toplumlar, sahip oldukları coğrafya, iklim, topografya, komşu ülke ve toplumlarla ilişkilerine bağlı olarak oluşturdıkları kültürler sonucunda farklı yaşam tarzları inşa ederler. Etnik yapı kavramı, tam da bu yaşamsal farklılıklara gönderme yapar. Buradan da anlaşılacağı üzere etnik yapı, verili olmaktan ziyade üretilmiş ve öğrenilmiş, aktarılmış bir yönü bulunmaktadır. Etnik yapı kavramı daha çok kültürel farklılıklar için kullanılır. O, her şeyden önce gerçek veya farazi, yaygın bir biçimde algılanan ortak bir soyla, ayırıcı dil özellikleriyle ve ulusal ya da bölgesel bir köken ile bağlantılıdır. Sosyal sistem düzeyinde etnik yapı, kendilerini kültürel açıdan ayrı gören insan kategorileri arasındaki ayırıcı temel farklılıkların toplumda sistemli ve sürekli bir şekilde yaşatılmasıdır” olarak tanımlamaktadır.

Etnik yapının farklılıklar içermesinin, toplulukların siyasal katılım durumuna da yansıdığı ileri sürülebilir. Özellikle bir toplum veya ülkedeki farklı bir etnik yapıya mensup bireylerin hakların kazanılması ve siyasal zeminde etkili olmaya çalışması siyasal katılım düzeyinin artmasına etkide bulunacaktır. Çıkar çatışmalarının az veya çok olması etnik yapı açısından ele alındığında katılım düzeyi de düşük veya yüksek düzeyde olacaktır (Öztekin, 2018: 230-231).

Bir toplumdaki bireyler -etnik gruplar- çeşitli sorunlar yaşadığı, kültürel ve demokratik açıdan kendilerini ifade edemediği, çeşitli haksızlıklara uğradığını düşündüğü durumlarda siyasal zeminde etkili olmak adına seslerini duyuracak şekilde davranışlar sergilerler. Bu durumun yüksek düzeyde bir siyasal katılıma etki ettiği söylenebilir. Aksi durumların ortaya çıkması ve siyasal alanlardaki tıkanmaların ise şiddet eylemleri ile protesto gösterilerine neden olacağı düşünülmektedir (Allen ve Bang, 2015: 33-35).

Bir ülkedeki farklı sınıfsal yapılar, siyasete katılım boyutundan siyasal katılım biçimlerine kadar birçok unsuru etkilemektedir. Siyasal zeminde ilerlemelerin kat edilmesi ve demokratik yolların açık tutulmasının daha yumuşak bir durumun meydana gelmesini sağladığı kabul edilmektedir. Ancak siyasal sistemde sorunların olması ve

demokratik yöntemlerin kullanılamamasının, çeşitli yasal olmayan faaliyetlerin meydana gelmesine neden olacağı tahmin edilmektedir (Eroğul, 1991: 121-123).

Kitle İletişim Araçları ve Siyasal Katılım İlişkisi: Kitle iletişim araçları teknolojinin gelişmesi ve imkânların artmasına bağlı olarak hayatın hemen hemen her alanında kullanılmakta ve bireylerin hayatlarını etkilemektedir. Kitle iletişim araçlarının, bilginin elde edilmesinde ve buna göre davranışlar geliştirmede önemli bir etkiye sahip olduğu savunulmaktadır. Bu noktada siyasal mekanizmalarla ilgili bilgi almak ve buna göre tutumlar sergilemede kitle iletişim araçlarının rolü önemli sayılmaktadır (Çukurçayır, 2008: 87-89).

Kitle iletişim araçlarının bilgiyi sağlamada önemli bir rolünün olması ve politikadaki etkisi düşünüldüğünde kişilerin buna bağlı olarak siyasal katılım eğiliminin yüksek olduğu savunulabilir (Corrigan-Brown ve Wilkes, 2014: 406-408). Etkileme noktasında ele alındığında siyasetçilerin kitle iletişim araçları ile politikalarını ifade etmeleri ve propaganda yapabilmeleri siyasal toplumsallaşmayı arttıran bir durum olarak görülebilmektedir. Kalaycıoğlu'na göre (1983: 35), bireyleri etkilemek isteyen ve onları harekete geçirerek kendi tarafına çekmek isteyen politikacılar bunu en iyi şekilde kitle iletişim araçlarıyla yapabilmektedirler.

Kitle iletişim araçlarından etkilenen bireylerin, toplumda birbirleriyle iletişim halinde olmaları politikada ilginin meydana gelmesini akabinde de bunun eyleme dönüşmesini sağlamaktadır (Kim vd., 2016: 698-699).

Kitle iletişim araçları ile siyasal katılım ilişkisi, iki farklı şekilde ele alınabilir. Kişilerin siyasal katılıma aktif bir şekilde katılmasını sağlayarak vatandaşlık bilincinin geliştirilmesi, bu araçların olumlu bir işlevi olarak görülmektedir. İkinci bir işlevi de olumsuz olarak tanımlanan ve toplumdaki bireyleri manipüle ederek kendi amaçları doğrultusunda kullanabilme durumu olarak ifade edilebilir. Her iki durumun da desteklendiği araştırmalar bulunmakta ve toplumların buna davranışlar sergilemesi siyasal kültürün ne derece benimsendiği ile ilgili bir durumu ifade etmektedir (Kim vd., 2016: 698-699).

Bireyler, toplumsal bir alanda yaşadıkları için birçok faktörden etkilenmektedirler. Bireyler, okunan gazete/dergiler, internet yayınları ve televizyon gibi birçok araçla içli

dışlı olmaktadır. Bu araçların, siyasal katılım davranışlarını etkileme eşiği yüksek olarak görülebilir. Demokrasinin gelişmediği ve güdümlü bir propagandanın söz konusu olduğu toplumlarda kitle iletişim araçları yönlendirici bir faktör olarak da otoritelerce kullanılabilmektedir (Alkan, 2018(b): 37).

Tablo 9: Kitle İletişim Araçlarının İşlevleri

Sosyal			Siyasal			Ekonomik		
Enformasyon İşlevi								
Sosyalleşme Oluşturma	İşlevi	Kamuoyu	Sosyalleşme Oluşturma	İşlevi	Kamuoyu	Sosyalleşme Oluşturma	İşlevi	Kamuoyu
Sosyal Yönlendirme İşlevi Sözcülük İşlevi			Sosyal Yönlendirme İşlevi Sözcülük İşlevi					
Dinlenme ve Günlük			Dinlenme ve Günlük					
Eğitim İşlevi			Eleştiri ve Kontrol İşlevi					
Toplumsal Sistem								

(Kaynak: Gökçe, 1998: 185)

Tabloda görüldüğü üzere kitle iletişim araçlarının belirli fonksiyonlarının bulunduğu ve bu fonksiyonların toplumdaki bireylerin davranışlarına etki ettikleri savunulmaktadır (Gökçe, 1998: 172-185). Kitle iletişim araçlarının işlevleri, siyasal çevrelerce doğrudan veya dolaylı bir şekilde belirlenebilme ve yönlendirilebilmektedir.

2.2.4.2. Psikolojik Faktörler

İnsanların biyolojik bir varlık olması, tutum ve davranışlarında sosyal faktörler kadar psikolojik faktörlerden de etkilenmesi açısından önem taşımaktadır (Uluç, 2007: 69-70). Psikolojik faktörlerin de olumlu ve olumsuz faktörler olarak değerlendirildiği söylenebilir.

Siyasal Etkinlik Duygusu-Siyasal Katılım İlişkisi: Siyasal etkinlik duygusu, bireylerin siyasal zeminde etkili olup olmadıklarına bakarak buna göre oluşturdukları düşünce olarak tanımlanabilmektedir. Kişilerin, eylemlerini bu eylemlerinin meydana gelen olaylara etki edip etmeyeceği durumları ele alması etkinlik kavramı çerçevesinde değerlendirilebilmektedir (Kapani, 2007: 132-133). Siyasal etkinliğin, kişilerin özgüvenleri ile toplumu ve çevreyi değiştirebilme duygusu olarak da tanımlanabilmektedir (Corrigall-Brown ve Wilkes, 2014: 410).

Siyasal etkinlik, siyasal katılımın yüksek olduğu ve bireylerin değiştirme faaliyetlerinde aktif oldukları bir durumu ortaya çıkarmaktadır. Siyasal etkinliğin katılımı artırma etkisi, aktif vatandaşlık kavramı ile pozitif yönlü bir ilişkiye sahiptir. Bireylerin siyasal etkinliğe sahip olması, katılım noktasında da çeşitliliğe ve diğer vatandaşlar ile siyasal otoriteyi etkileme durumunu ortaya çıkarabilmektedir. Bu durumun duyarlı vatandaşlık kavramını ortaya çıkartarak demokratik toplum düzeninin inşa edilmesinde önemli bir etkisinin olduğu savunulabilir (Dursun, 2013: 109). Etkinlik, siyasal katılımı etkilediği ölçüde katılım da bireylerde etkinliğin oluşmasına ve artmasına katkı sağlayacaktır.

Siyasal etkinliğin, siyasal ilgi ve bilgi düzeyinin de artmasına ve otoritenin denetlenmesi noktasında olumlu sonuçların ortaya çıkmasına katkı sağladığı düşünülebilir. Bu durumun kamu politikaları şekillendirmede etkili olup sorumluluk taşıyan ve hesap verebilen kamu görevlilerin ortaya çıkmasına katkı sağladığı savunulabilir (Kalaycıoğlu, 1983: 40-41). Ancak siyasal etkinlik durumunun bireyleri ve toplumu yönlendirmede de olumsuz bir şekilde kullanılması da söz konusu olabilir.

Siyasal İlgi-Siyasal Katılım İlişkisi: Siyasal katılımın önemli bir unsuru ilgidir. Siyasete ilginin artması ve bireylerin buna göre davranışlar sergilemesinin, katılım oranının artmasına ve vatandaşlık bilincinin gelişmesine katkı sağladığı söylenebilir (Çukurçayır, 2008: 72).

Siyasal ilginin, katılım açısından güdüleyici bir etkisinin olduğu kabul edilmekle beraber, kamu otoritelerinin denetlenmesi ve yönlendirilmesi noktasında da önemli bir işlevi olduğu kabul edilmektedir. Siyasal ilgi, politika ve kamu faaliyetleri hakkında bireylerin bilgilенmesini sağlarken aynı zamanda siyasal katılım düzeyinin çeşitlenmesine ve aktif tutumlar sergilenmesine katkı sağlayacaktır.

Vatandaşlık Bilinci-Siyasal Katılım İlişkisi: Siyasal katılımın, politika aracı olarak kullanılmasının dışında vatandaşların iyi bir hizmet alması ve kamu politikalarının oluşturulup uygulanmasında önemli bir katkısı bulunmaktadır. Bireylerin siyasal zeminde etkili olarak kamu yararının sağlanması noktasında aktif olması gerekli görülen bir durum olarak ifade edilmektedir. Hem kararları etkileyebilme hem de katılımı aktif rol alarak demokratik değerlere uygun bir şekilde davranarak, zor şartlarda kazanılan siyasal hakların değeri korunabilir. Bu durum, toplumun sağlıklı bir duruma gelmesinde ve

otoritelerin kontrol edilebilmesinde vicdani bir görev olarak görüldüğü savunulmaktadır (Baykal, 1970: 100-101).

Siyasal katılımın toplumlara göre değişkenlik gösterdiği ve anlamlandırıldığı görülmektedir. Siyasal toplumsallaşma olarak da tanımlanan siyasal katılımın erkeklerde kadınlara göre siyasal yeterliliğin fazla olması ve imkânların buna izin vermesi neticesinde fazla olduğu savunulmaktadır. Bu durumun kadınlarla erkekler arasındaki eşitsizliklerin bir sonucu olduğu söylenebilir. Kadınlarla erkeklerin aynı imkânlarla sahip olmaması ve toplumsal görevlerin kadınları baskılayan bir yapıda olması, cinsiyetler arası farklılıkların olmasına neden olmaktadır. Siyasal yeterliliğin de ideoloji ile doğrudan ilişkisi olduğu söylenebilir. Çünkü ideolojik bağlılığın toplumsal farkındalığı artıran ve bireyleri kamusal alanda aktif hale getiren bir yapıyı öngördüğü savunulmaktadır. Ayrıca toplumsal olaylara karşı olan duyarlılığın kişilerin cinsiyetlerine dayanmaksızın siyasal katılımı artırıcı bir etkiye sahip olduğu düşünülmektedir (Atabey ve Hasta, 2018: 505-506). Siyasal katılımı etkileyen önemli bir unsur da var olan siyasal sistemde katılımın sonuç vermesi durumu olarak görülmektedir. Katılımın sonuç vermesi ve kamusal yararı sağlamanın bireylerde güdüleyici bir etki meydana getirdiği savunulmaktadır. Ancak, katılımın sonuç getirememesi ve istenilenlerin yapılamaması, bireylerin siyasal katılım davranışlarının düzeyini düşürebilmektedir. Bu noktada olağanüstü siyasal katılım davranışları olarak tanımlanan protesto gösterileri gibi olayların ortaya çıkması beklene bir sonuç olmaktadır (Madsen, 1987; Pollock, 1983).

Siyasal katılımın toplumlara göre farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Şöyle ki, demokratik toplumların olduğu yerlerde siyasal katılımın kamu yararının sağlanmasında ve eşitsizliklerin giderilmesinde önemli bir amaç olduğu söylenebilir. Ancak otoriter ve totaliter yönetimlerde demokrasi kültürünün eksikliğinin, alınan kararların vatandaşlara onaylatılması ve yasallığının yerine getirilmesi amacı taşıdığı ileri sürülebilir (Atabey ve Hasta, 2018: 490). Bu da demokrasinin amaç veya araç olma durumunu ifade etmektedir.

Siyasal katılımın yoğunluğu, çeşitli faktörlere bağlı olabilmektedir. Bu bağlamda siyasi davranışların şekillenmesi söz konusudur. Siyasi davranışların bireylerin siyasal toplumsallaşma sürecindeki etkinlikleri olarak ifade edildiği görülmektedir (Yolcu, 2019: 93-106). Siyasal davranışların ortaya çıkmasının bireylerin katılım yoğunluğunu etkileyebilme özelliğine sahip olduğu ileri sürülebilir.

Toplumsal alanda bireylerin aktif bir vatandaşlık bilincine sahip olması siyasal kültür kavramının ortaya çıkması ile doğrudan ilişkilidir. Bireylerin tutum, davranış ve inançlarının siyasal kültürü tanımladığı savunulabilir (Yolcu, 2019: 95-96). Siyasal sistemler karşısında bireylerin davranış kalıplarını biçimlendirme özelliğine sahip olan siyasal davranış ile siyasal kültürün siyasal toplumsallaşmayı artırarak demokratik bir toplum modelinin yaratılmasında önemli etkileri olduğu düşünülmektedir.

2.2.4.3. Siyasal Davranış

Bireylerin, kendilerini veya toplumu ilgilendiren konularda harekete geçmesini veya tutum ve davranışını ifade eden siyasal davranış kavramı, siyasal kültüre bağlı olarak ortaya çıkabilmektedir. Siyasal davranış, siyasal olaylar ile gelişmelere davranış noktasından ele bakmayı gerektirmektedir. Geleneksel ve modern siyasi gelişmelere ve sonuçlara bu yönden bakılmasını ifade etmektedir (Öztekin, 2018).

Siyasi davranışların günümüze doğru araştırıldığı söylenebilir. Özellikle yöneticilerin meşruluğunun tartışıldığı ve siyasal katılımın önemli bir hale geldiği modern dönemde seçmen davranışlarının dikkatle takip edilip araştırıldığı görülmektedir (Çam, 2011: 165-166). Seçmenlerin destekledikleri partiler, bu noktada siyasal davranışların etkilenen unsurları olarak dikkat çekmektedir. Bireylerin sahip oldukları bilgi, politikaya olan ilgi ve katılım kanallarının açık olma durumunun siyasal davranışlar üzerinde önemli bir etkisinin olduğu düşünülmektedir (Dağ, 2019: 27-28).

Siyasal davranışın toplumlara veya devletlere göre farklı biçimlerde ortaya çıktığı ve davranış haline geldiği söylenebilir. Vatandaşların kurallara uymaları, vergi ödemeleri gibi yöntemlerin siyasal davranış olarak kabul edildiği günümüzde, klasik oy verme hareketi de bu noktada değerlendirilmektedir. Şiddet eylemleri ve protesto gösterilerinin de siyasal davranışlar olarak tanımlandığı söylenebilir.

Siyasal davranışları etkileyen faktörlerin olduğu söylenebilir. Bu noktada yaş, cinsiyet, meslek durumu ve gelir durumu gibi etmenlerin siyasal davranış doğrudan etkileme gücüne sahip olduğu savunulabilir. Ayrıca Çam'ın ifade ettiği gibi ideolojik bağlılık ve bireylerin toplum içerisinde bulundukları tabaka veya sınıfın siyasi davranışları önemli bir düzeyde etkilediği vurgulanmaktadır (Çam, 2011).

Siyasal davranışların, bireylerin siyasal toplumsallaşmasına olan etkileri önemlidir. Bu noktada davranışların toplumsallaşma olarak sonuç vereceği düşünülmektedir. Siyasal davranışların sivil toplum gibi hükümet dışı oluşumlar ile siyasi partiler gibi yönetimi elde etmek isteyen oluşumların etkisiyle önemli bir boyuta geldiği ve bireyleri şekillendirdiği söylenebilir. Bu durumun kişilerin yaşadıkları çevre ile edinilen alışkanlıklar aracılığı ile ortaya çıktığı ileri sürülebilir. Bunların toplumsal değerler olarak tanımlandığını ifade eden Balcı, toplumsallaşmanın bu noktada siyasal davranışla olan ilişkisini ortaya koyar (Balcı vd., 2013). Çünkü siyasal insanın ortaya çıkması, toplumsal değerler ile siyasal sistemlerin bir arada bulunduğu durumlarda daha gerçekçi hale gelebilecektir.

Siyasal davranışın tutarlı bir temele dayanması, toplumsallaşma ile mümkün olabilmektedir. Bireylerin politika hakkında bilgi sahibi olması, siyasete olan ilgileri, aktif katılıma olan eğilimleri ve toplumsal beklentiler ile ihtiyaçların siyasal davranış ile doğrudan ilgisi olduğu söylenebilir. Siyasal davranışların hükümet faaliyetleri nedeniyle ortaya çıktığı ve toplumun buna göre reaksiyon gösterdiği ileri sürülür. Siyasal davranışın hükümeti etkileyerek, kamuoyu oluşturma amacı taşıdığı da söylenebilir. Bireylerin kamusal alandaki politikalara tepki göstermek, yöneticileri denetlemek ve vatandaş sorumluluklarını ön plana çıkarmak amacıyla aktif bir şekilde siyasal davranışlarda bulundukları savunulabilir (Atabey ve Hasta: 2018: 490-491).

Siyasal davranışın bireylere ve topluma göre farklı seviyelerde ortaya çıktığı görülmektedir. Aktif bir şekilde siyasal davranışlarda bulunan kişilerin yurttaşlık bilincine sahip kişiler oldukları kabul edilmektedir. Pasif bir siyasal davranış sergileyen bireylerin ise toplumsal sorunlar ile ilgilenmeyen kişiler olarak değerlendirildikleri ileri sürülebilir. Siyasal davranışların toplumun demokratik değerleri benimseme düzeyine göre ortaya çıktığı da söylenebilir. Geleneksel toplumların aktif bir siyasal davranış eğiliminde bulunmadıkları, modern ve gelişmiş toplumların ise daha sonuç alıcı siyasal davranışlar sergiledikleri düşünülmektedir (Çam, 2011).

Siyasi davranışların çeşitlilik göstermesi, toplumsal alanda meydana gelen olaylara ve gelişmelere bağlı olarak değişebilmektedir. Siyasal davranışın üç farklı yaklaşımla ele alınabileceği söylenebilir. Bunların sosyolojik, ekonomik ve psikolojik olarak ortaya çıktığı söylenebilir (Gönül, 2021: 116-118). Sosyolojik yaklaşımın rasyonel olarak

değerlendirilmesi mümkündür. Amerika Birleşik Devletleri'nde İkinci Dünya Savaşı yıllarında kullanılan bu yaklaşım, toplumdaki demografik özellikleri ele alarak siyasal davranışları incelediği görülmektedir. Akgün, sosyolojik verilerin seçmen davranışlarını doğrudan etkilediğini ve sosyal kimlik ile dini hassasiyetlerin bunu şekillendirmesi söz konusu olmuştur (2000: 75-78). Bu noktada sosyal grupların, bağlı bulundukları çevrelere göre siyasal davranışının şekillenmesi yerinde olacaktır. Özellikle sosyolojik yaklaşımın bir süre sonra önemini yitirdiği ancak güçlü bağlarla kurulan siyasi partilerde sosyolojik etkinin devam ettiği görülmüştür.

Ekonomik yaklaşımın siyasal davranışları etkilemede beklentiler noktasında güçlü bir etkisi olduğu söylenebilir (Gönül, 2021: 118). Toplumun belirli faydaları sağlamak ve buna göre yaşamlarını sürdürme isteği, ekonomik yaklaşımın siyasal alana olan ilgisini etkilemektedir. Bireylerin ekonomik kaygılarının seçmen davranışlarını etkilemesi, beklentilerin karşılanmaması noktasında başka partilerin desteklenmesinin önünü açmaktadır (Akgün, 2000). Ekonomik beklentilere göre hareket etmek zorunda kalan partilerin, kendilerini destekleyen seçmenleri elde tutmak adına politikalarını bu grupların çıkarlarına göre oluşturmalarının bir zorunluluk olarak ortaya çıktığı savunulabilir.

Psikolojik siyasal davranışın, küçük yaşlardan itibaren belirli bir partiye veya görüşe aidiyet hissetmekle alakalı olduğu düşünülmektedir. Norris'e göre (1998) partilerin kimliği bu noktada ortaya çıkmakta ve buna göre biçimlenmektedir.

Siyasal davranışın ülkelerin sosyolojik, ekonomik ve psikolojik faktörlerine göre biçimlendiği ve değişiklik gösterdiği bilinmektedir. Özellikle Türkiye'de yapılan bir çalışmada seçmenlerin siyasal davranışlarını etkileyen etmenlerin, daha iyi bir şekilde yönetilmek, ideolojik bağlılığı sürdürmek, siyasi partilerin programları, siyasi partinin yönetici kadrosu en son olarak da siyasi partinin başındaki kişinin siyasal davranışa yön veren etmenler olarak ortaya çıktığı görülmektedir (Özay, 2022).

Siyasal davranışın günümüzde farklı bir boyuta geldiği söylenebilir. Partilerin bulundukları siyasal ideolojilerin toplum beklentisine ve siyasal ortama göre şekillendiği görülmektedir. Bu noktada siyasi partilerin hepsini yakala anlayışına uygun bir şekilde etkili olmaya çalıştıkları görülebilir (Gönül, 2021: 119-122). Seçim politikalarının ve stratejilerinin seçmenleri önemli bir düzeyde etkilediği siyasal sistemde, siyasal

davranışların yönlendirilmesi amacıyla siyasi partilerin seçim önerilerini rakiplerinin imajına zarar vererek yaptıkları savunulabilir. Bu durumun siyasal rekabetin başa bir yansıması olarak görüldüğü söylenebilir. Siyasal davranışın şekillenmesi, dijital gelişmelerin artmasına bağlı olarak farklılaşmıştır. Temsili demokrasinin uygulama alanının genişlemesi ve doğrudan demokrasi kanallarının kapanmasının siyasal davranışı haliyle de seçmen davranışını rasyonel bir düzeye çıkardığı söylenilmektedir. Yöneticiler üzerindeki denetim mekanizmalarının sınırlı olması ve seçimlerin birkaç yıl arayla yapılmasının, siyasal davranışın bütün etmenler düşünülerek yapılmasını zorunlu kıldığı savunulabilir. Ayrıca bireylerin beklentilerinin olması ve ihtiyaçların fazlalığı, siyasal davranışın ortaya çıkmasında birden fazla unsurun dikkate alınmasını gerektirmektedir (Gönül, 2021).

2.2.4.4. Siyasal Kültür

Siyasal kültür kavramı eski bir tarihe sahip olmakla beraber, siyasal hayatın durumunu ve gelişimini ifade eden ve bunun sosyolojik etkilerini ifade eden bir kavram olarak değerlendirilmektedir (Adıgüzel, 2020: 106-107). Siyasal kültürün; toplumdaki değişimi, vatandaşların siyasal davranış ve tutumlarını ifade eden, siyasal sistemler karşısındaki eleştirileri ele alan ve siyasal hayatın anlamlandırılıp ortaya konmasında kullanılan bir kavram olarak değerlendirilebilir (Sitembölükbaşı, 1997: 250).

Siyasal kültürün, bireylerin siyasal alandaki davranışlarını belirlerken, toplumsal normların ve siyasal sistemlerdeki kavramların içselleştirilmesi noktasında da etkili olduğu söylenebilir. Bu noktada toplumsal siyasallaşma durumunun ortaya çıkacağı ileri sürülebilir. Toplumun siyasal kültürünün, değerler ve inançlar ile davranışlardan oluştuğu düşünüldüğünde siyasal kültürün toplumdan topluma değişiklik göstereceği söylenebilir.

Siyasal kültürde insanların siyasal sistemler ile buna yönelik değerlendirmeleri ile beklentileri önemli bir hale gelmektedir (Tatar, 1997). Almond ve Verbaa'nın yaptıkları çalışmanın siyasal katılım noktasında siyasal kültür ile değerleri ortaya koyan bir nitelikte olduğu söylenebilmektedir. Toplumların siyasal tutum ve davranışlarının siyasi kültür tarafından belirlendiğini ortaya koyan bu çalışmanın farklı kültürleri de betimlediği ifade edilmektedir (Adıgüzel, 2020: 108). Siyasal kültürün, yurttaşlık bilinci ile doğrudan bir ilişkisi olduğu ve aktif bir katılıma katkı sağladığı ileri sürülebilir. Bu noktada bilinçli

yurttaşlık anlayışının siyasi kültürü arttırdığı ve toplumsal duyarlılığı geliştiren bir durumu ortaya çıkardığı söylenebilmektedir.

Siyasal kültür, bir toplumdaki bireylerin siyasi zemindeki aktörler ile olaylara karşı geliştirdikleri tutum, davranış, ilgi ve katılımın çeşitli yönlerden başka unsurlarla şekillenmesi ve siyaset ile kültürel değerlerin bir arada oldukları toplumsal süreci tanımlamaktadır (Kestel, 2020: 59-60). Türkiye’de siyasi kültürün uzun bir sürece sahip olduğu ve çeşitli unsurlardan etkilendiği görülmektedir.

Türkiye’nin devlet yapısı ve vatandaşlık kavramının farklı bir şekilde ele alınması, siyasi kültürün de şekillenmesini ve ideolojik devlet anlayışının siyasi anlamda biçimlenmesini etkilemiştir. Türkiye’nin siyasi kültürün Görmez’in (1999: 17-18) değerlendirmeleriyle ele alınarak yorumlanması mümkündür:

Vatandaşlar, siyasi açıdan devletin karşısında bulunur ve devlete karşı kuşku içerisinde olmaktadır. Siyasi anlamda devletin kutsallığı söz konusudur ve itaat kültürü buna göre meydana gelmektedir. Siyaset ve devlet kavramları iç içe geçmiş ve kesin bir ayrım yapmak zorlaşmıştır. Ordu ve polise karşı sempati vardır. Dolayısı ile askerliğin bu noktada bir görev olarak görüldüğü söylenebilir. Bireyselleşme güçlü değildir ve milli manevi değerler buna zemin hazırlamaktadır. Kültürel ve ideolojik devlet söz konusu olduğu için gerçek bir vatandaşlık ortaya çıkmamaktadır. Toplumun kutsal devlet anlayışı kamu hizmetlerinin sorgulanmasını zorlaştırmaktadır. Devletle gurur duyulması ama aynı zamanda devletin eleştirilmesi hukuksal boyutta demokrasi kültürüne zara vermektedir. Dini hassasiyetlerin ön planda olması, inanç ve ibadetlerin vatandaşlık olgusu bağlamında gelişmemesine neden olmaktadır.

Türkiye’nin devlet yapısının siyasi bir yapıdan çok ideolojik bir şekilde ele alınıp kabul edilmesi, demokrasi kültürünün de sorunlu olmasına ve çeşitli yönlerden tartışılmasına neden olmaktadır (Kongar, 2016: 14-15). Demokrasi kültürünün gelişmesi ve siyasi katılımın bir kültür haline gelerek bireylerin yönetimde etkili olmasına imkân tanınması, sorunların üstünün kapatılması nedeniyle uzun yıllar mümkün olmamıştır. Demokratik kültürün yerleşmesi ve vatandaşların siyasi zeminde etkili olmasının önünü açarak yöneticilerin denetlenmeye açık hale gelmesi, çeşitli faktörlerin varlığına bağlı olmaktadır. Bu noktada siyasi katılım kültürünün gelişmesi ve demokratik değerlerin

benimsenip uygulanması birtakım şartlara bağılı olacaktır (Kongar, 2016: 15-17): Demokrasinin karar verme durumu ile devleti koruma görevinin birbirinden ayrılması ve toplumdaki bireylerin düşüncelerinin temsiliyetine önem verilmesi katılım kültürünün yerleşmesine katkı sağlayacaktır. Siyasal partilerin vatandaşlarla olan iletişimlerinin kısıtlanmaması ve partilerin bireylerle sağlıklı iletişim kurulmasının sağlanması gerekmektedir, devletin ve kurumların korunmasının salt olağanüstü yasalardan beklenmesi sorunlara neden olmaktadır, bu noktada etkili çözüm yollarının aktif hale gelmesi sağlanmalıdır, demokrasinin korunması ve yaşatılmaya çalışılması, önemli bir kazanım ve görev olarak kabul edilmelidir. Demokrasi kültürünün yerleşmesi, siyasal kültürle doğrudan ilişkili olduğundan Türkiye açısından çeşitli sorunların olacağı öngörülmektedir.

Türkiye’de demokrasi kültürünün incelenmesi sonucunda çeşitli analizlerin yapılabildiği görülmektedir. Demokratik alanda gönüllü kuruluşların çalışmalarının eksik olduğu, toplumsal hoşgörünün eksik olması ve eleştiri kültürünün ötekileştirilmesi, otoriter siyasal sağ partilerin her zaman avantajlı bir konumda olması ve ülke gerçeklerinin buna uygun olması söz konusudur. Seçmenlerin siyasal katılım noktasında genel anlamda aktif bir yaklaşım içerisinde bulunduğu ve faaliyet gösterdiği, klasik siyasal katılım aracı olan oy verme davranışı dışında, katılımın diğer türlerinin benimsenmediği durumlarda demokrasinin uygulanması zor olmaktadır. Seçmenlerin önemli bir bölümünün eğitim seviyesinin yüksek olmadığı, temsilciler ile yapılan iletişimin sözlü bir şekle gelmesi ve yasal zeminde bunun bir zemininin olmaması, oy vermenin dışındaki katılım boyutunun son derece düşük kaldığı, kurumlara ve temsilcilere karşı olan güvenin son derece düşük olduğu söylenebilir (Kalaycıoğlu, 2008: 25-27).

Toplumdaki geleneklerin varlığının ve tarihsel geçmişinin Türkiye’de toplum üzerinde önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir. Otoritelere ve yöneticilere olan kayıtsızlık ve biat kültürünün nesiller boyu devam etmesi, demokrasi kültürünün benimsenmesini ve vatandaşlık bilincinin bir kültür haline gelmesini engellemiştir (Küçükömer, 2009). Türkiye’de sivil toplum kavramının yeni olması ve henüz gelişmemesi de siyasal katılım kültürünün yerleşmemesine neden olmuştur. Sivil toplumun etkili çalışması, hukuki açıdan belirli güvencelerinin olması ile ilişkili olduğundan Türkiye’de bu durumun aşılamayacak bir durumda olduğu söylenebilir (Keyman, 2004: 11-12).

Toplumun yeterince farklılaşamaması ve buna bağlı olarak düşünce özgürlüğün gelişmemesi ve farklı düşüncelerin toplumda bir tehdit ve sorun olarak görülmesi, toplumda farklı fikir ve düşüncelere karşı hoşgörünün olmaması ve cemaatçilik olgusunun önemli faktör olarak kabul edilmesi, Türkiye’de siyasete müdahale alanı geniştir. Toplumda ve devlette siyasetin sınırları kesin olmaması ve konjonktürel yapının bunu biçimlendiren bir özelliğe sahip olması, ülkedeki özerk yapıdaki kurum ve kuruluşların yetersiz olması ve denetim mekanizmalarının etkisiz hale gelmesine neden olmaktadır. Siyasal kültürdeki uzlaşma anlayışının yerini çatışma kültürüne bırakması ve dayanışma kültürünün işlerlik kazanamaması, Toplumdaki belirli bireylerin yönetimde olmalarının gerekli oldukları görülür. Bu kişilerin seçkin siyaset bir grup olarak tanımlanması ve ayrıcalıklarının olduğunu düşünülmesi, devletin kutsallaştırılmasına bireylerin de basit ve değersiz bir varlık olarak algılanmasına neden olmaktadır.

Toplumsallığın ön plana çıkarılması ve bireyselliğin arka planda bırakılması, yeri geldiğinde toplum çıkarı için bireylerinin feda edilmesi gerekliliğinin söz konusu olmasının, hem demokrasi kültürünün yerleşmesine fırsat vermemesine hem de devletin müdahale alanlarını artırarak katılım boyutunun düşük seviyelerde olmasına sebep olduğu savunulmaktadır. Türkiye’de vatandaşların devlete kutsiyet atfedip devletin kurumlarına karşı güvensizlik hissetmesi de ayrı bir çelişki olarak bakılabilir. Bu durumun kutsallaştırmanın sadece mili duygular etrafında olduğunu göstermektedir. Dünyada meydana gelen büyük ölçekli durumların *-küreselleşme gibi-* siyasal kültürü, çağın gereklerine göre yeniden biçimlendirmesi söz konusudur.

2.2.5. Siyasal Katılım Araçları

Siyasal katılım, çeşitli yöntemlerle ve araçlarla toplumdaki bireyleri içine alan bir toplumsallaşma uygulamasıdır. Siyasal katılımın büyük ölçekli bir yapıda olmasının yanında daha küçük şekillerde de ortaya çıktığı ve uygulandığı ileri sürülebilmektedir. Siyasal katılımın toplumun bir kararı şeklinde otoriteleri ilgilendiren ve kamu yararının ortaya çıkmasını sağlayan bir dinamiği bulunmaktadır (Yatkın, 2002: 4-5).

Siyasal katılım, günümüzün demokratik değerleriyle paralel bir şekilde yöneticilerin vatandaş odaklı bir yapıda, temel insani değerlerin benimsendiği, kontrol mekanizmasını olduğu ve şeffaflığın dikkate alındığı bir mekanizmaya dönüştüğü ileri sürülebilir. Bu

durum hem katılımın yerel düzeyde hem de merkezi düzeyde benimsenmesine ve politikaların buna göre belirlenmesine katkı sağlamıştır (Eren, 2001: 223-226). Merkezi anlamda siyasal katılımın otoriter bir yapıya dönüşmesi ve yerel halkın bu noktada sorunlar yaşaması, yerel katılım kanalıyla merkezi otoritelerin etki altına alınmaya çalışılmasına neden olmaktadır. Bu da merkez ile yerel arasında bir güç savaşını ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Yerel halkın siyasal katılımında güçlü olması bu noktada siyasetin yerel çapta güçlü bir biçime dönüşmesine katkı sağlamaktadır (Keleş, 2009: 82).

Siyasal katılımın etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi ve halkın bu noktada temsil gücünün politikaya etki edebilmesinin önü günümüz demokrasilerinde açılmıştır. Hukuki açıdan herhangi bir engel olmadan vatandaşların siyasal karar ve politikaları etkilemesi söz konusu olmuştur. Hem insan hakları hem de kent yönetiminde vatandaşların etkin bir yurttaşlık bilincine sahip olması, sivil toplum olgusunu güçlendireceği gibi kamu hizmetlerinin de sürdürülebilir bir biçime dönüşmesini sağlayabilecektir (Bulut, 2000: 52).

Siyasal katılımın araçları; genel anlamda belirli aralıklarla düzenli olarak yapılan seçimler, referandum, halk toplantıları, halk girişimi ve bireysel başvurular olarak ifade edilebilir. Özellikle seçimler ile referandumun merkezi bir ağırlığının olduğu savunulmaktadır.

2.2.5.1. Seçimler

Düzenli aralıklarla yapılan seçimler, temsili demokrasi ile doğrudan demokrasinin önemli bir aracı olarak gösterilmektedir. Seçimler ile halk, kendilerini belirli bir süre temsil edecek veya yönetecek kişileri seçmekte yetkilerini bu seçilen kişilere devretmektedir. Seçimler ile halkın iki şekilde etkin bir duruma geldiği vurgulanabilir. Seçimler ile kendilerini temsil eden kişileri seçmekle bireylerin daha pasif bir hale geldikleri söylenebilir (Kurt, 2001: 21-23). Çünkü bu durumda tüm yetkiler seçilene geçer ve halk denetimi imkânsız bir duruma gelebilir. İkinci durumda ise halkın direkt yönetimi seçmesi söz konusudur. Böylesi bir uygulamanın daha demokratik olduğu ve doğrudan demokrasi sistemine yakın olduğu savunulabilir (Çevikbaş, 2008: 81-82). Günümüz toplumlarında doğrudan yöneticileri seçmenin daha sınırlı bir şekilde olduğu savunulabilir.

Demokrasinin seçimler yolu ile yaşatılmaya çalışılması, günümüzün önemli bir metodu haline gelmiştir. Halkın siyasal katılımında bulunmasının önemli bir yolu olan seçimler, yöneticiler üzerinde etkili olan meşru müdahale biçimi olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda seçimlerin yöneticilerin değişimi açısından meşru bir durumu ortaya çıkardığı görülmektedir (Okur Çakıcı, 2020: 2117-2122). Partilerin Ancak seçimler dışında da yönetimin denetlendiği ve politikaların değiştirilmeye çalışıldığı usuller bulunmaktadır. Bu yöntemler, seçimler kadar meşru görülmemekle beraber; demokratik toplumlarda kamu yararına katkıları yadsınamayacak kadar önemli görülmektedir (Akıncı, 2017: 420).

Vatandaşların, kendilerini ve kamu yararını ilgilendiren siyasal kararlara müdahale etmek istemesi ve buna göre davranışlar sergilemesi olağan bir durum olarak görülmektedir. Müdahalelerin otoriteler tarafından belirlenmesi ve buna göre belirli sınırların konulması hem temsiliyet açısından hem de siyasal katılım açısından ciddi eleştirilere neden olmaktadır. Kendilerini ilgilendirdiği sürece vatandaşların kararları sorgulayıp, bunlara müdahale etmesi ve buna göre tutumlar geliştirmesi, demokratik toplumun gerekleri olarak kabul edilmektedir (Göksu ve Bilgiç, 2003: 59-60).

Siyasal katılımında seçimlerin önemli bir etkisi ve meşruluğu vardır. Seçimlerin yöneticilerin seçilmesi, denetlenmesi, değiştirilmesi ve kamu yararına uygun politikalar geliştirmeleri ve uygulamaları noktasında güçlü bir etkisinin olduğu düşünülmektedir. Seçimler düzenli aralıklarla olduğu gibi hükümet krizleri ile önemli ekonomik sorunlar, doğal afetler, savaş durumları ve halkın talep ve beklentileri doğrultusunda vaktinden önce de yapılabilmektedir. Seçimlerin, demokratik değerlerin yerleşmesi ve vatandaşların beklentilerinin karşılanması noktasında önemli bir işlevi olduğu için diğer seçim araçlarına nazaran daha fazla önem verilmekte ve buna göre seçim çalışmaları yapılmaktadır.

2.2.5.2. Referandum

Referandum, siyasal katılımın ikinci önemli bir aracı olarak görülmektedir. Referandum ile ilgili yapılan tanımlamalar *-referre-* geri getirmek kelimesinden doğmuştur (Qvortrup, 2015: 6). Yasamanın bir tasarrufu olarak da halkoyuna başvurmanın bir yöntemi olarak tanımlanan referandum halkın genel fikrinin ortaya çıkmasını sağlama yolu olarak da

kabul edilmektedir (Mishin, 1996: 149). Eskiye doğru gidildiğinde referandum kelimesinin Jean Jacques Rousseau'nun Toplum Sözleşmesi eserinde üzerinde durduğu egemenlik kavramıdır. Egemenliğin bireylere atfedildiği ve devredilemez bir şekli olduğunu savunan Rousseau'nun, bu yönüyle referandumun kelimesinin kökenini ortaya koyduğu ifade edilmektedir (Gözler, 2018: 100). Rousseau bu durumu şu şekilde ifade eder:

“Egemenlik hangi nedenlerden ötürü başkasına aktarılamazsa, yine aynı nedenlerden temsil de edilemez. Egemenlik başlıca genel isteme dayanır; genel istemse temsil olunamaz; ya genel istemdir, ya değildir. İkisinin ortası olamaz. Buna göre, milletvekilleri milletin temsilcileri değildirler ve olamazlar. Olsa olsa geçici işlerinin görevlileri olabilirler; hiçbir kesin karara da varamazlar. Halkın onamadığı hiçbir yasa geçerli değildir; yasa sayılmaz, Egemenlik, halk oyunun yürütülmesinden başka bir şey olmadığı için, bence hiçbir zaman başkasına geçirilemez; birleşimli (kolektif) bir varlık olan egemen varlığı da ancak yine kendisi temsil edebilir: İktidar başkasına geçebilir ama istem geçemez” (Rousseau, 2013: 177-178, 43).

Özellikle son yıllarda referandumların artması ve önemli konularda halk desteğinin alınmak istenmesi söz konusu olmuştur. Doğu Avrupa ile Latin Amerika ülkelerindeki referandum örnekleri bu bağlamda değerlendirilip demokratik değerlerin toplum tarafından içselleştirilmesinin bir yolu olarak kabul edilmektedir (Hug, 2009: 251). Referandumda, halkın onaylamadığı yasaların kabul edilmemesi gerektiği savunulur. Temsilcilerin veya otoritelerin hazırladıkları yasalar egemenliğin tek sahibi olan vatandaşlar eliyle onaylanmalı ve yürürlüğe girmelidir (Gözler, 2018: 100-101). Referandumların doğrudan vatandaşların kararları ile sonuçlanması hızlı bir doğrudan demokrasi modeli olsa da halkın bir kararı sonucu olması meşru bir durumu ortaya çıkarmaktadır.

Referandumlar, otoriter ve totaliter rejimlerin olduğu güdümlü demokrasilerde kötüye kullanılabilirken yerleşmiş ve insani değerleri benimsemiş demokrasilerce halk isteğine uygun şekilde sonuçlanmaktadır (Altman, 2011: 65-67). Demokrasi kültürüne sahip toplumlarda referandumların hükümetleri etkileme, kararları sorgulayabilme ve yöneticileri değiştirebilme gücü bulunmaktadır. Bu yönüyle bireylerin manipüle edildiği ve yukarıdan aşağıya doğru biçimlenmiş siyasal sistemlere göre demokratik toplumlarda

referandumun önemli bir siyasal katılım aracına dönüştüğü savunulabilmektedir (Altman, 2011: 89). Çünkü güdümlü demokrasilerde yapılan referandumların otoriteleri etkilemekten ziyade vatandaşların duygusal bir şekilde rejimin ilkelerine uymaları amaçlanmaktadır. Demokrasinin işlemediği ve iktidarın kendisini onayladığı referandumlar, bir mizansen oyunu olarak değerlendirilebilir (Qvortrup, 2015: 141-148).

2.2.5.3. Halk Toplantıları

Halk toplantıları, merkezi bir durumdan ziyade yerel halkın katılımı ile gerçekleşen ve yerel çapta etki doğudan siyasal katılım araçları olarak değerlendirilmektedir. Belirli bir plan dâhilinde olduğu gibi beklenmeyen zamanlarda da yapılan halk toplantıları genel anlamda demokratik ülkelerde daha fazla yapılmaktadır. Bu toplantıları, yerel halk yönetim kademelerinin belirli zamanlarda yaptıkları kabul edilen yaygın bir görüştür (Çevikbaş, 2008: 81).

Yapılan toplantılarda halk konseyleri, kent kurultayı, kent dayanışma meclisi, bölge meclisleri, kent halk meclisi gibi birliklerin katılımı söz konusu olmaktadır Çukurçayır, 2000: 225-226). Halk toplantılarının, var olan sorunların gündeme getirilmesinde ve çözüm önerilerinin sunulmasında önemli bir işlevi olduğu kadar konuların müzakere edilmesinde de birleştirici bir rolü bulunmaktadır. Halk toplantılarının demokratik değerlerin yerleştiği toplumlarda daha fazla yer edindiği söylenebilir.

2.2.5.4. Halk Girişimi

Halk girişimi kavramı, halkın herhangi bir konuda yasalar ve uygulamalarla ilgili gösterdiği tepki ve değiştirme faaliyetleri olarak tanımlanabilmektedir. Halk girişiminin ilk örneklerinden biri Güney Dakota'da 1989 yılında gerçekleştirilen uygulama olmuştur. Halk girişimleri doğrudan yasaları kabul etme veya reddetme şeklinde olduğu gibi, dolaylı yoldan yöneticiler üzerinde yapılan baskıları da ifade etmektedir.

Halk girişiminin ortaya çıkardığı önemli bir etkinin 68 Kuşağının ortaya çıkması olduğu savunulmaktadır. Özellikle politik konularda otoritelerin birçok kararlarına ve politikalarına direniş gösteren 68 Kuşağı birçok ülkede kelebek etkisine neden olmuştur. Doğrudan bir etkisi bulunan halk girişiminin doğrudan demokrasinin bir yöntemi olarak tanımlandığı ifade edilebilir (Çukurçayır, 2000: 221-222).

Halk girişiminin doğrudan veya dolaylı yoldan olması halk egemenliğinin bir yansıması olarak kabul edilmektedir. Halk girişiminin belirli çevrelerce başlatılması ve buna göre oylamanın yapılması plebisit bir durum olarak görülmektedir. Bu noktada güdümlü bir girişimin söz konusu olacağı savunulmaktadır. Halk girişiminin eleştirilen böyle bir yönü olmakla beraber bütünsel olarak kavrama yaklaşıldığında demokratik değerlere uyan önemli bir siyasal katılım aracı olduğu kabul edilmektedir. Kaldı ki yönlendirmenin yer almadığı herhangi bir siyasal katılım aracının olmadığı ifade edilebilir.

2.2.5.5. Bireysel Başvuru

Bireysel başvuruların veya halkla ilişkiler kavramının önemli bir hale geldiği günümüzde, yöneticilerin veya otoritelerin direkt teması edebileceği bireylerle iletişim kurmaya gayret gösterdiği söylenebilir. Halkla ilişkiler kavramının, hem siyasal katılımda hem de stratejik bir iletişimin kurulmasına önemli bir etkisinin olduğu kabul edilmektedir. Kaldı ki günümüzün insan merkezli yönetim anlayışı ve değişen modellerin, bireysel ilişkilerin değerli bir hale gelmesine katkı sağladıkları söylenebilir (Zengin, 2019: 28-29).

Toplumdaki bireyler, siyasal alanda belirli isteklerini merkezdeki veya yereldeki otoritelere ulaştırarak ihtiyaçların karşılanmasını sağladığı gibi demokratik bir ortamın meydana gelmesine de etkide bulunmaktadır. Halkla ilişkilerin, yönetilenlerin yöneticilerle temasta bulunmak istedikleri bir başvuru olduğu söylenebilir. Halkla ilişkilerin değişen şartlara uygun şekilde günümüzde daha fazla başvurulana bir siyasal katılım aracına dönüştüğü söylenebilir. Özellikle siyasi partilerin temsilcileri ile iletişim kurulmaya çalışılması, seçim zamanlarında iki yönlü bir şekilde yönetilenler ile yöneticilerin bir araya gelmesi ve beklentiler ile mevcut sorunların çözünü noktasında toplantılar yapması bireysel başvurunun etkili olmasında etkili olmaktadır. Yönetime alternatif çözümlerin sunulması gibi çalışmalar da siyasal zeminde isteklerin karşılanması noktasında önemli bir iletişim kanalı haline gelmektedir (Zengin, 2019: 48-49).

2.2.6. Siyasal Katılım Aktörleri

Bireylerin siyasal katılım davranışları, sonuçları itibariyle toplumun her alanında etkisini göstermektedir. Siyasal katılım, çeşitli aktörlerin doğrudan veya dolaylı olarak etkili olduğu bir durumu ortaya koymaktadır. Siyasi partiler, siyasi iktidarlar, sivil toplum kuruluşları, medya, kamuoyu ve devlet siyasal katılımın aktörleri olarak gösterilmektedir.

Katılım aktörlerinin devletle doğrudan ilişkisi olduğu gibi dolaylı yollardan da devlet ile yakın ilişkiler gösterdiği söylenebilir (Kılıçaslan, 2008: 15-16).

2.2.6.1. Siyasi Partiler

Siyasi partiler, siyasal katılımın en önemli faktörleri olarak görülmektedir. Siyasi partilerin politikada asıl amacı, iktidarı ele geçirerek yönetimde etkili bir güç haline gelmektir. Siyasi partilerin etkili bir yapı kurarak politikada kitleleri etkilemek adına büyük organizasyon davranışı sergilediği söylenebilir (Yayla, 1998: 179-182). Siyasi partilerin devlet yönetiminde etkili olmasına fırsat verilmesi adına siyasal katılım çalışmalarını yüksek tutmak ve seçim propagandalarının bireyler tarafından kabul görülmesi adına devletin tüm siyasi partilere mali yardımda bulunması söz konusudur. Siyasi partilerin yaptığı çalışmalar ve bunların kontrolü devletin denetimi altında olmaktadır. Demokrasinin siyasal toplumsallaşmadaki etkisi, siyasi partilerin iktidarı ele geçirmesi ile doğrudan ilişkilidir. Bu noktada siyasal partilerin çeşitli fonksiyonları yürüttüğü görülmektedir (Okur Çakıcı ve Bayraktar, 2020: 390-391).

2.2.6.2. Siyasi İktidarlar

Siyasi iktidar, yönetimde gücü elinde bulunduran ve idare etme erkine haiz olan yönetimi ifade eder. İktidarların etkili bir şekilde gücün de verdiği etkiyle yönetim alanında politikaları ortaya koyması ve yönetilenlerce kabul edilmesi, var olan güçlerinin her alanda kullanılmalarına etkide bulunur (Sezen, 1994: 31-32). Siyasi iktidarlar, siyasal katılımı önemli bir faktör olarak görülmektedir. İktidarların toplum tarafından onaylanmak istemeleri ve meşru bir yönetim olmak noktasında çalışmaları siyasal katılımı aktif ve etkili bir politika yürütmelerine katkı sağlamaktadır. İktidarların yönetimde en tepe nokta olarak ifade edilmeleri, bazen meşru olmayan şekilde de topluma etki etmesine neden olabilmektedir. Günümüz modern toplumlarına iktidarların rızaya bağlı bir yönetim anlayışını benimseyerek devamlılıklarını sürdürmeye alıştıkları savunulabilir (Kapani, 2007: 49-50).

2.2.6.3. Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil toplum kuruluşlarının özellikle son yıllarda önemli bir siyasal katılım figürü haline geldiği söylenebilir. Politikacıların etkilenmesi noktasında sivil toplum gereklerine uygun

olarak çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Sivil toplum kuruluşları, yöneticilerin politikalarını ve uygulamalarını etkilemek, değiştirmek bazen de ortadan kaldırmak adına farklı yolları deneyebilmektedirler (Aziz, 2003: 23). Sivil toplum kuruluşları etkili olmak istediklerinde, klasik politik katılımı ifade eden oy verme davranışı dışındaki tutumları ve faaliyetleri ortaya koymaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının demokratik hak ve özgürlüklerin toplum tarafından istenmesinde önemli bir sorumluluğu üstlendiği savunulmaktadır.

2.2.6.4. Medya

Medyanın siyasal katılımdaki rolü, günümüz iletişim teknolojilerinin gelişimi ve hızı dikkate alındığında önemli bir noktaya ulaşmıştır. Medyanın siyasal katılımdaki etkisi, belirli çıkar gruplarının etkin olma faaliyetleri ile toplum yararına olan politikaların yürütülmesi gerektiği noktasında iki farklı amaç olarak görülebilir. Medyanın toplumun önemli kesimlerine ulaşabilmesi ve toplumları kanalize edebilme özelliğinin olması, siyasal alanda medyanın etkili olmasına etkide bulunur. Bu noktada baskı gruplarının da medyayı siyasal amaçlarla kullanması söz konusudur. Kapani'ye göre (2007: 15-151), medyanın teknolojinin gelişimine bağlı olarak yeni iletişim yöntemlerini kullanıp buna uygun stratejiler geliştirerek toplumu yönlendirme noktasında önemli bir aşama kaydettiği savunulabilir. Ayrıca medyanın toplumdaki siyasal bozukların ortaya çıkarılmasında ve toplumun buna göre davranışlar sergilemesinde önemli bir katkısının olduğu söylenebilir.

2.2.6.5. Devlet

Devlet, yapısı itibarıyla siyasal katılımın etkilendiği en önemli kurum veya yapıdır. Kuralların bütün olduğu ve farklı kurumların bir arada olduğu bir sistemin de devlet olarak tanımlandığı söylenebilir (Kapani, 2007: 34). Devletin yaptırım gücünü elinde bulundurması ve denetim mekanizması ile toplumları kendi yapısı içerisinde tutması siyasal yapılanmanın tepesi olarak gösterilmektedir. Devletin siyasal alandaki aktörlüğü belirli bir coğrafyada olduğu gibi diğer devletlerle olan ilişkilerde de kendini dolaylı bir şekilde göstermektedir.

2.2.6.6. Kamuoyu

Kamuoyu kavramı kısaca tanımlandığında toplumda var olan kanaat olarak tanımlanmaktadır. Kamuoyunun; günümüzde kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, sanayileşme, demokratikleşme, şehirleşme gibi gelişmelere paralel olarak ortaya çıktığı ve önemli bir hale geldiği savunulabilir (Atabek, 2002: 224). Belirli bir eğilimi veya oy davranışını ifade eden kamuoyu kavramı, toplumun önemli bir kesiminin davranış biçimi olarak da tanımlanabilir (Kapani, 2007: 148). Kamuoyunun, siyasal sistem içinde demokrasinin de etkisiyle belirli bir düşünceyi ortaya çıkardığı görülmektedir. Kamuoyunda tüm kesimlerin kanaati olmamakla beraber belirli kesimlerin kamuoyunun çoğunlukçu anlayışını eleştirdikleri söylenebilir (Kapani, 2007: 152).

2.3. Demokratik Vatandaşlık ve Siyasal Katılımın Kuşaklar Bağlamında Değerlendirilmesi

Demokratik vatandaşlık ve siyasal katılımın toplumdaki bireyler açısından algılanması ve buna göre tutum ve davranışların geliştirilmesi farklılık gösterebilmektedir. Kuşakların grup yapılarının diğer kuşaklara göre farklı olmasının, her bir kuşağın vatandaşlık ve siyasal katılım boyutunu etkilediği ileri sürülebilir. Çeşitli faktörlere bağlı olarak kuşaklar arasında siyasal katılımın değişkenlik gösterdiği (Varlı ve Erendag Sumer, 2022: 991-998). Kuşaklar arasındaki değerlerin farklı olması ve buna göre toplumsal alanda faaliyet göstermelerinin siyasal toplumsallaşma açısından kayda değer sonuçlar ortaya çıkardığı ileri sürülebilir.

2.3.1. Kuşak Kavramı

Kuşak kavramı dilimizde *jenerasyon* sözcüğü ile ifade edilmektedir. Jenerasyon olarak da tanımlanabilen kuşağın toplum içerisinde bir akran grubunu ifade ettiği söylenebilmektedir (Strauss ve Howe, 1997). Kuşakların kendi akranlarına benzetmekle beraber ailelerinden farklı bir şekilde ortak özellikleri ve davranışları da sergilemektedirler. Kuşak içerisindeki bireylerin birbirinden etkilenmeleri ve buna göre davranış kalıpları ortaya koymaları beklenen bir sonuç olarak görülmektedir (Şengüleç, 2021: 48). Kuşakların kendi gruplarına göre tutumlar sergilemeleri ve buna göre davranmalarının hem kuşakların doğru şekilde analiz edilmesine hem de çeşitli araştırmaların yapılabilmesine olanak sağladıkları savunulabilir (Şengüleç, 2021: 48-49).

Kuşak kavramı, aynı zaman diliminde doğan ve yaşayan kişi topluluklarını ifade etmektedir. Benzer tutumlar ile düşünceleri paylaşan grupların aynı kuşak mensupları olduğu ve dünya görüşlerinin birbirine yakın bir şekilde geliştiği savunulmaktadır (Arsenault, 2004). Kuşak kavramının günümüze yakın bir zamanda ortaya çıktığı ve hem akademik çalışmalarda hem de günlük hayatta ele alındığı ifade edilebilir. Kuşakların ele alınması çeşitli disiplinlerle beraber ele alınmış, kültürel ve sosyolojik açılarından tanımlanmaya ve analiz edilmeye çalışılmıştır (Taylor, 2018). Kuşakların benzer yanları ve özellikleri olduğu gibi farklı tarzlara ve davranış biçimlerine de sahip oldukları görülmektedir. Kuşaklar arasındaki bu farklılıkların temelinde, her toplumun kendine özgü dinamikleri ile sosyolojik, siyasal ve kültürel özelliklerinin bulunduğu savunulabilir (Kılıklı, 2019: 36).

Kuşakların sınıflandırılmasında her dönemin kendine özgü dinamikleri etkili olmaktadır. Bu açıdan ele alındığında kuşakların *gelenekselci kuşak*, *babby boomer kuşağı*, *X kuşağı*, *Y kuşağı* ve *Z kuşağı* olarak ele alınıp değerlendirildiği söylenebilir. Geleneksel kuşağın Büyük Buhran ile İkinci Dünya Savaşı'ndan olumsuz etkilenen kitleyi ifade ettiği söylenebilir. Bu noktada gelenekselci kuşağın hayatlarını devam ettirebilmek adına ihtiyatlı olduğu ve güvenlik düşüncesi ile hareket ettiği söylenebilir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki kuşağı ifade eden babby boomer kuşağının, toplumsal alanda büyük bir hengâmenin içinde kendini bulduğu ve buna göre toplumsal alanda çeşitli zorluklar yaşadığı savunulur. Srinivasan'a (2012) göre ekonomik faktörler ile istediklerini gerçekleştirebilme fırsatı, bu kuşağın motivasyonunun sağlanmasında önemli faktörler olarak görülmüştür.

X kuşağının, bir önceki neslin devamı olarak sorunlar yaşadığı ve kendi kendine yetebilen bir yaşam tarzını benimsediği savunulabilir. Bu noktada teknoloji ile içli dışlı olan X kuşağının, toplumsal alanda çeşitliliği benimseyen bir yapıyı da benimsediği söylenir. Y kuşağı, teknoloji ile her alanda etkileşimde olan ve özel hayatla beraber kariyerinde dengeli bir hayat tarzına sahip olan bireyler topluluğunu tanımlamaktadır. Hedef odaklılığın Y kuşağı için önemli bir faktör olduğu düşünülmektedir (Srinivasan, 2012). Y kuşağının bulunduğu dönem itibari ile *ara kuşak* olarak değerlendirildiği de söylenebilir.

Kuşakların yaş aralıklarının tespit edilmesinde kesin bir tarih aralığı bulunmamakla beraber her çalışmacının kendine özgü sınıflama/analizlerde bulunduğu görülmüştür. Kuşakların her dönemin dinamiklerine göre tanımlandığı ve betimlenmeye çalışıldığı görülmektedir. Dolayısıyla farklılıkların olmasının yazın alanında normal karşılandığı görülmektedir (Kılıklı, 2019: 36).

Kuşakların ortaya konmasında ve analiz edilmesinde 20 yıla yakın bir aralığın ortaya konduğu söylenebilir. Günümüzde ise bunun mümkün olmadığı görülmüştür. Teknolojinin gelişimi ve toplumsal olayların daha kısa zaman aralıklarında olması, bunun önemli nedenleri olarak görülmektedir (McCrindle ve Wolfinger, 2010). Biyolojik etkenlerden ziyade diğer etkenlerin de söz konusu olması, zaman aralığını kısaltmada önemli bir ölçüt olarak görülmüştür. Zaman aralıkları, kuşakları ortaya koymada ve betimlemede değerli bir kıstas olarak düşünülür. Ancak toplumsallığın meydana getirdiği sonuçların, kuşakları ifade etmedeki yeri yadsınamaz bir seviyededir (Aksu, 2022: 49). Daha önce de ifade edildiği gibi her toplumun farklı dinamiklere ve sosyoekonomik yapıya sahip olması, kuşaklar arasındaki farklılıkların ortaya konmasında dikkate değerdir. Yine de her kuşağın temel değerler etrafında toplandığı ve karakteristik özellikler taşıdığı savunulabilir (Zemke vd., 2013: 4). Kuşakların yaş aralıklarının belirlenmesinde çalışmacıların çalıştığı disiplinlerin etkisinin de önem taşıdığı söylenebilir. Her disiplinin kendi özgü çalışma metotları olduğu için kuşaklara da bakış açısının buna göre şekillendiği görülmüştür. Bu da kuşak sınıflandırmasının zorluğunu ortaya koymaktadır (Reeves ve Oh, 2008).

Savaşlar, krizler, teknolojik gelişmeler, bilimsel yenilikler ve küresel sonuçlara neden olan olaylar, kuşakların sınıflandırılmasında önemli bileşenler olarak görülebilmektedir (Aksu, 2022: 50-51). Kuşakların tanımlanmasında ve açıklanmasında çeşitli faktörlerin olduğu görülmüştür. Bu noktada yaş, fiziksel yaş, yaşamın olağan ve olağan dışı seyri gibi kavramların ortaya çıktığı söylenebilir.

2.3.2. Kuşak Teorileri

Her dönemin kendine özgü özellikleri olduğunu ifade eden Comte, sosyal ilerlemelerin de buna göre şekillendiğini ifade etmektedir (Lester, 2011). Hayat döngüsünün farklı aşamalarındaki kuşakların benzer olayları farklı bir biçimde ele alıp yaşadığını savunan

düşünürler, kuşak ayrımını ele almışlardır (Spitzer, 1973). Kuşak teorilerinin farklı dönem ve yaş gruplarını ele alan bir yaklaşımı ifade ettiği savunulmaktadır. Bu noktada kuşakların kendi akranları içerisinde popüler düşünceleri benimsediği ve buna göre harekete geçtiği söylenebilir.

Kuşak teorisine göre, kendi dönemlerine ve alışkanlıklarına göre hareket eden gruplar, bu noktada kişiliklerini de geliştirme imkânına sahip olmaktadır. Kuşaklar ile ilgili çalışmalarda özellikle sosyolojik özellikler, kültürel farklılıklar ve meydana gelen davranış kalıplarının ele alındığı görülmektedir (Kılıklı, 2019: 37-38). Kuşakların birbirleri ile olan farklılıkları, içinde bulunulan dönemdeki çeşitli siyasal, kültürel ve ekonomik olaylardan ayrı bir şekilde düşünülemez. Bu durumun grupların davranış kalıplarını şekillendirici özelliklerini taşıdığı savunulur (Kılıklı, 2019. 37-39). Kuşak teorisinin belirli bir zamandaki değişimleri ele alarak bu noktada kuşakların davranış kalıplarını ve değerlerini analiz etmeyi amaçladığı söylenebilir. Nesillerin yaşadıkları veya maruz kaldıkları dönemlerin kuşak kişiliklerinin oluşmasındaki yeri yadsınamaz ölçüdedir (Jiri, 2016).

2.3.3. Kuşak Ayrımı

Kuşak tanımı farklı şekillerde ele alınmakla beraber Taş ve Kaçar'a göre (2019: 646) belirli bir zamanda yaş gruplarının kendisine özgü karakteristik özellikleri taşıması ve diğerlerinden ayrı davranışlar sergileyen topluluklar olarak değerlendirildiği söylenebilir. Kuşakların bir ayrıma tutulmasının çeşitli tarihsel dönemlere göre yapıldığı ve sosyal hayatın dikkate alınarak ortaya konduğu görülmektedir. Yüksekbilgili (2015) ve Zemke'ye (Zemke vd., 2000) göre kuşakların şu şekilde sınıflandırılması mümkündür:

- Sessiz Kuşak (Silent Generation), Sessizler (Silents), Gelenekçiler (Traditionalists), Olgun Kuşak (Matures), Gaziler (Veterans)
- Baby Boomers, (Baby Boom Generation).
- X Kuşağı (Generation X, Generation Xers, Gen-Xers), 13.ler (Thirteeners), 13. Kuşak (13th Generation), İnançsız Kuşak (Disbelieving Generation)
- Y Kuşağı (Generation Y), Milenyum Kuşağı (Millennial Generation, Millennials), Eko Patlaması (Echo Boomer), Bebek Avcıları (Baby Busters), Dijital Kuşak

(Digital Generation), (Gen-Me, Gen-Y, NetGen, Milenyum, nGen ve iGen), 2000 Kuşağı, Bilgisel Kuşak (Informational Generation)

- Z Kuşağı (Generation Z) , 2020 Kuşağı (Generation 2020), Milenyum Sonrası Kuşak (Post-Millennials), Kristal Kuşak (Crystal Gen), Ben Kuşağı (I Gen, iGeneration), Teknoloji Kuşağı (Gen Tech), Dijital Yerliler (Digital Natives), Kurucular (Founders), Yüz Yıl Kuşağı (Centennials), Emoji Kuşağı (emoji-onal generation).
- Alfa Kuşağı (Alpha Generation).

Şengüleç'e göre (2021: 56) kuşakların yaş aralıkları aşağıdaki tablodaki gösterildiği gibi ifade edilebilir:

Tablo 10: Kuşakların Zaman Dilimleri

<i>Araştırmacı</i>	<i>Sessiz Kuşak</i>	<i>Baby Boomer Kuşağı</i>	<i>X Kuşağı</i>	<i>Y Kuşağı</i>	<i>Z Kuşağı</i>
Zemke vd, (2000)	1922-1943	1943-1960	1960-1980	1980-2000	-
Howe ve Strauss (2000)	1925-1943	1943-1960	1961-1981	1982-2000	-
Coomes ve DeBard (2004)	1925-1942	1943-1960	1961-1981	1982-2002	-
Birchmore ve Kestle (2011)	-	-	1961-1981	1982-2000	2000-2011
Reeves ve Oh (2008)	1925-1945	1946-1964	1965-1980	1981-2000	2001-.....
Grubb (2017)	-	1946-1964	1965-1980	1981-1997	1998-.....
Gaidhani vd. (2019)	-	1946-1964	1965-1980	1980-2000	2000-.....
Lancaster ve Stillman (2002)	1900-1945	1946-1964	1965-1981	1982-2000	-
Twenge vd. (2010)	1925-1945	1946-1964	1965-1981	1982-1999	2000-.....
Harber (2011)	1922-1945	1946-1964	1965-1981	1980-2000	2000-.....
Al Safi (2019)	1922-1945	1946-1964	1965-1981	1982-2000	2000-2010
Süral Özer vd, (2013)	-	1944-1960	1961-1980	1981-2000	-
Kuran (2018)	1927-1945	1945-1964	1965-1979	1980-1999	2000-.....
İlhan (2019)	1925-1945	1946-1964	1965-1979	1980-2000	2001-.....
Keleş (2011)	-	1946-1964	1965-1979	1980-1999	2000-.....
Akdemir vd. (2013)	1925-1945	1946-1964	1965-1979	1980-2000	2000-.....
Çetin ve Karalar (2016)	1927-1945	1946-1964	1965-1980	1981-1999	2000-.....
Yüksekbilgili (2015)	-	-	-	1983-1995	-
Altuntuğ (2012)	-	1946-1964	1965-1980	1981-2000	2000-.....

(Kaynak: Şengüleç, 2021: 56)

2.3.4. X Kuşağı ve Siyasal Toplumsallaşma

X kuşağının 1965 ile 1979 yılları arasındaki kuşak olarak tanımlandığı söylenebilir (Alwin, 2002). X kuşağının bir önceki kuşaktan farklı olarak toplumsal alanda birçok olanağa sahip olduğu ve özellikle teknolojinin de etkisiyle önemli fırsatlara ve imkânlarla sahip oldukları savunulmaktadır. X kuşağı, hem erkeklerin hem de kadınların iş hayatında

yoğun bir şekilde çalıştığı bir kuşağı betimlemektedir. Bunun kişilerin kariyer imkânlarını zorlamaları ve kadın ile erkekler arasındaki farklılıkların ortadan kaldırılması ile ilgili olduğu savunulabilir.

Kuşakların yıllara göre kategorize edilmesi çeşitli açılardan farklılıklar göstermekle beraber, üzerinde uzlaşılan aralıkların olduğu görülmektedir. X kuşağı bu noktada 1965 ile 1979 yılları arasında doğan kişileri temsil edebilmektedir (Kyles, 2005: 51-55). X kuşağı, İkinci Dünya Savaşından sonraki nüfus patlamasının birer üyesi olarak kabul edilmektedir. X kuşağı hayatlarının ilk dönemlerinden itibaren çalışma hayatının içerisinde yer almış ve savaştan sonra normale dönen dünya düzeninin aktif bir üyesi olarak toplumsal alanda etkili olmuşlardır. Kuşakların adlandırılması farklı açılardan değerlendirilmekle beraber X kuşağı kavramının Robert Cupa tarafından kullanıldığı savunulabilir. Bu yönüyle bilinmeyen bir durumu ifade eden X sembolünün, toplumda bilinmeyen ve daha kendinin keşfetmeyen bir nesli tanımladığı söylenebilmektedir (Ulrich and Harris, 2003).

X kuşağı toplumsal alandaki farklılıkların ortadan kalkmaya başladığı döneme denk gelmektedir. Özellikle cinsiyetler arasındaki farklılıkların ortadan kalkmaya başladığı ve siyasal alanda hakların elde edilmesi için bilinçli ve özgürlükçü bireylerin etkili olduğu bir kuşağı ifade etmektedir (Solmaz, 2017: 97-98). X kuşağının bu özgürlükçü yapısının radikal söylemlerin ortaya çıkmasında ve siyasal alanda hakların kazanılmasında etkili olduğu söylenebilmektedir. Kendi sesini duyurmayı amaçlayan X kuşağının yenilikçi sonuçlar ortaya çıkardığı görülmektedir (Solmaz, 2017: 97-98).

X kuşağının toplumsal alandaki kabulleri yıkarak önemli gelişmelere ön ayak olduğu düşünülebilir. Özellikle kadınların işgücüne katılması ve iş hayatındaki erkek hegemonyasının değişmeye başlaması, cinsiyet eşitliği noktasında önemli bir nokta olarak görülebilir. Amerika Birleşik Devletleri'nde kadınların iş hayatına katılması ve buna bağlı olarak çocuk doğumlarının azalmasının, X kuşağının bir önceki kuşaktan farkını açık şekilde ortaya koyduğu savunulabilir (Çevik ve Çil, 2019: 2447). Emek karşılığı ücretlerin alınmasının önemli bir husus olduğu X kuşağı bireylerinin çalışma hayatında bağlılığı esas aldıkları düşünülmektedir (Kazancı Yabanova ve Öztürk, 2022: 186). X kuşağının teknolojinin ortaya çıktığı bir döneme denk geldiği ve buna göre çeşitli

noktalarda zorlandığı söylenebilir. İş alışkanlıklarının bu açıdan büyük bir değişikliğe uğradığı söylenebilmektedir.

Özellikle kişisel bilgisayarların bu dönemde ortaya çıkması önemli bir paradigma değişimi olarak ifade edilebilir (Şenbir, 2004: 24). Çalışma şartlarının değişmesi, imkânların artması, rekabetin ve küreselleşmenin ön plana çıkmasının X kuşağının birçok noktada değişimine ve fırsatlar yakalamasına katkı sağladığı söylenebilir (Özer, 2007).

X kuşağının dünya savaşının neden olduğu olumsuzluklardan ibretler de alarak kararlarını verirken son derece rasyonel olmaya çalıştığı düşünülebilir. Bu noktada gelecek kaygısının ve maddi beklentilerin önemli ölçütler olarak görüldüğü söylenebilir (Güdücü ve Balcı, 2021: 108). Toplumsal alandaki olumsuzluklara karşı hassas olan X kuşağının sorunları çözmek adına yeteneklerini de geliştirdiği ve iş motivasyonlarını buna göre uyarladıkları düşünülmektedir (Kuyucu, 2014: 55-60).

X kuşağı bireylerinin toplumda ayakta kalabilmesi ve hayatlarını idame ettirmeleri açısından da çeşitli zorluklar yaşadıkları ve ailelerinden fazla katkı almadıkları söylenebilir (Davis, 2016: 1-5). Özellikle ebeveynlerin çalışması ve kadınların çocuklarla önceki kuşaklar kadar ilgilenme fırsatı yakalayamaması, kuşakların arkadaş çevreleri ile ilişkiler geliştirmelerine etkide bulunmuştur. Aile yapısının buna göre şekillendiği ve toplumun da buna göre tutumlar geliştirdiği savunulabilir (İlhan, 2019: 23).

Teknolojinin gelişimi ve ortaya çıkan belirsizlik durumunun X kuşağının kayıp kuşak olarak nitelendirilmesine ve çeşitli alanlarda bocalamalarına neden olduğu savunulabilir (Arıkan Kılıç, 2018: 40-41). X kuşağının özellikle çevresel şartların iyileşmeye başladığı dönemde yaşamaları, kendi kendine yetebilen davranış kalıpları sergilemelerine ve bunları geliştirmelerine katkı sağlamıştır. X kuşağı bireylerinin diğer kuşaklara göre geleneksel siyasal katılım kanalları dışındaki yollara fazla başvurmadıkları ve buna göre tutumlar sergiledikleri ileri sürülebilir (Pelenk Özel ve Ağca, 2022: 397-408).

Ülkelerin sosyolojik durumuna göre farklı davranış kalıpları sergileyen X kuşağının her ülkede birbirinden farklı kişilik özelliklerini sergiledikleri düşünülmektedir. Özellikle uyum noktasında sorunlar yaşanması ve kendinden önceki nesilden birçok konuda farklı olması bu kuşağın ara kuşak olarak da nitelendirilmesine neden olmuştur (Arıkan Kılıç, 2018:41). X kuşağının içinde bulunduğu dönem itibari ile kötümser ve sorgulayıcı

bireylerin ortaya çıkmasına ve buna göre toplumsal alanda hareket etmesine neden olduğu savunulabilir. Geleneksel yapıları eleştirerek ben-merkezli bir düşüncenin benimsendiği ve ilişkilerin de buna göre şekillendiği söylenebilir (Williams ve Page, 2011: 5-6). X kuşağı bireylerinin şartlara göre davranışlar sergilediği ve büyük toplumsal etkilere maruz kaldığı düşünülebilir. Değişime genellikle uyum gösteren X kuşağının iş yaşamında da buna göre davrandığı söylenebilir. X kuşağının sahip olduğu temel özellikler farklı yazarlar tarafından aşağıdaki tabloda kısaca ifade edilmiştir (Arıkan Kılıç, 2018: 44):

Tablo 11: X Kuşağının Sahip Olduğu Özellikler

Yazar	Kuşak Özellikleri
Lissitsa ve Kol (2016)	Teknoloji ile medya araçlarını kullanabilen bu kuşak eğitilmiş bir yapıya sahiptir. Sorgulayıcı davranışlara sahip ve çıkarlarını göz önünde bulundurur. Yaşadıkları çeşitli sorunlardan dolayı büyük ölçekli bir düşünce yeteneğine sahiptir.
Alantuğ (2012)	Bir önceki kuşağa (baby boomer) göre otoriteyi benimseyen, zorluklarla yaşamasını bilen ve yaptıkları işlerde örgütsel bir bağlılığa sahip bireyleri ifade eden kuşaktır.
Blauth vd. (2011)	Çevresine yabancılaşan, dünya savaşlarının etkisi nedeniyle kötümser bir yapıya bürünen kuşağı ifade etmektedir. Bu kuşak kendi kendine yetebilme konusunda önemli davranışlar sergilemiştir.
Şenbir (2004)	Çevresel şartlara ve değişimlere uyum sağlayabilen kendi değerleri olan, sadakat konusunda önemli mesafeler kat eden bir kuşak olarak ifade edilebilir.
Williams ve Page (2011)	Bu kuşak kötümser bir yapıda olup, şüpheli ve eleştirel bir yapıya bürünmüştür. Toplumsal ve siyasal gelişmelerin buna neden olduğu düşünülebilir.
Salahuddin (2010)	İktisadi alandaki zorluklarla baş edebilmek için mücadele eden ve boşanma oranlarından olumsuz bir şekilde etkilenmemek için mücadele eden bir kuşağı tanımlar. Farkındalık, genel geçer bir şekilde düşünme, toplumsal alanda dengeleri sağlayabilme ve kendine güvenebilme ölçütleri vardır.
Fishman (2016)	Hem kişilere hem de kurumlara karşı sorgulayıcı bir tavır söz konusudur. Bu da hayatlarının her döneminde sorgulayıcı bir yapıda olmalarına neden olmuştur.
McIntosh-Elkins vd. (2007)	Günlük yaşamlarında birçok şeyi erteleyebilen ve buna göre davranan kuşağı ifade etmektedir. Değişen şartlar karşısında sorun yaşamamak adına hızlı ve esnek bir yapıya sahip oldukları söylenebilir. Genelde günlük olarak yaşarlar ve idealist/girişimci bir yapıda olurlar.

(Kaynak: Arıkan Kılıç, 2018: 44)

X kuşağı, içinde bulunduğu dönem itibarı ile çeşitli değişimlere uğramış ve toplumsal alandaki gelişmelerden büyük ölçüde etkilenmiştir. Teknolojinin ilerlemesinin bu kuşak için önemli bir faktör olduğu düşünülebilir. İnternet erişiminin önemli bir hale geldiği ve

çeşitli sistemlerin buna göre şekillendiği savunulabilir (Yelkikalan vd., 2010: 490). X kuşağının bir önceki kuşağa göre önemli değişimlere maruz kaldığı düşünüldüğünde internet ile beraber televizyonun da önemli bir bilgi kaynağı olarak ortaya çıktığı söylenebilir.

İkinci Dünya Savaşı sonucunda ortaya çıkan sorunlardan dolayı ülkelerin toparlanma politikaları, ülkelerin ekonomik alanda kalkınmaları için uygulamaya konulan Keynesyen politikaların yaygınlaşmasına ve ekonomiye devlet müdahalesinin yoğun bir şekilde olmasına neden olmuştur. Sosyal devlet ilkesine paralel bir şekilde uygulanan bu politikaların refah devletini sağlamada yetersiz kaldığı ve meydana gelen sorunların nedeni olarak görüldüğü söylenebilir. Bu olumsuz sonuçlardan büyük bir oranda etkilenen çalışanlar dışında X kuşağının da bundan zarar gördüğü ifade edilebilmektedir (Scheef ve Thielfoldt, 2004). 1973 yılında ortaya çıkan petrol krizi, ülkeleri her yönden olumsuz bir şekilde etkilerken, refah devleti ilkesi bu noktada geçerliliğini de yitirmiştir. Bunun sonucunda liberal politikaların ön plan çıktığı ve farklı arayışların da buna göre tercih edildiği savunulabilir. X kuşağının kayıp kuşak olarak nitelendirilmesinin bir sebebinin de ekonomik alandaki belirsizlikler ile diğer olumsuz faktörlerin bu kuşağın hayatını olumsuz etkilemesi ve gelecek noktasında kaygılar meydana getirmesi olduğu söylenebilir (Aydemir, 2022: 53).

X kuşağının yaşam tarzı bir önceki kuşağa göre farklılıklar taşımaktadır. Özellikle geleneksel aile modelinin bu noktada kırıldığı ve farklı tarzların benimsendiği görülmüştür. Kültürel çeşitliliğin yoğun olduğu bir döneme denk gelen bu kuşağın farklılıklara ve yeniliklere karşı büyük bir hoşgörüye sahip olduğu düşünülmektedir (Schroder ve Warren, 2005: 53-55). Kuşaklar arasındaki farklılıklar her zaman tartışılmaktadır. X kuşağının diğer kuşakları anlamak için yoğun bir çaba içerisine girmemeleri ve kendi yaşantılarını ön plana çıkarıp buna göre yaşamaları, kuşağın belirgin bir özelliği olarak görülmektedir (Göktaş, 2015: 31-32). X kuşağının kendine yetebilen bir şekilde yaşamak için uğraştığı ve buna göre davranışlar sergilediği söylenebilir. Bu durum işyerinde uyumlu olmalarına ve kendi özgürlüklerini kazanma isteklerine göre ele alınabilir (Göktaş, 2015: 30-32).

X kuşağının şekillendiği değerler, geleneksel değerler ile modern değerlerin bir birleşimi olarak da görülebilmektedir. Teknoloji, yenilikler, modern sistemler ile aile, muhafazakâr

değerler ve din değer verilen yapıları ifade etmektedir (Şengüleç, 2021: 65). Günlük hayatta X kuşağının siyasal ve toplumsal olarak çeşitli etkili unsurlara tanıklık ettiği düşünülmektedir. *Maddona, Bill Clinton* gibi figürler dışında *Simpsonlar, MTV, kişisel bilgisayarlar, mikrodalga fırınlar, kasetçalarlar, kadın hakları* gibi araç veya faktörler de X kuşağının tanık olduğu ve çeşitli açılardan etkilendiği unsurlar olarak ifade edilebilmektedir (Grubb, 2017).

X kuşağının özellikle birçok ülkede benzer gelişmelere maruz kaldığı ve bunlardan etkilendiği söylenebilir. Özellikle siyasal ve toplumsal gelişmelerin bu noktada X kuşağını daha çok olumsuz yönlerden etkilediği düşünülmektedir. X kuşağının hassas bir yapıya bürünmesi ve topluma karşı sadık bir yapıda olmamasının bu olumsuzların bir yansıması olduğu düşünülmektedir (Şengüleç, 2021: 66).

Siyasal ve toplumsal gelişmelerin X kuşağının sorgulayıcı ve şüpheli tavırlar edinmesindeki etkisi, yadsınamaz bir şekilde ortaya çıkmıştır. Bu durumun bir sonucu olarak da kurumlara olan güvenin sarsıldığı görülebilir. Berlin Duvarının yıkılması ile Soğuk Savaş dönemindeki olaylara şahitlik eden X kuşağının, çocukluktan itibaren sorgulayıcı davranış kalıpları geliştirdiği savunulabilir (Grubb, 2017).

X kuşağı çocukluk dönemlerinde sosyal imkânlarla bulundukları çevreden ulaşabilmiş ve özellikle içinde bulundukları mahallelerde sosyal imkânlarla kavuşabilmiştir. Bu noktada sokağın önemli bir figür olarak ortaya çıktığı ifade edilir (Kaynar, 2020). X kuşağının içinde bulunduğu dönemin sorunları ile başa çıkmak adına ebeveynlerinin de etkisiyle tutumlu ve ekonomik davranışlar sergilediği söylenebilir (Şengüleç, 2021: 65-67).

X kuşağının çeşitliliğe olan merakı bulunulan dönemle ilişkilendirilebilir. Bir önceki kuşağın tekdüze ve sınırlı imkânlarının X kuşağı açısından fazlalaştığını ve bunun hayatın hemen hemen her alanında olduğu görülmüştür. Çeşitli toplumsal farklılıkların bu dönemde sıcak karşılandığı ve toplumsal alanda kayda değer bir ilerlemenin olduğu savunulmaktadır (Zemke vd., 2000). Bu değerlerin başında dini inanışlar, sınıfsal/ırklar farklılıkları ve cinsel yönelimlerin olduğu görülmüştür.

X kuşağı teknoloji ile tanıştıktan sonra hızlı bir dönüşüm sürecine girmiş ve merak uyandıran gelişmelere ilgi duymuştur. Tuşlu telefonlarla tanışan bu kuşak, kişisel bilgisayarlar ile gençlik ve yetişkinlik dönemlerinde çeşitli olanaklara sahip olmuşlardır

(Grubb, 2017). X kuşağı değişim noktasında büyük etkilere maruz kalmış ve ebeveynlerinin da etkisiyle hem farklı alanlarda yaşamış hem de ortaya çıkan gelişmeleri bire bir hayatlarında uygulamışlardır. Esnek yaşam tarzlarının bu noktada çalışma ortamına da yansıdığı kariyer imkânlarını buna göre ayarladıkları düşünülmektedir (Şengüleç, 2021: 68-69). Değişimin ve birçok ilklerin içerisinde bulunan X kuşağının toplumsal hayatta önemli izler bırakmadığı, siyasal ve toplumsal alanda pasif bir hayat tarzına sahip olduğu eleştirilen kuşak özellikleri olarak görülmüştür (Howe ve Strauss, 2007).

X kuşağı günlük hayatında çeşitli açılardan bir önceki kuşaktan farklı olmuştur. Hayatta kalmayı ve bunu nasıl sağlayacağı ile ilgilenen X kuşağı, kendi kendine yetebilen bir yaşam tarzını benimsemişlerdir. Özellikle Grubb'a göre (2017), girişimci X kuşağının benmerkezci bir yapıda olması, kariyerlerini planlamalarına, kararlı ve tutarlı bir şekilde bu doğrultuda istikrarlı çalışmalarına katkı sağlamıştır. Bu durumun, stratejik olarak bir yol haritasının oluşturulması ile ilgili olduğu savunulabilir.

X kuşağının çalışma şartlarına büyük verdiği ve buna göre davrandığı söylenebilir. Bu açıdan kendi planlamalarına uygun işyerinin motivasyonlarını artırıcı etkisi olduğu söylenebilir. Örgütsel bağlılık ile adaletin sağlandığı bu durumun, kuşağın sadakatlerini arttırdığı görülmüştür. İş tatmininin bu noktada bireyler ile çalışılan yer arasında doğrudan bir ilişki ortaya çıkardığı düşünülmektedir (Candan ve Çalış, 2020: 2655-2657). Çalışanın değer görmediği ve örgütsel sorunların had safhada olduğu yerlerin ise kuşak açısından tercih edilmediği düşünülmektedir (Çoşkun, 2022: 55-58).

İçinde bulunulan şartlar X kuşağının ekonomik olarak düşünmesini de sağlamıştır. Çünkü ebeveynlerinin içinde bulundukları şartlar kendileri açısından olumsuz sonuçlara neden olmuş ve buna paralel şekilde yaşamlarını idame etmeye çalışmışlardır (Zemke vd., 2000). Esasen ebeveynlerin içinde bulundukları şartların çocuklara olan etkisi, her zaman tartışılmıştır. Ebeveynlerin maruz kaldıkları sorunların çocukları da olumsuz bir şekilde etkilediği ve hayatlarının buna göre şekillendiği savunulmaktadır. Bu durumun çocukların hayatlarını planlarken ve yaşarken daha gerçekçi olmalarına ve dengeli bir yaşam tarzını benimsemelerine etkisi olduğu savunulabilir. Kuşakların birbirinden etkilenmeleri olağan bir gerçek olarak görülebilir. Kişisel deneyimler, kuşakların hayatlarını planlarken bir önceki kuşağın tecrübelerinden yararlandığını göstermektedir.

Dünya savaşından çıkmış bir neslin çocukları olarak X kuşağının, ebeveynlerinin yaptıkları hataları tekrarlamamak için hayatın her alanında etkili oldukları ve buna göre toplumsal alanda var olmaya gayret ettikleri söylenebilir (Şengüleç, 2021: 65-72).

Benmerkezci bir yapıya sahip olan X kuşağı, çeşitli şekillerde geleneklerden sıyrılmış ancak tamamıyla da bunları yok saymamıştır. Otoriteye olan saygıları bu açıdan değerlendirilebilir. X kuşağının modern topluma geçiş esnasında bireyselleşmeye başlaması sosyolojik açıdan önemli bir değişim olarak değerlendirilebilir. Kuşağın çeşitli değer yargılarından kurtulması ve kendi doğrularına göre özgürlük alanları açmasının modern toplumun ortaya çıkmasında önemli bir gelişme olarak görüldüğü savunulmaktadır (Beck ve Beck-Gernsheim, 2012).

X kuşağının siyasal eylem ve faaliyetlere katılma noktasında pasif bir tutum içine girdiği ve buna göre toplumsal alanda hareket ettiği görülmektedir (Büyükkavcıoğlu, 2020: 32-34). Doğdukları dönem itibarıyla ile çekingen bir siyasal katılım tutumuna sahip olan X kuşağının siyasal alanda liderlik gibi kavramlara önem verdikleri savunulabilir. X kuşağı üyelerinin siyasal açıdan dönemin şartlarından etkilendikleri ve buna göre tutumlar sergiledikleri görülmektedir.

Özellikle Türkiye’de ortaya çıkan askeri, siyasi ve sosyal gelişmelerin bu kuşağı siyasal katılım açısından pasif bireylere dönüştürdüğü (Budakoğlu, 2023: 32-34) ve buna göre otoriteye karşı sessiz bir tutum içerisine soktuğu savunulmaktadır. X kuşağının bulunduğu dönem itibarı ile kentlere doğru bir göçün yaşandığı görülmektedir (Ağralı, 2023: 120-125). Kentlere yerleşen insanların kentteki siyasal toplumsallaşma açısından belirli sorunlar yaşadığı ve toplumsal dinamiklere uyum noktasında sıkıntılar çektiği savunulmaktadır.

1960 Anayasasının toplumsal alanda özgürlükçü bir yapıda olmasının X kuşağı bireylerinin sendikalaşma ve grev gibi siyasal, sosyal ve ekonomik kazanımlar elde etmelerine ve buna göre tutum ve davranışlar geliştirmelerine katkı sağladığı ileri sürülebilir. X kuşağının bu denli büyük değişimlere maruz kalmasının kendi dönem dinamikleri içinde radikal değişimler olarak tanımlandığı söylenebilir. Toplumsal hayata katılım ile siyasal katılımın bu bağlamda bireylere tercih hakkı getirdiği ve siyasal toplumsallaşmanın ön plana çıktığı düşünülebilir.

X kuşağının bulunduğu dönemin, hem Türkiye hem de dünya siyaseti açısından yeni gelişmelerin yaşandığı dönem olarak kabul edildiği görülmektedir. 1974 yılındaki Kıbrıs Harekâtının ulusal siyasette önemli bir gelişme olarak tanımlandığı görülmektedir. Bu süreçteki siyasal ve sosyal belirsizlik ile kargaşa ortamının X kuşağı bireylerini birçok yönden etkilediği ileri sürülebilir (Ağralı, 2023: 107-115). X kuşağının özellikle iki kutuplu siyasal bölünmenin ortaya çıkardığı ideolojik yapılanmadan olumsuz etkilendiği ve sağlıklı bir siyasal toplumsallaşmanın ortaya çıkmadığı savunulabilir. Kentsel alanlardaki asayiş ve toplumsal barış ortamının bozulmasının çeşitli sosyal sorunlara neden olduğu ve siyasetin bu katılımcı yönünün arka planda kaldığı söylenebilir. İş hayatında kentsel alanlardaki nüfus artışının meydana getirdiği değişimin X kuşağı bireylerinin kente uyum sürecini etkilediği görülmektedir. Kentsel ve sosyal yapıdaki değişimlerin, bireylerin kent alanlarında siyasette yönlendirilmelerine ve çarpık kentleşmenin bu çerçevede kentin doğal dokusuna zarar vermesine neden olduğu savunulabilir (Ağralı, 120-135).

Günümüzde ise X kuşağının geleneksel iletişim kanallarını takip etmesi (Tuncer, 2023: 17-20) ve buna göre davranmasının siyasal toplumsallaşma açısından geleneksel davranış kalıplarına sahip olmaları ile ilişkilendirilebilir. Diğer kuşaklara göre bu durumun, kuşağın güncel siyasi gelişmeleri kaçırmaması ve takip edememesi olarak yorumlanabildiği ileri sürülebilir.

2.3.5. Y Kuşağı ve Siyasal Toplumsallaşma

Y kuşağının dönem olarak genelde 1980 ve sonrasındaki 15 yıllık zaman dilimini kapsadığı ifade edilir. Bu haliyle Y kuşağının çeşitli özellikleri barındırması neticesinde X ve Z kuşağı arasında bir köprü vazifesi gördüğü düşünülmektedir. Dünya nüfusunun dörtte birinden fazlasını oluşturan Y kuşağı, toplumda önemli bir noktaya gelmiş ve aktif bir şekilde topluma yön vermektedir (Al Safi, 2019: 183-184). Y kuşağı karakteristik özellik olarak, araştırma yönleri gelişen, işbirliği ile inovasyona önem veren ve özgürlüğünü ön planda tutan bir nesil olarak ifade edilmektedir. Hedef odaklı bir yapıya sahip olan Y kuşağının özellikle teknoloji, yönetim tarzları ve dış görünüş gibi unsurlara dikkat ettiği söylenebilir (Kılıklı, 2019: 42-43). Y kuşağı yaşadıkları olaylar ve dönemler itibarı ile Türkiye’de önemli sosyal ve siyasal olaylara şahitlik etmiştir: *1982 Anayasası*,

1980-1987 yıllarındaki sancılı dönem, Turgut Özal zamanı, 28 Şubat 1997 Olayları (Kelgökmen İlic ve Yalçın, 2017).

Y kuşağının kamusal alan ve çalışma hayatına girmesi 2000’li yıllardan sonra olmuştur. İş hayatındaki fırsatları değerlendirmeyi önemseyen Y kuşağının kendilerini hem bireysel hem de toplumsal olarak sorumlu gördükleri savunulabilir (Robbins ve Judge, 2013). Y kuşağının kendinden önceki X kuşağından hem sosyal hem de teknolojik açıdan şanslı bir kuşak olduğu savunulmaktadır. Y kuşağının bir yönüyle muhafazakâr eğilimler taşıdığı aynı zamanda da sorgulayıcı bir bakış açısına sahip olduğu savunulmaktadır. Kendinden önceki ve sonraki kuşakların özelliklerini barındırması sebebiyle geçiş kuşağı olarak da ifade edilmektedir. Y kuşağı sosyal alanda da kadınların önemli haklara sahip olduğu bir kuşak olarak da görülmektedir (Grubb, 2017; Zemke vd., 2000). Toplumsal alanda meydana gelen son gelişmelerin buna katkı sağladığı savunulabilir.

Artan imkânların varlığı, teknolojinin Y kuşağının önemli bir aracı haline gelmesini da sağlamıştır. Özellikle bilişim sektöründeki gelişmelerin iletişim sektörünü önemli bir hale getirdiği ve kuşağın buna göre biçimlendiği söylenebilir (Roberts, 2005). Çevrimiçi uygulamaların sınırsızlığının, Y kuşağına hareketli bir sosyal ve toplumsal alan yarattığı söylenebilir. Y kuşağının işbirlikçi bir yapıyı da benimsediği ve buna göre davranışlar sergilediği görülmektedir. Bu durumun katılım ile işbirliğini önemli bir yere getirdiği savunulabilir. (Zemke vd., 2000). Aşağıda Y kuşağının çeşitli araştırmacılar tarafından değerlendirildiği bir tablo gösterilmektedir (Arıkan Kılıç, 2018: 56-57).

Tablo 12: Y Kuşağının Sahip Olduğu Özellikler

Yazar	Kuşak Özellikleri
Bucic vd.(2012)	Sosyal yapı ile çevre bilincine sahip olan kişilerden oluşan bu kuşak sadakat duygularına sahiptir. Bencil olmak ile eleştiriye kapalı olma durumu da kuşağın olumsuz özellikleri olarak ifade edilebilir.
Tezcan (2016)	Sabırsız olmaları ile girişimci bir ruha sahip olmaları belirgin özellikleri olarak görülebilir. Yalnızdırlar ve siyasete karşı duyarsızdırlar. Aceleci bir yapıda olmaları, kendilerini rahatça ifade etmeleri diğer özellikleri olarak görülebilir.
Ng vd.(2016)	Ekonomide istikrarın sağlandığı bir dönemde yetişmiş bir kuşak olarak tanımlanırlar. Bu kuşağın siyasal yönden huzurlu bir döneme denk geldiği savunulabilir.
Anantatmula ve Shrivastav (2012)	Etnik çeşitlilik fazladır ve yüksek benlikli gruplardan oluşur. Yenilikçi ve esnek olmak gibi olumlu özelliklerinin dışında saygının göz ardı edilmesi ile sabırsız olmaları gibi olumsuz özellikleri de bulunmaktadır.
Salahuddin (2010)	Başarılı olma, iyimserlik, çeşitlilik ve temel değerlerin benimsenmesi bu kuşağın belli başlı özellikleri olarak görülmektedir.
Real vd. (2010)	Egoist ve narsist bir yapıya sahip olan Y kuşağı toplumsal sorunlarla uğraşan bir kuşağı ifade etmektedir.
Harkat vd. (2016)	Bu kuşak, işbirliğini benimsemiş, açık fikirli ve ileri görüşlü bireylerden oluşur.
Williams ve Page (2011)	Kendi kuşak gruplarına katılmak önemlidir. Başarıya odaklı olmak ve açık fikirlilik temel özellikleri olarak gösterilebilir.
Van Deventer ve De Klerk (2016)	Y Kuşağı hırslı bir yapıda olur ve iş hayatında kariyere önem vererek girişimci bir ruha sahip olmaktadır.
Islam vd. (2011)	Vatansever, ahlaklı, enerjik olma ile özgürlüğüne düşkün bireylerden meydana gelir.
Stein (2013)	Optimist bakış açısına sahiptirler. Otoriteye saygı duymayan bir yapıda olmaları, protest bir bakış açısına sahip olmaları temel özellikleridir.
Muskat vd. (2013)	Y kuşağı kendine güvenen, gelenekçi olan ve takım odaklı grupların olduğu bireyleri ifade etmektedir.
Altuntuğ (2012)	Girişimci, sabırsız ve bürokratik yapıdan hoşlanmayan kişilerin bulunduğu kuşaktır.

(Kaynak: Arıkan Kılıç, 2018: 56-57)

Kuşakların ülkelere göre biçimlendiği ve buna göre hareket ettikleri de savunulan bir başka düşüncedir. Türkiye açısından ele alındığında Y kuşağının işsizlik ve buna bağlı sorunlarla başa çıkmaya çalıştıkları görülecektir. Kuşaklar arasındaki düşünce farklılığının bir sonucu olarak da X kuşağının Y kuşağını teknolojiye bağımlı bir kuşak olarak gördüğü ve toplumsal değerlere değer vermeyen bir kuşak olarak eleştirdikleri de savunulan düşüncelerden bazılarıdır (Şengüleç, 2021: 82).

Y kuşağının siyasal katılım boyutunda özellikle teknolojinin önemli bir yer tuttuğu ve buna göre sosyal medya gibi kanallara rağbet ettikleri görülmektedir (Varlık ve Erendağ Sümer, 2022: 990-994). Y kuşağının siyasal alanda demokratik bir bilince sahip olduğu ve buna göre toplumsal alanda faaliyetlerde bulunduğu savunulabilir (Büyükkavcıoğlu, 2020: 33-34). Ara kuşak olarak tanımlanan Y kuşağının X kuşağı ile Z kuşağına özgü özelliklere aynı anda sahip olduğu ve bu durumun siyasal toplumsallaşma açısından benzerlikler taşıdığı ileri sürülebilir.

Y kuşağının dünyaya geldikleri zamanlara tekabül eden siyasal ve sosyal gelişmelerin bu bireyleri birçok açıdan etkilediği görülmektedir. Türkiye’de çeşitli sebeplerle ortaya çıkan olumsuz siyasi durumun insanların yurt dışına çıkmalarına neden olduğu (Tanör, 2000: 25-45) siyasal toplumsallaşmanın bu açıdan zarar gördüğü savunulabilir. Kuşağın içinde bulunduğu Türkiye siyasetinin karşıt düşünce ve yapılanmalara izin vermeyen bir yapıda olduğu görülmektedir. Siyasal alanda yapılan çeşitli baskıların muhalefetin varlığını ortadan kaldıran bir oluşumu ortaya çıkardığı ileri sürülebilir. Bu durumun demokratik vatandaşlık ilkelerine uygun olmayan bir yapıya neden olduğu ifade edilebilir (Ağralı, 2023: 115-145).

Y kuşağının Türkiye’deki askeri yapının siyasal alandaki etkisinden dolayı, siyasal toplumsallaşma boyutunda sağlıklı bir ilerleme kaydedemediği ileri sürülebilir. Özellikle askeri vesayetın toplumsal dinamikleri birçok yönden etkilediği ve katılımcı yurttaş anlayışının bu açıdan gerçek bir ilerleme kaydedemediği düşünülmektedir (Ateş, 2018: 586-607). Bütün dünyada etkisini göstermeye başlayan özgürleşme hareketinin bu açıdan Türkiye’de istenilen şekilde ilerlemediği ve siyasal toplumsallaşmaya otoritelerce iyi bakılmayıp buna göre engellemelerin olduğu savunulabilir.

Y kuşağının içinde bulunduğu 1900’lar Türkiye’sinin gerek siyasal ve sosyal değişimler ve baskılar gerekse de kentsel alanlardaki çevresel faktörlerle büyük dönüşümlerin yaşandığı bir dönem olarak kabul edildiği ileri sürülebilir (Aktaş, 2016: 419-441). Bu durumun sağlıklı bir demokrasi süreci yaşamayan Türkiye’de bireylerin siyasal katılım düzeyini de negatif bir şekilde etkilediği söylenebilir. Kentleşmenin hızlı bir biçimde ortaya çıkması ve kentsel alanlardaki plansızlığın, bireylerin siyasal ve toplumsal hayatta katılımcı bir profile ulaşmalarında engelleyici faktörler olarak ortaya çıktığı ifade edilebilir.

Y kuşağının siyasal hayattaki olumsuz tablo ile beraber diğer toplumsal alanlarda da çeşitli sorunlarla uğraştığı savunulabilir. Bütün dünyada etkili olmaya başlayan ve refah devleti anlayışının terk edilmeye başladığı liberalleşme rüzgârının toplumsal ve ekonomik açıdan olumsuz sonuçlara neden olduğu düşünülmektedir (Ağralı, 2023: 131-134). Bu durumun kentsel alanlardaki Y kuşağı bireylerinin siyasete bakış açılarında olumsuz algıların ortaya çıkmasına neden olduğu savunulabilir.

2.3.6. Z Kuşağı ve Siyasal Toplumsallaşma

Z kuşağı, teknolojinin dünyada önemli bir hale geldiği ve kişilerin tüm hayatını etkilediği varsayımına dayanmaktadır. Bu yönüyle sessiz kuşak olarak da bilinmektedir (Harber, 2011). Geçmişteki sorunları ve sıkıntıları görmeyen, bilmeyen ve teknolojik imkânlarla sahip bir kuşak olması sebebiyle farklı bir şekilde de yaklaşılmaktadır. Z kuşağının teknoloji ile büyümesi ve buna göre tutum ve davranış kalıplarının şekillenmesinin, diğer kuşaklar ile önemli farklılıkların olmasına neden olabileceği düşünülmektedir (Bayar, 2019: 33).

Z kuşağının denk geldiği dönem itibari ile çeşitli siyasal ve sosyal sorunlara şahit olduğu söylenebilir. Dünya açısından ele alındığında 2001 yılındaki 11 Eylül saldırıları ve küresel hastalıklar kuşağın maruz kaldığı büyük sorunlar olarak gösterilebilmektedir. Türkiye açısından ele alındığında *ekonomik krizler ile 2013 yılındaki Gezi Parkı eylemleri ve 2016 yılındaki 15 Temmuz olayları*, Z kuşağının Türkiye’de maruz kaldığı/yaşadığı olaylar/olumsuzluklar olarak gösterilebilir (Şengüleç, 2021: 82-83).

Türkiye’nin nüfusunun yaklaşık dörtte birini oluşturan Z Kuşağı, genellikle Y Kuşağı ebeveynlere sahiptir. Y Kuşağının korumacı ve yönlendirici yapısının Z kuşağının değerlerinin oluşmasında önemli parametreler olarak görülebilir (Howe ve Strauss, 2007). Z kuşağı sahip oldukları özellikle ele alındığında bağımsız ve benmerkezci bir yapıyı ifade etmektedir. Y Kuşağının kendi çocuklarını -Z kuşağını- bu değerler etrafında yönlendirdikleri savunulabilir. Z kuşağın en belirgin özelliklerinden biri teknoloji ile olan ilişkileridir. Yüksek bir oranda teknoloji ile iç içe olan Z kuşağının buna göre tutum ve davranışlar sergilediği ifade edilir (Al Safi, 2019: 185). Bu yönüyle Z kuşağının diğer kuşaklardan kesin bir şekilde ayrıldıkları söylenebilir. Keleş’e göre (2011), Z kuşağı bu

yönüyle teknoloji çağının nesli olarak ifade edilmektedir. Arıkan Kılıç’a göre (2018: 76) Z kuşağının özellikleri aşağıdaki tabloda ifade edilmiştir.

Tablo 13: Z Kuşağının Sahip Olduğu Özellikler

Yazar	Kuşak Özellikleri
Yelkikalan vd. (2010)	Z kuşağının gelecekte önemli bir konuma geleceği ve özellikle eğitim noktasında en üst seviyelerde olacağı düşünülmektedir. Erkek ve kadınların toplumsal alandaki rollerinin değişime uğrayacağı ve bununla ilgili sosyal değişimlerin yaşanacağı öngörülmektedir.
Ng vd. (2016)	Z kuşağı gerçekçi bir yapıdadır. Özellikle ekonomik açıdan meydana gelen belirsizliklerde ihtiyatlı olmakta ve tasarruf yapma eğiliminde bulunmaktadır.
Hidvegi ve Erdos (2016)	Teknolojinin imkânlarını sonuna kadar kullanan olan Z kuşağı evrensel çapta birçok imkâna ulaşmakta ve küresel vatandaşlık faktörünün gelişiminde önemli roller oynayacaklardır.
Chaney vd. (2017)	Sosyal hayatta bilinçli, teknolojik açıdan da eğitilmiş bir halde olan Z kuşağının yenilikçi bir yapısı olduğu düşünülmektedir. Bilgiye kolay ulaşma imkânlarına sahip olması hoşgörülü bir yapılarının ortaya çıkmasına etkili olmaktadır.

(Kaynak: Arıkan Kılıç, 2018: 76)

Özellikle eğitimlerine ve kişisel gelişimlerine büyük önem veren Z kuşağı, en eğitilmiş kuşak olarak da görülmektedir. Bu durum bilgiye kolay bir şekilde ulaşmaları ile ifade edilmektedir (Sladek ve Grabinger, 2018). Z kuşağının çeşitli yönlerden belirli kalıplara karşı sadakatsiz olmaları ve değişkenliğin önemli bir unsur haline gelmesi, kişiliklerinin oluşmasında önemli bir parametre olarak görülebilmektedir.

Z kuşağının siyasal tutum ve davranışları değerlendirildiğinde, bu bireylerin büyük bir oranda sosyal medya yoluyla aktif oldukları ortaya çıkmaktadır (Mısıroğlu, 2023: 756-760). Z kuşağının toplumsal olaylara olan duyarlılığının siyasal katılım açısından da olağandışı siyasal katılım kanallarına başvurmalarına katkı sağladığı savunulabilir (Çolak, 2021: 16-18). İnternet imkânlarının yoğun olması ve siyasal alanda farklı dinamiklerin yer almaya başlaması sebebiyle Z kuşağının dinamik bir siyasal toplumsallaşma eğiliminde olduğu ve tutucu bir yapıdan uzak olduğu ifade edilebilmektedir (Bulur, 2020: 188-195). Z kuşağının vatandaşlık değerlerinin teknolojik gelişmelere paralel bir şekilde hızlandığı ve buna tutum ve davranışlar sergiledikleri savunulabilir. Özellikle kuşağın siyasi figürlerden çok değerlere ve toplumsal alanda ihtiyaçlara yanıt

verecek gelişmelere/ilerlemelere dikkat ettiği düşünülmektedir. Türkiye’de ortaya çıkan ve süreci hala çeşitli adli davalarla da devam eden Gezi Parkı olayları gibi çeşitli siyasal ve sosyal olaylara tanıklık eden Z kuşağının (Budakoğlu, 2023: 43-45) bu açıdan siyasal toplumsallaşma açısından ölçülü hareket etmeye çalıştığı ileri sürülebilir.

Z kuşağının siyasal toplumsallaşma süreci, diğer kuşaklara göre ele alındığında çeşitli farklı etmenin ön plana çıktığı görülmektedir. Teknolojik gelişmelerin had safhaya çıktığı günümüzde Z kuşağının internet olanaklarından sıklıkla yararlandıkları ve siyasal toplumsallaşma boyutunun da buna göre şekillendiği söylenebilir. İnternetin hızlı yapısının Z kuşağı bireylerinin örgütlenme ve hareket etme kabiliyetlerine olan etkisi sosyal medya gibi araçların bu çerçevede ön plana çıkmasına olanaklar sunmaktadır (Yeniçikti, 2014: 266-276). Sosyal medyanın kuşağın en çok kullandığı kanallardan biri olmasının, siyasal ve toplumsal gelişmelerin kuşak tarafından hızlı bir şekilde ele alınmasını ve buna göre siyasal tutum ve davranışlar geliştirmelerini olanaklı hale getirdiği savunulabilir (Ağralı, 140-150).

Z kuşağının çeşitli siyasal yapılarda çalışmasının, sosyal medya ve internet olanaklarını etkili kullanarak siyasal faaliyetlerde bulunmasına imkân verdiği görülmektedir (Metin, 2016: 225-235). Siyasal tutum ve davranışların farklılaştığı günümüzde teknolojik imkânların Z kuşağı tarafından etkili bir şekilde kullanıldığı ve çevrimiçi ortamlarda hızlı bir şekilde örgütlenmenin yapıldığı ifade edilebilir. Bu durumun siyasal faaliyetlerin bir metamorfozu olarak değerlendirilmesi söz konusudur.

Z kuşağının içinde bulunduğu 2000’li yılların gerek Türkiye’de gerekse de dünyada çeşitli siyasal ve toplumsal hareketlere sahne olduğu görülmektedir (Ağralı, 153-155). Kadın hakları için yapılan hareketler/faaliyetler ile cinsiyet temelli sosyal hareketlerin ön plana çıktığı ve siyasal alanda tartışmaya açıldığı görülmektedir. Değişen ve gelişen imkânların bu hareketleri ortaya çıkardığı düşünülebilir. Teknolojik gelişmelerin yarattığı siyasal ve toplumsal alanın Z kuşağı bireylerince önemsendiği ve tutum ile davranışlarının buna göre şekillendiği görülmektedir. Toplumsal rollerin tartışıldığı ve değiştiği bu süreçte bireylerin katılımcı bir profile yaklaştıkları ileri sürülebilir. Eğitim olanaklarının artması (Sallan Gül ve Gül, 2014: 55-65) ve toplumsal hayatın değişmesinin, bireylerin siyasal toplumsallaşma düzeyini doğrudan etkilediği ve siyasal davranışların bu etmenlere göre yapılandırıldığı ifade edilmektedir.

2.3.7. Kuşakların Karşılaştırılması

Kuşakların içinde bulundukları döneme göre özellikler barındırdıkları ve buna göre analiz edildikleri söylenebilir. Geleneksel kuşağın en büyük nesil olarak değerlendirildiği ve 1920'ler ile 1930'lar arasında doğan bireylerden oluştuğu söylenebilir (Durmaz ve Okumuş, 2021: 50). Sonraki kuşak olan babby boomer kuşağının 1946 ile 1964 yıllarını kapsayan kuşak olduğu ifade edilmektedir (Çavuşoğlu ve Yalçın, 2021: 1024). X kuşağının 1965-1979 yılları arasında doğan bireylerden oluştuğu söylenebilir (Erden Ayhün, 2013: 100). 1980 ile 1995'ler arasında doğan kişilerin oluşturduğu Y kuşağının ise ara kuşak olarak değerlendirildiği ve X ile Z kuşağı arasında bir köprü görevi üstlendiği savunulmaktadır (Çavuşoğlu ve Yalçın, 2021; Durmaz ve Okumuş, 2021). Z kuşağının ise 1990'ların sonunda doğan kişilerden oluştuğu söylenebilir (Durmaz ve Okumuş, 2021: 54).

Kuşakların doğdukları yıl aralıkları hem yaş bakımından analiz edilmeye hem de toplumsal alandaki diğer ulusal ve uluslararası gelişmelerle betimlenmeye çalışılmıştır. Yılların başlangıç ve bitişleri önemli gelişmelerle ifade edilmeye çalışılmış ve buna göre kuşakların tutum ve davranışları incelenmeye başlanmıştır. Kuşakların birbirlerine karşı olan tutumları, kuşak farkının tanımlanmasında önemli bir ölçüt olarak görülebilir. Bu noktada kuşak farkının diğer toplumsal alandaki davranışlarla doğrudan bir ilişkisi olduğu düşünülebilir.

Kuşakların birbirleri ile benzer noktaları bulunmakla beraber, birbirlerinden birçok noktada farklılaştığı dünya görüşlerine de sahip oldukları görülmektedir. Özellikle teknolojinin kuşak farkının ortaya çıkmasındaki etkisinin yadsınamaz bir dereceye sahip olduğu savunulabilir (Kapil ve Roy: 2014).

Gelenekselci kuşağın birçok yönden sorunlar yaşadığı ve Büyük Buhran ile İkinci Dünya Savaşı gibi evrensel ve kitlesel gelişmelere maruz kaldığı görülmüştür. İçinde bulunulan dönemden dolayı da sessiz kuşak olarak adlandırıldıkları görülmektedir. Gelenekselci kuşağın 1990 ile 1914 yılları arasında yaşayan büyük değişim kuşağı, 1914 ile 1918 yılları arasında doğanların birinci savaş kuşağı, 1918 ile 1929 yılları arasında doğan kişilerin ümit kuşağı olarak tanımlandıkları söylenebilir (Şenbir, 2014).

Babby boomer kuşağının İkinci Dünya Savaşı'nın akabinde doğan bireyleri kapsadığı söylenebilir. Çeşitli konularda sorunlar yaşayan bu kuşağın nüfusun hızla arttığı bir dönemde çeşitli gelişmelerin de etkisiyle önceki kuşağa göre avantajlı bir alana sahip olduğu savunulmaktadır (Kapil ve Roy: 2014). Özellikle Soğuk Savaş dönemine denk gelişmelerinin, *Soğuk Savaş dönemi kuşağı* olarak da tanımlanmasına etkide bulunduğu ileri sürülebilir (Erden Ayhün, 2013: 99).

X kuşağının bulunduğu dönemin çeşitli gelişmelerle geçtiği söylenebilir. Vietnam Savaşı ile Soğuk Savaşın son zamanları X kuşağının önemli gelişmeleri olarak görülebilir. Çeşitli kültürel ve siyasi sorunların da bu kuşak döneminde yoğun olarak yaşandığı savunulabilir (Kapil ve Roy, 2014: 11). Y kuşağının hayatın birçok noktasında teknoloji ile içli dışlı bir yaşantısı olduğu söylenebilir (Durmaz ve Okumuş, 2021: 50; Kapil ve Roy, 2014: 11). Z kuşağının diğer kuşaklara göre teknoloji ile doğrudan etkileşimde olduğu ve hayatını buna göre şekillendirdiği görülmektedir. Sosyal alan ile iş hayatının bu noktada teknolojiye göre düzenlendiği bir durum söz konusu olabilmektedir (Schroth, 2019).

Kuşaklar arasındaki farklılıklar, hem toplumsal hayatta hem de özel hayatta söz konusu olmaktadır. Bu noktada içinde bulunduğumuz dönemde gelenekselci kuşak-sayıları çok az olmakla beraber- babby boomer kuşağı, X kuşağı, Y kuşağı ve Z kuşağının bir arada olduğu ve etkileşim içerisinde davranışlar sergilediği görülmektedir (Erden Ayhün, 2013: 103-104). Gelenekselci kuşağın modernizmden ziyade geleneksel kalıplara bağlı bir şekilde davrandığı ve bu noktada otoriteye saygılı bir yaşam tarzına sahip olduğu düşünülmektedir. Kuşaklar arasındaki farklılıkların özellikle teknoloji alanında açık bir şekilde ortaya çıktığını ifade eden Çavuşoğlu ve Yalçın (2021), değişim hızının bunda etkili olduğunu ifade etmektedirler. Bu durumun baby boomer kuşağında teknolojiden yoksunluk olarak ifade edildiği belirtilmekle beraber, X kuşağında teknolojinin bir zorunluluk olarak kullanıldığı ve çeşitli uygulamaların gerekliliği vurgulanmaktadır. Ayrıca Y kuşağında teknolojinin hayatın birer simgesi haline geldiği; Z kuşağının da hayatın her alanında birer çevrim-içi varlığa dönüştüğü savunulmaktadır. Kuşaklar arasındaki teknoloji kullanımı oranının özellikle Y ve Z kuşağında had safhaya çıktığı görülmektedir. Teknolojiyi kısıtlı bir şekilde kullanan X kuşağına göre Y ve Z kuşağının

X kuşağının değerleri ile teknolojiyi harmanladığı ve buna göre hayatlarını biçimlendirdikleri ileri sürülebilir.

Geleneksel yöntemler ile modern yöntemleri bir arada kullanabilen X kuşağının iletişim ve davranışlarında önceki kuşaklara göre daha avantajlı olduğu görülmektedir. Y kuşağı ile Z kuşağının ise sosyal medya ile çevrim-içi uygulamalar ile hızlı bir şekilde hayata adapte olduğu savunulmaktadır (İnce, 2018). Z kuşağının *ekran bağımlıları* olarak ifade edilmesinin sosyal medya kullanımı nedeniyle ortaya çıkan bir sonuç olduğu söylenebilir. Girişimci olmaları, aynı anda birden fazla pozisyona sahip olmak istemeleri, farkındalık seviyelerinin yüksek olması ile teknolojik bağımlılık Z kuşağının belirgin özellikleri olarak görülebilmektedir. Ancak Y kuşağının teknolojiden yararlanması bazı noktalarda becerilerinin kaybedilmesine ve yüz yüze iletişim olanaklarından yoksun kalmalarına neden olabilmektedir (Çavuşoğlu ve Yalçın, 2021: 1029). Y kuşağının, *dijital yerliler* olarak tanımlandığı ve yazılım ile teknoloji alanında önemli çalışmalar yaptığı savunulmaktadır. Geleneksel metotlar ile teknolojik metotları kullanabilen Y kuşağı ile Z kuşağının internet kullanım oranında diğer kuşaklara göre önde olduğu yapılan araştırmalardan elde edilen bir sonuç olarak görülmektedir (Kemp, 2021). Teknoloji kullanım oranının artması ve ihtiyaçların çevrim-içi ortamda sağlanabilmesi, çağın gerekleri neticesinde anlamlandırılabilir.

Baby boomer kuşağı ile X kuşağının birbirine yakın özellikler sergilediği -Y ve Z kuşağına göre- Y ve Z kuşağının ise günümüz dünyasında daha etkin bir konuma geldiği söylenebilir. Özellikle X kuşağı ile Z kuşağının çeşitli alanlarda birbirine zıt yaklaşımlarda bulunduğu görülmektedir. Toplumsal alandaki değişim ve dönüşümlerin kuşakların davranış kalıplarına olan etkisi bağlamında değerlendirilmesinin, kuşak farklılıklarının betimlenmesinde önemli bir rol oynadığı söylenebilir. En basit ifade ile anı yaşayan Z kuşağı ile bunun tam tersi yönünde davranışlar sergileyen X kuşağının kuşak farkını örneklediği söylenebilir (Kapil ve Roy, 2014: 12).

Tablo 14: Kuşakların Karşılaştırmalı Olarak Gösterilmesi

Karakteristikler	Baby Boomer Kuşağı	X Kuşağı	Y Kuşağı	Z Kuşağı
Yaşanılan Dönem	Soğuk Savaş Dönemi	Soğuk Savaş Dönemi sonrası	Sosyal medya	Ekonomik krizler, Küresel ısınma
Üretim ve Tüketimdeki Eğilimler	T.V.	Bilgisayar	Akıllı telefonlar/bilgisayarlar	Sürücüsüz arabalar, nano teknolojiler vb.
Teknolojik Eğilimler	Adaptör	Dijital yerliler	Dijital yerliler	Teknolojik
İletişim Tercihleri	Yüz yüze	SMS/mail	Online/mobil	Faze time/mobil

(Kaynak: Ünal, 2017)

Kuşak farklarının günümüzde açık bir şekilde ön plana çıktığı görülmektedir. Sessiz kuşak veya baby boomer kuşağının günümüzde nüfus olarak az olduğu söylenebilir. Güven kavramının bu kuşak açısından önemli olduğu görülmektedir. X kuşağının ebeveynleri olarak tanımlanmaktadır. Knipe ve Plessis'e (2005) göre X kuşağının; çeşitliliği seven, gelenek ile teknolojiyi bir arada kabul edip uygulamaya çalışan, gelecek için kaygılı bir düşünceye sahip olan aynı zamanda da salt teknoloji odaklı hayat anlayışını benimsemekten çekinen bir yapıya sahip oldukları savunulmaktadır. X kuşağının çeşitli konularda şahsi işlerini tek başına yapabilme noktasında cesur oldukları görülmektedir. Bu yönüyle grup dinamiğine önem veren baby boomer kuşağına göre ön plana çıktıkları savunulabilmektedir. (Göktaş ve Çarıkçı, 2015: 19). Y kuşağının davranışları ele alındığında bu davranışların birçok faktör etkisi ile şekillendiği görülmektedir. Bunların başında aile, kitle iletişim araçları ve arkadaş çevresinin etkili olduğu görülmektedir.

Y kuşağının; hızlı bir şekilde düşünen, özgürlüğüne bağlı, teknolojiye saygı duyan ve bunu kullanan, sorgulayıcı bir yapıda olan, az zamanda çok fazla çıktı almaya çalışan, işlerini kendileri yapmayı seven, kariyer açısından iş hayatından beklentilerini yüksek tutan, sorumlu olmayı ilke edinen, etkin/verimli çalışmayı hedefleyen ve sürekli öğrenmeye çalışan bir kuşak olduğu savunulabilmektedir (Göktaş ve Çarıkçı, 2015: 19-20). Teknoloji noktasında X kuşağına göre ön plana çıkan Y kuşağının, günün önemli bir bölümünü etkin bir şekilde geçirdikleri ve buna göre davranışlarda bulundukları düşünülmektedir (Savaş, 2010).

Z kuşağının önceki kuşaklara göre daha gelişmiş bir toplumda oldukları ve ebeveynleri tarafından korundukları ileri sürülebilir. Kendi isteklerini açıkça ifade eden, amaçlarına uygun bir şekilde yaşayana/yaşamaya çalışan, yerel ve uluslararası gelişmelerden haberdar olan ve özgüvenleri yüksek bireylerden oluştukları söylenebilir (Göktaş ve Çarıkçı, 2015: 23). Kuşakların birbirlerinden farklı olmaları, olayları yorumlama biçimlerini ve toplumsal davranışları sergilemelerinde önemli bir etken olarak görülebilmektedir.

Tablo 15: Kuşakların Tutum ve Değerleri

	Sessiz Kuşak	Baby Boomer Kuşağı	X Kuşağı	Y Kuşağı	Z Kuşağı
Dönemi etkileyen olaylar	Birinci Dünya Savaşı, Büyük Buhran	Soğuk Savaş, teknolojinin gelişimi	68'ler kuşağı, Soğuk Savaşın sona ermesi	Liberalleşme hareketleri, Teknolojinin gelişimi	Bilgi teknolojilerinin gelişimi ve toplumsal sorunlar
Karakteristik özellikleri	İçine kapanık olma ve sabırlı/gelenekselci bir yapıda olma	Kuralcı/fedakâr	Şüpheli/sonuç odaklı	Süreç odaklı ve bireyci	Bağımsız ve özgüveni yüksek bir kişilik
Beklentileri	Yaşamak için otoriteyi tanıma	Çok çalışıp hayatını garantiye alma isteği	Yaşamak için çalışıp problemleri çözebilme	Gelişim odaklılık ve takdir edilme isteği	İş-yaşam dengesi

(Kaynak: Göktaş ve Çarıkçı, 2015)

Kuşakların hayatın birçok alanında farklılıkları bulunmaktadır. Kuşakların değer yargıları, davranış kalıplarını biçimlendirirken aynı zamanda beklentilerini de buna göre oluşturmaktadır. Kuşakların analiz edilmesinde birden fazla etmen rol oynamakla beraber kuşakların beklentileri ile toplumsal alanda daha verimli bir şekilde rol oynamalarının sağlanması gerekmektedir (Ünal, 2017).

Kuşakların farklılıkları ele alındığında baby boomer kuşağının otoriter ve kuralcı yapılarına karşılık X kuşağının daha bireysel ve akılcı davranışlarda bulunduğu savunulabilir. Ebeveynleri tarafından yalnız bırakıldıkları düşünülen X kuşağının bu noktada davranışlarını biçimlendirdikleri ifade edilmektedir. Y kuşağının ise X kuşağına göre daha fazla risk alan bir yapıya sahip olduğu görülmüştür. Y kuşağının toplumsal hayatta çok fazla radikal değişimlere maruz kalması, kuşağın davranışlarına doğrudan etkilerde bulunmuştur. Özellikle siyasi ve ekonomik yapının dönüşüme uğraması buna örnek olarak verilebilmektedir (Solmaz, 2017: 144). Kuşakların değer ve tutumları

teknoloji ile de doğrudan ilgili olmaktadır. Teknolojinin kullanım alanının genişlemesinin, sosyal ilişkileri haliyle de toplumsal alandaki iletişimi ve kültürel gelişmeleri etkilediği savunulabilir (Güzel, 2016).

Tablo 16: Kuşakların Siyasal Toplumsallaşma Göstergeleri

Siyasal Toplumsallaşma Etmenleri	X Kuşağı	Y Kuşağı	Z kuşağı
<i>Siyasal Tutum</i>	Çıkarlarını koruyan ve kişisel özgürlüklerin ön plana çıkması	Toplumsal adalet ile çevre konularında duyarlı olma, teknolojiye yakınlık	Çok kültürlülük ve çeşitlilik, çok kültürlü yapı, sosyal aktivizm sosyal medya etkisi
<i>Siyasal Katılım</i>	Siyasal alana bağlılık düşük, geleneksel katılım yoğun	Dijital alanda siyasal hareketlilik ve geleneksel katılım	Çevrimiçi kampanyalar ile siyasette etkinlik olmanın yoğunluğu
<i>Siyasal İletişim</i>	Geleneksel medya kullanımı, internetin yoğun olarak kullanılmaması	İnternet kanalları ile sosyal medya yoğun, ayrıca geleneksel medya kanalları baskın değil	Mobil uygulamalar ile sosyal medyanın yoğun olması/kullanımı
<i>Siyasal Eğilimler</i>	Ekonominin önemli bir faktör olması ve geleneksel değerlerin şekillendiriciliği	Küreselleşmenin ve dış politikanın çeşitli şekillerde etkili olması	Çevresel konular, eşitlik ve adaletle ilişkin toplumsal hareketlerin ön planda olması

(Yazar tarafından hazırlanmıştır)

X, Y ve Z kuşağı bireylerinin siyasal toplumsallaşma açısından benzer özelliklere sahip olduğu kadar farklı tutum ve davranışlara da sahip olduğu görülmektedir. Kuşakların doğdukları zaman dilimindeki siyasal ve sosyal yapının bireylerinin davranış kalıplarının şekillenmesinde önemli etkileri olduğu savunulur. Kuşaklar arasındaki farklılıkların sosyolojik ve siyasal çerçevede incelendiği ve buna göre belirli esasların oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir (Varlık, 2022: 58-61).

X kuşağının günümüzde siyasal toplumsallaşma açısından diğer kuşaklara göre arka planda kaldığı ve tutucu değerlere yakın davranış kalıplarına sahip olduğu görülmektedir. Y kuşağının ara kuşak olarak siyasal tutum ve davranışlarının Z kuşağına göre tutarlı ve sistematik bir yapıya evrildiği söylenebilir. Z kuşağının ise anlık değişebilen durumlara sahip oldukları ve siyasal ilgi ve tutumlarının fiziksel bir yapıdan ziyade çevrimiçi bir ortama taşındığı görülmektedir. Sosyal medyanın önemli bir faktör haline geldiği ve X kuşağından ziyade Y kuşağı ile Z kuşağının siyasal toplumsallaşma bağlamında önemli kanallar olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Özellikle Z kuşağının interneti ve teknolojiyi hayatlarının merkezine almaları ve buna göre siyasal tutum ve davranışlarda

bulunmalarının birçok açıdan olumsuz bir durum olarak betimlendiği savunulabilmektedir (Ünal, 2018: 250-254).

X kuşağının eski bir kuşak olması ve siyasal toplumsallaşma boyutunun arka planda kaldığı ve buna göre davrandığı söylenebilir. Y kuşağının toplumsal alandaki gelişmelere karşı duyarlı bir yapıya sahip olduğu ve buna göre tutumlar sergiledikleri görülmektedir. Z kuşağının siyasal katılım boyutunun ise ihtiyaç ve beklentilerine göre şekillendiği ve buna göre anlık değişimlerden nasibini aldığı ifade edilebilir (Hafizoğlu, 2021: 147-152). Bu durumun toplumsal alandaki gelişmelerin zaman aralıklarının kısalmasına bağlı olarak biçimlendiği savunulabilir. X kuşağı ile Y kuşağının siyasal katılımlarında öngörülebilir oy verme durumları söz konusu iken Z kuşağında bu durumun öngörülemeyen bir yapıya kavuştuğu ifade edilebilir (Hafizoğlu, 2021: 149-150).

3. BÖLÜM: TR52 VE TRC3 İSTATİSTİKİ BÖLGELERİNDE BİR ALAN ARAŞTIRMASI

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Toplumsal alanda bireylerin temel ihtiyaçlarının karşılanması ve toplumsal beklentilerin sağlanması, meydana getirilen demokratik toplum düzeni ile sağlanabilmektedir. Bu noktada kişisel karar ve davranışların beklentileri karşılaması ile doğrudan bir ilişkisi bulunduğu görülmektedir. Bireylerin siyasal toplumsallaşmaları ile demokratik vatandaşlık ilişkilerinin hem bölgesel hem de kuşaksal açıdan karşılaştırmalı bir analizinin yapılması çalışmanın temel amacı olarak ifade edilebilir.

İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS), Avrupa Birliği'nde, bölgesel istatistiklerin tek bir mekânsal sınıflandırmaya göre üretilmesini temin etmek amacıyla yapılan bir sınıflandırmayı ifade etmektedir. Ülkemizde ise, İBBS'nin kullanımı 19.03.2001 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile kabul edilen AB Müktesebatının Üstlenmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı ve Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan 8 Mart 2001 tarihli Çevre Konseyinde kabul edilen Katılım Ortaklığı Belgesi kapsamında başlamıştır. Bu kapsamda, Devlet Planlama Teşkilatı ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ortak çalışmasıyla Türkiye'de İstatistiki Bölge Birimleri tanımlanmıştır (ka.gov.tr).

Tablo 17: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS)

Kod	Düzy 1 Bölge Adı	Düzy 2 Kod	Düzy 2 Bölgelerinin Kapsadığı İller (Düzy 3)
TR1	İstanbul	TR10	İstanbul
TR2	Batı Marmara	TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli
		TR22	Balıkesir, Çanakkale
TR3	Ege	TR31	İzmir
		TR32	Aydın, Denizli, Muğla
		TR33	Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak
TR4	Doğu Marmara	TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik
		TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova
TR5	Batı Anadolu	TR51	Ankara
		TR52	Konya, Karaman
TR6	Akdeniz	TR61	Antalya, Isparta, Burdur
		TR62	Adana, Mersin
		TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye
TR7	Orta Anadolu	TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir
		TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat
TR8	Batı Karadeniz	TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın
		TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop
		TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya
TR9	Doğu Karadeniz	TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt
		TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan
TRB	Ortadoğu Anadolu	TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli
		TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkâri
TRC	Güneydoğu Anadolu	TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis
		TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır
		TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt

(Kaynak: ka.gov.tr)

Çalışmanın yapıldığı yer olan TR52 Bölgesindeki Karaman ve Konya ile TRC3 Bölgesindeki Batman, Mardin, Siirt ve Şırnak illeri (Tekkanat ve Mermer, 2018: 100) sosyal, kültürel ve siyasal açıdan uzun bir geçmişi olan yerleri ifade etmektedir. İfade edilen şehirler, sosyoekonomik ve politik yönlerden araştırmaya değer yerler olarak görülmektedir.

Geleneksel değerler ile modern değerlerin bir arada olduğu bu yerler, siyasal katılım ile demokratik vatandaşlığın içsel ve dışsal faktörler ile şekillendiği yerler olarak da ifade edilebilir. Günümüzdeki iletişim teknolojileri ile diğer gelişmelerin buna zemin hazırladığı söylenebilir. Belirtilen illerdeki sivil toplum anlayışının son dönemlerde gelişmesi de, bu noktada siyasal katılımın katılımcı vatandaşlık boyutunu incelemeye değer hale getirmektedir.

Kentleşme oranlarının iki bölge açısından da farklı olduğu görülmektedir. Özellikle kentleşmenin siyasal alandaki yansıması ile vatandaşlık değerlerinin gelişmesine olan etkileri düşünüldüğünde Konya ve Karaman'ın diğer bölge ile anlamlı farklılıklara sahip olduğu söylenebilir. İki bölgenin siyasi olarak farklı partilerin etkili olduğu yerler olması, siyasal katılım ve demokratik vatandaşlık olgusunun analiz edilmesinde önemli parametreler olarak görülebilir. Her ne kadar iki bölge arasındaki kültürel özellikler birbirine yakınsa da siyasal alanda farklılıkların açık bir şekilde ortaya çıktığı görülmektedir. İki bölge açısından genel olarak sosyokültürel farklılıkların şu şekilde ele alınması söz konusudur (Mevlana Kalkınma Ajansı, 2024; Dicle Kalkınma Ajansı, 2024; TÜİK, 2024):

- Ekonomik yapının farklı olması sebebiyle, yaşam tarzları ile toplumsal yapının buna göre şekillendiği ileri sürülebilir. Bu açıdan TR52 Bölgesinin TRC3 Bölgesine göre güçlü bir ekonomik yapıya sahip olduğu görülmektedir.
- Kültürel farklılıkların toplumsal alanda çeşitli alanlarda kendini gösterdiği ve bunun da toplumsal değerlerin farklı olmasına katkı sağladığı görülmektedir.
- Eğitim olanaklarının TR52 Bölgesinde daha fazla olmasının siyasal toplumsallaşma açısından anlamlı farklılıkların ortaya çıkmasına katkı sağladığı varsayılabilir.
- Dil ile etnik yapının iki bölge açısından farklı olmasının iki bölge arasındaki en önemli farklılıklar olarak görüldüğü söylenebilir. Bu durumun da siyasal tutum ve davranışların anlamlı bir şekilde farklılaşmasına neden olacağı ifade edilebilir.

TR52 Bölgesi ile TRC3 Bölgesinin siyasal toplumsallaşma açısından çeşitli farklılıklara sahiptir. İki bölgenin siyasal açıdan şu farklılıklara sahip olduğu savunulabilir (Mevlana Kalkınma Ajansı, 2024; Dicle Kalkınma Ajansı, 2024; TÜİK, 2024):

- Siyasi geleneklerin farklı olmasının siyasal partilerin tercih edilmesinde farklılıklara neden olduğu görülmektedir. Özellikle TR52 Bölgesindeki homojenik siyasal yapının TRC3 Bölgesinde olmadığı ve etnik unsurların TRC3 Bölgesinde siyasal alanda hâkim olduğu ortaya çıkmaktadır.
- Siyasal düşüncelerin TR52 Bölgesinde milliyetçilik etrafında şekillendiği ve laiklik gibi kavramların da bununla beraber tartışıldığı görülmektedir. TRC3 Bölgesinde ise etnik sorunların yıllardan beri tartışıldığı ve siyasal düşüncelerin buna göre şekillendiği bir durum söz konusudur.

- Yerel yönetimlerin TR52 Bölgesinde merkeziyetçi bir yapının ön plana çıktığı bir yapıya sahip olduğu görülürken, TRC3 Bölgesinde ise yerel yönetimlerin zaman zaman merkezi yönetimle sorunlar yaşadığı bir durum görülmektedir.
- TR52 Bölgesinde etnik değerler ile siyasi konjonktürün şiddet ve güvenlikle ilgili sorunlara izin vermediği görülürken, TRC3 Bölgesinin yerel ve etnik değerlerin etkisiyle yer yer siyasi şiddet olaylarına maruz kaldığı ve bu noktada güvenlikle ilgili sorunların ortaya çıktığı görülmektedir.

İki bölgenin demokrasi serüveni açısından farklı dinamiklere sahip olduğu ve buna göre toplumsal yapının şekillendiği görülmektedir. Etnik ve kültürel farklılıklar, siyasi çatışmalar ile güvenlik sorunları, yerel yönetimler ile katılım unsuru gibi etmenlerin iki bölgenin demokratik değerlerinin incelenmesi açısından kayda değer olduğu görülmektedir.

İki bölgenin kalkınma hedef ve stratejileri ile ekonomik yapı ile pazar koşullarının farklı olması ve toplumsal sorumluluk ile sosyal gelişim düzeylerinin farklılaşmasının iki bölgenin karşılaştırılmasında önemli faktörler olarak ortaya çıktığı görülmektedir.

Araştırmanın iki bölge düzleminde yapılmasının çeşitli açılardan olumlu sonuçları olacağı savunulabilir. Bu durum şu şekilde ifade edilebilir (Mevlana Kalkınma Ajansı, 2024; Dicle Kalkınma Ajansı, 2024; TÜİK, 2024):

- İki bölgedeki farklılıklar ile çeşitliliğin hem siyasal tutum ve davranışların analiz edilmesi hem de katılımcı yurttaşlık düzeyinin değerlendirilmesinde önemli etkileri olacağı düşünülmektedir.
- Araştırma sonuçları ile iki bölgenin siyasal toplumsallaşma boyutu ortaya konulacağından ulusal çapta bir anlamlandırma ve genelleme olanağı da söz konusu olmaktadır.
- Araştırmanın ortaya koyduğu analizlerin iki bölge açısından farklılıklar ile benzerliklerin tanımlanması açısından kayda değer sonuçlar vermesi söz konusudur.
- Araştırmanın sonuçlarına bakılarak toplumsal alanda politika önerileri verilebilmektedir. Bu da talep ve beklentilerin bölgesel düzeyde karşılanmasını kolaylaştırabilecektir.

Siyasal katılımın geleneksel bir durumdan karmaşık ve sürekli bir hale geldiği günümüzde toplumun ve bireylerin davranışları da önemli bir şekilde değişime uğramaktadır. Demokrasinin kamusal kararların alınmasında ve bireylerin beklenti ile ihtiyaçlarının karşılanmasındaki yeri yadsınamayacak bir seviyeye gelmiştir. Demokratik vatandaşlığın bu noktada önemli bir hale geldiği ve siyasal katılım boyutuna önemli bir ölçüde etki ettiği düşünülmektedir.

Her dönemin kendine özgü dinamikleri bulunmaktadır. Söz gelimi, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra doğan ve İkinci Dünya Savaşı'na kadarki kuşağı ifade eden gelenekselci kuşağın -sessiz kuşak- muhafazakâr eğilimleri hayatın her alanında yaşadığı ve buna göre toplumsal alanda davranışlarda bulunduğu söylenebilir. Ondan sonra gelen baby boomer kuşağının teknoloji ile tanıştığı ve buna göre savaştan sonraki toplum normallerine uygun davranışlarda bulunduğu görülmektedir. Sonraki X kuşağının toplumda benmerkezci bir anlayış ile yetiştiği ve buna göre hareket ettiği görülür. Y kuşağının ebeveynleri ile kendinden sonraki kuşak olan Z kuşağı arasında bir ara kuşak olarak kaldığı ve geleneksel değerler ile modern değerler arasında davranışlar ortaya koyduğu görülmektedir. Z kuşağının ise gözünü teknoloji ile açan bir nesil olduğu ve teknoloji ile yoğun bir şekilde etkileşimde bulunduğu görülmektedir.

Kuşaklar arasındaki farklılıklar, onların siyasal toplumsallaşma ile demokratik vatandaşlık değerlerini de etkilemektedir. Kuşaklar arasındaki bu farklar, tutum ve davranışları biçimlendirmekte ve bireylerin dünya görüşünü tamamlamaktadır. Bir kuşak için çok değerli ve anlamlı görülenlerin, başka bir kuşak için sıradan/basit olabildiği ileri sürülebilir.

Araştırma ile bireylerin demokratik vatandaşlık ve siyasal katılım durumunun kuşaklar açısından iki bölgede karşılaştırmalı bir analizi yapılmaktadır. Bu bağlamda yapılan diğer çalışmalar ile karşılaştırmalı sonuçlar elde edilmeye çalışılmıştır.

Çalışma, bireylerin siyasal katılımı nasıl ele aldıkları, tutum ve davranışlarının nasıl ortaya çıktığı, toplumsal alanda aktif bir şekilde hareket edip etmedikleri, vatandaşlık olgusu çerçevesinde nasıl tutumlara sahip olduklarının belirlenmesine yöneliktir.

Siyasal katılım ile vatandaşlık kavramı bu noktada bireylerin davranış ve tutumlarının incelenmesinde sayısal olarak ortaya konmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda yapılan diğer

alışmalar ile karşılaştırmalı sonuçlar elde edilerek benzer çalışmaların hangi açılardan farklılıklar veya benzerlikler taşıdığı ifade/analiz edilmeye çalışılacaktır. Çalışmada elde edilen verilerin politik/sosyolojik ve akademik açıdan literatüre kazandırılması ve kuşaksal olarak farklılıkların ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Çalışmanın bölgesel olarak siyasal katılımı ve kuşak farkını karşılaştırma imkânı sunması da çalışmanın önemini ortaya koymada başka bir faktör olarak görülebilmektedir.

Toplumsal alanda vatandaş beklentilerinin karşılanması ve kamusal düzenin demokratik bir seviyede ilerlemesi, siyasal kurum ve mekanizmaların sağlıklı bir şekilde işleyebilmesine bağlıdır. Siyasal toplumsallaşma olarak ifade edilen siyasal davranış durumu, günümüzde önemli bir hale gelmiştir. Karar mercilerinin sorgulanması, toplumsal beklentinin karşılık bulması, demokratik toplum modelinin oluşturulması ve yönetişim anlayışının toplumda yerleşmesi demokratik bir anlayışla mümkün olabilmektedir.

Siyasal katılımın demokratik bir anlayışla içselleştirilmesi ve bireylerin beklentilerinin siyasi karar mercilerinde karşılık bulması önemli bir hale gelmiştir. Geleneksel siyasal katılım aracı olarak ifade edilen oy verme davranışı dışında çeşitli katılım modellerinin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu durumun demokratik toplum düzeninin bir yansıması olduğu ve toplumun ilerleyebilmesinde önemli bir faktör olduğu ileri sürülebilir. Bireylerin bu lde davranış kalıplarının belirlenmesi araştırmanın önemli bir yönünü ortaya koymaktadır. Katılımcılara sorulan çeşitli sorularla kişilerin siyasal katılım düzeylerinin hangi yönde seyrettiğı ve demokratik vatandaşlık olgusunun ne denli iselleştirildiğinin analiz edilmesi planlanmaktadır. Toplumsal beklentilerin ortaya konmasında da bireylerin verdikleri cevapların analize tabi tutulduğu ve çıkarımların ortaya konması söz konusudur. Alanda siyasal toplumsallaşma ile demokratik vatandaşlığın birlikte alındığı çalışmaların azlığı, çalışmanın önemini artıran bir başka faktör olarak görülmektedir. Kuşaklar arasındaki davranış farklılıklarının artması ve siyasal alanda kuşaklara özgü davranış kalıplarının çeşitlenmesi, kuşakların siyasal toplumsallaşama bağlamında da analiz edilmesine imkân verebilecektir. Bu noktada kuşaklar arası farklılıkların ortaya konması ve yapılacak çalışmalar için önerilerde bulunması amaçlanmaktadır.

Araştırmanın amacından anlaşıldığı üzere TR52 Bölgesi ve TRC3 Bölgesi (Çelikel Yiğiter, 2019: 3-4) çalışmanın sınırlılığını ifade etmektedir. Sınırlılığı ifade eden bölgelerin nüfus sayıları birbirine yakın olmakta ve istatistiki açıdan herhangi bir sayısal dengesizliği de bu açıdan ortadan kaldırmaktadır. 2024 yılı Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre (TÜİK, 2024) ifade edilen bölgelerdeki il nüfusları ve kuşaksal dağılımı tablolarla ortaya konulmuştur:

Tablo 18: İllere Göre Nüfus Sayıları

İl	X Kuşağı	%	Y Kuşağı	%	Z Kuşağı	%	Toplam Nüfus
Konya	409,484	%17,64	591,546	%25.5	336,715	%14,50	2.320,241
Karaman	48,796	%18,50	66,340	%25.13	39,231	%14,90	263,960
Mardin	98,055	%11,00	240,289	%27,00	139,237	%15,70	888,874
Batman	76,650	%11,90	175,079	%27.10	105,527	%16,30	647,205
Şırnak	50,665	%8,90	152,115	%26,70	107,740	%18,90	570,745
Siirt	36,790	%10,60	88,745	%25.5	66,181	%19,00	347,412

(Kaynak: TÜİK, 2024)

Tablo 19: Bölgelere Göre Nüfus Sayıları

Bölge	X Kuşağı	%	Y Kuşağı	%	Z Kuşağı	%	Toplam Nüfus
TR52	455,280	%13.2	657,886	%25.7	375,946	%17.8	2.584,201
TRC3	262,160	%15.3	656,228	%26.6	418,685	%11.3	2.454,236

(Kaynak: TÜİK, 2024)

Bu yönüyle ele alındığında bölgesel düzeyde daha önce böyle bir çalışmanın yapılmamış olması, alanyazın açısından bir ilk olma özelliği olarak değerlendirilebilir. Bölgelerin kendilerine özgü özelliklerinin katılım noktasında anlamlı farklılıklar ortaya çıkardığı görülmüştür. Söz konusu bölgelerde yaşayan bireylerin, siyasal katılım ile ilgili fikirlerinin alınması ve demokratik vatandaşlık boyutunun ortaya konulmasının, demokratik toplum modelinin ne düzeyde olduğunun belirlenmesi noktasında da değerli veriler sunduğu söylenebilir.

3.2. Araştırmanın Modeli ve Varsayımları

Toplumsal alanda bireylerin temel ihtiyaçlarının karşılanması ve toplumsal beklentilerin sağlanması, meydana getirilen demokratik toplum düzeni ile sağlanabilmektedir. Bu noktada kişisel karar ve davranışların beklentileri karşılaması ile doğrudan bir ilişkisi bulunmaktadır. Bireylerin siyasal katılım durumları ile demokratik vatandaşlık olgusunun kuşaklar açısından karşılaştırmalı bir analizinin yapılması çalışmanın temel amacı olarak ifade edilmektedir. Araştırmanın modeli, alan çalışmasının sonuçları ile kuramsal çerçevedeki bilgilerle ortaya konmuştur. Ortaya konan modelin ele alınmasında varsayımların/hipotezlerin etkisi önemlidir. Bu noktada çalışmanın varsayımlarının değişkenler arasındaki ilişkiyi ifade etmedeki yeri önemlidir. Çalışmanın modeli, kuramsal çerçeve ile ortaya konmuş ve buna göre hipotezler değerlendirilmiştir:

Hipotezler	Sonuç
H1: Bireylerin siyasi bilinç alt boyutundaki değerler algısı yüksektir.	Kabul
H2: Bireylerin sivil hak bilinç düzeyi düşük düzeydedir.	Ret
H3: X kuşağından Z kuşağına doğru tutucu ideolojiden seküler ideolojiye doğru bir geçiş söz konusudur.	Kabul
H4: Her iki bölgede de sivil toplum kuruluşlarına üyelik yüksek düzeydedir.	Ret
H5: Bölgeler arasında siyasi hayat, siyasi bilinç, sivil tepki ve protesto, görev ve sorumluluklar ve demokratik katılımcılık noktasında fark bulunmamaktadır.	Ret
H6: Her iki bölgede de Türkiye'nin en önemli sorunu noktasında fark bulunmamaktadır.	Ret
H7: TR52 Bölgesi ile TRC3 Bölgesi arasında cinsiyetler bağlamında siyasi parti üyeliği arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.	Ret
H8: Eğitim ile sivil toplum kuruluşlarına üyelik arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.	Kabul
H9: Kuşaklar ile siyasi parti üyeliği arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.	Kabul
H10: Kuşaklar ile sivil toplum kuruluşlarına üyelik arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.	Kabul
H11: Kuşaklar arasında ülkenin en önemli sorununun ne olduğu konusunda anlamlı bir fark bulunmamaktadır.	Ret
H12: Kuşaklar arasında siyasi düşünceleri etkileyen faktörler bağlamında belirgin bir fark söz konusudur.	Kabul
H13: Z kuşağının siyasi yaşam boyutu, diğer kuşaklardan daha yüksek düzeydedir.	Ret
H14: Bölgeler arasında vatandaşlık değerlerinin benimsenmesinde belirgin bir fark bulunmamaktadır.	Ret
H15: Bireylerin sivil tepki ve protesto boyutunda demokratik davranış değerleri düşük düzeydedir.	Kabul
H16: Her iki bölgede de bireylerin siyasi düşüncelerini etkileyen temel faktör aynıdır.	Ret
H17: Her iki bölgede de siyasi parti üyeliği düşük düzeydedir.	Kabul
H18: Bireylerin küresel vatandaşlık değerleri yüksek düzeydedir.	Kabul

3.3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın yöntemi, verilerin toplanması ve sonrasında SPSS ile analizlerin yapılması olarak ifade edilebilir. Veri toplama formu/anketi 3 bölümden ve 84 sorudan oluşmaktadır. Birinci bölümde tanıtıcı bilgiler ile kısa sorular bulunmaktadır. İkinci

bölümde siyasal katılım ölçeği, üçüncü bölümde demokratik vatandaşlık ölçeği bulunmaktadır.

Araştırmayı kabul eden katılımcılar ile çevrimiçi ve yüz yüze ortamda veriler toplanmıştır. Veri toplama süresinin her bir anket için 20 dakika sürdüğü söylenebilir.

Veriler *Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) V.25* paket programında verilerin yapısına uygun olarak parametrik ve parametrik olmayan istatistiksel testler ile analiz edilmiştir. Tanımlayıcı istatistiklerden; kategorik değişkenler yüzde olarak, sayısal değişkenler ortalama-standart sapma olarak verilmiştir. Parametrik testlerin varsayımları sınanmasında tanımlayıcı ölçüler ile analitik testler uygulanmıştır.

Ulaşılmış olan örneklem büyüklüğünün doğruluğunu tespit için evreni bilinen durumlarda aşağıdaki formül ile hesaplama yapılmıştır. Kesitsel araştırmanın gücü *G Power* istatistik programı kullanılarak %95 olarak hesaplanmıştır. Hedef kitledeki kişi sayısının bilinmesine bağlı olarak, $n = N \cdot t^2 \cdot p \cdot q / d^2 \cdot (N-1) + t^2 \cdot p \cdot q$ formülü kullanılarak tespit edilmiştir.

TR52 Bölgesi ile TRC3 Bölgesi için $n = N \cdot t^2 \cdot p \cdot q / d^2 \cdot (N-1) + t^2 \cdot p \cdot q$ formülü¹ hesaplandığında örnekleme girecek birey sayısı 385 olarak hesaplanmıştır. İki bölge için de yeterli sayıda kişiye ulaşılmıştır.

Katılımcı sayısı yukarıdaki tablodaki durum da değerlendirildiğinde önemli bir büyüklük olarak görülebilmektedir (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004). Amaçlı örnekleme formülüne göre %95 güven aralığı ve 0.05 hata payına sahip olmak üzere, evren büyüklüğü olan araştırmada örneklem sayısının 1250 olması çalışma için yeterli bir büyüklük olarak görülmektedir. Araştırmanın süreci tablo olarak aşağıdaki gibidir:

¹ n: Örnekleme girecek birey sayısını

N: Evrendeki, hedef kitleye girecek kişi sayısını

t: Belirli bir güven düzeyinde t tablosu değerini (yüzde 95 için 1,96)

p: İncelenen olayın gerçekleşme sıklığını (yüzde 50)

q: İncelenen olayın gerçekleşmeme sıklığını (yüzde 50)

d: Oluş sıklığına göre belirlenen örneklem hata oranını (yüzde 5) belirtmektedir.

3.3.1. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Varsayımları

Araştırma, siyasal katılım ve demokratik vatandaşlık olgusunun kuşaklar açısından karşılaştırmalı bir analizi çerçevesinde farklılıkları ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırma alanı; Konya, Karaman, Batman, Mardin, Şırnak ve Siirt illeridir. İfade edilen bölgelerdeki 18 yaş ve üzerindeki bireylerden veriler elde edilmiştir. Z kuşağının belirli bireylerinin 18 yaşın altındaki kişilerden oluştuğu görülmektedir. Ancak 18 yaşın altında olduklarından dolayı çalışmaya dâhil edilmemişlerdir. 18 yaşın altındaki kişilerin çalışmaya dâhil edilmemesi şu şekilde ifade edilebilir:

- 18 yaş ve üzerindeki bireylerin yurttaş olarak kabul edildikleri (oy verme ehliyetleri olduğu için) ve bilinçli bir yapıya sahip oldukları kabul edilmektedir.
- Yasal açıdan yetkin olmalarının kendi kararlarını verebilmelerine olanak sunduğu tüm dünyada kabul edilmektedir. Ayrıca anket sorularına verdikleri cevapların yasal çerçevede kabul edilebilirliği söz konusu olmaktadır.
- 18 yaşın üzerindeki bireylerin eğitim seviyesinin yüksek olduğu ve bilinçli vatandaşlık değerlerine sahip olduğu kabul edilmektedir.

- Çalışmanın hedef kitlesinin özgür yurttaşlar olmasının, 18 yaş ve üzerindeki bireylerin seçilmesine olanak sunduğu görülmektedir. Bu kapsamda ele alındığında anketlerin geçerliliği ile güvenilirliğinin artırılması da yaş skalası ile ilişkili olduğundan 18 yaş ve üzerindeki bireyler çalışmaya dâhil edilmişlerdir.

Dolayısıyla araştırmanın sınırlılığı iki bölgedeki bireyler olarak ifade edilebilir. Gerek maddi olanakların yetersizliği gerekse de zaman sınırlılığı nedeni ile araştırma kapsamı bölgesel olarak ele alınmıştır.

Araştırmanın sınırlılıkları şu şekilde ortaya konabilir:

- Araştırma, bu iki bölgedeki kişilerden veri elde edildiği için, sonuçlar iki bölge düzleminde yorumlanabilir.
- Elde edilen veriler, ulaşılabilen kişilerle sınırlıdır.
- Anket verilerine kişilerin sorulara net bir şekilde yanıt vermemesi bir başka sınırlılık olarak değerlendirilebilir.
- Araştırma, 2022 Kasım ayından 2023 Ağustos ayına kadarki süreçten elde edilen verilerden oluşmaktadır.
- Özellikle bireylere doğrudan ulaşmanın sorunlu olduğu hallerde, kişilerden online/çevrim-içi bir şekilde veriler elde edilmiştir.

Araştırmanın temel varsayımları ise şu şekilde ifade edilebilir:

- Çalışmaya katılmayı kabul eden bireylerin sorulara verdikleri yanıtlarda samimi oldukları varsayılmıştır.
- Kullanılan ölçeklerin geçerliliği/güvenirliğinin olduğu varsayılmıştır.
- Çalışma modelinin uygun olduğu varsayılmıştır. Örneklemen evreni temsil ettiği varsayılmıştır.
- Çalışma tekniğinin, verilerin analiz edilip yorumlanmasında etkili olduğu varsayılmıştır.

3.3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evreni, çalışma kapsamında verilerin genellenebildiği bütünü ifade etmektedir. Örneklem ise ana kütleyi temsil edebilen alt grupları ifade etmektedir. Evrenin tamamından verilerin alınması pratikte mümkün değildir. Bu nedenle belirli bir

örneklemeden verilerin alınması uygundur. Araştırmanın evrenini, TR52 Bölgesi ile TRC3 Bölgesi oluşturmaktadır. Dolayısıyla çalışmanın örneklemini de bu illerdeki kırsal ve kentsel alanda yaşayan belirli gruplar oluşturmaktadır.

Çalışmada elde edilen verilerin doğru bir şekilde analiz edilmesi, yeterli örneklem büyüklüğüne ulaşmakla mümkün olmaktadır. Çalışmada özellikle toplumun her kesimindeki kişilere ulaşılmaya çalışılmış ve verilerin tüm kuşaklardaki bireyler arasında eşit veya yakın olmasına gayret edilmiştir. Bu noktada verilerin doğru bir şekilde analiz edilmesi için eksik veya hatalı bir şekilde doldurulan 120 anket değerlendirmeye alınmamıştır. (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004).

3.3.3. Veri Toplama Yöntemi ve Kullanılan Ölçekler

Çalışmada nicel veri toplama metodu olan anket tekniğinden yararlanılmıştır. Belirli bir konuda çalışmak amacıyla, belirli bir evren ve örnekleme bireylere sorular sorarak amaca uygun bir şekilde bilgiler elde edilmesini sağlayan anket tekniğinde üç bölüm bulunmaktadır.

Birinci bölümde genel bilgiler ile siyasetle ilgili soruların sorulduğu sorular bulunmaktadır. Anketin ikinci bölümünde siyasal katılım ölçeği yer almaktadır. Siyasal katılım ölçeği hazırlanırken Altun'un (2020) *kent vatandaşlığı katılım ölçeği*nden yararlanılmıştır. Anketin üçüncü bölümünde ise demokratik vatandaşlık tutum ölçeği bulunmaktadır. Bireylerin demokratik toplum düzenindeki tavır ve davranışlarının ortaya konmaya çalışıldığı bu bölümde katılımcı/demokratik vatandaşlık düzeyinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Ölçek soruları hazırlanırken Yıldırım'ın (2018) *demokratik vatandaşlık tutum ölçeği*nden yararlanılmıştır.

Ölçeklerdeki sorularda 5'li Likert kullanılmıştır (1=Kesinlikle katılmıyorum, 2=Katılmıyorum, 3=Kararsızım, 4=Katılıyorum ve 5=Kesinlikle katılıyorum). Genel bilgiler bölümünde 12 soru bulunmaktadır. İlk ölçekte 38 soru, ikinci ölçekte ise 30 soru bulunmaktadır.

Siyasal katılım ölçeğinde -Netemeyer vd., 1997 tarafından yapılan çalışmalarda- Cronbach Alfa katsayısı 0.931 olarak ortaya çıkmıştır. Demokratik Vatandaşlık Tutum

Ölçeğinde ise Cronbach Alfa güvenilirlik oranı 0.913 olarak ortaya çıkmıştır (Netemeyer vd., 1997).

3.3.4. Etik Kurul Onayı

Çalışmada uygulanacak olan çalışmanın etik değerlendirmesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'nun 09.11.2022 tarih ve 07-2022/179 sayılı kararına istinaden uygun bulunmuştur.

3.3.5. Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenilirliği

Araştırmanın geçerliliği, ölçümün doğru bir şekilde yapılmasını ifade etmektedir. Bireylerin verdikleri yanıtların tutarlılığı ise güvenilirliği ifade eder. Anket formunda yer alan soruların güvenilirlik analizleri yapılmış ve Cronbach's Alfa Katsayılarının uygun aralıklarda ortaya çıktığı görülmüştür.

0,00-0,40 arasındaki değer *güvenilir olmayan*,

0,40-0,60 arasındaki değer, *düşük güvenilirlik*,

0,60-0,80 arasındaki değer, *oldukça güvenilir olan*,

0,80-1,00 arasındaki değer ise *yüksek güvenilirlik* olarak görülmektedir. (Yıldız ve Uzunsakal, 2018: 20)

Bu noktada ölçeklerin güvenilirlik katsayıları siyasal katılım ölçeği için 0,924 ve demokratik vatandaşlık tutum ölçeği için ise 0,867 olarak güvenilir bir seviyede ortaya çıkmıştır. KMO (0,931 ve 0,913) ve Barlett ($p=0,000$) olarak da ortaya çıkmıştır.

3.3.6. Araştırmanın Pilot Çalışması ve Anket Formunun Hazırlanması

Araştırma modelinin konu açısından uygun olduğunun tespit edilmesi amacıyla, pilot bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Pilot çalışmanın soruların anlaşılır olması ile anket sorularının yeterli olup olmadığının belirlenmesindeki etkisi önem taşımaktadır. Bu amaçla örneklem içerisinde yer alan 150 bireyle bir ön çalışma yapılmış ve buna göre anket çalışma için yeniden değerlendirilmiştir. Anket soruları radikal bir şekilde değiştirilmemiş sadece belirli ifadelerin düzeltilmesi ve birkaç sorunun eklenmesi söz konusu olmuştur. Çalışmanın anket formu, daha önce kullanılan ölçekler de

değerlendirilerek yeniden oluşturulmuştur. Pilot çalışmanın, anket formunun hazırlanmasında önemli bir etkisi olduğu görülmektedir.

3.3.7. Araştırmada Kullanılan Analiz Teknikleri

Elde edilen verilerin analiz edilmesinde *SPSS V.25 (Statistical Package for the Social Sciences)* programından yararlanılmıştır. Çalışmanın verilerinin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistik yöntemi olan frekans analizi yapılmıştır. Verilerin normal dağılım durumları Kolmogorov-Smirnov testi ile değerlendirilmiştir. Parametrik koşulları sağladığı görüldüğünden bir gruplu verilerin karşılaştırılmasında Student's t testi, ikiden fazla gruplu verilerin karşılaştırılmasında ise tek yönlü varyans analizi (Anova) testi kullanılmıştır.

İkiden fazla gruplu verilerde farklı olan grupları saptamak için çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey testi kullanılmıştır. Nitel verilerin değerlendirilmesinde ise Pearson ki-kare testi kullanılmıştır. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak kabul edilmiştir.

3.4. Bulgular ve Bulguların Değerlendirilmesi

Çalışmanın en önemli bölümünü oluşturan verilerin analiz edilip değerlendirilmesi ve yorumlanması, SPSS programı ile gerçekleştirilmiştir. Tanımlayıcı istatistikler, verilerin güvenilirlik ile geçerlilik testleri bulguların analiz edilmesinde kullanılan teknikleri ifade etmektedir.

Genel bilgilerin yanıtlanmaya çalışıldığı anketin birinci bölümündeki veriler, tanımlayıcı istatistikler ile frekans dağılımı olarak ifade edilmiştir. Anketin ikinci bölümündeki siyasal katılım ölçeği ile üçüncü bölümündeki demokratik vatandaşlık tutum ölçeği ile elde edilen verilerin çeşitli analiz yöntemleri ile ele alındığı söylenebilir. Değişkenler arasındaki ilişkilerin ortaya konması ve demografik bilgiler ile bu değişkenler arasındaki farkın ortaya konulup değerlendirilmesinde diğer analiz yöntemlerine başvurulmuştur.

3.4.1. Katılımcıların Demografik Bilgilerine İlişkin Bulgular

Tablo 20: Doğum Yılına Göre Kuşak Dağılımı

	n	%
X Kuşağı	381	30,5
Y Kuşağı	456	36,5
Z Kuşağı	413	33,0
Toplam	1250	100

Çalışmaya katılan bireylerin kuşak dağılımı ele alındığında en fazla dağılıma sahip kuşağın Y kuşağı olduğu görülmektedir. Z kuşağının %33'lük bir orana sahip olduğu görülmektedir. En düşük dağılıma sahip yaş kuşağının ise %30,5 oranına sahip X kuşağı olduğu görülmektedir. Kuşaklar arasındaki sayısal dağılımın normal bir şekilde olduğu söylenebilir.

Tablo 21: Cinsiyet Dağılımı

	n	%
Kadın	526	42,1
Erkek	724	57,9
Toplam	1250	100

Araştırmaya katılan erkeklerin %57,9 oranında, kadınların ise %42,1 oranında bir dağılım gösterdikleri görülmektedir.

Tablo 22: Eğitim Durumu

	n	%
Lise ve Öncesi	213	17,0
Ön lisans	264	21,1
Lisans	524	41,9
Lisansüstü	249	20,0
Toplam	1250	100

Araştırmaya katılan bireylerin eğitim durumu ele alındığında lise ve öncesi eğitilmiş olan kişilerin %17 oranında, herhangi bir ön lisans programından mezun olanların %21,1 oranında, lisansüstü düzeyindeki bireylerin %20 oranında oldukları görülmektedir. Lisans düzeyindeki kişilerin %41,9'luk bir oranda en yüksek düzeyde ortaya çıktığı görülmektedir.

Tablo 23: Medeni Durum

	n	%
Evli	631	50,5
Bekâr	619	49,5
Toplam	1250	100

Araştırmaya katılan bireylerin birbirine çok yakın oranlarda medeni duruma sahip oldukları görülmekle beraber evli olan bireylerin salt çoğunluğa sahip oldukları görülmektedir (%50,5).

Tablo 24: Mesleki Durum

	n	%
Üst Yönetici	59	4,8
Kamu Personeli	459	36,7
Akademisyen	174	13,9
Emekli	38	3,0
Diğer	520	41,6
Toplam	1250	100

Araştırmaya katılan bireylerin mesleki durumları ele alındığında uzman, şef, tekniker/teknisyen, mühendis, memur, öğretmen gibi kamu personelinin yüksek oranda ortaya çıktığı görülmekle beraber diğer mesleklere sahip bireylerin %41,6'lık bir oranda en yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Üst yöneticilerin -daire başkanı, sekreter, müdür vb.- (%4,8) ile emekli bireylerin en düşük orana sahip oldukları görülmektedir (%3,0).

Tablo 25: TR Bölgesi (Şehir)

	n	%
TR52 Bölgesi (Konya-Karaman)	682	54,6
TRC3 Bölgesi (Batman-Mardin-Şırnak-Siirt)	568	45,4
Toplam	1250	100

TR52 Bölgesindeki (Karaman ve Konya) bireylerin %54,6 oranında bir dağılıma sahip oldukları, TRC3 Bölgesindeki (Batman, Mardin, Şırnak ve Siirt) bireylerin de %45,4'lük bir orana sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 26: Yaşanılan Yer

	n	%
Kırsal Alan	488	39,0
Kentsel Alan	762	61,0
Toplam	1250	100

Kent alanındaki katılımcıların kırsal alandaki katılımcılara göre yüksek bir oranda olduğu görülmektedir (%61).

3.4.2. Katılımcıların Siyasetle İlgili Tutumlarına İlişkin Bulgular

Tablo 27: İdeoloji-Kuşak Durumu

İdeolojiler	<i>X Kuşağı</i>	<i>Y Kuşağı</i>	<i>Z Kuşağı</i>
	<i>n</i> <i>%</i>	<i>n</i> <i>%</i>	<i>n</i> <i>%</i>
Muhafazakâr	82 (%20,4)	92 (%17,9)	56 (%12,0)
Sosyal Demokrat	52 (%12,9)	85 (%16,5)	74 (%15,8)
Laik	38 (%9,5)	84 (%16,3)	84 (%17,9)
Sosyalist	27 (%6,7)	42 (%8,2)	36 (%7,7)
Milliyetçi	75 (%18,7)	71 (%13,7)	71 (%15,1)
Liberal	30 (%7,5)	34 (%6,6)	32 (%6,8)
Dindar	46 (%11,4)	42 (%8,2)	24 (%5,1)
Hiç biri	40 (%10,0)	41 (%8,0)	61 (%13,0)
Diğer	12 (%2,9)	24 (%4,6)	31 (%6,6)

Katılımcıların belirttikleri siyasi düşünce/ideoloji kuşaklar bağlamında ele alındığında belirgin bir farklılığın olduğu görülmektedir. X kuşağının benimsediği ideolojinin muhafazakârlığın ön planda olduğu görülmektedir. X kuşağının yaş aralıkları göz önüne alındığında bu durumun ortaya çıkması beklenen bir sonuç olarak görülebilir. Y kuşağının da yine ilk ideoloji olarak muhafazakârlığı tercih ettiği görülmektedir. Bu noktada her iki kuşağın da birbirine benzer yanları olduğu düşünülebilir. Sosyal demokrat ideolojinin de Y kuşağı için ikinci sırada geldiği araştırmanın bir başka sonucu olarak görülmektedir. Z kuşağının ise günümüz dünyasında laik bir düşünce yapısına sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Gençlerin seküler bir dünya görüşüne sahip olmasının bu sonucu ortaya çıkardığı ileri sürülebilir. Z kuşağının benimsediği ideolojinin/dünya görüşünün en düşük oranda dindarlık olarak ortaya çıkması laiklik düşüncesini destekleyen bir başka faktördür.

Tablo 28: Siyasi Parti Üyeliği ve Sivil Toplum Kuruluşu Üyeliği

		n	%
Herhangi bir siyasi parti üyesi misiniz?	Evet	53	4,2
	Hayır	1197	95,8
Herhangi bir sivil toplum kuruluşuna üye misiniz?	Evet	432	34,6
	Hayır	818	65,4
Toplam		1250	100

Siyasi parti üyeliği ele alındığında katılımcıların büyük bir çoğunluğunun herhangi bir siyasi partiye üye olmadıkları (%95,8) görülmektedir. Siyasal katılım boyutunda bireylerin siyasi yapılardan uzak durmaya çalıştıkları yorumlanabilir.

Katılımcıların sivil toplum kuruluşlarına üyeliği temel alındığında düşük bir seviyede olmaktadır. %65'in üzerinde bir oranda sivil toplum kuruluşlarına karşı bireylerin mesafeli oldukları görülmektedir. Bu durumun sivil toplum anlayışının üst düzeyde olmamasına bağlanabileceği söylenebilir.

Tablo 29: Türkiye'nin En Büyük İlk Üç Sorunu

	n	%
<u>Birinci Sorun</u>		
Eğitim	459	36,7
Ekonomik Sorunlar	455	36,4
Kişisel Hak ve Hürriyetlerin İhlali	99	7,9
Siyasal İstikrarsızlık	97	7,8
Mülteciler	86	6,9
Terör	54	4,3
<u>İkinci Sorun</u>		
Ekonomik Sorunlar	462	37,0
Eğitim	292	23,4
Mülteciler	165	13,2
Kişisel Hak ve Hürriyetlerin İhlali	150	12,0
Siyasal İstikrarsızlık	103	8,2
Terör	78	6,2
<u>Üçüncü Sorun</u>		
Mülteciler	306	24,5
Kişisel Hak ve Hürriyetlerin İhlali	230	18,4
Eğitim	207	16,6
Ekonomik Sorunlar	187	14,9
Terör	162	13,0
Siyasal İstikrarsızlık	158	12,6
Toplam	1250	100

Çalışmaya katılan bireylerin Türkiye'nin önemli sorunlarını ele alış biçimine göre, birinci sorunun eğitim sorunu olarak ortaya çıktığı söylenebilir. İkinci olarak görülen en büyük sorunun ise ekonomik sorunlar olduğu düşünülmektedir. Ülkenin en büyük üçüncü sorunun ise mülteciler olarak ifade edildiği görülmektedir. Eğitim sisteminde yaşanan çeşitli sorunların bu tabloyu ortaya çıkardığı görülmektedir. Son yıllardaki ekonomik bozulma ile mülteciler sorununun da ulusal çapta bireylerin dikkat ettiği diğer iki sorun olarak ön plana çıktığı görülmektedir. Katılımcıların ifade ettikleri sorunların Türkiye bağlamında son yıllarda öne çıkan sorunlar olarak tanımlanabilmesi söz konusudur.

Tablo 30: Bireylerin Siyasi Düşüncenin Oluşmasında Etkili Olan Faktörler

	n	%
<u>Birinci Faktör</u>		
Okunulan Kitaplar	344	27,5
Aile ve Akraba	322	25,8
Eğitim	217	17,4
Kitle İletişim Araçları	133	10,5
Arkadaş Çevresi	122	9,8
Diğer Faktörler	112	9,0
<u>İkinci Faktör</u>		
Arkadaş Çevresi	392	31,4
Aile ve Akraba	286	22,9
Kitle İletişim Araçları	210	16,8
Okunulan Kitaplar	190	15,2
Eğitim	110	8,8
Diğer Faktörler	62	5,0
<u>Üçüncü Faktör</u>		
Kitle İletişim Araçları	306	24,5
Arkadaş Çevresi	293	23,4
Diğer Faktörler	210	16,8
Aile ve Akraba	226	18,1
Okunulan Kitaplar	140	11,2
Eğitim	75	6,0
Toplam	1250	100

Bireylerin siyasi fikir ve düşüncelerinin ortaya çıkmasında etkili olan faktörler ele alındığında en önemli faktörün *okunulan kitapların* olduğu görülmektedir. İkincil en önemli faktörün ise *arkadaş çevresi* olduğu söylenebilir. Katılımcıların siyasi fikirlerinin oluşmasındaki en önemli üçüncü faktörün de *kitle iletişim araçları* oldukları görülmektedir.

3.4.3. Siyasal Katılım Ölçeği ve Demokratik Vatandaşlık Tutum Ölçeğinin Değişken ve Yeterlilik Bilgilerine İlişkin Bulgular

Tablo 31: Siyasal Katılım Ölçeğinin Değişkenleri

Değişkenler	Değişken Silinirse Cronbach-Alpha
Siyasi Yaşam	
13. Siyasi partinin simgelerini/işaretlerini takarım/kullanırım.	0,925
14. Siyasi partilerde gönüllü bir şekilde çalışırım.	0,925
15. Destek verdiğim siyasilerin/siyasi partilerin yönetime gelmesi için çalışırım.	0,923
16. Çevremdeki insanlarla siyasi konularda anlaşmazlığa düştüğüm olur.	0,922
17. Vatandaşlar siyasette/yönetimde aktif bir şekilde yer almaktadır.	0,921
18. Vatandaşlar, seçtiği temsilcileri duruma göre azletme hakkına sahip olmalıdır.	0,921
19. Vatandaşlar, siyasilerin ve siyasi partilerin programları belirlenirken bu sürece dâhildirler.	0,921
20. Vatandaşların, siyasette temsilcilerin belirlenmesi aşamasında fikirleri alınmaktadır.	0,921
21. Gerçek bir demokrasi için halkın doğrudan katılımı şarttır.	0,922
22. Vatandaşlar için seçme-seçilme hakkı demokrasi açısından yeterli düzeydedir.	0,926
23. Demokrasi için temsilcilere vekâlet vermek yeterlidir.	0,926
24. Yakın çevremle siyasal/yönetimsel konuları tartışırım.	0,921
25. Hükümetin/yönetimin ülke politika/hizmetlerini tartışırım.	0,920
26. Kamusal düzen ve yönetimle ilgili konularda sesimi duyururum/duyurmaya çalışırım.	0,920
Siyasi Bilinç	
27. Ulusal ve uluslararası siyasetteki gelişmelerden haberdarım.	0,920
28. Kadınlar da erkekler kadar siyasette etkili ve başarılı olabilirler.	0,922
29. Haberleri veya siyasal/güncel olaylarla ilgili programları-içerikleri takip ederim.	0,920
30. Yaşadığım kentle ilgili hizmetlerde yerel yönetimler merkezi yönetimden daha etkilidir.	0,922
31. Günümüzde siyasetin/siyasal katılımın yapıldığı yöntemler-araçlar günceldir.	0,922
32. İletişim teknolojileri ve internet, siyasal kararlar/kamu politikaları için kullanılabilir.	0,921
33. Ülkemizde internet üzerinden doğrudan demokrasi uygulanabilir.	0,925
34. Günümüzde doğrudan demokrasinin uygulanması imkânsızdır.	0,924
35. Demokrasinin korunması vatandaşlık görevidir.	0,921
36. Siyasi yaşamda farklı partilerin olması demokrasi için gereklidir.	0,921
Sivil Hak Bilinci	
37. Vatandaşlar kendi düşüncelerini açık bir şekilde söyleyebilmelidir.	0,921
38. Bir vatandaş olarak sorumluluklarımı/haklarımı biliyorum.	0,921
39. Herhangi bir haksızlığa uğradığımda hakkımı yasal yollardan ararım.	0,921
40. Ülkedeki birçok alanda kadınlar ve erkekler aynı haklara sahiptir.	0,922
41. Çevremdeki insanlarla kentin siyasi/idari olayları-gelişmeleri konuşurum.	0,920
Sivil Tepki ve Protesto	
42. Ülkenin siyasal/toplumsal sorunlarıyla ilgilenirim.	0,920
43. Toplumsal/sivil organizasyonlara katkı sağlayabilecek kadar yeterliyim.	0,921
44. Kent içi hizmetlerde yerel otoritelerle iletişime geçerim.	0,921
45. Toplum olarak yabancı marka ve ürünlere karşı olan protestolara katılırım.	0,923
46. Sivil toplum kuruluşları tarafından gerçekleştirilen imza kampanyalarına katılırım.	0,921
47. Sivil toplum kuruluşları vatandaşların hakları için çalışmaktadır.	0,923
48. Kentteki yasal bir gösteriye veya yürüyüşe rahatça katılabilirim.	0,922
49. Yerel veya ulusal düzeyde haksız gördüğüm bir politikayı/işlemi protesto ederim.	0,921
50. Bireylerin haklarını savunmaları bir yurttaşlık vazifesidir.	0,921

Tablo 32: Demokratik Vatandaşlık Tutum Ölçeğinin Değişkenleri

Değişkenler	Değişken Silinirse Cronbach-Alpha
Temel Demokrasi Kültürü	
51. Farklı inançlara sahip olan insanlarla karşılaştığımda ön yargılı olurum.	0,870
52. Farklı etnik kökenden insanlarla karşılaştığımda ön yargılı olurum.	0,869
53. Siyasi liderler tanıdıkları insanlara ayrıcalık tanımalıdır.	0,869
54. Vatandaşlar, yaşadıkları ülkenin yönetimi/iktidarı yanlış kararlar alsa da desteklemelidir.	0,872
55. Maddi gücü fazla olanlar, diğer vatandaşlardan fazla siyasi güce sahip olmalıdır.	0,871
56. Kadınlar politikaya girmemelidir.	0,871
57. Hukuk sistemi siyasetten etkilenmemelidir.	0,865
Demokratik Haklar ve Eşitlik	
58. Toplumda bütün vatandaşlar eşit haklara sahiptir.	0,865
59. Kadınlar ve erkekler her alanda eşittir.	0,866
60. Bütün vatandaşlar düşünce, kanaat ve ifade özgürlüğünü kullanmada eşittir.	0,865
Görev ve Sorumluluklar	
61. Her vatandaş kendi kültürünü koruyup ulusal kimliğe katkı yapmalıdır.	0,859
62. Her vatandaş kültürel mirası korumakla yükümlüdür.	0,859
63. Her vatandaş hem kendisi hem de toplum için sorumluluk almalıdır.	0,858
64. Her vatandaş toplumsal hizmetlerde/işlerde gönüllü olarak çalışmalıdır.	0,859
65. Her vatandaş yasalara ve toplumsal kurallara uymalıdır.	0,858
66. Her vatandaş kendisini ilgilendiren kararlara katılmalıdır.	0,857
Demokratik Katılımcılık	
67. Her vatandaş insan haklarını iyileştirmek ve korumak için toplumsal faaliyetlere katılmalıdır.	0,857
68. Her vatandaş çevreyi korumak-geliştirmek için çevresel faaliyetlere katılmalıdır.	0,857
69. Her vatandaş yönetimin aldığı kararlara/yürüttüğü politikalara yönelik yasal protestolara katılmalıdır.	0,864
70. Devletin bütün vatandaşlara iş olanakları sunma sorumluluğu bulunmaktadır.	0,862
Küresel Vatandaşlık	
71. Uluslararası olayları/gelişmeleri takip ederim.	0,858
72. Vatandaşlık sorumluluklarını öğrenmek için toplumsal hizmetlerde görev alırım.	0,860
73. Toplumsal alandaki demokratik faaliyetlere aktif olarak katılırım.	0,863
74. Diğer ülkelerdeki insanlarla ve kültürlerle çeşitli yollarla iletişim kurarım.	0,860
75. Farklı ülkelerdeki insanlarla çeşitli gruplara katılırım.	0,866
Vatandaşlık Değerleri	
76. Başka ülkelerden de olsa diğer insanlarla (empati) duygudaşlık yapabilirim.	0,859
77. Çeşitli düşüncelere karşı hoşgörümlü olurum.	0,859
78. Farklı anadile sahip insanların kendi dilini konuşmasına saygı gösteririm.	0,859
79. Etnik kültürel değerleri/farklılıkları zenginlik olarak görürüm.	0,862
80. Ulus vatandaşlığına nazaran kendimi dünya vatandaşı olarak tanımlarım.	0,861

Güvenirlilik analizi, daha önce ortaya konulan bir ölçek üzerinden, anket sorularına verilen cevapları tutarlılık noktasında ele almaktadır. Ölçülmesi planlanan ölçek, tutarlılık noktasında Cronbach Alpha katsayısı kullanılarak tespit edilir. Cronbach Alpha değeri 0 ila 1 arasında olmaktadır. Alfa değerinin 0,70 ve üzeri olması kabul edilen eşik olarak görülmektedir. Siyasal katılım ölçeğine uygulanan güvenirlik testi ile bu katsayının 0,924

olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Demokratik Vatandaşlık ölçeğinin değeri ise 0,867’dir. İki ölçeğin Alfa değerleri iki tablo şeklinde sunulmuştur.

Tablo 33: Siyasal Katılım Ölçeği Faktörleri

Değişken	Ortalama	St. Sapma
Siyasi Yaşam		
Siyasi partinin simgelerini/işaretlerini takarım/kullanırım.	0,87	1,108
Siyasi partilerde gönüllü bir şekilde çalışırım.	0,83	1,069
Destek verdiğim siyasilerin/siyasi partilerin yönetime gelmesi için çalışırım.	1,44	1,280
Çevremdeki insanlarla siyasi konularda anlaşmazlığa düştüğüm olur.	2,09	1,321
Vatandaşlar siyasette/yönetimde aktif bir şekilde yer almaktadır.	2,47	1,292
Vatandaşlar, seçtiği temsilcileri duruma göre azletme hakkına sahip olmalıdır.	2,76	1,186
Vatandaşlar, siyasilerin ve siyasi partilerin programları belirlenirken bu sürece dâhildirler.	2,56	1,293
Vatandaşların, siyasette temsilcilerin belirlenmesi aşamasında fikirleri alınmaktadır.	2,64	1,309
Gerçek bir demokrasi için halkın doğrudan katılımı şarttır.	3,05	1,065
Vatandaşlar için seçme-seçilme hakkı demokrasi açısından yeterli düzeydedir.	1,81	1,338
Demokrasi için temsilcilere vekâlet vermek yeterlidir.	1,37	1,180
Yakın çevremle siyasal/yönetimsel konuları tartışırım.	2,38	1,228
Hükümetin/yönetimin ülke politika/hizmetlerini tartışırım.	2,53	1,176
Kamusal düzen ve yönetimle ilgili konularda sesimi duyururum/duyurmaya çalışırım.	2,14	1,246
Siyasi Bilinç		
Ulusal ve uluslararası siyasetteki gelişmelerden haberdarım.	2,60	1,127
Kadınlar da erkekler kadar siyasette etkili ve başarılı olabilirler.	2,91	1,133
Haberleri veya siyasal/güncel olaylarla ilgili programları-içerikleri takip ederim.	2,76	1,129
Yaşadığım kentle ilgili hizmetlerde yerel yönetimler merkezi yönetimden daha etkilidir.	2,36	1,257
Günümüzde siyasetin/siyasal katılımın yapıldığı yöntemler-araçlar günceldir.	2,36	1,211
İletişim teknolojileri ve internet, siyasal kararlar/kamu politikaları için kullanılabilir.	2,71	1,151
Ülkemizde internet üzerinden doğrudan demokrasi uygulanabilir.	1,81	1,206
Günümüzde doğrudan demokrasinin uygulanması imkânsızdır.	2,07	1,190
Demokrasinin korunması vatandaşlık görevidir.	3,02	1,080
Siyasi yaşamda farklı partilerin olması demokrasi için gereklidir.	3,02	1,151
Sivil Hak Bilinci		
Vatandaşlar kendi düşüncelerini açık bir şekilde söyleyebilmelidir.	3,28	0,989
Bir vatandaş olarak sorumluluklarımı/haklarımı biliyorum.	3,06	1,049
Herhangi bir haksızlığa uğradığımda hakkımı yasal yollardan ararım.	3,03	1,059
Ülkedeki birçok alanda kadınlar ve erkekler aynı haklara sahiptir.	2,90	1,239
Çevremdeki insanlarla kentin siyasi/idari olayları-gelişmeleri konuşurum.	2,76	1,157
Sivil Tepki ve Protesto		
Ülkenin siyasal/toplumsal sorunlarıyla ilgilenirim.	2,69	1,181
Toplumsal/sivil organizasyonlara katkı sağlayabilecek kadar yeterliyim.	2,35	1,199
Kent içi hizmetlerde yerel otoritelerle iletişime geçerim.	2,07	1,288
Toplum olarak yabancı marka ve ürünlere karşı olan protestolara katılırım.	1,56	1,245
Sivil toplum kuruluşları tarafından gerçekleştirilen imza kampanyalarına katılırım.	1,78	1,272
Sivil toplum kuruluşları vatandaşların hakları için çalışmaktadır.	2,03	1,177
Kentteki yasal bir gösteriye veya yürüyüşe rahatça katılabilirim.	1,74	1,225
Yerel veya ulusal düzeyde haksız gördüğüm bir politikayı/işlemi protesto ederim.	1,98	1,187
Bireylerin haklarını savunmaları bir yurttaşlık vazifesidir.	3,03	1,056

Tablo 34: Demokratik Vatandaşlık Tutum Ölçeği Faktörleri

Değişken	Ortalama	St. Sapma
Temel Demokrasi Kültürü		
Farklı inançlara sahip olan insanlarla karşılaştığımda ön yargılı olurum.	0,93	1,159
Farklı etnik kökenden insanlarla karşılaştığımda ön yargılı olurum.	0,87	1,090
Siyasi liderler tanıdıkları insanlara ayrıcalık tanımalıdır.	0,81	1,101
Vatandaşlar, yaşadıkları ülkenin yönetimi/iktidarı yanlış kararlar alsa da desteklemelidir.	0,90	1,120
Maddi gücü fazla olanlar, diğer vatandaşlardan fazla siyasi güce sahip olmalıdır.	0,72	0,974
Kadınlar politikaya girmemelidir.	0,83	1,099
Hukuk sistemi siyasetten etkilenmemelidir.	2,58	1,514
Demokratik Haklar ve Eşitlik		
Toplumda bütün vatandaşlar eşit haklara sahiptir.	1,92	1,464
Kadınlar ve erkekler her alanda eşittir.	1,80	1,403
Bütün vatandaşlar düşünce, kanaat ve ifade özgürlüğünü kullanmada eşittir.	2,03	1,443
Görev ve Sorumluluklar		
Her vatandaş kendi kültürünü koruyup ulusal kimliğe katkı yapmalıdır.	3,02	1,085
Her vatandaş kültürel mirası korumakla yükümlüdür.	3,18	0,996
Her vatandaş hem kendisi hem de toplum için sorumluluk almalıdır.	3,16	1,005
Her vatandaş toplumsal hizmetlerde/işlerde gönüllü olarak çalışmalıdır.	2,86	1,104
Her vatandaş yasalara ve toplumsal kurallara uymalıdır.	3,18	1,018
Her vatandaş kendisini ilgilendiren kararlara katılmalıdır.	3,17	,996
Demokratik Katılımcılık		
Her vatandaş insan haklarını iyileştirmek ve korumak için toplumsal faaliyetlere katılmalıdır.	3,04	1,038
Her vatandaş çevreyi korumak-geliştirmek için çevresel faaliyetlere katılmalıdır.	3,10	1,027
Her vatandaş yönetimin aldığı kararlara/yürüttüğü politikalara yönelik yasal protestolara katılmalıdır.	2,36	1,251
Devletin bütün vatandaşlara iş olanakları sunma sorumluluğu bulunmaktadır.	2,59	1,233
Küresel Vatandaşlık		
Uluslararası olayları/gelişmeleri takip ederim.	2,75	1,092
Vatandaşlık sorumluluklarını öğrenmek için toplumsal hizmetlerde görev alırım.	2,12	1,230
Toplumsal alandaki demokratik faaliyetlere aktif olarak katılırım.	2,25	1,253
Diğer ülkelerdeki insanlarla ve kültürlerle çeşitli yollarla iletişim kurarım.	2,13	1,328
Farklı ülkelerdeki insanlarla çeşitli gruplara katılırım.	1,86	1,358
Vatandaşlık Değerleri		
Başka ülkelerden de olsa diğer insanlarla (empati) duygudaşlık yapabilirim.	2,83	1,123
Çeşitli düşüncelere karşı hoşgörülü olurum.	3,06	1,014
Farklı anadile sahip insanların kendi dilini konuşmasına saygı gösteririm.	3,10	1,088
Etnik kültürel değerleri/farklılıkları zenginlik olarak görürüm.	2,99	1,161
Ulus vatandaşlığına nazaran kendimi dünya vatandaşı olarak tanımlarım.	2,61	1,215

Araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliği için Cronbach Alpha dışında Faktör Analizi de yapılmıştır. Faktör analizinde çok değişkenli bir analiz söz konusu olmaktadır. Bu noktada değişkenler arasındaki ilişkiyi inceleme ve daha anlaşılır sonuçların ortaya çıkması sağlanabilmektedir. Faktör analizi ile veri sonuçlarının değerlendirilmesi mümkün olmaktadır.

Faktör analizinde verilerin faktör analizine uygunluğunu örneklem yeterlilik testleri ile yapılmaktadır. Kaiser-Meyer-Olkin of Sampling Adequacy ile Bartlett's Test of Sphericity uygulanmaktadır. KMO'nun 0,6'dan büyük olması yeterli olarak görülmektedir. Araştırmada 0,6 üzerinde değer söz konusudur. Barlett's testinde ise anlamlılığın olması için 0,05'in altında değer olması gerekmektedir. P (sig.) 0,000 çıktığı için *anlamlı olarak kabul* edilmektedir.

Tablo 35: Siyasal Katılım Ölçeği Örneklem Yeterlilik Testi

KMO and Bartlett's Test (Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.)		0,931
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	22394,847
	df	703
	P(Sig.)	0,000

Tablo 36: Siyasal Katılım Ölçeği Örneklem Yeterlilik Testi Değişkenleri

Değişken	Faktör Yüğü
Siyasi Yaşam	
Siyasi partinin simgelerini/işaretlerini takarım/kullanırım.	0,743
Siyasi partilerde gönüllü bir şekilde çalışırım.	0,776
Destek verdiğim siyasilerin/siyasi partilerin yönetime gelmesi için çalışırım.	0,624
Çevremdeki insanlarla siyasi konularda anlaşmazlığa düştüğüm olur.	0,653
Vatandaşlar siyasette/yönetimde aktif bir şekilde yer almaktadır.	0,671
Vatandaşlar, seçtiği temsilcileri duruma göre azletme hakkına sahip olmalıdır.	0,562
Vatandaşlar, siyasilerin ve siyasi partilerin programları belirlenirken bu sürece dâhildirler.	0,753
Vatandaşların, siyasette temsilcilerin belirlenmesi aşamasında fikirleri alınmaktadır.	0,765
Gerçek bir demokrasi için halkın doğrudan katılımı şarttır.	0,505
Vatandaşlar için seçme-seçilme hakkı demokrasi açısından yeterli düzeydedir.	0,608
Demokrasi için temsilcilere vekâlet vermek yeterlidir.	0,608
Yakın çevremle siyasal/yönetimsel konuları tartışırım.	0,687
Hükümetin/yönetimin ülke politika/hizmetlerini tartışırım.	0,719
Kamusal düzen ve yönetimle ilgili konularda sesimi duyururum/duyurmaya çalışırım.	0,577
Siyasi Bilinç	
Ulusal ve uluslararası siyasetteki gelişmelerden haberdarım.	0,561
Kadınlar da erkekler kadar siyasette etkili ve başarılı olabilirler.	0,505
Haberleri veya siyasal/güncel olaylarla ilgili programları-içerikleri takip ederim.	0,572
Yaşadığım kentle ilgili hizmetlerde yerel yönetimler merkezi yönetimden daha etkilidir.	0,512
Günümüzde siyasetin/siyasal katılımın yapıldığı yöntemler-araçlar günceldir.	0,589
İletişim teknolojileri ve internet, siyasal kararlar/kamu politikaları için kullanılabilir.	0,572
Ülkemizde internet üzerinden doğrudan demokrasi uygulanabilir.	0,528
Günümüzde doğrudan demokrasinin uygulanması imkânsızdır.	0,461
Demokrasinin korunması vatandaşlık görevidir.	0,647
Siyasi yaşamda farklı partilerin olması demokrasi için gereklidir.	0,553
Sivil Hak Bilinci	
Vatandaşlar kendi düşüncelerini açık bir şekilde söyleyebilmelidir.	0,705
Bir vatandaş olarak sorumluluklarımı/haklarımı biliyorum.	0,689
Herhangi bir haksızlığa uğradığımda hakkımı yasal yollardan ararım.	0,652
Ülkedeki birçok alanda kadınlar ve erkekler aynı haklara sahiptir.	0,522
Çevremdeki insanlarla kentin siyasi/idari olayları-gelişmeleri konuşurum.	0,592
Sivil Tepki ve Protesto	
Ülkenin siyasal/toplumsal sorunlarıyla ilgilenirim.	0,652
Toplumsal/sivil organizasyonlara katkı sağlayabilecek kadar yeterliyim.	0,603
Kent içi hizmetlerde yerel otoritelerle iletişime geçerim.	0,616
Toplum olarak yabancı marka ve ürünlere karşı olan protestolara katılırım.	0,588
Sivil toplum kuruluşları tarafından gerçekleştirilen imza kampanyalarına katılırım.	0,647
Sivil toplum kuruluşları vatandaşların hakları için çalışmaktadır.	0,685
Kentteki yasal bir gösteriye veya yürüyüşe rahatça katılabilirim.	0,592
Yerel veya ulusal düzeyde haksız gördüğüm bir politikayı/işlemi protesto ederim.	0,633
Bireylerin haklarını savunmaları bir yurttaşlık vazifesidir.	0,552

Tablo 37: Demokratik Vatandaşlık Tutum Ölçeği Örneklem Yeterlilik Testi

KMO and Bartlett's Test (Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.)		0,913
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	21185,630
	df	435
	P(Sig.)	0,000

Tablo 38: Demokratik Vatandaşlık Tutum Ölçeği Örneklem Yeterlilik Testi Değişkenleri

Değişken	Faktör Yüğü
Temel Demokrasi Kültürü	
Farklı inançlara sahip olan insanlarla karşılaştığımda ön yargılı olurum.	0,730
Farklı etnik kökenden insanlarla karşılaştığımda ön yargılı olurum.	0,786
Siyasi liderler tanıdıkları insanlara ayrıcalık tanımalıdır.	0,665
Vatandaşlar, yaşadıkları ülkenin yönetimi/iktidarı yanlış kararlar alsa da desteklemelidir.	0,581
Maddi gücü fazla olanlar, diğer vatandaşlardan fazla siyasi güce sahip olmalıdır.	0,754
Kadınlar politikaya girmemelidir.	0,587
Hukuk sistemi siyasetten etkilenmemelidir.	0,414
Demokratik Haklar ve Eşitlik	
Toplumda bütün vatandaşlar eşit haklara sahiptir.	0,802
Kadınlar ve erkekler her alanda eşittir.	0,757
Bütün vatandaşlar düşünce, kanaat ve ifade özgürlüğünü kullanmada eşittir.	0,790
Görev ve Sorumluluklar	
Her vatandaş kendi kültürünü koruyup ulusal kimliğe katkı yapmalıdır.	0,618
Her vatandaş kültürel mirası korumakla yükümlüdür.	0,700
Her vatandaş hem kendisi hem de toplum için sorumluluk almalıdır.	0,748
Her vatandaş toplumsal hizmetlerde/işlerde gönüllü olarak çalışmalıdır.	0,581
Her vatandaş yasalara ve toplumsal kurallara uymalıdır.	0,658
Her vatandaş kendisini ilgilendiren kararlara katılmalıdır.	0,720
Demokratik Vatandaşlık	
Her vatandaş insan haklarını iyileştirmek ve korumak için toplumsal faaliyetlere katılmalıdır.	0,709
Her vatandaş çevreyi korumak-geliştirmek için çevresel faaliyetlere katılmalıdır.	0,717
Her vatandaş yönetimin aldığı kararlara/yürüttüğü politikalara yönelik yasal protestolara katılmalıdır.	0,526
Devletin bütün vatandaşlara iş olanakları sunma sorumluluğu bulunmaktadır.	0,412
Küresel Vatandaşlık	
Uluslararası olayları/gelişmeleri takip ederim.	0,529
Vatandaşlık sorumluluklarını öğrenmek için toplumsal hizmetlerde görev alırım.	0,591
Toplumsal alandaki demokratik faaliyetlere aktif olarak katılırım.	0,639
Diğer ülkelerdeki insanlarla ve kültürlerle çeşitli yollarla iletişim kurarım.	0,698
Farklı ülkelerdeki insanlarla çeşitli gruplara katılırım.	0,699
Vatandaşlık Değerleri	
Başka ülkelerden de olsa diğer insanlarla (empati) duygudaşlık yapabilirim.	0,679
Çeşitli düşüncelere karşı hoşgörülü olurum.	0,724
Farklı anadile sahip insanların kendi dilini konuşmasına saygı gösteririm.	0,731
Etnik kültürel değerleri/farklılıkları zenginlik olarak görürüm.	0,717
Ulus vatandaşlığına nazaran kendimi dünya vatandaşı olarak tanımlarım.	0,512

3.4.4. Siyasal Katılım Ölçeği ve Demokratik Vatandaşlık Tutum Ölçeğinin İki Bölgedeki Frekans Dağılımlarına İlişkin Bulgular

Tablo 39: İki Bölgeye Göre Siyasi Yaşam

Değişkenler	Bölge	1	2	3	4	5
		n %	n %	n %	n %	n %
Siyasi partinin simgelerini/işaretlerini takarım/kullanırım.	TR52	324 (47,5)	185 (27,1)	93 (13,6)	40 (5,9)	40 (5,9)
	TRC3	297 (52,3)	164 (28,9)	63 (11,1)	28 (4,9)	16 (2,8)
Siyasi partilerde gönüllü bir şekilde çalışırım.	TR52	344 (50,4)	190 (27,9)	81 (11,9)	35 (5,1)	32 (4,7)
	TRC3	286 (50,4)	174 (60,6)	59 (10,4)	35 (6,2)	14 (2,5)
Destek verdiğim siyasilerin/siyasi partilerin yönetime gelmesi için çalışırım.	TR52	202 (29,6)	152 (22,3)	163 (23,9)	113 (16,6)	52 (7,6)
	TRC3	193 (34,0)	142 (25,0)	116 (20,4)	73 (12,9)	44 (7,7)
Çevremdeki insanlarla siyasi konularda anlaşmazlığa düştüğüm olur.	TR52	110 (16,1)	105 (15,4)	172 (25,2)	199 (29,2)	96 (14,1)
	TRC3	108 (19,0)	85 (15,0)	129 (22,7)	147 (25,9)	99 (17,4)
Vatandaşlar siyasette/yönetimde aktif bir şekilde yer almaktadır.	TR52	55 (8,1)	51 (7,5)	96 (14,1)	307 (45,0)	173 (25,4)
	TRC3	97 (17,1)	94 (16,5)	111 (19,5)	153 (26,9)	113 (19,9)
Vatandaşlar, seçtiği temsilcileri duruma göre azletme hakkına sahip olmalıdır.	TR52	34 (5,0)	44 (6,5)	112 (16,4)	271 (39,7)	221 (32,4)
	TRC3	56 (9,9)	59 (10,4)	106 (18,7)	177 (31,2)	170 (29,9)
Vatandaşlar, siyasilerin ve siyasi partilerin programları belirlenirken bu sürece dâhildirler.	TR52	41 (6,0)	38 (5,6)	101 (14,8)	273 (40,8)	224 (32,8)
	TRC3	91 (16,0)	108 (19,0)	112 (19,7)	133 (23,4)	124 (21,8)
Vatandaşların, siyasette temsilcilerin belirlenmesi aşamasında fikirleri alınmaktadır.	TR52	33 (4,8)	31 (4,5)	69 (10,1)	291 (42,7)	258 (37,8)
	TRC3	109 (19,2)	86 (15,1)	109 (19,2)	140 (24,6)	124 (21,8)
Gerçek bir demokrasi için halkın doğrudan katılımı şarttır.	TR52	26 (3,8)	29 (4,3)	78 (11,4)	278 (40,8)	271 (39,7)
	TRC3	30 (5,3)	35 (6,2)	72 (12,7)	192 (33,8)	239 (42,1)
Vatandaşlar için seçme-seçilme hakkı demokrasi açısından yeterli düzeydedir.	TR52	155 (22,7)	117 (17,2)	210 (30,8)	98 (14,4)	102 (15,0)
	TRC3	119 (21,0)	122 (21,5)	168 (29,6)	66 (11,6)	93 (16,4)
Demokrasi için temsilcilere vekâlet vermek yeterlidir.	TR52	199 (29,2)	159 (23,3)	237 (34,8)	60 (8,8)	27 (4,0)
	TRC3	185 (32,6)	125 (22,0)	164 (28,9)	41 (7,2)	53 (9,3)
Yakın çevremle siyasal/yönetimsel konuları tartışırım.	TR52	70 (10,3)	72 (10,6)	154 (22,6)	275 (40,3)	111 (16,3)
	TRC3	71 (12,5)	85 (15,0)	92 (16,2)	217 (38,2)	103 (18,1)
Hükümetin/yönetimin ülke politika/hizmetlerini tartışırım.	TR52	50 (7,3)	70 (10,3)	139 (20,4)	290 (42,5)	133 (19,5)
	TRC3	51 (9,0)	80 (14,1)	101 (17,8)	214 (37,7)	122 (21,5)
Kamusal düzen ve yönetimle ilgili konularda sesimi duyururum/duyurmaya çalışırım.	TR52	65 (9,5)	100 (14,7)	218 (32,0)	188 (27,6)	111 (16,3)
	TRC3	101 (17,8)	107 (18,8)	136 (23,9)	145 (25,5)	79 (13,9)

Siyasi yaşam alt boyutundaki sorulara katılımcıların verdikleri yanıtlara göre iki bölge düzleminde araştırmada şu sonuçlar elde edilmiştir:

- “Siyasi partinin simgelerini/işaretlerini takarım/kullanırım.” sorusuna her iki bölgedeki katılımcıların %50’ye yakın kişinin *kesinlikle katılmadığı* görülmektedir.
- “Siyasi partilerde gönüllü bir şekilde çalışırım.” sorusuna da %50 üzerinde bir oranda iki bölgedeki katılımcılar, *kesinlikle katılmadıklarını* ifade etmişlerdir.
- Katılımcılar, “Destek verdiğim siyasilerin/siyasi partilerin yönetime gelmesi için çalışırım.” sorusuna da her iki bölgede de büyük oranda katılmadıklarını ifade etmişlerdir.
- “Çevremdeki insanlarla siyasi konularda anlaşmazlığa düştüğüm olur.” ifadesine her iki bölgede de katılımcıların katıldıkları görülmektedir.
- Vatandaşların siyaset alanında aktif olduklarını kabul edenlerin oranı, etmeyenlere göre yüksek bir oranda çıkmıştır.
- Vatandaşların siyasilerin azledilmesi, siyasette temsilcilerin seçiminde halkın taleplerinin göz önünde bulundurulması, halkın doğrudan demokrasi içerisinde yer alması noktalarında önemli bir oranda olumlu bir yaklaşım içerisinde oldukları görülmektedir. Bu durumun her iki bölge için de benzer şekilde sonuçlandığı görülmektedir.
- Seçme ve seçilmenin yeterli düzeyde olması, temsilcilere vekâlet verilmesi hususlarında TR52 Bölgesindeki bireylerin kararsız kaldıkları görülmektedir. Ancak vekâlet verilmemesi noktasında TRC3 Bölgesindeki katılımcıların yüksek bir oranda çıktıkları görülmektedir.
- Yakın çevre ile siyaset hakkında konuşmak noktasında katılımcı bir düşüncede olan katılımcılar söz konusudur. Hükümetin politikalarını tartışmak noktasında TR52 Bölgesi kararsız kalırken TRC3 Bölgesindeki katılımcılar ise daha aktif bir görüntü ortaya koymuşlardır.

İki bölgede katılımcı bireylerin çeşitli konularda farklı tutum ve davranışlara sahip olmalarının iki bölgenin de iç dinamikleri bağlamında yorumlanabilmesi mümkündür. Bölgesel olarak ortaya çıkan farklılıkların beklendiği ileri sürülebilir.

Tablo 40: İki Bölgeye Göre Siyasi Bilinç

Değişkenler	Bölge	1	2	3	4	5
		n %	n %	n %	n %	n %
Ulusal ve uluslararası siyasetteki gelişmelerden haberdarım.	TR52	41 (6,0)	42 (6,2)	166 (24,3)	293 (43,0)	140 (20,5)
	TRC3	47 (8,3)	69 (12,1)	112 (19,7)	211 (37,1)	129 (22,7)
Kadınlar da erkekler kadar siyasette etkili ve başarılı olabilirler.	TR52	35 (5,1)	39 (5,7)	89 (13,0)	276 (40,5)	243 (35,6)
	TRC3	40 (7,0)	41 (7,2)	86 (15,1)	201 (35,4)	200 (35,2)
Haberleri veya siyasal/güncel olaylarla ilgili programları-içerikleri takip ederim.	TR52	34 (5,0)	40 (5,9)	117 (17,2)	303 (44,4)	188 (27,6)
	TRC3	48 (8,5)	52 (9,2)	96 (16,9)	216 (38,0)	156 (27,5)
Yaşadığım kentle ilgili hizmetlerde yerel yönetimler merkezi yönetimden daha etkilidir.	TR52	53 (7,8)	60 (8,8)	270 (39,6)	136 (19,9)	163 (23,9)
	TRC3	83 (14,6)	71 (12,5)	161 (28,3)	112 (19,7)	141 (24,8)
Günümüzde siyasetin/siyasal katılımın yapıldığı yöntemler-araçlar günceldir.	TR52	54 (7,9)	72 (10,6)	242 (35,5)	177 (26,0)	137 (20,1)
	TRC3	74 (13,0)	65 (11,4)	153 (26,9)	162 (28,5)	114 (20,1)
İletişim teknolojileri ve internet, siyasal kararlar/kamu politikaları için kullanılabilir.	TR52	36 (5,3)	47 (6,9)	156 (22,9)	241 (35,3)	202 (29,6)
	TRC3	46 (8,1)	44 (7,7)	137 (24,1)	180 (31,7)	161 (28,3)
Ülkemizde internet üzerinden doğrudan demokrasi uygulanabilir.	TR52	125 (18,3)	80 (11,7)	318 (46,6)	99 (14,5)	60 (8,8)
	TRC3	129 (22,7)	83 (14,6)	216 (38,0)	71 (12,5)	69 (12,1)
Günümüzde doğrudan demokrasinin uygulanması imkânsızdır.	TR52	58 (8,5)	109 (16,0)	335 (49,1)	78 (11,4)	102 (15,0)
	TRC3	86 (15,1)	84 (14,8)	221 (38,9)	62 (10,9)	115 (20,2)
Demokrasinin korunması vatandaşlık görevidir.	TR52	27 (4,0)	48 (7,0)	88 (12,9)	243 (35,6)	276 (40,5)
	TRC3	23 (4,0)	36 (6,3)	76 (13,4)	201 (35,4)	232 (40,8)
Siyasi yaşamda farklı partilerin olması demokrasi için gereklidir.	TR52	36 (5,3)	29 (4,3)	92 (13,5)	212 (31,1)	313 (45,9)
	TRC3	31 (5,5)	49 (8,6)	85 (15,0)	154 (27,1)	249 (43,8)

Katılımcıların siyasi bilinç boyutunda şu sonuçların ortaya çıktığı görülmektedir:

- Her iki bölge için de benzer bir şekilde ulusal ve uluslararası gelişmelerin takip edildiği, kadınların da erkekler kadar siyasal arenada başarılı olacağının düşünüldüğü, siyasal haber ve içeriklerin takip edildiği görülmektedir.
- Yerel hükümetin kent hizmetlerinde merkezi hükümetten daha etkili olduğu ve siyasal katılım araçlarının güncelliği noktasında TR52 Bölgesindeki katılımcıların kararsız bir tutum içerisinde olmuşlardır. Yerel kent hizmetlerinde kararsız bir tutum

sergileyen TRC3 Bölgesindeki bireyler, katılım araçlarının güncel olduğu kanısındadırlar.

- İletişim teknolojilerinin kamu politikaları için kullanılabileceğini vurgulayan katılımcılar, doğrudan demokrasinin uygulanabilmesi noktasında iki bölge de kararsız kalmışlardır.

- Demokrasinin korunması ile siyasal alanda farklı partilerin olması gerektiği üzerine bütün katılımcıların önemli bir oranda hemfikir oldukları görülmektedir.

İki bölgedeki bireylerin belirli konularda hemfikir olmalarının, iki bölgenin benzeyen yönlerini ifade etmek açısından önem taşıdığı ileri sürülebilir.

Tablo 41: İki Bölgeye Göre Sivil Hak Bilinci

Değişkenler	Bölge	1	2	3	4	5
		n %	n %	n %	n %	n %
Vatandaşlar kendi düşüncelerini açık bir şekilde söyleyebilmelidir.	TR52	20 (2,9)	19 (2,8)	49 (7,2)	231 (33,9)	363 (53,2)
	TRC3	21 (3,7)	30 (5,3)	43 (7,6)	174 (30,6)	300 (52,8)
Bir vatandaş olarak sorumluluklarımı/haklarımı biliyorum.	TR52	22 (3,2)	32 (4,7)	111 (16,3)	230 (33,7)	287 (42,1)
	TRC3	17 (3,0)	39 (6,9)	96 (16,9)	168 (29,6)	248 (43,7)
Herhangi bir haksızlığa uğradığımda hakkımı yasal yollardan ararım.	TR52	17 (2,5)	37 (5,4)	96 (14,1)	253 (37,1)	279 (40,9)
	TRC3	21 (3,7)	51 (9,0)	95 (16,7)	163 (28,7)	238 (41,9)
Ülkedeki birçok alanda kadınlar ve erkekler aynı haklara sahiptir.	TR52	24 (3,5)	34 (5,0)	75 (11,0)	223 (32,7)	326 (47,8)
	TRC3	63 (11,1)	81 (14,3)	88 (15,5)	138 (24,3)	198 (34,9)
Çevremdeki insanlarla kentin siyasi/idari olayları-gelişmeleri konuşurum.	TR52	31 (4,5)	38 (5,6)	133 (19,5)	264 (38,7)	216 (31,7)
	TRC3	44 (7,7)	75 (13,2)	104 (18,3)	178 (31,3)	167 (29,4)

Katılımcılar ile ilgili, sivil hak bilgisi değişkenlerinde şu sonuçların ortaya çıktığı söylenebilir:

- Vatandaşların kendi düşüncelerini açık bir şekilde ifade etme, vatandaşların kendi hakları ile sorumluluklarını bilme, herhangi bir sorunda yasal yollara başvuruabilme, çevredeki insanlarla kentsel idari ve siyasi konularda konuşabilme, kadınlar ile erkeklerin

birçok alanda aynı haklara sahip oldukları noktalarında her iki bölgedeki katılımcılar bağlamında yüksek bir oranda hemfikir oldukları görülmektedir.

Sivil hak bilinci alt boyutunda iki bölgede frekans analizlerinde bir benzeşimin olduğu görülmektedir. Belirli farklı dinamiklere sahip olan iki bölgenin bu kapsamda benzer sonuçlar ortaya çıkarmasının beklenmeyen bir durum olduğu düşünülebilir.

Tablo 42: İki Bölgeye Göre Sivil Tepki ve Protesto

Değişkenler	Bölge	1	2	3	4	5
		n %	n %	n %	n %	n %
Ülkenin siyasal/toplumsal sorunlarıyla ilgilenirim.	TR52	28 (4,1)	57 (8,4)	134 (19,6)	255 (37,4)	208 (30,5)
	TRC3	53 (9,3)	77 (13,6)	101 (17,8)	185 (32,6)	152 (26,8)
Toplumsal/sivil organizasyonlara katkı sağlayabilecek kadar yeterliyim.	TR52	42 (6,2)	68 (10,0)	267 (39,1)	170 (24,9)	135 (19,8)
	TRC3	77 (13,6)	76 (13,4)	154 (27,1)	141 (24,8)	120 (21,1)
Kent içi hizmetlerde yerel otoritelerle iletişime geçerim.	TR52	58 (8,5)	105 (15,4)	227 (33,3)	183 (26,8)	109 (16,0)
	TRC3	135 (23,8)	111 (19,5)	124 (21,8)	107 (18,8)	91 (16,0)
Toplum olarak yabancı marka ve ürünlere karşı olan protestolara katılırım.	TR52	128 (18,8)	155 (22,7)	220 (32,3)	118 (17,3)	61 (8,9)
	TRC3	197 (34,7)	128 (22,5)	143 (25,2)	56 (9,9)	44 (7,7)
Sivil toplum kuruluşları tarafından gerçekleştirilen imza kampanyalarına katılırım.	TR52	98 (14,4)	139 (20,4)	218 (32,0)	152 (22,3)	75 (11,0)
	TRC3	157 (27,6)	135 (23,8)	124 (21,8)	92 (16,2)	60 (10,6)
Sivil toplum kuruluşları vatandaşların hakları için çalışmaktadır.	TR52	79 (11,6)	121 (17,7)	284 (41,6)	136 (19,9)	62 (9,1)
	TRC3	80 (14,1)	94 (16,5)	183 (32,2)	116 (20,4)	95 (16,7)
Kentteki yasal bir gösteriye veya yürüyüşe rahatça katılabilirim.	TR52	95 (13,9)	142 (20,8)	246 (36,1)	137 (20,1)	62 (9,1)
	TRC3	158 (27,8)	118 (20,8)	167 (29,4)	67 (11,8)	58 (10,2)
Yerel veya ulusal düzeyde haksız gördüğüm bir politikayı/işlemi protesto ederim.	TR52	66 (9,7)	111 (16,3)	259 (38,0)	169 (24,8)	77 (11,3)
	TRC3	115 (20,2)	107 (18,8)	172 (30,3)	118 (20,8)	56 (9,9)
Bireylerin haklarını savunmaları bir yurttaşlık vazifesidir.	TR52	30 (4,4)	39 (5,7)	55 (8,1)	314 (46,0)	244 (35,8)
	TRC3	29 (5,1)	32 (5,6)	54 (9,5)	228 (40,1)	225 (39,6)

Katılımcıların siyasal katılım ölçeğinin sivil tepki ve protesto alt boyutunda şu sonuçlar ortaya çıkmıştır:

- Ülkenin siyasal ve toplumsal sorunlarıyla ilgili olma noktasında katılımcı bir görüntü söz konusudur.
- Sivil organizasyonlarda çalışabilme ehliyetine sahip olma, kent içinde yerel otoritelerle iletişime geçme, yabancı marka ve ürünlere karşı eylemlere katılma, sivil toplum kuruluşlarının imza kampanyalarına katılma, sivil toplumun kamu yararı için çalıştığına inanılması, yasal gösterilere rahat bir şekilde katılabilme, haksız olduğuna inanılan bir eylemi protesto etme, huşularında kararsız bir tutum içerisinde oldukları görülmektedir.
- Ayrıca vatandaşların haklarını savunmaları bir yurttaşlık görevi olarak görülmektedir. Her iki bölgedeki bireylerde benzer davranış kalıplarının ortaya çıktığı görülmektedir. Ulusal çapta ülkenin durumu esas alındığında tepki ve protesto boyutunun bu şekilde çıkmasının beklenen bir sonuç olduğu ileri sürülebilir.

Tablo 43: İki Bölgeye Göre Temel Demokrasi Kültürü

Değişkenler	Bölge	1	2	3	4	5
		n %	n %	n %	n %	n %
Farklı inançlara sahip olan insanlarla karşılaştığımda ön yargılı olurum.	TR52	294 (43,1)	264 (38,7)	63 (9,2)	32 (4,7)	29 (4,3)
	TRC3	273 (48,1)	170 (29,9)	43 (7,6)	23 (4,0)	59 (10,4)
Farklı etnik kökenden insanlarla karşılaştığımda ön yargılı olurum.	TR52	300 (44,0)	274 (40,2)	68 (10,0)	22 (3,2)	18 (2,6)
	TRC3	282 (49,6)	161 (28,3)	48 (8,5)	27 (4,8)	50 (8,8)
Siyasi liderler tanıdıkları insanlara ayrıcalık tanımalıdır.	TR52	335 (49,1)	237 (34,8)	67 (9,8)	17 (2,5)	26 (3,8)
	TRC3	307 (54,0)	149 (26,2)	45 (7,9)	20 (3,5)	47 (8,3)
Vatandaşlar, yaşadıkları ülkenin yönetimi/iktidarı yanlış kararlar alsa da desteklemelidir.	TR52	330 (48,4)	190 (27,9)	99 (14,5)	42 (6,2)	21 (3,1)
	TRC3	296 (52,1)	119 (21,0)	83 (14,6)	43 (7,6)	27 (4,8)
Maddi gücü fazla olanlar, diğer vatandaşlardan fazla siyasi güce sahip olmalıdır.	TR52	352 (51,6)	231 (33,9)	61 (8,9)	20 (2,9)	18 (2,6)
	TRC3	313 (55,1)	161 (28,3)	51 (9,0)	24 (4,2)	19 (3,3)
Kadınlar politikaya girmemelidir.	TR52	337 (49,4)	219 (32,1)	67 (9,8)	34 (5,0)	25 (3,7)
	TRC3	307 (54,0)	134 (23,6)	65 (11,4)	30 (5,3)	32 (5,6)
Hukuk sistemi siyasetten etkilenmemelidir.	TR52	114 (16,7)	113 (16,6)	96 (14,1)	75 (11,01)	284 (41,6)
	TRC3	68 (12,0)	61 (10,7)	88 (15,5)	76 (13,4)	275 (48,4)

Katılımcıların temel demokrasi kültürü boyutunda şu sonuçlar elde edilmiştir:

- Katılımcıların büyük bir oranda farklı inançlara sahip insanlara ve farklı etnik kökenli insanlara karşı saygılı oldukları ortaya çıkmıştır.
- Siyasilerin tanıdıklarına ayrıcalık tanımaması, yönetimin/iktidarın yanlış kararlarının desteklenmemesi, maddi gücün siyasi gücü doğurmaması ve kadınların siyasal alanda aktif olmaları gerektiği katılımcılarca vurgulanmıştır.
- Ayrıca hukuk sisteminin siyasal gelişmelerden bağımsız bir şekilde olması gerektiği de vurgulanan bir başka sonuç olarak değerlendirilebilir. Temel demokrasi boyutunda her iki bölgenin de beklenen bir şekilde sonuçlar ortaya çıkardığı ileri sürülebilir. Temel demokrasi kültürünün iki bölge açısından aynı şekilde algılandığı görülmektedir.

Tablo 44: İki Bölgeye Göre Demokratik Haklar ve Eşitlik

Değişkenler	Bölge	1	2	3	4	5
		n %	n %	n %	n %	n %
Toplumda bütün vatandaşlar eşit haklara sahiptir.	TR52	142 (20,8)	200 (29,3)	123 (18,0)	54 (7,9)	163 (23,9)
	TRC3	106 (18,7)	140 (24,6)	119 (21,0)	55 (9,7)	148 (26,1)
Kadınlar ve erkekler her alanda eşittir.	TR52	140 (20,5)	211 (30,9)	139 (20,4)	60 (8,8)	132 (19,4)
	TRC3	116 (20,4)	150 (26,4)	118 (20,8)	67 (11,8)	117 (20,6)
Bütün vatandaşlar düşünce, kanaat ve ifade özgürlüğünü kullanmada eşittir.	TR52	119 (17,4)	180 (26,4)	144 (21,1)	69 (10,1)	170 (24,9)
	TRC3	97 (17,1)	131 (23,1)	124 (21,8)	62 (10,9)	154 (27,1)

Katılımcıların, demokratik haklar ile eşitlik alt boyutunda ise;

Tüm vatandaşların eşit haklara sahip olmadığını, kadınlar ile erkeklerin her alanda eşit olmadığını ifade ederken düşünce ve kanaat özgürlüğünün de kısıtlandığını belirtmektedirler. İki bölgede de benzer durumların ortaya çıkması, eşitlik konusunda çeşitli sorunların yaşandığını ortaya koydukları görülmektedir. Özellikle demokratik haklar ve eşitlik boyutunda iki bölgenin de benzer sorunlara dikkat çektiği düşünülebilir. Bu da ülke çapında genellenebilir bir sonuç olarak yorumlanabilecektir. Her ne kadar Türkiye'deki bölgelerin birbirinden farklı olduğu söz konusu olsa da, araştırmadaki iki farklı bölgenin benzer sonuçlar ortaya çıkarmasının, diğer bölgeler için de benzer yorumlarda bulunmaya olanak sağladığı görülmektedir.

Tablo 45: İki Bölgeye Göre Görev ve Sorumluluklar

Değişkenler	Bölge	1	2	3	4	5
		n %	n %	n %	n %	n %
Her vatandaş kendi kültürünü koruyup ulusal kimliğe katkı yapmalıdır.	TR52	28 (4,1)	35 (5,1)	77 (11,3)	279 (40,9)	263 (38,6)
	TRC3	36 (6,3)	32 (5,6)	60 (10,6)	214 (37,7)	226 (39,8)
Her vatandaş kültürel mirası korumakla yükümlüdür.	TR52	21 (3,1)	27 (4,0)	55 (8,1)	275 (40,3)	304 (44,6)
	TRC3	24 (4,2)	26 (4,6)	43 (7,6)	216 (38,0)	259 (45,6)
Her vatandaş hem kendisi hem de toplum için sorumluluk almalıdır.	TR52	16 (2,3)	30 (4,4)	49 (7,2)	278 (40,8)	309 (45,3)
	TRC3	27 (4,8)	34 (6,0)	47 (8,3)	214 (37,7)	246 (43,3)
Her vatandaş toplumsal hizmetlerde/işlerde gönüllü olarak çalışmalıdır.	TR52	20 (2,9)	34 (5,0)	122 (17,9)	261 (38,3)	245 (35,9)
	TRC3	42 (7,4)	51 (9,0)	108 (19,0)	195 (34,3)	172 (30,3)
Her vatandaş yasalara ve toplumsal kurallara uymalıdır.	TR52	23 (3,4)	24 (3,5)	60 (8,8)	242 (35,5)	333 (48,8)
	TRC3	23 (4,0)	27 (4,8)	67 (11,8)	195 (34,3)	256 (45,1)
Her vatandaş kendisini ilgilendiren kararlara katılmalıdır.	TR52	17 (2,5)	23 (3,4)	65 (9,5)	266 (39,0)	311 (45,6)
	TRC3	27 (4,8)	29 (5,1)	48 (8,5)	218 (38,4)	246 (43,3)

Görev ve Sorumluluklar alt boyutunda:

- Her vatandaşın kültürünü koruyarak ulusal kültüre katkı yapması, kültürel mirasın korunması, her vatandaşın toplumsal alanda sorumluluk alması, toplumsal hizmetlerde gönüllülük ilkesinin olması, yasalara ve toplumsal kurallara uyulması, vatandaşların kendilerini ilgilendiren kararlara katılmaları gerektiği vurgulanmıştır.
- TR52 Bölgesi ile TRC3 Bölgesi farklı oranlara sahipse de iki bölgede de bütüncül bir yaklaşımda görev ve sorumluluk kavramının benzer şekilde ele alındığı savunulabilir.

Görev ve sorumlulukların katılımcı yurttaşlık açısından önemi ele alındığında, bireylerin bu bilince sahip olduğu savunulabilir. Demokratik vatandaşlığın önemli bir boyutunu ortaya çıkaran toplumsal alanda sorumlu davranmanın, iki bölgede de pozitif bir şekilde algılandığı savunulabilir.

Tablo 46: İki Bölgeye Göre Demokratik Katılımcılık

Değişkenler	Bölge	1	2	3	4	5
		n %	n %	n %	n %	n %
Her vatandaş insan haklarını iyileştirmek ve korumak için toplumsal faaliyetlere katılmalıdır.	TR52	21 (3,1)	23 (3,4)	92 (13,5)	274 (40,2)	272 (39,9)
	TRC3	32 (5,6)	33 (5,8)	72 (12,7)	220 (38,7)	211 (37,2)
Her vatandaş çevreyi korumak-geliştirmek için çevresel faaliyetlere katılmalıdır.	TR52	17 (2,5)	23 (3,4)	86 (12,6)	274 (40,2)	282 (41,3)
	TRC3	32 (5,6)	29 (5,1)	64 (11,3)	193 (34,0)	250 (44,0)
Her vatandaş yönetimin aldığı kararlara/yürüttüğü politikalara yönelik yasal protestolara katılmalıdır.	TR52	45 (6,6)	75 (11,0)	225 (33,0)	184 (27,0)	153 (22,4)
	TRC3	85 (15,0)	87 (15,3)	136 (23,9)	132 (23,2)	128 (22,5)
Devletin bütün vatandaşlara iş olanakları sunma sorumluluğu bulunmaktadır.	TR52	57 (8,4)	57 (8,4)	259 (38,0)	131 (19,2)	178 (26,1)
	TRC3	46 (8,1)	41 (7,2)	135 (23,8)	132 (23,2)	214 (37,7)

Demokratik katılımcılık alt boyutundaki sorulara ve katılımcıların verdikleri yanıtlara göre araştırmada şu sonuçlar elde edilmiştir:

- İnsan haklarının iyileştirilmesi ve korunması için toplumsal faaliyetlere, çevrenin korunması için de çevresel faaliyetlere katılım önemlidir.
- Her iki bölgede yönetimin aldığı kararlara karşı protesto eylemlerine katılım noktasında kararsız bir tutum içerisinde olan bireyler bulunmaktadır. TR52 Bölgesinde devletin vatandaşlarına iş olanakları sunması noktasında da çekimser bir tutum söz konusu iken, TRC3 Bölgesinde ise devletin iş olanakları noktasında daha aktif bir tutum içerisinde bulunması gerektiği vurgulanmıştır.

Araştırmada özellikle yönetimin/siyasal iktidarların aldığı kararlara karşı bir tepki mekanizmasının oluşmadığı ve bireylerin buna göre pasif bir yurttaşlık anlayışına sahip olduğu araştırma sonucuna dayanılarak savunulabilir. Bu durumun bireysel hakların elde edilmesi ile özgürlüklerin kullanılması noktasında bireyler aleyhine bir sonuç olarak yorumlanabilir.

Tablo 47: İki Bölgeye Göre Küresel Vatandaşlık

Değişkenler	Bölge	1	2	3	4	5
		n %	n %	n %	n %	n %
Uluslararası olayları/gelişmeleri takip ederim.	TR52	23 (3,4)	51 (7,5)	151 (22,1)	271 (39,7)	186 (27,3)
	TRC3	34 (6,0)	62 (10,9)	109 (19,2)	205 (36,1)	158 (27,8)
Vatandaşlık sorumluluklarını öğrenmek için toplumsal hizmetlerde görev alırım.	TR52	58 (8,5)	132 (19,4)	238 (34,9)	161 (23,6)	93 (13,6)
	TRC3	75 (13,2)	138 (24,3)	130 (22,9)	109 (19,2)	116 (20,4)
Toplumsal alandaki demokratik faaliyetlere aktif olarak katılıyorum.	TR52	54 (7,9)	113 (16,6)	202 (29,6)	192 (28,2)	121 (17,7)
	TRC3	93 (16,4)	83 (14,6)	133 (23,4)	153 (23,6)	106 (18,7)
Diğer ülkelerdeki insanlarla ve kültürlerle çeşitli yollarla iletişim kurarım.	TR52	62 (9,1)	154 (22,6)	157 (23,0)	188 (27,6)	121 (17,7)
	TRC3	113 (19,9)	118 (20,8)	94 (16,5)	131 (23,1)	112 (19,7)
Farklı ülkelerdeki insanlarla çeşitli gruplara katılıyorum.	TR52	94 (13,8)	180 (26,4)	149 (21,8)	147 (21,6)	112 (16,4)
	TRC3	155 (27,3)	131 (23,1)	98 (17,3)	104 (18,3)	80 (14,1)

Demokratik vatandaşlık tutum ölçeğinin küresel vatandaşlık alt boyutunda katılımcılarla ilgili aşağıdaki sonuç elde edilmiştir:

- Her iki bölgede de uluslararası olaylar ile gelişmelerin takip edildiği bir durum bulunmaktadır.
- Toplumsal alandaki demokratik faaliyetlere aktif olarak katılımın olduğu diğer ülkelerdeki insanlarla ve kültürlerle iletişimin kurulduğu görülmektedir.
- Ancak bireylerin vatandaşlık sorumluluklarını öğrenmek amacıyla toplumsal hizmetlerde bulunma noktasında her iki bölge için de olumsuz bir durumun söz konusu olduğu görülmektedir.

Tablo 48: İki Bölgeye Göre Vatandaşlık Değerleri

Değişkenler	Bölge	1	2	3	4	5
		n %	n %	n %	n %	n %
Başka ülkelerden de olsa diğer insanlarla (empati) duygudaşlık yapabilirim.	TR52	35 (5,1)	44 (6,5)	138 (20,2)	254 (37,2)	211 (30,9)
	TRC3	29 (5,1)	52 (9,2)	104 (18,3)	184 (32,4)	199 (35,0)
Çeşitli düşüncelere karşı hoşgörülü olurum.	TR52	26 (3,8)	33 (4,8)	90 (13,2)	288 (42,2)	245 (35,9)
	TRC3	17 (3,0)	25 (4,4)	86 (15,1)	192 (33,8)	248 (43,7)
Farklı anadile sahip insanların kendi dilini konuşmasına saygı gösteririm.	TR52	32 (4,7)	33 (4,8)	103 (15,1)	228 (33,4)	286 (41,9)
	TRC3	27 (4,8)	23 (4,0)	59 (10,4)	171 (30,1)	288 (50,7)
Etnik kültürel değerleri/farklılıkları zenginlik olarak görürüm.	TR52	30 (4,4)	29 (4,3)	205 (15,4)	240 (35,2)	278 (40,8)
	TRC3	53 (9,3)	31 (5,5)	68 (12,9)	169 (29,8)	247 (43,5)
Ulus vatandaşlığına nazaran kendimi dünya vatandaşı olarak tanımlarım.	TR52	38 (5,6)	58 (8,5)	213 (31,2)	162 (23,8)	211 (30,9)
	TRC3	46 (8,1)	71 (12,5)	158 (27,8)	112 (19,7)	181 (31,9)

Demokratik vatandaşlık tutum ölçeğinin son alt boyutunda -vatandaşlık değerleri- katılımcılarla ilgili aşağıdaki sonuç elde edilmiştir:

- Başka ülkelerdeki insanlarla empati kurulabildiği, çeşitli düşüncelere karşı hoşgörülü olunduğu, farklı ana dile sahip insanların kendi dillerini konuşmalarına saygıyla yaklaşıldığı, etnik değerlerin/farklılıkların zenginlik olarak görüldüğü vurgulanmaktadır.
- Vatandaşlık değerleri noktasında, ulus vatandaşlığına nazaran TRC3 Bölgesindeki bireylerin kendilerini dünya vatandaşı olarak gördükleri, ancak TR52 Bölgesindeki bireylerin bu noktada ulus vatandaşlığını daha fazla ön plana koyduğu görülmektedir.

Vatandaşlık değerlerinin belirli noktalarda iki bölge açısından farklı çıkması beklenen bir sonuç olarak ifade edilebilir. İki bölgenin sosyokültürel açılardan belirli farklılıklara sahip olmasının bu sonucu ortaya çıkardığı ileri sürülebilir. Vatandaşlık değerlerinin eğitim, kültür, siyasal yaşam ve kentleşme faktörlerine bağlı olarak iki bölgede farklı çıkması bu kapsamda olağandır. Frekans dağılımlarına göre siyasal katılım ile demokratik vatandaşlık boyutunda iki bölgenin çeşitli konularda benzer düşüncelere sahip oldukları

ve ve buna göre oranların ortaya çıktığı görülmektedir. Bölgesel benzerliklerin bu durumun ortaya çıkmasına neden olduğu savunulabilir.

3.4.5. TR52 Bölgesi ve TRC3 Bölgesinin Siyasal Katılım Ölçeği ve Demokratik Vatandaşlık Tutum Ölçeğine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Tablo 49: TR52 ile TRC3 Bölgelerinin Siyasi Yaşam Skorları Açısından Değerlendirilmesi

Siyasi Yaşam	Kuşaklar (X±SS)			P
	X Kuşağı	Y Kuşağı	Z Kuşağı	
TR52 Bölgesi	2,14±0,7 ^a	2,3±0,6 ^b	2,1±0,6 ^a	0,001*
TRC3 Bölgesi	1,9±0,7	2,0±0,6	1,9±0,7	0,855
TR52 Bölgesi-TRC3 Bölgesi Karşılaştırılması**	TR52 Bölgesi		TRC3 Bölgesi	0,000*
	2,2±0,6		1,9±0,7	

One-Way ANOVA testi, a, b Aynı harflere sahip olan gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır. *p<0,05.

**Student's t testi.

TR52 Bölgesinde bulunan X kuşağı ile Z kuşağı katılımcılarının siyasi yaşam alt boyutu değerlendirildiğinde anlamlı bir fark olmaması, benzer düşünce ve davranış biçimlerine sahip olduklarını göstermektedir. Siyasi parti simgelerini kullanma, siyasi partilerde gönüllü bir şekilde çalışma, siyasi partilerin yönetime gelmesinde aktif bir şekilde çalışma, siyasi konularda en yüksek düzeyde bilgiye sahip olma, halkın demokrasilerde doğrudan rol almasının gerekliliğine inanma ve yönetimin politikalarını değerlendirip tartışabilme gibi konularda X kuşağı ile Z kuşağının TR52 Bölgesinde benzer bir düşünce yapısına sahip olduğu görülmektedir. Bu durumun kuşaklar açısından anlamlı bir şekilde farklılaşması beklenebilir. Ancak Y kuşağının diğer iki kuşağa göre anlamlı bir farklılığa sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Y kuşağının TR52 Bölgesinde siyasi yaşam boyutunda diğer iki kuşağa göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı söylenebilir.

TRC3 Bölgesinde bulunan katılımcıların siyasi yaşamları, kuşaklar açısından benzer bir şekilde ortaya çıkmıştır. Kuşaklar açısından farklılıklar söz konusu olmamıştır. Dolayısı ile partilerde aktif bir şekilde rol alma, halkın doğrudan katılımı, çevresindeki insanlarla

siyasi konularda tartışma ve hükümetin/yönetimin kamusal politika ve uygulamalarının ele alınıp değerlendirilmesinde TRC3 Bölgesindeki X, Y ve Z kuşağı bireyler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı ortaya çıkmıştır.

TR52 Bölgesi ile TRC3 Bölgesindeki katılımcıların siyasi yaşamları karşılaştırmalı olarak değerlendirildiğinde anlamlı bir farklılığın ortaya çıktığı görülmektedir. Özellikle TR52 Bölgesindeki kuşaklar arasındaki farklılığın, TRC3 Bölgesinde olmaması iki bölgenin farklı bir şekilde olmasına neden olduğu savunulabilir. Bölgeler arasındaki çeşitli farklılıkların bu sonucu ortaya çıkardığı ileri sürülebilir. **“H13: Z kuşağının siyasi yaşam boyutu, diğer kuşaklardan daha yüksek düzeydedir”** hipotezi reddedilmiştir.

TRC3 Bölgesinin TR2 Bölgesine göre siyasi yaşam boyutunda kendi içinde anlamlı çıkmamasının üç kuşağın da benzer davranışlara sahip olmalarına bağlanabileceği düşünülebilir.

Tablo 50: TR52 ile TRC3 Bölgelerinin Siyasi Bilinç Skorları Açısından Değerlendirilmesi

Siyasi Bilinç	Kuşaklar (X±SS)			p
	X Kuşağı	Y Kuşağı	Z Kuşağı	
TR52 Bölgesi	2,5±0,8 ^a	2,7±0,6 ^b	2,6±0,6 ^b	0,001*
TRC3 Bölgesi	2,4±0,7 ^a	2,6±0,7 ^b	2,5±0,8 ^{a,b}	0,019
TR52 Bölgesi-TRC3 Bölgesi Karşılaştırılması**	TR52 Bölgesi		TRC3 Bölgesi	0,014*
	2,6±0,7		2,5±0,7	

One-Way ANOVA testi, a, b Aynı harflere sahip olan gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır. *p<0,05

**Student's t testi.

TR52 Bölgesindeki katılımcılarda X kuşağının Y ve Z kuşağına göre anlamlı bir şekilde siyasi bilinç durumunun farklılaştığı görülmektedir. X kuşağının TR52 Bölgesinde X kuşağının diğer iki kuşağına göre siyasi bilgi durumunun yaş ile ilgili bir durum olduğu söylenebilir. Özellikle yaşlı kuşağın diğer iki kuşağına göre geleneksel davranış kalıplarına sahip olması ve bilgi teknolojilerini kullanma oranının daha düşük seviyelerde olması bu durumun ortaya çıkardığı bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Y ve Z kuşaklarının siyasi

bilinç noktasında benzer davranış kalıplarına sahip olduğunu göstermektedir. Buna karşın Y kuşağının anlamlı bir şekilde diğer iki kuşaktan farklılaştığı görülmektedir. X kuşağının Ulusal ve uluslararası gelişmeleri takip etme, bilgi teknolojilerini kullanma, demokrasi konusunda daha az hassas olması, doğrudan demokrasiye olan bakış açısı, farklı siyasi partilerin varlığına fazla önem vermemesi gibi durumlar, Y ve Z kuşağı ile farklılıkların olmasına etkiye bulunmuştur.

TRC3 Bölgesinde kuşaklar arasında siyasi bilgi düzeyinde anlamsal olarak istatistiksel olarak farklılıklar bulunmaktadır. X kuşağı ile Y kuşağının siyasi bilgi skorlarına da bakıldığında Y kuşağının X kuşağına göre daha ön plana çıktığı ve bilgi edinme, demokrasiyi savunma, hem kadınlar hem de erkeklerin siyasi alanda başarılı olabileceğine inanması ile siyasal alandaki farklı partiler olması gerektiğine inanması bu noktada Y kuşağının daha fazla duyarlı olmasına bağlanabilmektedir. TRC3 Bölgesindeki Z kuşağının hem X hem de Y kuşağına yakın olması, Z kuşağın keskin bir şekilde diğer iki kuşaktan siyasi bilinç noktasında ayrılmasını engellemiştir.

TR52 Bölgesi ile TRC3 Bölgesinin karşılaştırılması, her iki bölgenin siyasi bilgi boyutunda istatistiksel olarak farklı olduklarını göstermektedir. Kuşaklar arasındaki farklılıklara bakıldığında bu durumun beklenen bir sonuç olduğu ileri sürülebilir. Siyasal bilgi düzeylerinin iki bölgenin gelişmişlik düzeylerine bağlı olarak farklılık arz ettiği düşünülebilir.

Tablo 51: TR52 ile TRC3 Bölgelerinin Sivil Hak Bilinci Skorları Açısından Değerlendirilmesi

Sivil Hak Bilinci	Kuşaklar (X±SS)			P
	X Kuşağı	Y Kuşağı	Z Kuşağı	
TR52 Bölgesi	2,8±0,9 ^a	3,0±0,7 ^b	3,3±0,7 ^b	0,000*
TRC3 Bölgesi	2,8±0,9 ^a	3,0±0,8 ^b	2,9±0,9 ^{a,b}	0,031
TR52 Bölgesi-TRC3 Bölgesi Karşılaştırılması**	TR52 Bölgesi		TRC3 Bölgesi	0,010*
	3,1±0,8		2,9±0,9	

One-Way ANOVA testi, a, b Aynı harflere sahip olan gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır. *p<0,05

**Student's t testi.

TR52 Bölgesindeki katılımcıların sivil hak bilinci boyutu ele alındığında, X kuşağının Y ve Z kuşağına göre daha geri planda kaldığı görülmektedir. Bireylerin düşüncelerini açık bir şekilde ifade etmeleri, vatandaş sorumlulukları ile haklarının bilinmesi, olumsuz durumlarda yasal yollara başvurulması, kadınlar ve erkeklerin aynı haklara sahip olmaları ile yakın kişilerle siyasi ve idari kentsel gelişmelerin konuşulması noktasında Y kuşağı ile Z kuşağının Z kuşağına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farka sahip olduğu görülmektedir. Bu durumun bireylerin yaşları ile ilgili olduğu savunulabilir.

TRC3 Bölgesindeki katılımcılarda X kuşağı ile Y kuşağının sivil hak bilinci noktasında farklı tutum ve davranışlarda bulunduğu istatistiki olarak farklılaşmıştır. Y kuşağını X kuşağına göre daha bilinçli bir kuşak olduğu görülmektedir. Z kuşağının ise sivil hak bilinci boyutunda hem X kuşağı hem de Y kuşağının çeşitli yanlarıyla benzerlikler gösterdiği görülmektedir. TRC3 Bölgesindeki kuşakların istatistiksel anlamda birbirleri ile çeşitli farklılıklara sahip olduğu savunulabilir.

TR52 Bölgesindeki katılımcıların TRC3 Bölgesindeki katılımcılara göre sivil hak noktasında farklılaştığı görülmektedir. Siyasi bilgi skorları da ele alındığında TR52 Bölgesindeki katılımcıların ön plana çıktığı ve TRC3 Bölgesi ile istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa sahip olduğu görülmektedir. TR52 Bölgesinin sivil hak skorlarının yüksek düzeyde çıkmasının bölgenin diğer bölgeye göre gelişmişliğine bağlanabileceği ileri sürülebilir.

Tablo 52: TR52 ile TRC3 Bölgelerinin Sivil Tepki ve Protesto Skorları Açısından Değerlendirilmesi

Sivil Tepki ve Protesto	Kuşaklar (X $\pm$ SS)			p
	X Kuşağı	Y kuşağı	Z Kuşağı	
TR52 Bölgesi	2,1 $\pm$ 0,9 ^a	2,4 $\pm$ 0,7 ^b	2,2 $\pm$ 0,7 ^a	0,000*
TRC3 Bölgesi	2,0 $\pm$ 0,8	2,0 $\pm$ 0,8	2,0 $\pm$ 0,8	0,927
TR52 Bölgesi-TRC3 Bölgesi Karşılaştırılması**	TR52 Bölgesi		TRC3 Bölgesi	0,000*
	2,2 $\pm$ 0,8		2,0 $\pm$ 0,8	

One-Way ANOVA testi, a, b Aynı harflere sahip olan gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır. *p<0,05

**Student's t testi.

Bireylerin siyasi tepki ve protesto boyutu incelendiğinde; TR52 Bölgesindeki bireylerde anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. X kuşağı ile Z kuşağının sivil tepki ve protesto noktasında Y kuşağına göre geri planda olduğu görülmektedir. Ülkenin siyasal sorunları ile ilgilenme, yerel otoritelerle iletişime geçme, yabancı marka ve ürünlere karşı gerçekleştirilen eylemlere katılma gibi konularda Y kuşağının X ve Z kuşağına göre daha eylemci bir davranış biçimine sahip olduğu savunulabilir. X kuşağı ile birlikte Z kuşağının da pasif bir davranış biçimine sahip olması, beklenmeyen bir sonuç olarak görülebilir.

TRC3 Bölgesindeki kuşaklar arasında imza kampanyalarına katılma, sivil toplum etkinliklerine katılma, yasal gösterilere katılma, haksız görülen politika ve işlemleri protesto edebilme ve bireysel hakların savunulması gerektiği düşüncesi noktasında istatistiksel olarak herhangi bir fark bulunmamaktadır. Bu durum üç kuşağın da sivil tepki ve protesto boyutunda benzer davranış düşüncesine sahip olduğunu ortaya koymaktadır. TR52 Bölgesi ile TRC3 Bölgesindeki bireylerin sivil tepki ve protesto boyutundaki karşılaştırılması istatistiksel bir anlamlılığa sahiptir. TR52 Bölgesinin sivil tepkilerinin diğer bölgeye oranla yüksek çıktığı ve buna göre kuşakları arasında da farklı davranış kalıplarının ortaya çıktığı görülmektedir.

TR52 Bölgesinde tepki ve protesto boyutunun diğer bölgeye göre kendi içinde kuşaklar açısından anlamlı çıkması kuşaksal değerlerin farklılığına bağlanabilir. Aynı zamanda TR52 Bölgesindeki sivil tepki ve protesto skorlarının diğer bölgeye göre yüksek çıkmasının da kentlilik bilincinin bu bölgede yüksek olmasına bağlanabileceği düşünülebilir.

Tablo 53: TR52 ile TRC3 Bölgelerinin Temel Demokrasi Kültürü Skorları Açısından Değerlendirilmesi

Temel Demokrasi Kültürü	Kuşaklar (X±SS)			p
	X Kuşağı	Y Kuşağı	Z Kuşağı	
TR52 Bölgesi	1,2±0,7 ^a	1,1±0,7 ^a	0,8±0,5 ^b	0,000*
TRC3 Bölgesi	1,2±0,8	1,1±0,7	1,1±0,9	0,520
TR52 Bölgesi-TRC3 Bölgesi Karşılaştırılması**	TR52 Bölgesi		TRC3 Bölgesi	0,010*
	1,0±0,7		1,1±0,8	

One-Way ANOVA testi, a, b Aynı harflere sahip olan gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır. *p<0,05

**Student's t testi.

Temel demokrasi kültürü boyutunun ele alındığı davranış kalıplarında, TR52 Bölgesindeki X kuşağı ile Y kuşağının birbirine yakın sonuçlar çıkardığı, ancak Z kuşağının bundan farklılaştığı görülmektedir. Özellikle ters korelasyonun yapıldığı temel demokrasi kültürü boyutunda X kuşağı ile Y kuşağının toplam skorları da ele alındığında sonuçların olumsuz bir şekilde ortaya çıktığı görülmektedir. Z kuşağının diğer iki kuşağa göre farklı inançlara saygı gösterme, etnisite kavramını ön plana çıkarmama, siyasi liderlerin tanıdıklarına ayrıcalık tanımama, maddi durumun siyasal alanda daha fazla güçlü olmaması ile kadınların politikada etkin bir şekilde yer alması konularında temel demokrasinin özelliklerini benimsedikleri görülmektedir. Özellikle Z kuşağının diğer iki kuşağa göre demokrasiye uygun davranış kalıplarını savunması gelecek açısından önemli bir sonuç olarak yorumlanabilir.

TRC3 Bölgesinde kuşaklar arasında temel demokrasi kültürünün değerlendirilmesinde, kuşaklar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmamasına rağmen, Y kuşağı ile Z kuşağının X kuşağına göre temel demokrasi kültürünü benimsedikleri verilerden çıkan başka bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

TR52 Bölgesi ile TRC3 Bölgesinin temel demokrasi boyutunda birbirinden anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Sosyolojik farklılıkların demokrasinin ele alınmasında küçük de olsa farklı sonuçlar ortaya çıkardığı, araştırma sonuçları ile görülmektedir. İki bölgenin katılımcı yurttaşlık boyutunun bu açıdan demokrasi çerçevesinde farklılaşması, vatandaşlık bilinci ile değerlendirilebilir.

Tablo 54: TR52 ile TRC3 Bölgelerinin Demokratik Haklar ve Eşitlik Skorları Açısından Değerlendirilmesi

Demokratik Haklar ve Eşitlik	Kuşaklar (X±SS)			p
	X Kuşağı	Y Kuşağı	Z Kuşağı	
TR52 Bölgesi	1,9±1,2	1,9±1,3	1,8±1,4	0,536*
TRC3 Bölgesi	1,8±1,1 ^a	2,0±1,3 ^{a,b}	2,2±1,3 ^b	0,025
TR52 Bölgesi-TRC3 Bölgesi Karşılaştırılması**	TR52 Bölgesi		TRC3 Bölgesi	0,117*
	1,9±1,3		2,0±1,3	

One-Way ANOVA testi, a, b Aynı harflere sahip olan gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır. *p<0,05

**Student's t testi.

Demokratik haklar ve eşitlik boyutunun ele alındığı durumda TR52 Bölgesinin kuşakları arasında anlamlı bir istatistiksel fark olmadığı görülmektedir. Demokratik haklar ve eşitlik noktasında bireylerin; kişilerin eşit haklara sahip olma, kadınlar ile erkeklerin her alanda eşit olması ve düşünce hürriyetini kullanma noktasında olumsuz bir bakış açısına sahip oldukları görülmektedir.

TRC3 Bölgesindeki katılımcılarda ise, X kuşağının Z kuşağına göre anlamlı bir şekilde farklı olduğu görülmektedir. X kuşağının demokratik haklar ve eşitlik noktasında Z kuşağına göre daha olumsuz bir bakış açısına sahip oldukları görülmektedir. Y kuşağının ise hem X kuşağı hem de Z kuşağının düşüncelerine yakın olduğu ve çok farklılaşmadığı görülmektedir. Sonuç olarak kuşakların haklar ve eşitlik noktasında anlamlı bir istatistiksel farklılık gösterdiği görülmektedir.

TR52 Bölgesi ile TRC3 Bölgesi arasında demokratik haklar boyutunda istatistiksel bir fark bulunmadığı görülmektedir (p<0,05). Demokratik haklar ile eşitlik algısının iki bölgede de benzer şekilde çıktığı görülmektedir. Bu durumun iki bölgenin de bu çerçevede benzer tutum ve davranışlara sahip olmaları ile ifade edilebileceği savunulabilir. Demokratik haklar ile eşitliğin iki bölgede benzer şekilde algılanmasının temel sorunların iki bölgede de ele alındığını gösterdiği söylenebilir.

Tablo 55: TR52 ile TRC3 Bölgelerinin Görev ve Sorumluluklar Skorları Açısından Değerlendirilmesi

Görev ve Sorumluluklar	Kuşaklar (X±SS)			p
	X Kuşağı	Y Kuşağı	Z Kuşağı	
TR52 Bölgesi	3,1±1,0	3,1±0,7	3,2±0,7	0,129*
TRC3 Bölgesi	3,0±0,9	3,1±0,8	2,9±1,0	0,114
TR52 Bölgesi-TRC3 Bölgesi Karşılaştırılması**	TR52 Bölgesi		TRC3 Bölgesi	0,011*
	3,1±0,8		3,0±0,9	

One-Way ANOVA testi, a, b Aynı harflere sahip olan gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır. *p<0,05

**Student's t testi.

Katılımcıların görev ve sorumluluklarının değerlendirildiği demokratik vatandaşlık alt boyutunda TR52 Bölgesindeki kuşaklar arasında anlamlı bir istatistiksel fark bulunmamıştır. Kültürel değerleri koruyup yaşatma, kültürel çeşitliliğin korunması, toplumsal alanda gönüllü bir şekilde çalışmak gibi değişkenlerin bireylerin olumlu davranış kalıplarına sahip oldukları görülmektedir. Bu durumun üç kuşak için de benzer bir şekilde sonuçlandığı görev ve sorumluluklar anlamında görülmektedir.

TRC3 Bölgesinde de kuşaklar arasında görev ve sorumluluklar bağlamında istatistiksel bir farkın olmadığı görülmektedir. TR52 Bölgesindeki bireylere benzer bir şekilde gerek kamusal yararın korunması, gerekse de vatandaşları etkileyen kararlara katılım noktasında sonuçlar söz konusu olmuştur.

Her ne kadar iki bölgede de kuşaklar arasında görev ve sorumluluklar bağlamında bir farklılık olmasa da, doğrudan iki bölge arasında bir farkın ortaya çıktığı görülmektedir (p=0,011). Bu sonucun görev ve sorumluluk boyutunda TR52 Bölgesinin ön planda olmasına bağlanabileceği düşünülmektedir. Yurttaşların görev ve sorumluluk bilincinin kentsel alandaki etki değişkenlerinin iki bölge arasında farklılıklara neden olduğu savunulabilir.

Tablo 56: TR52 ile TRC3 Bölgelerinin Demokratik Katılımcılık Skorları Açısından Değerlendirilmesi

Demokratik Katılımcılık	Kuşaklar (X±SS)			p
	X Kuşağı	Y Kuşağı	Z Kuşağı	
TR52 Bölgesi	2,7±1,0 ^a	2,8±0,7 ^{a,b}	2,9±0,7 ^b	0,004*
TRC3 Bölgesi	2,7±0,9	2,8±0,9	2,8±1,0	0,464
TR52 Bölgesi-TRC3 Bölgesi Karşılaştırılması**	TR52 Bölgesi		TRC3 Bölgesi	0,015*
	2,8±0,8		2,8±0,9	

One-Way ANOVA testi, a, b Aynı harflere sahip olan gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır. *p<0,05

**Student's t testi.

Demokratik katılımcılık boyutunun TR52 Bölgesinde kuşaklar arasında anlamlı bir şekilde farklı olduğu görülmektedir. Z kuşağının X kuşağına göre toplumsal faaliyetlere katılma, çevreyi geliştiren etkinliklere katılma, yönetimin aldığı kararlara yönelik yasal protestolara katılma gibi değişkenlere daha fazla önem verdiği görülmektedir. Z Kuşağının çeşitli yönlerden X kuşağına göre daha fazla bilgi edinme yollarına başvurması ve iletişim teknolojilerinin yüksek bir düzeyde kullanma oranına sahip olmasının bu sonucu doğurduğu savunulabilir. Y kuşağının ise hem X kuşağı hem de Z kuşağına benzerlikler gösterdiği istatistiksel olarak ortaya çıkmıştır.

TRC3 Bölgesinde ise kuşaklar arasında demokratik katılımcılık noktasında istatistiksel olarak herhangi bir fark bulunmamaktadır. Bu durum kuşakların katılım noktasında benzer düşüncelere sahip olduğunu göstermektedir.

TR52 Bölgesi ile TRC3 Bölgesi arasında demokratik katılımcılık bağlamında istatistiksel bir fark bulunmaktadır (p<0,05). Her iki bölgedeki demokratik katılımcılık farkının TR52 Bölgesindeki kuşak farkından dolayı olduğu savunulabilir. Ancak iki bölgenin de aynı yüksek katılımcılık skoruna sahip olması, katılımcılığın önemli bir şekilde ele alındığını göstermektedir.

Tablo 57: TR52 ile TRC3 Bölgelerinin Küresel Vatandaşlık Skorları Açısından Değerlendirilmesi

Küresel Vatandaşlık	Kuşaklar (X±SS)			P
	X Kuşağı	Y Kuşağı	Z Kuşağı	
TR52 Bölgesi	2,1±1,0 ^a	2,5±0,7 ^b	2,3±0,8 ^c	0,000*
TRC3 Bölgesi	2,0±1,0	2,2±1,0	2,1±1,0	0,302
TR52 Bölgesi-TRC3 Bölgesi Karşılaştırılması**	TR52 Bölgesi		TRC3 Bölgesi	0,002*
	2,3±0,9		2,1±1,0	

One-Way ANOVA testi, a, b Aynı harflere sahip olan gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır. *p<0,05

**Student's t testi

TR52 Bölgesindeki küresel vatandaşlık alt boyutunun kuşaklar arasında anlamlı bir şekilde istatistiksel olarak farklı olduğu görülmektedir. Y kuşağının Z kuşağına göre daha yüksek bir seviyede küresel vatandaşlık bilincine sahip olduğu görülmektedir. Z kuşağının da X kuşağına göre yüksek bir düzeyde küresel vatandaşlık bilincine sahip olduğu araştırma sonuçlarından görülmektedir. Özellikle kuşak tutumları noktasında değerlendirildiğinde X kuşağının küresel vatandaşlık bilincinin diğer iki kuşağa göre düşük çıkması beklenen bir sonuç olarak görülebilir. Değişen ve gelişen dünyanın buna ortam hazırladığı savunulabilir.

TRC3 Bölgesindeki kuşaklar arasında küresel vatandaşlık bağlamına istatistiksel bir fark bulunmamıştır. Uluslararası gelişmeleri takip etmek, toplumsal hizmetlerde bulunmak, demokratik faaliyetlere katılma, diğer ülkelerdeki kişilerle ve kültürlerle etkileşim içerisinde bulunmak gibi değişkenlerde TRC3 Bölgesindeki kuşakların farklı olmadığı görülmektedir. Bu durumun kuşak tutum ve davranışları ele alındığında beklenmeyen bir sonuç olduğu düşünülebilir.

TR52 Bölgesi ile TRC3 Bölgesinin istatistiksel olarak küresel vatandaşlık bağlamında farklı olduğu görülmektedir. TR52 Bölgesinin diğer bölgeye göre yüksek düzeyde küresel vatandaşlık değerlerine sahip olduğu savunulabilir. Bu durumun kentlilik bilincinin yüksek düzeyde olmasına bağlanabileceği savunulabilir.

Tablo 58: TR52 ile TRC3 Bölgelerinin Vatandaşlık Değerleri Skorları Açısından Değerlendirilmesi

Vatandaşlık Değerleri	Kuşaklar (X±SS)			p
	X Kuşağı	Y Kuşağı	Z Kuşağı	
TR52 Bölgesi	2,6±1,0 ^a	3,0±0,8 ^b	3,1±1,4 ^a	0,000*
TRC3 Bölgesi	2,7±0,9 ^a	3,0±0,7 ^b	2,9±0,9 ^b	0,004
TR52 Bölgesi-TRC3 Bölgesi Karşılaştırılması**	TR52 Bölgesi		TRC3 Bölgesi	0,519*
	2,9±1,0		3,0±0,9	

One-Way ANOVA testi, a, b Aynı harflere sahip olan gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır. *p<0,05

**Student's t testi.

Vatandaşlık değerlerinin ele alındığı demokratik vatandaşlık tutum ölçeğinde TR52 Bölgesindeki kuşaklar arasında anlamlı bir istatistiksel fark bulunmaktadır. Z kuşağı ile X kuşağının diğer ülkelerdeki bireylerle empati kurma, farklı düşüncelere karşı saygılı olma, farklı anadile sahip insanların dillerini özgürce kullanma, etnik değerleri zenginlik olarak algılama ve kendilerini ulus vatandaşlığına nazaran dünya vatandaşı olarak görme noktalarında Y kuşağından istatistiksel anlamda farklılaştıkları görülmektedir.

TRC3 Bölgesindeki katılımcılarda kuşaklar arasında vatandaşlık değerleri bağlamında istatistiksel olarak fark bulunmaktadır. Z kuşağı ile X kuşağının Y kuşağından bu noktada farklılaştığı görülmektedir. Ancak Y kuşağının da yüksek bir vatandaşlık değer skoruna sahip olduğu gözden kaçırılmamalıdır.

TR52 Bölgesi ile TRC3 Bölgesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Özellikle iki bölgede de vatandaşlık değerleri skorlarının yüksek bir seviyede olması bu değerlerin benimsenmesi olarak yorumlanabilir. ***“H14: Bölgeler arasında vatandaşlık değerlerinin benimsenmesinde belirgin bir fark bulunmaktadır”*** hipotezi reddedilmiştir.

İki bölgede vatandaşlık değerleri açısından istatistiki bir anlamlılığın çıkmaması, iki bölgenin benzer sosyolojik ve toplumsal dinamiklere sahip olmaları çerçevesinde ifade edilebilir. Belirli faktörlerde farklılaşan iki bölgenin zaman zaman benzer düşüncelere sahip olduğu görülmektedir. Vatandaşlık değerlerinin benzer şekilde algılanmasının, bölgeler arasındaki eşitsizliklerin azaldığının bir göstergesi olarak ifade edilmesi

mümkündür. TR52 Bölgesi ile TRC3 Bölgesinin siyasal katılım ölçeği ile demokratik vatandaşlık katılım ölçeğine göre kıyaslandığı farklılıkların analiz edilmesine ilişkin anlamlılık istatistiklerine göre, çeşitli etmenlerin hem bölgesel olarak kuşaksal farklılıklara neden olduğu ifade edilebilir. Bu farklılıkların siyasal tutum ve algıların bir sonucu olarak katılımcı bireylerin görüşlerini yansıttığı ileri sürülebilir.

3.4.6. Değişkenlerin Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Ki-kare testleri parametrik olmayan testleri ifade etmekte olup, nominal ve ordinal bir şekilde oluşturulan verilerin test edilmesini sağlamaktadır. Bu noktada verilerin belirli bir dağılıma sahip kişilerden elde edilmesini test etmektedir. Bu bağlamda ki-kare testlerinin iki değişken arasındaki ilişkiyi ortaya koymadaki etkisi yadsınamaz bir yerdedir.

Değişkenler arasındaki farkın anlamlı olup olmaması ki-kare testleri ile ortaya konmaktadır. Araştırmada ki-kare analizleri için %95 güven aralığı, $p=0.05$ anlamlılık derecesi esas alınmıştır.

$p=0.000-0.05$ olan testlerde iki değişken arasındaki istatistiksel olarak anlamlı bir fark söz konusudur. $p>0,05$ olan testlerde ise iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

Tablo 59: Kuşaklara Göre Siyasi Parti Üyeliği

		X Kuşağı	Y Kuşağı	Z Kuşağı
Siyasi Parti Üyeliği	Evet	10 (%2,6)	17 (%3,7)	26 (%6,3)
	Hayır	371 (%97,4)	439 (%96,3)	387 (%95,7)
	Toplam	381	456	413
Ki Kare testi, $X^2=7,040$; $p=0,030$				

Kuşaklar ile siyasi parti üyeliği arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır. (**H9 kabul edilmiştir**). Z kuşağının siyasi parti üyeliğinde diğer iki kuşağa göre ön plana çıktığı görülmektedir. Aktif bir şekilde hareket etmeyi gerekli kılan siyasi parti üyeliğinde;

Özellikle X kuşağının pasif bir tutuma sahip oldukları görülmektedir. Ara kuşak olan Y kuşağının diğer iki kuşağa göre orta yolcu bir tutuma sahip olduğu söylenebilir. Kuşakların siyasi parti üyeliğinde anlamlı bir şekilde farklı çıkmasının, siyasal partilerin etkinliği konusu ile doğrudan ilişkili olduğuna bağlanabileceği savunulabilir.

Tablo 60: Kuşaklara Göre Sivil Toplum Kuruluşu Üyeliği

Sivil Toplum Kuruluşu Üyeliği		X Kuşağı	Y Kuşağı	Z Kuşağı
	Evet	139 (%36,5)	192 (%42,1)	101 (%24,5)
	Hayır	242 (%63,5)	264 (%57,9)	312 (%75,5)
	Toplam	381	456	413
Ki Kare testi, $X^2=30,748$; $p=0,000$				

Sivil toplum kuruluşlarına üyelik durumları ele alındığında kuşaklar arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir ($p=0,000$), (**H10 kabul edilmiştir**). Y Kuşağının diğer iki kuşağa göre sivil topluma daha yakın olduğu görülmektedir. Z Kuşağının ise diğer iki kuşağa göre sivil toplum kuruluşlarına üye olmada karamsar olduğu söylenebilir. Kuşakların tutum ve davranışları ile dünya görüşlerinin sivil toplum çerçevesinde farklı çıkması beklenen bir sonuç olarak yorumlanabilir. Sivil toplum olgusunun yaşları genç olan Z kuşağında düşük çıkmasının olağan olduğu söylenebilir. Büyük bir çoğunluğunun eğitimleri sürdürdüğü bu kuşağın daha sonraki süreçlerde sivil topluma daha fazla yaklaşacağı ileri sürülebilir.

Tablo 61: Kuşaklara Göre Türkiye'nin En Büyük İlk Üç Sorunu

Türkiye'nin En Büyük İlk Üç Sorunu		X Kuşağı	Y Kuşağı	Z Kuşağı
	1.Sorun	Ekonomik Sorunlar 186 (%48,8)	Eğitim 175 (%38,4)	Eğitim 184 (%44,6)
	2. Sorun	Ekonomik Sorunlar 126 (%33,1)	Ekonomik Sorunlar 177 (%38,8)	Ekonomik Sorunlar 159 (%38,5)
	3. Sorun	Mülteciler 86 (%22,6)	Mülteciler 99 (%21,7)	Mülteciler 121 (%29,3)
	Toplam	381	456	413
<i>Birinci Sorun için Ki Kare testi, $X^2=65,949$; $p=0,000$ İkinci Sorun için Ki Kare testi, $X^2=27,826$; $p=0,002$ Üçüncü Sorun için Ki Kare testi, $X^2=27,812$; $p=0,002$</i>				

Kuşakların Türkiye'nin önemli olarak gördükleri ilk üç soruna yaklaşımında her üç sorunda da *anlamli bir farklılığın olduğu* görülmektedir. Bu noktada **“H11: Kuşaklar arasında ülkenin en önemli sorununun ne olduğu konusunda anlamlı bir fark bulunmamaktadır”** hipotezi reddedilmiştir. Ekonomik sorunların X kuşağı için birinci sorun olarak görüldüğü söylenebilir. Y kuşağı ile Z kuşağı için en önemli sorun ise eğitim sorunu olarak görülmektedir. Kuşaklar arasında sorunlara bakış açısının bu noktada çeşitli değişkenlere göre farklılaştığı görülmektedir. İkinci en önemli sorunun ekonomik sorunlar olarak görüldüğü söylenebilir. Üçüncü en önemli sorunun da her üç kuşak için mülteciler olduğu görülmektedir. Özellikle son yıllarda çeşitli ülkelerden Türkiye'ye gelen mültecilerin çeşitli sebeplere bağlı olarak toplumda hoş karşılanmadığı söylenebilir.

Sorunların algılanma durumlarının üç kuşak için de benzerlik gösterdiği görülmektedir. Bu benzerliğin ülkede tüm kesimlerin rahatsızlık duydukları faktörlerin toplumsal alanda doğrudan etkili olmaları ile açıklanması mümkündür.

Tablo 62: Kuşaklara Göre Siyasi Düşünceleri Etkileyen Faktörler

Siyasi Düşünceleri Etkileyen Faktörler		X Kuşağı	Y Kuşağı	Z Kuşağı
	1. Faktör	Aile ve Akraba 138 (%36,2)	Okunulan Kitaplar 143 (%31,4)	Okunulan Kitaplar 121 (%29,3)
	2. Faktör	Arkadaş Çevresi 129 (%33,9)	Arkadaş Çevresi 146 (%32,0)	Arkadaş Çevresi 117 (%28,3)
	3. Faktör	Kitle İletişim Araçları 119 (%31,2)	Kitle İletişim Araçları 115 (%25,2)	Aile ve Akraba 98 (%23,7)
	Toplam	381	456	413
<i>Birinci Faktör için Ki Kare testi, $X^2=63,249$; $p=0,000$ <i>İkinci Faktör için Ki Kare testi, $X^2=25,580$; $p=0,004$ <i>Üçüncü Faktör için Ki Kare testi, $X^2=43,903$; $p=0,000$</i> </i></i>				

Bireylerin siyasi fikirlerinin oluşmasını etkileyen faktörlere bakıldığında her üç faktörde de istatistiksel olarak anlamlı bir fark söz konusudur. **“H12: Kuşaklar arasında siyasi düşünceleri etkileyen faktörler bağlamında belirgin bir fark söz konusudur”** hipotezi kabul edilmiştir. X kuşağının aile ve akraba çevresinin siyasi fikirlerin şekillenmesinde önemli bir etken olduğu görülmektedir. Bu durum X kuşağının geleneksel bağlarının etkili olmasına bağlanabilir. Y kuşağı ile Z kuşağının ise siyasi fikirlerinin şekillenmesinde okunulan kitapların etki derecesi daha büyüktür. Bu iki kuşağın eğitim seviyesinin yüksek olmasının bu sonucu doğurduğu savunulabilir. Arkadaş çevresinin her üç kuşak için de ikinci en önemli faktör olduğu görülmektedir. X kuşağı ile Y kuşağı için kitle iletişim araçlarının üçüncü faktör olduğu görülmektedir. Z kuşağının ise aile ve akraba faktörünün siyasi fikirlerinin şekillenmesindeki etkisi son etken olarak görülebilir.

Kuşakların siyasi düşüncelerini etkileyen etmenlerin önceliğinin farklı olması, beklenen bir sonuç olarak yorumlanabilir. Kuşakların farklı zaman aralıklarında doğmasının bu sonuca zemin hazırladığı savunulabilir. X kuşağı ile Z kuşağının faktörlerden etkilenme durumlarının ters orantılı bir şekilde ortaya çıktığı savunulabilir.

Tablo 63: TR52 Bölgesinin Cinsiyete Göre Siyasi Parti Üyeliği

Siyasi Parti Üyeliği		Kadın	Erkek
	Evet	3 (%1,0)	0 (%0,0)
	Hayır	302 (%99,0)	377 (%100,0)
	Toplam	305	377
Ki Kare testi, $X^2=3,725$; $p=0,089$			

TR52 Bölgesinde katılımcıların cinsiyete göre siyasi parti üyeliğinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p=0,089$). Bölgede kadınların siyasi parti üyeliğinde düşük bir oran söz konusudur. Erkeklerde ise siyasi partiye üye herhangi bir kişi bulunmamaktadır. Bu durumun beklenmeyen bir sonuç olduğu ileri sürülebilir. Erkeklerin siyasi parti üyeliğinde düşük çıkmasının bu bölgede toplumsal dinamiklerle örtüşmediği düşünülebilir.

Tablo 64: TRC3 Bölgesinin Cinsiyete Göre Siyasi Parti Üyeliği

Siyasi Parti Üyeliği		Kadın	Erkek
	Evet	14 (%6,3)	36 (%10,4)
	Hayır	207 (%93,7)	311 (%89,6)
	Toplam	221	347
Ki Kare testi, $X^2=2,745$; $p=0,098$			

TRC3 Bölgesinde ise cinsiyete göre siyasi parti üyeliğinde anlamlı bir farkın ortaya çıktığı görülmektedir. Kadınların erkeklere göre daha düşük bir oranda siyasi parti üyesi olduğu bölgede erkeklerin kayda değer bir oranda parti üyeliğine sahip olduğu görülmektedir. Bölgede erkeklerin toplumsal alanda hâkim olmasının bu sonucu ortaya çıkardığı ileri sürülebilir. TRC3 Bölgesindeki erkekler ile kadınların TR52 Bölgesine

göre daha yüksek bir oranda siyasal partilere üye oldukları ortaya çıkmıştır. Bu durumun bölgelerin siyasal ve sosyolojik dinamiklerine göre şekillendiği ifade edilebilir. Bu noktada *“H7: TR52 Bölgesi ile TRC3 Bölgesi arasında cinsiyetler bağlamında siyasi parti üyeliği arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır”* hipotezi reddedilmiştir. Parti üyeliğinin bu denli farklı çıkmasının beklenmeyen bir durum olduğu ileri sürülebilir.

Tablo 65: TR52 Bölgesinin Cinsiyete Göre Sivil Toplum Kuruluşu Üyeliği

Sivil Toplum Kuruluşu Üyeliği		Kadın	Erkek
	Evet	101 (%33,1)	189 (%50,1)
	Hayır	204 (%66,9)	188 (%49,9)
	Toplam	305	377
Ki Kare testi, $X^2=19,978$; $p=0,000$			

TR52 Bölgesinde katılımcıların cinsiyete göre sivil toplum kuruluşlarına üyeliğinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p=0,089$). Bölgede kadınların sivil toplum kuruluşlarına üyeliğinde erkeklere göre düşük bir oran söz konusudur. Erkeklerde ise sivil toplum kuruluşlarına üyeliğinde %50'nin üzerinde bir katılım söz konusudur. Bu durum, demokratik ve sivil vatandaşlık bağlamında olumlu bir sonuç olarak yorumlanabilir. Kadınların sivil toplum düşüncesinde çeşitli faktörlere bağlı olarak daha düşük bir oranda kaldığı görülmektedir. Özellikle toplumsal alanda kadınların serbest hareket edememesi ile iş hayatında düşük bir oranda kalmalarının bu sonucu ortaya çıkardığı ileri sürülebilir.

Tablo 66: TRC3 Bölgesinin Cinsiyete Göre Sivil Toplum Kuruluşu Üyeliği

Sivil Toplum Kuruluşu Üyeliği		Kadın	Erkek
	Evet	42 (%19,0)	100 (%28,8)
	Hayır	79 (%81,0)	247 (%71,2)
	Toplam	221	347
Ki Kare testi, $X^2=6,935$; $p=0,008$			

TRC3 Bölgesinde cinsiyete göre sivil toplum kuruluşlarına üyeliğinde anlamlı bir fark bulunmaktadır. Özellikle erkeklerin kadınlara nazaran sivil toplum anlayışında yüksek bir orana sahip olduğu görülmektedir. Kadınların bölgedeki çeşitli sorunlara bağlı olarak bu noktada daha düşük bir oranda kaldığı ileri sürülebilir. Ayrıca ataerkil toplum yapısının kadınları bu alanda baskıladığı savunulabilir.

Sivil toplum kuruluşlarına üyelikte iki bölge ele alındığında TR52 Bölgesinin TRC3 Bölgesine göre daha yüksek bir seviyede sivil toplum kuruluşlarına üye olduğu görülmektedir. Kadınların ise her iki bölgede erkeklere göre düşük bir oranda kalması cinsiyet eşitsizliğinin sivil toplum noktasındaki bir yansıması olarak da yorumlanabilir. Geleneksel toplum yapısı ile beraber sivil toplum kuruluşlarına üyelik durumunun şekillendiği ifade edilebilir.

Tablo 67: TR52 Bölgesinin Eğitim Durumuna Göre Sivil Toplum Kuruluşu Üyeliği

Sivil Toplum Kuruluşu Üyeliği		Lise ve Öncesi	Ön lisans	Lisans	Lisansüstü
	Evet	22 (%29,3)	40 (%26,1)	151 (%48,2)	77 (%54,6)
	Hayır	53 (%70,7)	113 (%73,9)	162 (%51,8)	64 (%45,4)
	Toplam	75	153	313	141
Ki Kare testi, $X^2=34,751$; $p=0,000$					

TR52 Bölgesindeki katılımcıların eğitim durumları ile sivil toplum kuruluşlarına üyelikleri arasında anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır. Lisans eğitim seviyesine sahip bireylerin diğer eğitime sahip bireylere nazaran kendi içerisinde %50'ye yakın bir oranda

sivil toplum kuruluşlarına üye olduğu görülmektedir. Lise ve öncesi eğitim seviyesine sahip bireylerin kendi içinde en düşük oranda (%29,3) sivil toplum kuruluşlarına üye olduğu görülmektedir. Eğitim seviyesi düşük bireylerin sivil toplum anlayışlarının düşük çıkması beklenen bir sonuç olarak yorumlanabilir.

Tablo 68: TRC3 Bölgesinin Eğitim Durumuna Göre Sivil Toplum Kuruluşu Üyeliği

		Lise ve Öncesi	Ön lisans	Lisans	Lisansüstü
Sivil Toplum Kuruluşu Üyeliği	Evet	14 (%10,1)	21 (%18,9)	56 (%26,5)	51 (%47,2)
	Hayır	124 (%89,9)	90 (%81,1)	155 (%73,5)	57 (%52,8)
	Toplam	138	111	211	108
Ki Kare testi, $X^2=47,142$; $p=0,000$					

TRC3 Bölgesindeki bireylerin eğitim durumları ile sivil toplum kuruluşlarına üyelikleri arasında anlamlı bir fark söz konusudur.

Bireylerin eğitim durumları ele alındığında eğitim seviyesi ile sivil toplum kuruluşlarına üyelik arasında anlamlı bir fark vardır. Lisansüstü eğitim seviyesine sahip bireylerin diğer eğitime sahip bireylere nazaran kendi içerisinde %50'ye yakın bir oranda sivil toplum kuruluşlarına üye olduğu görülmektedir. Lise ve öncesi eğitim seviyesine sahip bireylerin en düşük oranda (%10,1) sivil toplum kuruluşlarına üye olduğu görülmektedir. Eğitim seviyesi düşük bireylerin sivil toplum anlayışlarının düşük çıkması TRC3 Bölgesi için de beklenen bir sonuç olarak yorumlanabilir.

İki bölge bağlamında en yüksek eğitim seviyesine sahip bireylerin sivil katılım oranı en yüksek düzeydedir. Katılımcı vatandaşlık ile demokrasi arasındaki ilişki ele alındığında eğitimin bu sonucu ortaya çıkardığı öngörülmektedir. Bu açıdan ***“H8: Eğitim ile sivil toplum kuruluşlarına üyelik arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır”*** hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 69: TR52 Bölgesinin Eğitim Durumuna Göre Türkiye'nin En Büyük İlk Üç Sorunu

		Lise ve Öncesi	Ön lisans	Lisans	Lisansüstü
Türkiye'nin En Büyük İlk Üç Sorunu	1. Sorun	Ekonomik Sorunlar 40 (%53,3)	Ekonomik Sorunlar 72 (%47,1)	Eğitim 138 (%44,1)	Eğitim 55 (%39,0)
	2. Sorun	Eğitim 22 (%29,3)	Eğitim 56 (%36,6)	Ekonomik Sorunlar 116 (%37,1)	Ekonomik Sorunlar 49 (%34,8)
	3. Sorun	Siyasal İstikrarsızlık 17 (%22,7)	Mülteciler 45 (%29,4)	Mülteciler 91 (%29,1)	Mülteciler 38 (%27,0)
	Toplam	75	153	313	141
<i>Birinci Sorun için Ki Kare testi, $X^2=32,894$; $p=0,005$ İkinci Sorun için Ki Kare testi, $X^2=24,103$; $p=0,063$ Üçüncü Sorun için Ki Kare testi, $X^2=36,546$; $p=0,001$ </i>					

TR52 Bölgesinde eğitim ile Türkiye'nin ilk üç sorunu ilişkisi ele alındığında eğitim durumu ile en önemli sorun arasında anlamlı bir istatistiksel farkın olduğu görülmektedir.

Ekonomik sorunların lise ve öncesi eğitim seviyesine sahip bireyler ile ön lisans eğitime sahip bireyler için ülkenin en önemli sorunu olarak karşılık bulduğu söylenebilir. Lisans ve lisansüstü eğitime sahip bireylerin ise ülkede daha çok eğitim sistemindeki sorunlara dikkat çektiği görülmektedir. İkinci en büyük sorunun ise lise ve öncesi için eğitim, lisans Ekonomik sorunlar ile eğitimdeki sorunların her hâlükârda tüm kişiler için en önemli sorunlar olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Üçüncü sorunun lise ve öncesi eğitime sahip bireyler için siyasi istikrarsızlık, ön lisans ve üzerindeki eğitime sahip bireyler için de mülteciler sorun olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Sorunların ele alınması eğitim boyutuna göre değişebilmektedir. Bu durumun beklenen bir sonuç olduğu söylenebilir.

Tablo 70: TRC3 Bölgesinin Eğitim Durumuna Göre Türkiye'nin En Büyük İlk Üç Sorunu

Türkiye'nin En Büyük İlk Üç Sorunu		Lise ve Öncesi	Ön lisans	Lisans	Lisansüstü
	1. Sorun	Ekonomik Sorunlar 48 (%34,8)	Ekonomik Sorunlar 47 (%42,3)	Eğitim 84 (%39,8)	Eğitim 47 (%43,5)
	2. Sorun	Eğitim 22 (%15,9)	Eğitim 26 (%36,6)	Ekonomik Sorunlar 87 (%41,2)	Ekonomik Sorunlar 35 (%32,4)
	3. Sorun	Siyasal İstikrarsızlık 30 (%21,7)	Mülteciler 29 (%26,1)	Mülteciler 44 (%20,9)	Mülteciler 26 (%24,1)
	Toplam	138	111	211	108
<i>Birinci Sorun için Ki Kare testi, $X^2=50,155$; $p=0,000$ İkinci Sorun için Ki Kare testi, $X^2=25,204$; $p=0,047$ Üçüncü Sorun için Ki Kare testi, $X^2=40,215$; $p=0,000$</i>					

TRC3 Bölgesi için eğitim ile Türkiye'nin ilk üç sorunu ilişkisi ele alındığında TR52 Bölgesi ile aynı sonuçların ortaya çıktığı görülmektedir. Özellikle eğitimdeki sorunlar ile ekonomik sorunların her birey için önemli sorunlar olarak görüldüğü söylenebilir. Keza diğer bölgede olduğu gibi TRC3 Bölgesinde de mültecilerin de ülkenin önemli bir sorunu olarak araştırmanın sonucunda ortaya çıktığı görülmektedir. Her iki bölge düzleminde bireylerin Türkiye'nin temel sorunlarını benzer bir şekilde algıladıkları görülmektedir. Toplumun önemli bir kesiminin aynı sorunları işaret etmesi toplumsal alandaki rahatsızlıkların birer yansıması olarak değerlendirilebilir.

Tablo 71: TR52 Bölgesinin Eğitime Göre Siyasi Düşünceleri Etkileyen Faktörler

Siyasi Düşünceleri Etkileyen Faktörler		Lise ve Öncesi	Ön lisans	Lisans	Lisansüstü
	1. Faktör	Aile ve Akraba 27 (%36,0)	Aile ve Akraba 41 (%26,8)	Okunulan Kitaplar 126 (%40,3)	Okunulan Kitaplar 62 (%44,0)
	2. Faktör	Arkadaş Çevresi 28 (%37,3)	Arkadaş Çevresi 48 (%31,4)	Arkadaş Çevresi 97 (%31,0)	Aile ve Akraba 45 (%32,0)
	3. Faktör	Kitle İletişim Araçları 26 (%34,7)	Kitle İletişim Araçları 40 (%26,1)	Aile ve Akraba 83 (%26,5)	Arkadaş Çevresi 41 (%29,1)
	Toplam	75	153	313	141
<i>Birinci Faktör için Ki Kare testi, $X^2=46,015$; $p=0,000$</i> <i>İkinci Faktör için Ki Kare testi, $X^2=7,645$; $p=0,139$</i> <i>Üçüncü Faktör için Ki Kare testi, $X^2=20,844$; $p=0,142$</i>					

TR52 Bölgesinde eğitim ile bireylerin siyasi düşüncelerini etkileyen birinci faktör arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Lise ve öncesi ile ön lisans eğitime sahip bireylerin siyasi fikirlerinin şekillenmesinde aile ve akrabalarının etkili oldukları görülmektedir. Lisans ve Lisansüstü eğitime sahip bireylerin siyasi düşüncelerinin şekillenmesinde okunulan kitapların etkili olduğu görülmektedir.

Tüm eğitim düzeyleri için arkadaş ve çevresinin siyasi düşüncelerin şekillenmesinde en önemli ikinci faktör olduğu söylenebilir. Lise ve öncesi eğitime sahip bireyler ile ön lisans eğitime sahip bireylerin siyasi fikirlerinin şekillenmesinde kitle iletişim araçlarının etkili olduğu görülmektedir. Bu durumun, bireylerin siyasi fikirlerinde medya ile teknolojinin önemli etkenler olarak ortaya çıktığını ortaya koyduğu söylenebilir. Lisans ile lisansüstü eğitime sahip bireylerin siyasi fikirlerinin şekillenmesinde ise arkadaş çevresi, üçüncü faktör olarak ortaya çıkmıştır. Lisans ve üstündeki eğitime sahip bireylerin bu sonucu göstermelerinin beklendiği söylenebilir.

Siyasi düşüncelerin şekillenme sürecinin eğitim hayatı ile olan doğrudan ilişkisinin, bireylerin davranış kalıplarını şekillendirdiği gibi siyasal toplumsallaşma boyutunun da önemli bir etkiye sahip olduğu savunulabilir.

Tablo 72: TRC3 Bölgesinin Eğitime Göre Siyasi Düşünceleri Etkileyen Faktörler

Siyasi Düşünceleri Etkileyen Faktörler		Lise ve Öncesi	Ön lisans	Lisans	Lisansüstü
	1. Faktör	Aile ve Akraba 69 (%36,0)	Aile ve Akraba 29 (%26,8)	Eğitim 74 (%40,3)	Okunulan Kitap 344 (%44,0)
	2. Faktör	Arkadaş Çevresi 65 (%37,3)	Arkadaş Çevresi 34 (%31,4)	Aile ve Akraba 46 (%31,0)	Arkadaş Çevresi 34 (%32,0)
	3. Faktör	Kitle İletişim Araçları 58 (%36,0)	Diğer Faktörler 25 (%26,8)	Arkadaş Çevresi 53 (%40,3)	Kitle İletişim Araçları 28 (%44,0)
	Toplam	138	111	211	108
<i>Birinci Faktör için Ki Kare testi, $X^2=91,010$; $p=0,000$</i> <i>İkinci Faktör için Ki Kare testi, $X^2=57,813$; $p=0,000$</i> <i>Üçüncü Faktör için Ki Kare testi, $X^2=58,523$; $p=0,000$</i>					

TRC3 Bölgesinde eğitim ile siyasi düşünceleri etkileyen faktörler arasında istatistiksel olarak her üç faktörde de anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Lise ve öncesi eğitime sahip bireyler ile ön lisans eğitime sahip bireylerin aile ve akrabalarının etkisinde kaldıkları görülmektedir. Lisans ve Lisansüstü eğitime sahip bireylerin siyasi düşüncelerinin şekillenmesinde okunulan kitapların etkili olduğu görülmektedir.

Tüm eğitim düzeyleri için arkadaş ve çevresinin siyasi düşüncelerin şekillenmesinde en önemli ikinci faktör olduğu söylenebilir. Lise ve öncesi ile ön lisans eğitime sahip bireylerin siyasi fikirlerinin şekillenmesinde kitle iletişim araçlarının üçüncü etkili olduğu görülmektedir. Lisans ile lisansüstü eğitime sahip bireylerin siyasi fikirlerinin şekillenmesinde ise arkadaş çevresi ve kitle iletişim araçları etkileyici üçüncü faktör olarak ortaya çıkmıştır.

Her eğitim seviyesine sahip bireylerin siyasi fikirlerinin şekillenmesinde başat bir faktörün etkili olduğu görülmektedir. Bu başat faktörün eğitimle doğrudan ilişkili olduğu ve bireyin bu noktada siyasal tutum ve davranışlarda bulunduğu ileri sürülebilir.

Tablo 73: Yaşanılan Bölgeye Göre Siyasi Parti Üyeliği

Siyasi Parti Üyeliği		TR52 Bölgesi	TRC3 Bölgesi
	Evet	3 (%0,4)	50 (%8,8)
	Hayır	679 (%99,06)	518 (%91,2)
	Toplam	682	568
Ki Kare testi, $X^2=53,381$; $p=0,000$			

Yaşanılan bölge ile siyasi parti üyeliği arasında anlamlı bir istatistiksel fark bulunmaktadır ($p<0,05$). TRC3 Bölgesinin TR52 Bölgesine göre siyasi parti üyeliği noktasında büyük bir farkla önde olduğu görülmektedir. TR52 Bölgesinin siyasi parti üyeliği noktasında arka planda durduğu açık bir şekilde görülmektedir. İki bölge arasındaki farkın beklenmeyen bir sonuç olduğu söylenebilir. Özellikle sivil toplum düşüncesinin ön plana çıktığı TR52 Bölgesinin bu oranının şaşırtıcı olduğu savunulabilir.

Tablo 74: Yaşanılan Bölgeye Göre Sivil Toplum Kuruluşu Üyeliği

Sivil Toplum Kuruluşu Üyeliği		TR52 Bölgesi	TRC3 Bölgesi
	Evet	290 (%42,5)	142 (%34,6)
	Hayır	392 (%57,5)	426 (%65,4)
	Toplam	682	568
Ki Kare testi, $X^2=42,070$; $p=0,000$			

Yaşanılan bölge ile sivil toplum kuruluşu üyeliği arasında anlamlı bir istatistiksel fark bulunmaktadır. TR52 Bölgesinin sivil toplum noktasında daha önde olduğu görülmektedir (%42,5). Ancak genel anlamda bakıldığında iki bölgenin de sivil toplum noktasında %34'lerde kalması düşük bir oran olarak değerlendirilebilir. Sivil toplum olgusunun düşük düzeyde kalmasının iki bölge de katılımcı yurttaşlık profilinin gelişimine ket vurduğu savunulabilir. Kentsel alanda bireylerin ihtiyaç ve isteklerinin kamu otoriteleri tarafından dikkate alınması, sivil toplum anlayışının varlığı ile mümkün olabilmektedir.

Tablo 75: Yaşanılan Bölgeye Göre Türkiye'nin En Büyük İlk Üç Sorunu

Türkiye'nin En Büyük İlk Üç Sorunu		TR52 Bölgesi	TRC3 Bölgesi
	1. Sorun	Ekonomik Sorunlar 274 (%40,2)	Eğitim 199 (%35,0)
	2. Sorun	Ekonomik Sorunlar 25 (%35,6)	Ekonomik Sorunlar 219 (%38,6)
	3. Sorun	Mülteciler 186 (%27,3)	Mülteciler 120 (%21,1)
	Toplam	682	568
<i>Birinci Sorun için Ki Kare testi, $X^2=42,651$; $p=0,000$ İkinci Sorun için Ki Kare testi, $X^2=17,949$; $p=0,003$ Üçüncü Sorun için Ki Kare testi, $X^2=14,971$; $p=0,012$</i>			

Yaşanılan bölge ile Türkiye'nin sorunları arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır. TR52 Bölgesinin ekonomik sorunları en önemli sorun olarak gördüğü görülmektedir. TRC3 Bölgesinin ise eğitim sorununa birinci öncelik olarak dikkat çektiği söylenebilir. Her iki bölgenin de ikinci sorun olarak ekonomik sorunları ön planda gördüğü söylenebilir. TR52 Bölgesinin ilk iki sorun olarak ekonomiyi görmesinin bu noktadaki hassasiyetlerini ortaya koyduğu ileri sürülebilir. Türkiye'nin en önemli üçüncü sorunu olarak da her iki bölgede mülteciler ön plana çıkmıştır. Ekonomik sorunlar ile mülteci sorunlarının beyan edilmesi, her iki bölge için de temel sıkıntıların ifade edilmesi şeklinde yorumlanabilir. ***"H6: Her iki bölgede de Türkiye'nin en önemli sorunu noktasında fark bulunmamaktadır"*** hipotezi reddedilmiştir. Ön plana çıkan sorunların ülkedeki her bölgeyi doğrudan veya dolaylı etkilediği ve buna göre katılımcıların sorunları bu şekilde ele aldıkları ileri sürülebilir.

Tablo 76: Yaşanılan Bölgeye Göre Siyasi Düşünceleri Etkileyen Faktörler

Siyasi Düşünceleri Etkileyen Faktörler		TR52 Bölgesi	TRC3 Bölgesi
	1. Faktör	Okunulan Kitap 231 (%33,9)	Eğitim 146 (%25,7)
	2. Faktör	Arkadaş Çevresi 209 (%30,6)	Arkadaş Çevresi 183 (%32,2)
	3. Faktör	Kitle İletişim Araçları 170 (%24,9)	Kitle İletişim Araçları 136 (%23,9)
	Toplam	682	568
<i>Birinci Faktör için Ki Kare testi, $X^2=70,946$; $p=0,000$ İkinci Faktör için Ki Kare testi, $X^2=46,573$; $p=0,000$ Üçüncü Faktör için Ki Kare testi, $X^2=19,363$; $p=0,002$</i>			

Yaşanılan bölge ile siyasi düşünceleri etkileyen faktörler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark söz konusudur. TR52 Bölgesinde okunulan kitapların siyasi düşünceleri etkilemesi birincil faktör olarak görülürken, TRC3 Bölgesinde ise eğitimin birincil faktör olduğu görülmektedir. Bu açıdan **“H16: Her iki bölgede de bireylerin siyasi düşüncelerini etkileyen temel faktör aynıdır”** hipotezi reddedilmiştir. Arkadaş çevresinin her iki bölge için de siyasi fikirleri etkileme derecesi ikinci düzeydedir. Kitle iletişim araçlarının siyasi düşünceleri etkilemesi üçüncü düzey olarak her iki bölgede de ön plan çıkmıştır. Genel olarak siyasi fikirleri etkileyen faktörlerin her iki bölgede de birbirine yakın olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Etkileyen faktörlerin bireylerin siyasal toplumsallaşmasını doğrudan şekillendirdikleri savunulabilir.

Çalışmadaki değişkenlerin karşılaştırıldığı analizlerde çeşitli parametlerin katılımcı bireylerin düşüncelerine göre şekillendiği görülmektedir. Bu durumun benzerlikler gösterdiği kadar farklı bir şekilde de ortaya çıktığı görülmektedir. İki bölgedeki farklı dinamiklerin katılımcıların yüzdesel oranlarının şekillenmesinde etkili olduğu savunulabilir. Ancak hangi etmenlerin ne derece etkin olduğunun istatistiksel olarak mümkün olmadığı ifade edilebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Siyaset, geçmişten günümüze değin her zaman tartışma konusu olmuş ve insanların toplumsal alandaki hemen hemen her faaliyetinde önemli bir faktör olarak görülmüştür. Siyasetin toplumları etkileyen yönleri ele alındığında çeşitli disiplinlerle beraber toplumsal alanın inşa edilmesinde önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir.

Siyasetin toplum kaynaklarını kullanma ve yönlendirmede, bir üstün güç olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Toplumsal alandaki beklentileri karşılamak, toplumsal barışı ve sürdürülebilirliği hâkim kılmak, kamusal politikaların oluşturulması ve bunların belirli bir norm düzeninde uygulanması siyasetin temel faaliyetlerini ifade etmektedir. Bu noktada çeşitli grupların siyasal hayatın içerisinde diğer gruplara göre daha etkin bir pozisyonda oldukları görülmektedir. Politikacıların bu noktada uzun bir geçmişe sahip oldukları söylenebilir.

Siyasetin etkin bir şekilde sürdürülebilmesi, katılım boyutuna bağlı bir değişken olarak görülmektedir. Siyasal katılımın bu bağlamda toplumsal alanın temel bir bileşeni olduğu açıktır. Süreçlere katılımı ifade eden siyasal katılım kavramı, bireylerin ve etkin çıkar gruplarının karar alma süreçlerindeki durumunu ortaya koymaktadır. Bireylerin siyasal katılımı, toplumsal alandaki meşruiyetin de ortaya çıkmasına katkı sağlamaktadır.

Çeşitli dönemler ele alındığında siyasal katılımın, kendine özgü özellikleri bulunmaktadır. Temel insan hak ve hürriyetlerinin ön planda olduğu dönemlerde katılımın önemli bir şekilde ele alındığı ve benimsendiği görülmüş, otoriter ve dikta yönetimlerin hâkim oldukları dönemlerde de siyasal katılımın arka planda olduğu savunulabilir. Baskıcı yönetimlerin olduğu durumlarda da toplumdaki bireylerin olağan dışı siyasal katılım kanallarına eğilim gösterdikleri bilinmektedir (Erdoğan, 2017: 115-116). Dönemlerin ve toplumların farklılıklarının siyasal katılım olgusunu şekillendirmede önemli bir faktör olduğu söylenebilmektedir. Bu durum da katılımın yer yerinde aynı şekilde ilerlemediğini ortaya koymaktadır.

Toplumsal alandaki bireylerin siyasal karar ve mekanizmalara maruz kaldıkları bilinen bir gerçektir. Bu durumunun bireylerin toplumsal alandaki davranışlarını doğrudan etkilediği söylenebilir. Halk yönetimi olarak ifade edilen demokrasi mekanizmasının bireylerin ihtiyaç ve beklentilerinin karşılanması noktasındaki etkisi büyük önem

taşımaktadır. Bireylerin sahip oldukları haklar ile sorumluluklarını ifade eden demokratik vatandaşlık boyutunun, demokratik değerler ile bireylerin hayatlarını kolaylaştıran ve onların özgür bir şekilde adil bir alanda yaşamalarını sağlayan bir olguyu tanımladığı savunulabilir. Bireylerin bu hakları kullanmaları hem otoritelerin güvencesinde hem de bireylerin bu hakları içselleştirmeleri bağlamında değerlendirilebilir. Özellikle demokrasi mekanizması içerisinde önemli bir yere sahip olan demokratik vatandaşlık kavramının toplumsal alandaki refahı ve adaleti sağladığı da kabul edilen bir gerçektir. Bireylerin hak ve hürriyetlerini kullanmalarına olanak tanıyan özgürlük; karşılıklı sorumlulukları ifade eden ve kamusal alandaki gerekliliklerin yerine getirilmesini ortaya koyan sorumluluk; temel hakların kullanılması ile diğer bireylerle olan ilişkileri düzenleyen ve toplumsal alandaki barışı korumayı ilke edinen adalet; bireylerin yasalar önünde eşit olduklarını belirten ve sınıf imtiyazlarının olmadığı bir toplumsal alanı inşa etme görevi olan eşitliğin; toplumsal alandaki çeşitli siyasal ve toplumsal süreçlere aktif bir şekilde girmeyi ifade eden katılım demokratik vatandaşlığın temel prensipleri olarak ortaya çıktığı savunulabilmektedir.

Toplumların gelişimini ve bu gelişimin sürdürülebilirliğini sağlayan demokratik vatandaşlık olgusunun katılımcı yurttaşlık bilincini geliştirdiği ve siyasal toplumsallaşmayı sağlıklı bir zemine çıkarttığı söylenebilmektedir. Demokratik katılım düşüncesinin, sadece geleneksel siyasal katılım davranışlarından ibaret olmadığı ve aktif bir yurttaş anlayışını temsil ettiği görülmektedir. Türkiye açısından ele alındığında Cumhuriyetin ilk yıllarında katılım olgusunun siyasal zeminde oturmamış bir yapıda olduğu görülmektedir. Bu durumun İkinci Dünya Savaşına kadar devam ettiği söylenebilir. 1960'lı yıllara kadar demokrasi çerçevesinde katılımcı bir durumun olduğu ve siyasal aktörlerin değiştiği gelişmelerin yaşandığı söylenebilir. 1960 ile 1980 arasındaki süreçte ise çeşitli olaylara bağlı olarak demokratik vatandaşlığın arka planda kaldığı ve gerilediği savunulabilir. 1980 ve sonrasında ise bu antidemokratik yapının devam ettiği ve pasif vatandaşlığın ortaya çıktığı ileri sürülebilir. 2000 ve sonrasında ise katılım noktasında önemli gelişmelerin yaşandığı söylenebilmektedir (Kocaoğlu, 2015: 1-294).

Siyasal katılımın demokrasinin önemli bir unsuru ve yönetim kanallarının açık olması açısından önemli bir etkisi olduğu görülmektedir. Bireyler doğrudan -bazı zamanlarda da

dolaylı bir şekilde- siyasal katılım davranışında bulunurlar. Bu siyasal katılım davranışı; seçimlerde oy verme, siyasi partilere katılarak yönetimde doğrudan etkiye bulunma gücüne sahip olmayı isteme, siyasal parti ve adayların kampanyaları ile nümayiş ve protesto gösterilerine katılma olarak gerçekleşebilmektedir. Karar süreçlerinde aktif olmayı etkileyen siyasal tutum ve davranışların aktif yurttaşlığı geliştirmesinin yanında yönetim mekanizmasını da gerçekleştirme amacı da bulunmaktadır.

Siyasal katılımının demokratik vatandaşlık ilişkisi çerçevesinde; kamu politikalarının oluşturulması ve gerçekleştirilmesinde siyasal açıdan meşruiyeti sağladığı savunulabilir. Bu da toplumun siyasi erklerle güvenini artırarak toplumsal alandaki barışı gerçekleştirebilmektedir. Siyasal karar vericilerin hesap verebilirliği, aktif katılımcılıkla doğrudan ilişkilidir. Politik kararlar ile eylemlerin sonuçları bireylerin katılımı ile daha fazla denetlendiği için kamusal alanda denetim ile otoritelerin hesap verebilmelerini sağlamaktadır. Katılımın bireylerin temsiliyetini sağlayarak kamusal politikaları etkileme gücü yadsınamaz bir seviye gelebilmektedir. Aktif siyasal katılım, demokratik vatandaşlığı geliştirdiği gibi toplumsal ve kamusal alanda sağlıklı bir iletişimin de ortaya çıkmasına katkı sağlayabilmektedir. Bu durumun siyasal alanda farklı fikirlerin ortaya çıkması ile temsil edilmesini sağlayabildiği savunulabilir. Dar çerçevede siyasal politikalar oluşturmak yerine geniş ve tam katılımcı bir yönetim mekanizması da bu şekilde inşa edilebilir. Aktif bir toplum yapısını geliştiren demokratik vatandaşlığın toplumsal alanda da dönüştürücü ve ilerlemeci bir yapıya katkı sağlayacağı söylenebilir.

Kuşaklar, belirli bir zaman dilimi içerisinde doğan ve benzer deneyim ile özelliklere sahip olan grupları ifade etmektedir. Kuşaklarının kendi yaşlıları ile benzer deneyim ve özellikler taşıdığı savunulmaktadır. Kuşaklar, toplumdan topluma farklılıklar gösterse de genel anlamda üzerinde durulan ve sınıflanan bir kuşak tanımlaması söz konusudur.

1930'lu yıllarda Büyük Buhran zamanından İkinci Dünya Savaşına kadarki süreçte doğan bireylerin *sessiz kuşak* olarak tanımlandıkları görülmektedir. Özellikle bu iki büyük ölçekli olayın, bireylerin davranışlarını önemli bir şekilde etkiledikleri düşünülmektedir. Sessiz kuşağın; uyumlu olmaları ve otoriteye saygı duymaları, sanayi alanında çalışmış olmaları, deneyimledikleri olaylardan dolayı *-özellikle de yoksulluk ve savaş nedeni ile-* güce ve başarıya önem atfetmeleri nedeniyle güvenilir ve ciddi bir kuşak oldukları kabul edilmektedir.

Sessiz kuşaktan sonraki kuşağı ifade eden *baby boomers* kuşağının İkinci Dünya Savaşı sonrası ile 1960'lı yılların ortalarına kadar doğan bireyleri kapsadığı kabul edilmektedir. Özellikle kuşağın adının savaştan sonraki nüfus patlamasından aldığı söylenebilir. Büyük yıkım ve olayların sona ermesinin nüfusu artıran etkileri düşünüldüğünde tanımın buna uygun olduğu söylenebilmektedir. Bu kuşağın Soğuk Savaş dönemindeki ideolojik çatışmalara tanıklık ettiği görülmektedir. Özellikle eğitim ve teknoloji alanında çeşitli gelişmelere tanık oldukları kabul edilmektedir.

Çalışmanın ilk kuşağı olarak da kabul edilen *X kuşağı* genel anlamda 1964 ile 1979 yılları arasında doğan bireyleri kapsamaktadır. Bu kuşağın teknolojik gelişmelerin hızlandığı ve dünyanın büyük bir değişim sürecine girdiği döneme tanıklık etmeleri ve bundan etkilenmeleri söz konusudur. Otoriteye uyum gösteren ve aidiyet duygularına sahip olan X kuşağının çalışkan ve sabırlı bir yapıya sahip olduğu söylenebilmektedir. Toplumsal alandaki sorunlara karşı duyarlı bir yapıya ve eldeki imkânlarla yetinebilen bir kişiliğe sahip oldukları düşünülmektedir.

1980 ile 1997 yılları arasında doğan bireyleri ifade eden *Y kuşağı* teknolojinin yaygın bir hale geldiği dönemin bireyleri olarak tanımlanmaktadır. X kuşağı ile Z kuşağı arasında kalan Y kuşağı *ara kuşak* olarak da bilinmektedir. Toplumsal alanda farkındalığa sahip olma, dünyadaki gelişmelerle içli dışlı olma, özgür bir ortamda yaşama ilkelerine sahip olma, birden fazla iş yapabilme, girişimci özellikle sahip olma, yüksek eğitim seviyesine sahip olma ve dijital okuryazarlık bu kuşağın belirgin özellikleri olarak ifade edilmektedir.

1998 ve sonrasında doğan bireyleri ifade eden *Z kuşağı* ise teknolojinin yoğun bir şekilde yaşandığı döneme tanıklık etmektedir. Bireysel bir şekilde hareket etme, sosyal medyayı aktif bir şekilde kullanma, bilgiye çabuk erişebilme imkânlarına sahip olma, dinamik ve aktif bir yapıda olma gibi özelliklere sahiptir. Z kuşağının özellikle X kuşağı ile karşılaştırıldığında farklı bir yapıda olduğu görülmektedir. Z kuşağının bu noktada tutucu bir yapıdan ziyade dinamik bir yapıyı benimsediği söylenebilir.

Nüfus kuşaklarının; değerleri ve davranışları farklı olduğu için siyasal toplumsallaşma açısından da farklı tutum ve davranışlarda bulundukları söylenebilir. Siyasal katılımın bu bağlamda kuşaklar açısından düzey noktasında farklılaştığı söylenebilir. Geleneksel

kuşağın geleneksel siyasi tutum ve davranışlarda bulundukları görülmektedir. Dönem açısından ele alındığında dolaylı siyasal katılım kanallarına karşı mesafeli oldukları düşünülebilir. Baby boomers kuşağı, geleneksel siyasi yapılar içerisinde aktif olmuştur. Siyasi partilere üye olma, adayları destekleme-oy verme, geleneksel medya araçlarını takip etme gibi davranış kalıplarına sahip oldukları düşünülmektedir. X kuşağının bulunduğu dönem değerlendirildiğinde siyasal alanda pasif davranışlar sergilediği ifade edilebilir. Özellikle siyasete güvenin olmadığı bir dönemde yer almaları, bu durumu ortaya çıkaran bir unsur olarak kabul edilmektedir. Dijital platformlara uzak bir kuşak oldukları söylenebilmektedir.

Y kuşağının geleneksel siyasal katılım kanalları ile birlikte dijital alanlardaki katılım kanallarına da aktif bir şekilde katıldıkları ileri sürülebilir. Özellikle ara kuşak konumunda olan Y kuşağının bu bağlamda birçok katılım kanalına ilgi gösterdiği söylenebilir. Demirkıran'ın (2019) çalışmasında ortaya çıkan Y kuşağının siyasal katılım düşüklüğünün bu noktada yüksek düzeyde ortaya çıktığı görülmektedir. Z kuşağının ise iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin de etkisiyle aktif bir şekilde katılım gösterdikleri söylenebilir. Dijital kampanyalara katılım gösterme, sosyal medyanın kullanımı ile toplumsal sorunlara karşı reaksiyon gösterebilme gibi çeşitli siyasal etkileşim bu kuşak için söz konusu olmaktadır.

Siyasal katılımın katılımcı bir yurttaş perspektifinde ortaya çıkması, siyasal toplumsallaşmayı sağladığı gibi, toplumsal alanda demokratik değerlerin benimsenmesine ve hakların kullanılması ile sorumlulukların yerine getirilmesine katkı sağlayabilmektedir. Bu durumun özellikle kuşaklar açısından ne şekilde algılandığı ve içselleştirildiği önem taşımaktadır. Kuşakların doğdukları dönemin özellikleri ve deneyimledikleri olayların, siyasal katılım boyutunda da önemli değişiklikler meydana getireceği düşünülmektedir. Dolayısıyla çalışmada siyasal katılımın demokratik vatandaşlık boyutu ile kuşaklar noktasında nasıl algılandığı da ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Farklı kuşakların benzer siyasal eğilimlere sahip olmaları yanında benzer kuşakların da farklı siyasal eğilimlere sahip oldukları kabul edilmektedir. Bu noktada çalışma sonuçlarının değerlendirilmesinin doğru olduğu varsayılabilir.

Çalışma Konya ve Karaman illerini kapsayan TR52 Bölgesi ile Mardin, Batman, Şırnak ve Siirt illerini kapsayan TRC3 Bölgesinin karşılaştırmalı bir analizini ortaya

koymaktadır. İfade edilen bölgelerdeki toplam nüfuslar birbirine yakın olmakta olup örnekleme dâhil edilen her iki bölgedeki bireylerin birbirine yakın oranlarda olmalarına gayret edilmiştir. Yine bölgelerdeki illerden elde edilen verilerin de birbirine yakın oranlarda olmasına çalışılmıştır. Özellikle belirli noktalarda birbirinden farklı özelliklere sahip iki bölgenin çeşitli noktalarda benzer özelliklere sahip olduğu da söylenebilir. Bu durumun çalışmanın analiz sonuçları bağlamında sonuçlar meydana getirdiği söylenebilir.

Sonuçlar

Alan araştırmasında kuşakların birbirine yakın oranlarda olduğu görülmektedir. Çalışmada sağlıklı bir değerlendirmede bulunabilmek amacıyla verilerin kuşaklar arasında dengeli bir şekilde dağılmasına dikkat edilmiştir. Araştırmada erkeklerin kadınlara nazaran daha yüksek bir oranda olduğu görülmektedir. Bu durumun kadınların siyasal tercihler ile fikirlerini beyan etmemeyi tercih etmelerine bağlanabildiği söylenebilir. Bireylerin eğitim durumu ele alındığında en fazla lisans mezunlarının çalışmada yer aldığı görülmektedir. Özellikle son yıllarda eğitim olanaklarının artması ve eğitime daha fazla önem verilmesinin bu durumu ortaya çıkardığı söylenebilir. Ayrıca en düşük katılımın lise ve öncesi eğitim düzeyine sahip bireyleri kapsadığı ele alındığında siyasal toplumsallaşma noktasında eğitim önemli bir faktör olduğu ve eğitim seviyesi düşük bireylerin fikir beyan etmede çekingen davrandıkları düşünülebilir. Katılımcıların medeni durumları ele alındığında evli ve bekâr bireylerin sayısının birbirine çok yakın oranlarda olduğu görülmektedir. Çalışmanın önemli bir kesimini oluşturan kamu personelinin siyasal fikirlerini beyan etmede diğer kesimlere göre oransal olarak ön plana çıktığı görülmektedir. Bu durum, kamusal alanda belirli bir seviyeye gelmiş bireylerin siyasal toplumsallaşma durumlarının tespit edilmesinde önemlidir. Çalışma iki bölge bağlamında sayısal olarak birbirine yakın oranlarda ortaya çıkmış ve bölgeler arası bir dengesizlik söz konusu olmamıştır.

Çalışmada kentte yaşayan bireylerin daha fazla olduğu görülmektedir. Özellikle son yıllardaki kentleşme hızı da ele alındığında bu durumun beklenen bir sonuç olduğu söylenebilir. Ayrıca kentlerde yaşayan bireylerin kırsal kesimde yaşayan bireylere nazaran siyasal toplumsallaşma ile vatandaşlık algısının daha fazla olduğu düşünülebilir. İdeolojinin günümüzde bireylerin temel siyasi fikirlerini ifade etmedeki yeri yadsınamaz

bir seviyeye gelmiştir. Bu noktada kuşakların ideoloji bağlamında analiz edilmesi sonucunda farklı fikirlerin benimsendiği görülmektedir. Yaşlı kesimi ifade eden X kuşağının muhafazakâr bir düşüncede olmasının beklenen bir sonuç olduğu söylenebilir. Yine ara kuşak olarak değerlendirilen Y kuşağının da muhafazakârlık ile sosyal demokrat düşüncesi arasında kaldığı görülmektedir. Bu durumun Y kuşağının siyasi düşünce noktasında bir ikilemde kaldığını ortaya koyduğu savunulabilir. Z kuşağının siyasal düşünce açısından daha seküler bir anlayışı benimsediği görülmektedir. Bu noktada laik bir düşüncede olan Z kuşağının dindarlığa fazla değer vermemesi bu savı desteklemektedir. Bu durumun da kuşak açısından beklenen bir sonuç olduğu söylenebilir. Bölgesel olarak da ortaya çıkan bu Z kuşağı sekülerliğinin, Türkiye şartları ele alındığında genellenebilir bir sonuç olduğu savunulabilmektedir. Hafızoğlu'nun (2021) çalışmasında ortaya çıkan ve Z kuşağının dijital teknolojilerin etkisi altında siyasal katılım davranışlarını etkileyen faktörlerin bu bağlamda çalışmada ortaya çıkan ideoloji noktasında da benzerlikler taşıdığı ileri sürülebilir. **“H3: X kuşağından Z kuşağına doğru tutucu ideolojiden seküler ideolojiye doğru bir geçiş söz konusudur”** hipotezinin bu açıdan kabul edildiği görülmektedir. Bu sonucun Adıgüzel'in (2020) çalışmasının aksine genç Z kuşağı bireylerin dini değerlerden ziyade dünyevi değerleri benimsediğini gösterdiği ileri sürülebilir.

Katılımcıların siyasi parti üyeliğinde düşük bir oranda kaldığı görülmektedir. Bu durumun siyasi faaliyetlere aktif bir şekilde katılım oranını düşürdüğü ve bireylerin toplumsal alanda pasifize olmalarının bir sonucu olduğu ileri sürülebilir. **“H17: Her iki bölgede de siyasi parti üyeliği düşük düzeydedir”** hipotezi bu bağlamda kabul edilmiştir. Katılımcıların sivil toplum kuruluşlarına üyelik durumları da oransal açıdan düşük kalmaktadır. Bu sonucun demokratik vatandaşlık bağlamında olumsuz bir etkisi olduğu düşünülebilir. İlhan'ın (2019) çalışan bireyler üzerine yaptığı çalışmasında sendikal örgütlere üye oranının bir hayli yüksek çıktığı görülmektedir. Araştırma toplumunda çalışmayan kesimleri de içerdiğinden bu noktada karşılaştırmalı bir durum yapılamamaktadır. Siyasal toplumsallaşmanın önemli bir boyutunu ifade eden sivil toplum anlayışının düşük çıkmasının, yönetim anlayışının da gelişmesine ket vurduğu ileri sürülebilir. **“H4: Her iki bölgede de sivil toplum kuruluşlarına üyelik yüksek düzeydedir”** hipotezi bu açıdan reddedilmiştir. Bireylerin Türkiye'nin en önemli sorunu olarak eğitimi sorununu gördüğü söylenebilir. Özellikle eğitimde ortaya konan hedeflere

ulaşılmaması, sürekli değişen/değiştirilen eğitim sistemi, eğitimdeki sorunların beyan edilmesini kolaylaştırmıştır. Kısa vadeli eğitim planlamalarının bu noktada istenilen sonuçları vermediği düşünülebilir. Ekonomik sorunlar ile mülteci sorununun katılımcıların dikkat çektiği diğer iki önemli sorun olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Özellikle Türkiye’de son yıllarda etkisini daha fazla hissettiren iktisadi bozulmanın bireyleri birçok yönden etkilediği düşünülebilir. Türkiye’nin son yıllarda çeşitli ülkelerden kabul ettiği göçmenler ile mültecilerin de toplumsal alanda önemli bir sorun olarak görüldüğü, çalışmanın sonuçları olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye’nin ulus devlet bir yapıda olmasının mültecilere karşı rahatsızlık duyulmasına neden olduğu savunulabilir.

Bireylerin siyasi düşüncelerinin oluşmasında okunulan kitapların önemli bir etkisi olduğu görülmektedir. Arkadaş çevresi ile kitle iletişim araçlarının da siyasi fikirleri etkileyen diğer etmenler olduğu ortaya çıkmıştır. Günümüzde kitle iletişim araçlarının hayatın her alanında aktif bir şekilde yer almasının bu sonucu doğurduğu ileri sürülebilir.

Siyasi partilerin simgelerini taşımak, siyasi partilerde gönüllü olarak çalışma, siyasi partilerin yönetime gelmesi için çalışmak gibi siyasi katılım kanallarına bireylerin fazla ilgi göstermedikleri görülmektedir. Hem TR52 Bölgesi hem de TRC3 Bölgesindeki bireylerin bu noktalarda benzer davranış kalıplarına sahip olduğu görülebilmektedir. Bu durum, bireylerin *aktif siyasi* hayatları olmamasına bağlanabilir. Siyasi konularda konuşmak, vatandaş fikirlerinin değerlendirilmesi noktalarında ise bireylerin katılımcı bir durumda oldukları görülmektedir. Bireylerin siyasi yaşam boyutunda davranıştan ziyade söylem boyutunda aktif oldukları görülmektedir. Dolayısıyla bireylerin pasif bir siyasal eğilimi taşıdıkları ileri sürülebilir.

Bireylerin *siyasi bilinç* boyutunda aktif oldukları ve siyasal alandaki dinamiklerden haberdar oldukları görülmektedir. **“H1: Bireylerin siyasi bilinç alt boyutundaki değerler algısı yüksektir”** hipotezi bu bağlamda kabul edilebilir. Araştırmada, Kocaoğlu’nun (2015) çalışmasında ortaya çıkan ve bireylerin yönetim çerçevesinde katılımı olması gerektiğini ortaya koyan sonuçların benzerlik gösterdiği görülmektedir. Özellikle demokratik uygulamaların eksikliğine dikkat çeken katılımcıların, farklı siyasal partilerin gerekliliğine vurgu yaptıkları görülmektedir. Hem TR52 Bölgesinde hem de TRC3 Bölgesinde siyasi bilgi boyutunun paralel bir şekilde ortaya çıktığı görülmektedir.

Bireylerin *sivil hak* bağlamında katılımcı bir kimliğe büründüğü söylenebilir. Beklentilerin ifade edilmesi, karşılıklı yöneten-yönetilen ödevlerin yapılmasını gerekli görmesi gibi konularda önemli bir düzeyde sivil hak bilincinin ortaya çıktığı görülmektedir. İki bölge bağlamında da benzer sonuçların çıktığı görülmektedir. Bireylerin *tepki ve protesto* noktasında kararsız bir eğilim taşıdığı çalışmanın bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle toplumsal alandaki protestolara katılma, sivil toplum kuruluşlarını düzenlediği imza kampanyalarına katılma, yasal gösterilere katılma gibi siyasal eylemlere katılma noktasında pasif bir vatandaşlık görüntüsünün ortaya çıktığı görülmektedir. Otoritelerin ve çeşitli faktörlerin baskılarının bireylerin pasifize olmalarına etki ettiği savunulabilir. Bu durumun siyasal toplumsallaşmanın demokratik bir zemine oturtulmadığı izlenimi verdiği/gösterdiği ileri sürülebilir.

Katılımcı bireylerin temel demokrasi kültürü bağlamında katılımcı ve hoşgörülü bir düşüncede oldukları görülmektedir. Bu durumun bireylerin toplumsal alandaki çeşitliliklere hoşgörülü olmalarının bir sonucu olarak ortaya çıktığı savunulabilir. Siyasilerin tanıdıklarına ayrıcalık tanınması, maddi gücün siyasette etkin rol oynaması gibi durumların da hoş görülmediği söylenebilir. Yanlış kararlar alan yönetimin sorgulanması gerektiğini ifade eden katılımcılar, kadınların da erkekler kadar siyasal alanda etkili olması gerektiği düşünmektedirler. Bu durum, bireylerin toplumsal alanda cinsiyet eşitliğinin sağlanmasını istemeleri olarak yorumlanabilir. Siyasal alanda bireylerin hak ve hürriyetlerini adil bir şekilde kullanmasının, hem farklı sınıfsal tabakadaki insanlar için hem de cinsiyetler bağlamında kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasındaki etkisi yadsınamaz bir boyuttadır. Demokratik vatandaşlığın da bu noktada adil bir şekilde ortaya çıkması ve sağlıklı bir zemine oturması beklenebilir. Her iki bölgedeki insanların hukuk sisteminin dış etmenlere bağlı olmaksızın, bağımsız bir şekilde olması gerektiğine inandığı ortaya çıkmıştır. Özellikle Türkiye düzleminde siyasi gelişmelerin toplumun her alanına etki etmesi ve güçler ayrılığı ilkesinin zaman zaman ortadan kalkmasının katılımcı bireylerin böyle düşünmelerine neden olduğu ileri sürülebilir. Bağımsız bir hukuk sisteminin, toplumsal alandaki demokratik değerlerin korunması ile bireysel hak ve özgürlüklerin kullanılmasındaki etkisi düşünüldüğünde Türkiye’de hukuk düzeninin sistemli bir hale getirilemediği katılımcıların da verdikleri cevaplarla teyit edilmiştir.

Toplumsal alanda bireylerin eşit haklara sahip olamadıklarını ve kadınlar ile erkeklerin birçok alanda farklı uygulamalara maruz kaldıklarını ifade eden katılımcılar, düşünce özgürlüğünün de kullanılması noktasında sorunlar yaşandığını düşünmektedirler. Bu sonucun her iki bölge için de benzer şekilde sonuçlandığı söylenebilir. Bu noktada katılımcılar, demokratik *haklar ile eşitlik* boyutunun tam işleyemediğini/işletilemediğini savunmaktadır. Güdücü ve Balcı'nın (2021) kadınların özellikle iş hayatı olmak üzere çeşitli alanlarda arka planda olduğunu gösteren çalışmasına paralel bir şekilde araştırmada da kadınların eşitlikçi bir zeminde iş hayatı ile toplumsal hayatta pasif bir durumda oldukları görülmektedir. Ayrıca kadınların iş hayatında daha fazla oranda bulunması gerektiğini ortaya koyan Balcı'nın (2020) çalışmasının araştırmayla benzerlikler taşıdığı düşünülmektedir. Katılımcı bireyler, insanların kendi kültürü ile beraber kültürel mirasın korunması gerektiğini savunmaktadır. Vatandaşların toplumsal alanda sorumluluk alması gerektiğini ifade eden katılımcılar, gönüllü çalışma, toplumsal kurallara ve yasalara uyma ile bireyleri ilgilendiren kararlara katılım noktasında katılımcı olunması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu durumun bireylerin demokratik vatandaşlık düzeyini artıran etmenler olarak görüldüğü savunulabilir. İnsan haklarının iyileştirilmesi ile çevrenin korunması gerektiğini ifade eden katılımcılar, yönetimin kararlarına karşı protesto gösterilerine katılmak noktasında kararsız kalmışlardır. Bu durum protest vatandaş anlayışının eksikliğine bağlanabilir. Bu durumun, bireylerin toplumsal alanda demokratik toplum gereklerine uygun bir şekilde örgütlenmemeleri ve siyasal alanın/siyasal otoritenin insanların kararları üzerindeki büyük etkisi neticesinde ortaya çıktığı savunulabilir.

Uluslararası gelişmeleri takip etme, toplumsal alandaki demokratik faaliyetlere katılma ve diğer ülkelerdeki kültürlerle etkileşime geçme konularında katılımcı bir tutum sergileyen bireyler; başka ülkelerdeki insanlarla empati kurabilme, farklı düşüncelere karşı anlayışlı olma, farklı etnik kökenden insanların ana dilini kullanmasına saygı gösterme, etnik farklılıkların anlayışla karşılanması ile ulus vatandaşlığından ziyade dünya vatandaşlığının benimsenmesi noktasında iyimser bir tablo ortaya çıkarmışlardır. Özellikle vatandaşlık değerlerinin bu denli yüksek düzeyde çıkmasının, toplumsal alanda barışçıl bir anlayışın hâkim olduğunu ortaya koyduğu savunulabilir.

Çalışmanın bölgesel düzeyde analiz edilmesi çeşitli faktörler aracılığı ile yapılmış ve iki bölgenin çeşitli noktalarda istatistiki bir şekilde birbirinden farklılaştığı görülmüştür. *Siyasi yaşam* boyutunda TR52 Bölgesinin kuşaklar bağlamında birbirinden farklılaştığı görülmektedir ($p<0,05$). Kuşakların siyasi yaşam boyutunda farklılaşması beklenen bir sonuç olarak yorumlanabilir. Özellikle Y kuşağının diğer iki kuşağa göre anlamlı derecede farklı olduğu ortaya çıkmıştır. Çeşitli değişkenler aracılığı ile ortaya çıkan sonuçlar TRC3 Bölgesi bağlamında kuşaklar açısından farklı bir sonuç meydana getirmemiştir. Ancak TR52 Bölgesi ile TRC3 Bölgesinin istatistiki olarak siyasi yaşam boyutunda farklılaştığı görülmektedir. Özellikle TR52 Bölgesinin iki kutuplu olmayan siyasi yapısının, siyasi yaşam açısından TRC3 Bölgesine göre bunu ortaya çıkardığı ileri sürülebilir. Araştırmada Hasırcı'nın (2008) aksine bireylerin her iki bölgede siyasi yaşam boyutunda demokratik vatandaşlık değerlerini tam anlamıyla içselleştiremediği görülmektedir. Bu durumun yönetici konumundaki otoritelere göre şekillendiği düşünülebilir.

TR52 Bölgesindeki kuşakların *siyasi bilinç* noktasında birbirinden farklılaştığı ortaya çıkmıştır. Bu durum bilinç skorlarına bakılarak da görülebilir. Bu durumun TRC3 Bölgesinde de kuşaklar açısından benzer bir şekilde ortaya çıktığı görülmektedir. Her iki bölgede de siyasi bilinç noktasında farklılaşma söz konusu olmuştur. Kuşaklar arasındaki siyasi bilinç farklılığının bölgesel düzeyde de çıkması, kuşakların belirgin özelliklerini görmek adına önem taşımaktadır. Belirli davranış kalıplarını benimseyen kuşakların bölgeden bağımsız bir şekilde ortaya çıkması, kendi grup değerlerini yaşamak istemeleri ile açıklanabilmektedir. Bu durum siyasi bilincin kuşaklar bağlamında genelleştirilmesi olarak da yorumlanabilmektedir. Bireylerin *sivil hak bilinci* boyutunda istatistiki olarak farklılıklar ortaya çıkmıştır. TR52 Bölgesindeki kuşaksal farklılık, TRC3 Bölgesinde de söz konusudur. Her iki bölgede de hak bilinci noktasında yüksek düzeyde bir durumun ortaya çıktığı söylenebilir. Haklar konusundaki bilincin yüksek düzeyde çıkması, bireylerin birçok konuda bilgi sahibi olduklarını göstermekle beraber, verilecek imkânlarla toplumsal alanda belirli sorunların da çözülebileceğini göstermektedir. Özellikle kentsel alandaki sorunlar ile sorumlulukların yerine getirilmesi noktasında bilgi sahibi bireylerin demokratik vatandaşlık düzeyini artırmadaki önemi yadsınamaz. Zeyrekli Yaş'ın (2017) çalışmasında ortaya çıkan ve kent alanlarındaki sorunların çözümünde bireylerin aktif bir katılımını ifade eden sivil hak bilincinin söylem düzeyinde

olduğu ve çalışmada bireylerin bu noktada pasif bir eylem fikrine sahip olduğu görülmektedir. **“H2: Bireylerin sivil hak bilinç düzeyi düşük düzeydedir”** hipotezinin aksine sivil hak bilinç düzeyinin yüksek düzeyde çıktığı çalışmanın sonuçlarına bakılarak değerlendirilebilir.

Katılımcı bireyler, *sivil tepki ve protesto* alt boyutu açısından değerlendirildiğinde, TR52 Bölgesinde kuşaklar açısından anlamlı bir farklılığın ortaya çıktığı görülmektedir. Bölgede Y kuşağının diğer iki kuşağa göre yüksek düzeyde tepki seviyesine sahip olduğu görülmektedir. Kuşaklar açısından var olan bu istatistiki farklılık, TRC3 Bölgesinde ise kuşaklar açısından farklı bir şekilde ortaya çıkmamaktadır. TRC3 Bölgesinde her üç kuşağın da tepki ve protesto boyutunda benzer düşüncelere sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca TR52 Bölgesindeki tepki boyutunun TRC3 Bölgesinden daha yüksek çıktığı da ortaya çıkan sonuçlardır. Dolayısıyla iki bölge arasında anlamlı bir istatistik söz konusudur. TR52 Bölgesindeki tepki düzeyinin boyutunun, diğer bölgeye göre yüksek çıkması, bu bölgenin protest vatandaşlık değerlerinin yüksek olmasına bağlanabilir. Ayrıca bölgenin ekonomik açıdan da iyi bir konumda olması ve kentleşme düzeyinin daha yüksek olması, bu sonucu ortaya çıkaran faktörler olarak değerlendirilebilir. **“H15: Bireylerin sivil tepki ve protesto boyutunda demokratik davranış değerleri düşük düzeydedir”** hipotezi de bu bilgiler ışığında kabul edilmiştir.

Katılımcıların *temel demokrasi bağlamındaki* cevapları ele alındığında TR52 Bölgesinin kuşaklar açısından farklı bir şekilde ortaya çıktığı görülmektedir. Sorulara verilen cevaplarda kuşaklar anlamlı bir şekilde birbirinden ayrılmıştır. Z kuşağının X ve Y kuşağına göre yüksek düzeyde çıktığı görülmektedir. Bu durumun, Z kuşağının toplumsal alanda diğer kuşaklara göre daha fazla hoşgörülü olduğunu ortaya çıkardığı ileri sürülebilir. Bireylerin tercih ve düşüncelerinin hızlı bir şekilde farklılaştığı günümüzde bu durumun beklenen bir sonuç olduğu savunulabilir. TRC3 Bölgesinde ise kuşaklar arasında anlamsal bir istatistiksel fark ortaya çıkmamıştır. Bu sonuç bölgedeki üç kuşağın da temel demokrasi alt boyutunda benzer düşünce yapılarına sahip olduklarını ortaya koymaktadır. TR52 Bölgesi ile TRC3 Bölgesinin kıyaslanması sonucunda anlamsal bir farklılık ortaya çıkmıştır. Her iki bölgenin sosyolojik durumlarının belirli noktalarda farklı olmasının bu sonucu ortaya çıkardığı düşünülebilir.

Demokratik haklar ile eşitlik boyutunda TR52 Bölgesindeki kuşakların benzer düşünce yapılarına sahip oldukları görülmektedir. Dolayısıyla uşaklar açısından anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir ($p>0,536$). TRC3 Bölgesindeki kuşakların ise istatistiksel olarak farklılaştığı ortaya çıkmıştır ($p<0,025$). Özellikle bölgedeki Z kuşağının ön planda olduğu ortaya çıkmıştır. Bölgedeki kuşakların haklar ile eşitlik olgusunu kendi değer yargılarına göre ele aldıkları bu noktada düşünülebilir. İki bölgenin ise bütün bireyler bağlamında ise benzer düşüncelere sahip oldukları ve istatistiki olarak anlamlı bir farklılığa sahip olmadıkları görülmektedir. Esasen hakların ve eşitlik boyutunun her iki bölgede de istatistiksel olarak farklılaşmaması, siyasi yapının benzer bir sosyolojik yansıması olarak da yorumlanabilir.

Görev ve sorumlulukların TR52 Bölgesindeki bütün kuşaklar açısından benzer bir şekilde algılandığı ortaya çıkmıştır. TRC3 Bölgesinde de benzer şekilde kuşaksal bir farklılık söz konusu olmamıştır. Ancak her iki bölgede yüksek bir skorda ortaya çıkan görev ve sorumluluk anlayışının çeşitli değişkenlere bağlı olarak iki bölge arasında anlamlı bir farklılığa neden olduğu görülmektedir ($p=0,05$). *Demokratik çerçevede ele alınan katılımcılık* boyutunda ise TR52 Bölgesindeki kuşakların anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Y kuşağının bu bölgede hem X kuşağı hem de Z kuşağına benzer davranışlarda bulunduğu ortaya çıkmıştır. TRC3 Bölgesindeki tüm kuşaklarda benzer bir katılım düşüncesi ortaya çıkmıştır. Ancak iki bölgenin de katılım boyutunu algılama düşüncesi farklılık arz etmektedir. Bu durumun demokrasi kültürü bağlamında bölgesel bir farklılığı ortaya çıkardığı ileri sürülebilir. Kaldı ki farklı siyasi dinamiklere sahip iki bölgenin demokratik katılım anlayışının istatistiksel olarak farklı çıkması beklenen bir sonuç olarak görülebilir. ***“H1: Bölgeler arasında siyasi hayat, siyasi bilinç, sivil tepki ve protesto, görev ve sorumluluklar ve demokratik katılımcılık noktasında fark bulunmamaktadır”*** hipotezi bu bilgiler ışığında reddedilmiştir. Servi ve Şahin’in (2018) çalışmasında ortaya çıkan aktif katılımcı toplum yapısının araştırma ekseninde her iki bölge bağlamında çeşitli etmenlere bağlı olarak ortaya çıktığı görülmektedir.

TR52 Bölgesindeki *küresel vatandaşlık* boyutu ele alındığında, kuşakların kendi içlerinde farklılaştığı söylenebilir. Bu noktada Y kuşağının ön plana çıktığı ve X kuşağının en düşük küresel vatandaşlık değerlerine sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak TRC3 Bölgesindeki tüm kuşaklarda herhangi bir farklılık ortaya çıkmamış ve vatandaşlık

değerleri de birbirine yakın oranlarda ortaya çıkmıştır. Bu sonuçların iki bölgenin de vatandaşlık değerlerini algılama noktasında istatistiksel bir farkı ortaya çıkardığı görülmektedir. **“H18: Bireylerin küresel vatandaşlık değerleri yüksek düzeydedir”** hipotezinin kabul edildiği görülmektedir. Özellikle TR52 Bölgesinin daha yüksek düzeyde bir vatandaşlık skoruna sahip olduğu istatistiki olarak ortaya çıkmıştır. Bu durumun her iki bölgenin de farklı dinamiklere sahip olmasına bağlanabildiği söylenebilir. TR52 Bölgesindeki kuşaklar arasında vatandaşlık değerlerinin ele alınması konusunda istatistiksel bir fark söz konusu olmuştur. Özellikle Z kuşağının diğer iki kuşağa göre bu vatandaşlık değerlerini daha fazla benimseyip içselleştirdiği görülmektedir. X kuşağının ise düşük bir vatandaşlık anlayışına sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak Şengüleç’in (2021) çalışmasında ortaya çıkan ve Z kuşağının diğer iki kuşağa göre eleştirel düşünme becerisini daha fazla önemseydiğini gösteren sonuçların, çalışmanın bu yönü ile farklı çıktığı görülmektedir. Farklı alanlarda yapılan çalışmalarda aynı kuşak bağlamında farklı sonuçların ortaya çıkabileceği bu noktada görülmüştür. Bu iki sonucun kuşaksal zeminde ortaya çıkması beklenen bir sonuç olarak görülebildiği söylenebilir. Toplumsal alanda farklı düşüncelere ve davranış kalıplarına sahip X ve Z kuşaklarının değerler bağlamında farklılaşması olağan bir durum olarak görülebilir. TRC3 Bölgesinde de kuşaklar açısından vatandaşlık değerlerinin algılanmasında bir farklılık söz konusudur. Özellikle bu bölgede Y kuşağının daha yüksek bir düzeyde vatandaşlık değerlerine sahip olduğu görülmektedir. Bu bölgede de X kuşağının düşük bir vatandaşlık düşüncesine sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda her iki bölge arasında vatandaşlık değerlerinin benimsenmesi noktasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Her iki bölgede de X kuşağının düşük bir seviyede çıkması, beklenen bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Gelişen imkânlar, sosyal medyanın yaygınlaşması ile bilgi teknolojilerinin gelişiminin kuşaklar arasındaki bu farkı ortaya çıkardığı ileri sürülebilir. Kuşakların vatandaşlık olgusunu farklı bir şekilde algılama boyutu, bu kuşakların tutum ve davranışlarının da bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Siyasi partilere üye olma durumları ele alındığında; nüfus kuşakları ile siyasi partilere üye olma durumları arasında anlamlı bir fark söz konusudur. Z kuşağının diğer iki kuşağa göre üyelik noktasında daha aktif bir tutum içerisine girdiği görülmektedir. Z kuşağının aktif bir siyasi parti üyeliği davranışında bulunması Gürel’in (2023) araştırmasının aksine aktif bir kuşak olduklarını ortaya koymaktadır. Geleneksel değerlere bağlı tutumlara

sahip olan X kuşağının ise siyasi partilere üye olma noktasında geri planda olduğu ortaya çıkmıştır. Daha aktif olan Z kuşağının parti üyeliğinde ön planda olmasının beklenen bir sonuç olduğu kabul edilebilir. Kuşakların sivil toplum kuruluşlarına üyelik durumlarında ise Y kuşağının en aktif kuşak olduğu görülmektedir. Üç kuşak arasında anlamlı bir farkın ortaya çıktığı sivil toplum kuruluşlarına üyelik durumları incelendiğinde Z kuşağının en düşük orana sahip olduğu görülmektedir. Özellikle iş hayatına henüz giren veya girme aşamasında olan Z kuşağının bu noktada eğitimlerine öncelik verdiği savunulabilir. Araştırma, Özoğlu'nun (2023) araştırmasında ortaya çıkan gençlerin sivil toplum kuruluşlarına ve siyasal partilere üye olmaları ile çeşitli faktörler ilişki bakımından benzerlikler taşımaktadır. Ayrıca Varlık'ın (2022) araştırmasının aksine Z kuşağı üyelerinin diğer kuşaklara göre siyasi partilerde çok fazla görev yaptıkları ortaya çıkmıştır. Erdinç'in (2017) çalışmasında gençlerin siyasal katılım kanallarına gösterdikleri katılım sıklığının azlığının, siyasal partilere üyelik noktasında araştırmayla farklı bir şekilde sonuçlandığı söylenebilir.

X ve Y kuşaklarının özellikle iş hayatlarında aktif bir şekilde yer alması ve mesleki örgütler ile iç içe olmalarının sivil toplum üyeliğinin düzeyini etkileyen durumlar olduğu savunulabilir. Z kuşağının sivil topluma diğer iki kuşağa göre uzak kaldığı bu çerçevede düşünülebilir.

Türkiye'nin çeşitli sorunlarla yıllardan beri baş etmeye çalıştığı görülmektedir. Özellikle belirli sorunların sık sık gündeme geldiği Türkiye'de katılımcıların bu noktada mevcut sorunları nasıl algıladığı önem taşımaktadır. *Türkiye'nin en önemli sorunları* ele alındığında kuşaklara göre anlamlı bir fark ortaya çıkmaktadır. X kuşağının en önemli sorun olarak ekonomiyi kabul ettiği görülmektedir. Y kuşağı ile Z kuşağının en önemli sorun olarak ise eğitimdeki sorunları gördüğü ortaya çıkmıştır. Özellikle büyük bir oranda ekonomik temelli hareket eden X kuşağı için bu sonucun çıkmasının beklenen bir durum olarak görüldüğü söylenebilir. Y ve Z kuşağı için eğitimdeki sorunların daha önemli olduğu ifade edilebilir. Özellikle son yıllarda eğitim sistemindeki değişikliklerin ve temel bir yapıya oturtulamayan eğitim sisteminin bu sonucu ortaya çıkardığı savunulabilir. Bu durum iki kuşağın da gelecek temelli bir bakış açısına sahip olmalarına bağlanabilir. İkinci temel sorunun her üç kuşak için de ekonomi olduğu görülmektedir. X kuşağı için bu noktada ekonomik kaygılar yine ortaya çıkmıştır. Üçüncü en önemli sorunun üç kuşak

için de mülteciler konusu olduğu görülmektedir. Özellikle son yıllarda Türkiye’ye savaş ve siyasi sorunlar gibi nedenlerle gelen mültecilerin bu noktada önemli bir sorun olarak algılandığı görülmektedir. Mülteci meselesinin toplumsal alanda birçok değişikliğe neden olması ve ülkenin siyasi, mali ve sosyodemografik yapısını etkileyecek bir güce sahip olmasının mültecileri toplum nezdinde önemli bir sorun olarak ortaya çıkardığı düşünülebilir.

Nüfus kuşaklarının siyasi düşüncelerini etkileyen çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bu faktörlerin öncelik sırasını kişilerin hayat deneyimleri ile ilişkide bulundukları gruplar veya kişiler belirleyebilmektedir. Kuşaklar ile onların siyasi fikirlerini etkileyen faktörler arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir. X kuşağının beklendiği gibi aile ve akraba faktöründen önemli bir derecede etkilendiği ve siyasi fikirlerinin bu kapsamda şekillendiği görülmektedir. Bilgi alma ve kaynaklara erişim noktasında pasif bir yapıya sahip olan X kuşağının bu tercihi, kabul edilebilir bir sonuçtur. Y kuşağı ile Z kuşağının ise araştırmacı kişilikleri ile okudukları yayınların etkisi ile siyasi fikirlerini şekillendirdikleri görülmektedir. Özellikle günümüz dünyasında eğitimin önemli bir faktör haline geldiği düşünüldüğünde bu durumun kaynaklara erişim noktasında sorun yaşayamayan Y ve Z kuşağı için beklenen bir sonuç olduğu savunulabilir. Gürbüz’ün (2020) çalışmasında eğitimin siyasal katılımı etkileyen yönü vurgulanmıştır. Bu noktada araştırmada eğitim faktörünün siyasal katılım ilişkisi bağlamında siyasal fikirlere etki ettiği görülmektedir. Kişilerin içinde bulundukları ve ilişki yaşadıkları arkadaş çevresinin de her üç kuşağın siyasi fikirlerini etkileyen bir başka faktör olduğu görülmektedir. Kitle iletişim araçlarının siyasi fikirleri etkileme derecesi X ve Y kuşağı için az da olsa önem taşıırken, Z kuşağının siyasi fikirlerinin oluşumu sürecinde aile ve akrabasından etkilenme derecesi en düşük seviyededir. Bu durumun Z kuşağını diğer iki kuşaktan ayıran bir özelliği olduğu kabul edilebilir.

Cinsiyetler ile siyasi parti üyeliği arasında istatistiki olarak bir fark bulunmadığı görülmektedir. Üç kuşağın da parti üyeliğine genel anlamda mesafeli oldukları söylenebilir. Ancak özellikle üç kuşak için de kadınların siyasi parti üyeliğinde çok az bir orana sahip oldukları görülmektedir. Eser ve Sarışahin’in (2016) çalışmasına benzer bir şekilde kadınların siyasal alanda geri planda kaldıkları görülmektedir. Bu durum siyasal alandaki cinsiyet eşitsizliğinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Sivil toplum

kuruluşlarına üyelik durumu ise cinsiyetler bağlamında farklıdır. Erkeklerin kadınlara nazaran sivil toplum düşüncesinin daha yüksek çıktığı ortaya çıkmıştır. Erkek egemen toplumunun bir yansıması olarak da kabul edilebilecek olan bu sonucun kadınların toplumsal hayatta etkili olması sonucunda birbirine yakın oranlarda ortaya çıkması beklenebilir. Hem erkekler hem de kadınların Türkiye'nin en önemli sorunları olarak ekonomik sorunlar ile mültecileri kabul ettikleri görülmektedir.

Eğitim seviyesi arttıkça, bireylerin siyasi düşüncelerini etkileyen faktörler de buna göre değişmektedir. Özellikle lisans ve lisansüstü eğitime sahip bireylerin okudukları kitapların siyasi fikirlerini şekillendirici etkisi büyüktür. Eğitim seviyesi düşük kişilerin de aile ile kitle iletişim araçlarından yoğun bir şekilde etkilendikleri ortaya çıkmaktadır. Bu durum da beklenen bir sonuç olarak görülebilmektedir.

Yaşanılan bölge ile siyasi parti üyeliği arasında ciddi bir oransal farkın olduğu görülmektedir. Bu noktada istatistiksel anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır. TRC3 Bölgesinin TR52 Bölgesine nazaran önemli bir oranda siyasi parti üyesi bireyleri kapsadığı görülmektedir. Ancak sivil toplum kuruluşlarına üyelik durumları cinsiyetler bağlamında temel alındığında TR52 Bölgesinin daha ön planda olduğu görülmektedir. Ayrıca her iki bölgede de sivil toplum kuruluşlarına üyelik noktasında erkeklerin daha fazla orana sahip olduğu görülmektedir. Sivil toplum anlayışının TR52 Bölgesinde çeşitli etmenlere bağlı olarak daha fazla geliştiği görülmektedir. TR52 Bölgesinde eğitim durumu ile sivil toplum kuruluşlarına üyelik arasında anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır. Eğitim seviyesi arttıkça sivil toplum anlayışının buna göre yükseldiği görülmektedir. En düşük eğitime sahip bireylerin bölge bazında en düşük sivil toplum üyeliği oranına sahip olması, eğitim ile sivil toplum düşüncesinin ilişkisini ortaya koymada önem taşımaktadır. TRC3 Bölgesinde de eğitim durumu ile sivil toplum anlayışının paralel olduğu görülmektedir. Eğitim seviyesi arttıkça yükselen bir sivil toplum oranı ortaya çıkmıştır. Bu sonucun diğer bölge ile benzerlik taşıdığı görülmektedir. İki bölge arasındaki bu benzerliğin Türkiye açısından genellenebileceği düşünülebilir.

Bölgelerin eğitim durumları ile Türkiye'nin sorunları arasındaki ilişki incelendiğinde, TR52 Bölgesinde en önemli sorunun ekonomik sorunlar olarak lise ve öncesi eğitime sahip bireyler ile ön lisans eğitime sahip bireyler için ortaya çıktığı görülmektedir. Eğitim seviyesi arttıkça ülkenin en önemli sorunu eğitimdeki sorunlar olarak ifade edilmiştir.

TRC3 Bölgesinde de TR52 Bölgesinde olduğu aynı temel sorunların ifade edildiği görülmektedir. Her iki bölgenin dikkat çektiği bir başka önemli sorun da mülteci sorunu olarak ortaya çıkmıştır. Mülteciler sorununun ülke çapında buna benzer bir şekilde algılandığı tartışma konusu olabilir.

TR52 Bölgesinde eğitime göre siyasi düşünceleri etkileyen en önemli faktör lise ve öncesi eğitime sahip bireyler ile ön lisans eğitime sahip bireyler için aile ve akraba faktörü olurken bu durum TRC3 Bölgesinde de aynı şekilde ortaya çıkmıştır. Eğitim faktörü ile okunulan kitapların ise yüksek eğitime sahip bireylerin siyasi fikirlerini şekillendiren diğer faktörler olduğu iki bölge bağlamında ortaya çıkmıştır. Kitle iletişim araçlarının ise siyasi fikirleri etkileyen bir faktör olduğu iki bölgede de söz konusudur. Eğitimin etki derecesi, kendini buna göre yetiştiren bireylerde siyasi fikirleri önemli bir seviyede etkilerken; günümüzde kitle iletişim araçlarının etki derecesi ve gücü düşünüldüğünde her iki bölgede de bundan etkilenen insanların varlığı, kabul edilebilir bir sonuç olarak yorumlanabilir. Dolayısıyla bu iki durumun her iki bölge için de beklenen sonuçlar olduğu söylenebilmektedir.

TR52 Bölgesindeki bireylerin siyasi partilere üyelik noktasında çok düşük bir seviyede kaldıkları görülmektedir. Özellikle TRC3 Bölgesinin bu noktada TR52 Bölgesinden farklılaştığı söylenebilir. İki bölge arasında bu kadar büyük bir farkın ortaya çıkması, beklenmeyen bir sonuç olarak yorumlanabilir. TR52 Bölgesindeki sivil toplum üyeliğinin TRC3 Bölgesine göre yüksek oranda çıkması, iki bölge arasındaki sivil toplum anlayışının farkını ortaya koymaktadır. Kentleşme oranının TR52 Bölgesinde yüksek olması ve diğer toplumsal faktörlerin bölgeyi sivil toplum açısından ön plana çıkardığı savunulabilir. Siyasi parti üyeliği ile sivil toplum üyeliğinin iki bölgede ters bir şekilde çıkmasının çeşitli faktörlere bağlanabileceği düşünülmektedir. Bölgelerin sosyokültürel ve siyasal dinamiklerinin bu noktada kesin bir neden ortaya koyamadığı savunulabilir.

Türkiye'nin son dönemlerdeki demokrasi macerasının karmaşık bir hale geldiği söylenebilir. Çeşitli faktörlerin de etkisiyle tartışmalı bir hale gelen siyaset zemininde meşruiyet sorununun varlığı son dönemlerde söz konusudur. Bu durumun meydana gelmesinde çeşitli olayların ve değişikliklerin olduğu kabul edilmektedir. Özellikle demokratik ortamın sağlanması doğrudan siyasal sistemle ilişkili olduğundan, kamusal

otoritelerin ve siyasal figürlerin eylem ve hareketleri ile oluşturdıkları kamusal politikaların buna göre şekillendiği görülmektedir.

Vatandaşların ihtiyaç ve beklentilerinin karşılanması ve toplumsal alandaki sorunların giderilmesi noktasında son dönemlerde meydana gelen gelişmelerin, ülkenin demokratik yapısını sorgulanır hale getirdiği savunulabilir. Özellikle iktidar ile toplumdaki çeşitli kesimlerin bu noktada büyük ölçekli bir mücadele içerisinde olduğu söylenebilir. Toplumsal alandaki siyasal gelişmelerin, demokrasi sürecine olan etkisi düşünüldüğünde son yıllarda meydana gelen siyasi gelişmelerin bu noktada demokrasiyi işlenemez hale getirdiği savunulabilir. Özellikle yapılan yasal birtakım değişikliklerin bu noktada siyasal toplumsallaşmaya zarar verdiği düşünülmektedir. Çeşitli hakların askıya alınması ve bireysel özgürlüklerin çeşitli nedenlerle kullanılmasının engellenmesinin demokratik değerleri arka plana ittiği bu bağlamda düşünülmektedir. Türkiye’de hayata geçen yeni yönetim sisteminin bu noktada toplumun çeşitli kesimlerince eleştirildiği de görülmektedir. Özellikle demokratik toplum değerleri ile bağdaşmayan çeşitli uygulamaların toplumsal zeminde meşruiyet açısından sorgulanması söz konusu olmuştur. Yapılan değişikliklerin demokrasiyi gerçekleştirmekten ziyade var olan demokratik yapıyı da ortadan kaldırdığını savunanların sayısının bir hayli fazla olduğu görülmektedir.

Türkiye’de siyasal alandaki gelişmelerin büyük bir tartışmaya neden olduğu düşünüldüğünde, demokratik toplum düzeninin de bu noktada etkilendiği görülmektedir. Özellikle demokratik olmayan uygulamalar ile kamusal alandaki kapalılığın bu noktada büyük eleştiriler aldığı söylenebilir.

Nüfus kuşakları doğdukları yıllar açısından ele alınan ve buna göre grup bağlamında benzer davranışlar sergileyen toplulukları ifade etmektedir. Siyasal katılımın demokratik bir çerçevede ele alınması ve buna göre yorumlanıp davranışsal bir boyutta ortaya çıkması, kuşaksal birtakım farklılıkları da ortaya çıkarmaktadır. Kuşakların deneyimleri, toplumsal alandan beklentileri ve geleceğe dair tutumlarının siyasal katılımın kuşaksal boyutunu tanımladığı söylenebilir. TR52 Bölgesi ile TRC3 Bölgesi bağlamında ortaya konan araştırmada hem kuşakların hem de bölgelerin karşılaştırılması yapılmıştır. Çeşitli noktalarda farklılaşan bölgelerin ve kuşakların benzer tutum ve davranışlara da sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

Öneriler

Araştırma bağlamında siyasal katılımın demokratik bir çerçevede bütün kuşaklar için sağlıklı bir zemine oturtulması için yapılması gereken önemli değişikliklerin ve çalışmaların gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu noktada şu öneriler değerlendirmeye alınabilir:

Türkiye'de X, Y ve Z kuşağı için siyasal katılım olgusu karmaşık bir hale gelmiştir. Bu durumun kuşakların katılımı ile demokratik yapıya kavuşması noktasında; Z kuşağı ile Y Kuşağının sosyal medya ile teknolojiye olan ilgileri ele alındığında çevrimiçi katılım kanallarının kullanmalarının sağlanması gerekmektedir. Bu durumun toplumsal alandaki demokratik değerleri geliştirebileceği varsayılmaktadır. Eğitimin toplumun her alanına yayılarak demokratik değerler ile bireysel hak ve özgürlüklerin planlı bir şekilde bireylerce benimsenmesi ve kullanılması sağlanmalıdır. Bu durumun eğitim müfredatına da eklenerek birey olgusunun gerçekleştirilmesi olanaklı hale getirilmelidir. Bu planlamanın, eğitimin en basamağından en üst basamağına kadar planlı bir şekilde yürütülmesi önem taşımaktadır.

Yerel sorunların ortaya konabildiği ve toplumun önemli bir kesiminin politika önerilerinde bulunduğu bir mekanizmanın varlığı gereklidir. X kuşağının siyasi deneyimleri fazla olduğundan, bu bireylerin siyasi katılım kanallarına erişebilmelerine olanak sağlanmalıdır. X kuşağı bireylerin bilgiye erişebilme kanalları diğer kuşaklara göre sınırlıdır. Bu noktada internet kanallarının onların bilgi alabileceği şekilde kullanmalarına olanak tanınması yurttaşlık bilinci açısından önemlidir. Z kuşağının etkin bir şekilde kullandığı iletişim teknolojilerinin hem X kuşağı hem de Y kuşağı için de yaygınlaştırılması, bireylerin bilgi alma ve buna göre hareket etme reflekslerini de geliştirebilecektir. Siyasal katılım olgusunun bu şekilde vatandaşlık bilincine olan etkisinin büyük olacağı düşünülmektedir.

Temel hak ve özgürlüklerin güvence altına alındığı bir toplum yapısının oluşturulması önemlidir. Anayasal bir çerçevede güvence altına alınan hakların, bireylerin ihtiyaçlarını karşılamadaki etkisi yadsınamaz bir durumdadır.

Siyasi katılım kanallarının artırılarak oy verme dışındaki olağan ve olağan dışı siyasal katılım boyutunun büyütülmesi sağlanmalıdır. Bu durumun bireylerde toplumsal alanda

farkındalığı artıran bir etkiyi doğuracağı düşünülmektedir. Yerel demokrasinin güçlendirilmesi ile merkezi yönetimin zarar veren politikalarının engellenmesi sağlanabilir. Bu durum, merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında iletişimin canlı olmasını sağlayabilir. Eğitim programları ile vatandaşların bilinçlendirilmesi ve bu durumun ulusal eğitim programları ile sağlam bir zemine oturtulması planlanmalıdır.

Özellikle bireysel hak ve özgürlüklerin kullanılması ile doğrudan ilişkili olarak yargısal alanda bağımsız bir mekanizma oluşturulmalıdır. Uzlaşma kültürünün geliştirilmesi ve farklı fikirlerin de değerlendirmeye alındığı bir modelin toplumsal alandaki etkileri sonuç verecektir. Sürekli ön planda olan fakat bir türlü uygulanamayan hesap verebilirliğin demokratik toplum modelinin oluşturulmasındaki etkisi büyük olacaktır. Şeffaf bir yönetim anlayışının da bu doğrultuda destekleyici sonuçlar vereceği savunulabilir. Hukuk sistemi, toplumun her kesimini ilgilendiren bir yapıyı ifade eder. Yasalar karşısında herkesin eşit bir şekilde muamele gördüğü bir sistemin toplumsal alandaki sorunları büyük ölçüde ortadan kaldıracığı savunulabilir. Hukuk üstünlüğünün siyasal alandaki çeşitli grupların imtiyazlı durumunu ortadan kaldırarak eşit bir toplum modeli meydana getireceği söylenebilir. Çeşitli fikirlerin de ele alındığı ve çoğulculuk kültürünü ifade eden siyasi plüralizmin de demokratik bir toplum modeline hizmet edeceği düşünülebilir. Medyanın toplumsal alandaki etkisi son yıllarda önemli bir hale gelmiştir. İletişim teknolojilerinin ön planda olduğu günümüzde, medya özgürlüğünün güvence altına alınması, bireysel hak ve hürriyetlerin kullanılması ile doğrudan ilişkilidir. Bireylerin haber alma özgürlüklerini sağlayan medyanın özgür bir şekilde çalışabilmesi için hukuksal düzlemde gerekli düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Etkin ve aktif siyasal katılım kanallarının bütün kuşaklar için ulaşılabilir hale gelmesinin sağlanması, her kuşaktaki kadınların siyasal alandaki etkinliğinin artırılması amacıyla kadın çalışmalarına önem verilmesi, kuşakların düşüncelerini daha rahat ifade ettikleri alanların yaratılması ile etik siyasi değerlerin yer aldığı eğitim programlarının bütün kuşakların da katılabileceği bir şekilde düzenlenmesi; katılımın demokratik bir vatandaşlık olgusunu gerçekleştirirken aynı zamanda sivil bir bilincin de yaratılmasına katkı sağlayacaktır. Kuşakların farklı değerlere sahip olması toplumsal alanda çeşitli karmaşıklıkların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Özellikle tüm kuşakların lehine olacak şekilde siyasal alanın fırsatlar sunabilecek bir yapıya kavuşturulması

gerekmektedir. Bu durum toplumun tüm kesiminin kendilerini ifade edebileceği fırsatlar yakalamasına ve öneriler sunarak siyasal ve toplumsal alanda olumlu bir şekilde kullanmalarına katkı sağlayabilecektir.

Seçimler ile siyasal partilere eşit ve adaletli bir şekilde siyasal alanda kendilerini gösterebilme fırsatı sunulmalıdır. Bu durum, farklı siyasal alternatiflerin de ortaya çıkmasını sağlayabilir. Sivil toplum örgütlerinin etkin bir şekilde çalışmasına olanak tanınması, yasal çerçevede ele alınmalıdır. Keyfi uygulamaların bu noktada önüne geçilmesi söz konusu olacaktır. Toplumdaki farklı kesimlerin kamuoyu oluşturma faaliyetlerine imkân verilmelidir. Bu durum farklı görüşlerin de temsil edilebilmesini olanaklı hale getirebilecektir. Özellikle Türkiye bağlamında her zaman tartışma konusu olan yasal protesto ve gösterilerin otoritelerce hoş karşılanmadığı görülmektedir. Kamusal politikaların sonucunda ortaya çıkan olumsuzlukların toplum tarafından benimsenmediği zamanlar olmaktadır. Bu durumun engellenmesi için yapılan protestoların barışçıl bir şekilde yapılabilmesi için düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Çeşitli protesto gösterilerinin sorunları dile getirmedeki önemi büyüktür. Toplumsal alanda bu faaliyetlerin sorunları çözmedeki ve toplumsal farkındalığı artırmadaki rolü önem taşımaktadır.

Toplumdaki bireylerin katılımcı bireyler olarak aktif olmaları ve siyasal karar mekanizmalarını etkilemeleri genel çerçevede; eğitim olanakları ile farkındalık yaratılarak, kaynaklara çeşitli olanaklar yaratılarak erişilmesini sağlayarak, yönetim uygulamalarını iyileştirerek siyasal süreçlerin şeffaf olması sağlanarak, siyasal alana girilmesinde sorun yaratan engellerin kaldırılarak, teknolojik imkânların bireylerin etkili bir şekilde kullanacağı duruma getirilerek, sivil toplum kuruluşlarının siyasal alanda aktif olması sağlanarak ve katılım oranını yükseltecek şekilde dezavantajlı grupların siyasal toplumsallaşmalarının önü açılarak bireylerin demokratik bir toplum modeli yaratılmasında etkili sonuçlar verecekleri öngörülmektedir.

Türkiye'deki demokrasi sürecinin çeşitli noktalarda farklılaştığı ve dönemlere göre değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Demokratik bir toplum modelinin sağlanması, toplumdaki bütün kuşaklar için önem taşımaktadır. Hedeflenen toplum modelinin ortaya çıkması siyasal ve toplumsal etmenlere bağlı olduğu kadar, başka dinamiklerin de rolü bu bakımdan önem taşımaktadır. Toplumsal uzlaşı ile bunu sağlayan dinamiklerin bir arada

olması, hedeflenen toplum modelini gerçekleştirmede etkili olabilir. Aktif bir siyasal süreç ve kararlılığın, hedeflenen ve planlanan demokratik vatandaşlık modelinin gerçekleşmesi/gerçekleştirilmesi açısından önemli olduğu görülmektedir. Kuşakların değer yargıları ile içinde bulundukları toplum, onların demokratik vatandaşlık hedeflerini gerçekleştirmede nasıl davranışlarda bulunacaklarına dair genellenebilir fikirler verebilmektedir. Kuşakların kendileri ile ilgili alınan kararları etkileyebilecek bir düşünceye sahip olmaları, demokrasi kuramı bağlamında gereklidir. Toplumsal alanda farklı kesimlerin de yaşadığı göz önüne alındığında bireylerin siyasal kararlar verirken hem bu dinamiklere göre hem de gelecekte nasıl bir toplum modelini istediklerine göre hareket etmeleri ve bu yönde davranışlar geliştirmeleri gerekmektedir. Demokratik değerlerin ön planda olmadığı ve bireylerin kamu politikalarını şekillendirebilme gücünün zayıf olduğu toplumlarda bireysel hak ve özgürlüklerin kullanılmasında sorunlar yaşanacağı unutulmamalıdır. Bireylerin güçlü olmalarının, katılımcı yurttaşlık prensibine uygun hareket etmelerine zemin hazırlayacağı düşünülebilir.

Türkiye’de kuşakların çeşitli noktalarda farklı tutum ve davranışlara sahip olduğu görülmektedir. Bireylerin talep ve ihtiyaçlarının karşılanması, bu kuşakların siyasal toplumsallaşma davranışları ile doğrudan ilişkilidir. Özellikle diğer iki kuşağa göre Z kuşağı bireylerinin dinamik bir yaşam tarzına sahip olması ve ülkenin geleceğinde önemli bir kuşak olarak gösterilmesinin, bu genç kesimin katılım kanallarına daha fazla sahip olmalarını zorunlu kıldığı ileri sürülebilir. Bu çerçevede yerel katılım mekanizmalarının bireylerin rahatlıkla erişebileceği bir yapıya dönüştürülmesi yönetim anlayışının da gelişimine katkı sağlayacaktır.

Bölgesel olarak ele alınan ve kuşaklar bağlamında karşılaştırma imkânı veren bu araştırma, yapılan örneklem bağlamında sonuçlar vermektedir. Her bölgenin toplumsal dinamikleri farklı olduğundan farklı stratejilerin de ortaya konulması gerekebilmektedir. Farklı bölgelerde ve illerde yapılacak olan meta analizi çalışmalarla farklı sonuçların da ortaya çıkarılabilmesi bu bağlamda mümkün olabilecektir. Özellikle farklı bölgelerin karşılaştırma alanı bulduğu çalışmaların kuşakların siyasal toplumsallaşma durumlarını ortaya koyabileceği söylenebilir. Yerel yönetimler ile merkezi yönetimlerin de karşılatırılabileceği benzer çalışmaların kayda değer sonuçlar yaratacağı savunulabilir. Türkiye’nin siyasal durumu ile demokratik değerleri ele alındığında araştırmada diğer

bölgeler için aynı kuşakların farklı bölgelerdeki siyasal tutum ve davranışlarının analiz edilebildiği çalışmaların yapılabilmesi unutulmamalıdır. Çalışmada Türkiye için genellenebilir sonuçların olabileceği düşünölmekle beraber yapılacak olan benzer çalışmaların farklı sonuçlar doğruracağı ileri sürölebilir.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, V. (2020). *Gençlerin Siyasallaşması ve Siyasal Katılımında Kimlik ve Din Etkisi: Bingöl Örneği*. T.C. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Ağaoğulları, M. A.; Köker, L. (2004). *İmparatorluktan Tanrı Devletine*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Ağralı, O. (2023). *X, Y ve Z Kuşaklarının Siyasal Liderlere Bakış Açıları: Bir Alan İncelemesi*. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Akbulut, Ö. Ö. (2011). Siyaset Biliminin Siyaseti. *Amme İdaresi Dergisi*. 44(4), 1-32.
- Akdoğan, Y. (2008). Yerel Siyaset-Kavramlar. *Yerel Siyaset*. İstanbul: Okutan Yayınları.
- Akgün, B. (2000). Türkiye’de Seçmen Davranışı. Erişim adresi: (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/116520>).
- Akıncı, B. (2017). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Seçim Sistemi Arayışları: Dar Bölge Seçim Sisteminin Yönetimde İstikrar ve Temsilde Adalet Kriterleri Açısından Değerlendirilmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, Number: 63, 403-420.
- Akman, Ş. T. (2012). Roma Antikitesinde Sosyal-Politik-Ekonomik Değişimlerin Hukuksal Yapı ve Kamu Düzeni Üzerindeki Etkileri. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*. 2(2), 89-107.
- Aköz, S. (2018). Politika Kavramının Siyaset Kavramı Yerine Kullanılması ve Bilimsellik Tartışmaları Bağlamında Devlet Olgusuyla İlişkisi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. (3)5, 160-180.
- Aksu, B. Ç. (2022). *Esnek Çalışma Uygulamalarının İş Hayatı Üzerindeki Etkilerinin Kuşaklar Perspektifinde İncelenmesi ve Bir Araştırma*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı İnsan Kaynakları Yönetimi Bilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Aktan, E. (2017). *Sosyal Medya Kullanımının Siyasal Katılıma Etkisi*. T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Ana Bilim Dalı Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Aktaş, G. (2016). Türkiye’de Aile Sosyolojisi Çalışmalarına Genel Bir Bakış. *İstanbul Journal of Sociological Studies* (52). <https://doi.org/10.18368/IU/sk.53365>.
- Al Safi, K. (2019). Navigating Generational Differences in The Workplace. In V. H. Kenon & S. V. Palsole (Eds.), *The Wiley Handbook of Global Workplace Learning* (pp. 181-199). <https://doi.org/10.1002/9781119227793.ch11>.

- Alkan, H. (2018a). *Siyaset Bilimine Giriş*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Alkan, Y. S. (2018b). Gizli Demokrasi: Temsili Demokrasi Krizi ve Doğrudan Demokrasi Talebi Arasındaki İlişkiye Yönelik Bir Görüş. *Akdeniz İİBF Dergisi*. Özel Sayısı. (18), 23-43.
- Allen, L. & Bang, H. (2015). Ecological Contexts and Youth Civic and Political Engagement in Paris, France. *Journal of Applied Developmental Psychology*. (39), 34-43.
- Altan, C. (2011). Eğitim Siyasal Eğilim İlişkisi: Mersin Örneği. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 12 (1), 313-329.
- Altman, D. (2011). *Direct Democracy Worldwide*. New York: Cambridge University Press.
- Altun, A. (2020). *Türkiye’de Kent ve Aktif Vatandaşlık Üzerine Bir Çalışma: Ankara-Kırıkkale Örneği*. T.C. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Altunya, N. (2003). *Vatandaşlık Bilgisi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Alwin, D. F. (2002). Generations X, Y And Z: Are They Changing America. *American Sociological Association, Contexts*, 42(1), 42-51.
- Arıkan Kılıç, H. (2018). *Kuşaklara Göre Tüketicilerin Satın Alma Karar Stilllerinin Tekrar Satın Alma Niyeti Üzerindeki Etkileri: Giyim Sektöründe Bir Araştırma*. Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Üretim Yönetimi ve Pazarlama Bilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Aristoteles. (2010). *Politika*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Arnstein, S. (1976). A Catalog of Techniques: Direct Participatory Techniques, A. D. Little (Ed.). *Effective Citizen Participation in Transportation Planning Volume II. A Catalog of Techniques* içinde. Office of Program and Policy Planning Federal Highway Administration U.S Department of Transportation Washington D.C, s. 1-183.
- Arsenault, P. M. (2004). Validating Generational Differences: A Legitimate Diversity and Leadership Issue", *Leadership & Organization Development Journal*, 25(2), 124-141.
- Atabek, N. (2002). Kamuoyu, Medya ve Demokrasi. *Kurgu Dergisi*. (19), 223-238.
- Atabey, G. ve Hasta, D. (2018). Siyasal Katılım, Siyasal Yeterlik ve Toplumsal Cinsiyet. *Nesne Psikoloji Dergisi (NPD)*, (6)13.

- Ateş, S. (2018), 12 Eylül 1980 Darbesi İle 28 Şubat 1997 Darbesi Arasında Din-Siyaset İlişkileri ve Din Eğitimi Politikaları, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*. (6)13, 586-607.
- Aybay, R. (1998). Teba-i Osmaniden T.C. yurttaşına geçişin neresindeyiz? A. Ünsal (Ed.), *75 Yılda Teba'dan Yurttaş'a Doğru* içinde (s. 37-43). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Aydemir, E. (2022). *Post-Modern Yönetim Çağında Alternatif Liderlik Yaklaşımları Tercihlerinin Kuşaklar Arası Karşılaştırılması*. Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Aziz, A. (2003). *Siyasal İletişim*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Balcı, C. (2020). Baby Boomers, X, Y ve Z Kuşaklarının Toplumsal Cinsiyet Algısının Sosyolojik Olarak İncelenmesi ve Karşılaştırılması. İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Balcı, Ş., Tarhan, A ve Bal, E. (2013). *Medya ve Siyasal Katılım*. Konya: Literatürk Academia.
- Balı, A. Ş. (2001). Çokkültürlülük ve Sosyal Adalet, İstanbul: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Banks, J. A. (2008). Diversity, Group Identity, and Citizenship Education in a Global Age. *Educational Researcher*. 37(3), 129-139.
- Barber, B. (1995). *Güçlü Demokrasi: Yeni Bir Çağ için Katılımcı Siyaset*. (Çev: Mehmet Beşikçi). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Batı, U. (2010). Liberal Demokrasinin Dönüşümü ya da Post- Marksist Teorinin Zafiyeti: Radikal Demokrasi Projesinin Eleştirisi”. *Akademik Bakış Dergisi*. 22 (<http://www.ajindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423868193.pdf>).
- Bayar, B. (2019). *Y Kuşağı ve Türkiye’de Y Kuşağı’na İlişkin Çalışmalar*. T.C Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Baykal, D. (1970). *Siyasal Katılma: Bir Davranış İncelemesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Beck, U. ve Beck-Gernsheim, E. (2012). *Aşkın Normal Kaosu* (Çev: E. Nafer). Ankara: İmge Yayınları.
- Beckley, T. M; ve Parkins, J. R & Sheppard, S. (2005). *Public Participation in Sustainable Forest Management: A Reference Guide, Sustainable Forest Management Network*, Edmonton, Alberta.
- Bekmen, A. (2018). *Siyaset Bilimine Giriş*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.

- Belli, A. ve Aydın, A. (2012). “Yerel Demokrasi ve Katılım: Kahramanmaraş ve Hatay İllerinin Karşılaştırılması” II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu.
- Benhabib, Ş. (1999). *Modernizm, Evrensellik ve Birey*. (Çev: M. Küçük). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Beriş, H. E. (2012). *Siyaset Biliminin Doğuşu Gelişimi*. Ankara: Kripto Yayınları.
- Bezci, B. (2006). *Carl Schmitt'in Politik Felsefesi*. İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Bilgin, E. ve Yıldırım, A. (2019). Bir Etik Davranış İlkesi Olarak Hesap Verme Sorumluluğuna Dair Kutadgu Bilig’de Söylenmiş Bazı Beyitler Üzerine. *Turkish Studies Social Sciences*. 14(4), 1289-1306.
- Birzéa, C. (2000). *Education for Democratic Citizenship: A Lifelong Learning Perspective*. Strasbourg: DGIV/EDU/CIT, 21.
- Budakoğlu, M. E. (2023). *X-Y-Z Kuşakları Arasındaki Farklılıkların Siyasal Katılıma Etkisi: İstanbul İlinde Bir Araştırma*. İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Siyaset Bilimi Ve Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Bulur, N. (2020). *Gözetim Toplumu ve Yeni İletişim Teknolojileri: Z Kuşağı Üzerine Bir İnceleme*. Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Bulut, Y. (2000). Büyük Şehirlerde Katılımlı Yönetimin Hayata Geçirilmesinde Rol Oynayan Etmenler. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 1(1), 47- 63.
- Büyükkavcıoğlu, B. (2020). Bir Siyasal Eylem Alanı Olarak Sosyal Medya: Kuşaklararası Bir Karşılaştırma. *Euroasia Journal of Social Sciences & Humanities*. 7(1), 29-35.
- Can, A. (2019). *Toplulukçu Vatandaşlık Teorisinin Grup Farklılıklarına Yönelik Tutumu*. T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Candan, H. ve Çalış, R. G. (2020). İş Tatmininin Örgütsel Bağlılığa Etkisinde Stratejik Yönetim Algısının Aracılık Rolü: Bir Üniversite Çalışanlarına Yönelik Araştırma. *International Social Sciences Studies Journal*. 6(64), 2653-2668.
- Caudillo, M. L. (2016). How Does The Personal Become Political? Assessing The Impact of Mothers' Employment on Daughters' Participation in Political Organizations. *Social Science Research*. (30), 1-18.

- Connelly, S. (2011). “*The long march to collaborative democracy and open source planning – public participation in English local governance*,” *Emerging Directions in Decentralized and Participatory Planning: Implications for Theory, Practice and Roles of the Planner*, Institute of Rural Management, Anand, India, s. 3.
- Corrigall-Brown, C. & Wilkes, R. (2014). Media Exposure and the Engaged Citizen: How the Media Shape Political Participation. *The Social Science Journal* (51), 408-421.
- Çağlar, N. (2011). 2007 Genel Seçimlerinde Yerel Medyada Kadın Adayın Temsili: Antalya ve Isparta Örneği. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı: Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Çakır, M. (2017). Demokrasi Söylemi: Lisansüstü Tezler Üzerine Bir Araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 9(22), 312-326.
- Çam, E. (2011). *Siyaset Bilimine Giriş*. İstanbul: Der Yayınları.
- Çavuşoğlu, S. ve Yalçın, M. (2021). Üniversitelerde Kuşaklararası Farklılık ve Erişilebilirlik: Kavramsal Bir Değerlendirme. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*. 56(2), 1021-1045.
- Çeçen, A. (2007). Türkiye Cumhuriyeti Ulus Devleti, Ulusal Türkiye Dizisi: Ankara: Fark Yayınları.
- Çelikel Yiğiter, S. (2019). İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey 2 Bölgelerinde İş Kazalarının Değerlendirilmesi. *İSG Akademik*. (1)1, 1-11.
- Çevik, O. ve Çil, U. (2017). Kuşaklar; Ama Kimin Kuşakları?. 18th International Business Congress.
- Çevikbaş, R. (2008), Türkiye’de Yerel Yönetimlerde Yerel Özerklik ve İdari Vesayet. *Yerel Siyaset Dergisi*. (32), 74-86.
- Çitci, O. (1996). Temsil, Katılma ve Yerel Demokrasi. *Çağdaş Yerel Yönetimler*. 5(6), 5-14.
- Çolak, M. (2021). *Z Kuşağının Siyasal Katılım Düzeyleri ve Etki Eden Faktörler Üzerine Bir İnceleme*. T.C. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Ana Bilim Dalı Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Çoşkun, F. (2022). *Hemşirelikte Profesyonelleşme ve Mesleki Bağlılığın Kuşaklar Arası Farklılıkları ve Etkileyen Faktörler: Niteliksel Bir Çalışma*. T.C. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi.

- Çuhadar, A. (2006). *Üniversite Öğretim Elemanları ve Öğrencilerinin Demokrasi Anlayışlarının Siyasal Toplumsallaşma Bağlamında Cinsiyet, Bilim Alanı, Akademik Aşama ve Siyasal Katılımcılık Değişkenleri Açısından İncelenmesi*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Çukurçayır, M. A. (2000). *Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Çukurçayır, M. A. (2008). *Yerel Demokrasi ve Siyaset*. İstanbul: Okutan Yayıncılık.
- Dağ, R. (2019). Siyasal Davranış ve Demografik Özellikler Arasındaki İlişki: Adıyaman İli Örneği. *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. 3 (1), 27-28.
- Dahl, R. A. (1969). *Modern Political Analysis*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Dahl, R. A. (1993). *Demokrasi ve Eleştirileri*. (Çev: Levent Köker). Ankara: Yetkin Basımevi.
- Dahl, R. A. (2001). *Demokrasi Üstüne*. (Çev: Betül Kadıoğlu). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Dahl, R. A. (2010). *Demokrasi Üzerine*. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Davis, E. (2016). *Work Value Priority of Millennial Students*. Michigan: Eastern Michigan University.
- Demir, F. (1998). *Demokrasilerde Hükümet Sistemleri ve Başkanlık Hükümeti Rejimi*. Ege Genç İşadamları Derneği.
- Demir, K. A. (2019). Platon'un Devlet Kurgusunun Modern Kamu Yönetimine Yansımaları. *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)*. (27), 203-219.
- Demir, N. (2010). Demokrasinin Temel İlkeleri ve Modern Demokrasi Kuramları. *Ege Akademik Bakış / Ege Academic Review*. 10(2), 597-611.
- Demirkıran, E. (2019). *Y Kuşağının Siyasal Katılımı*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- D'Entreves, M. P. (1995). "Hannah Arendt and the Idea of Citizenship," *Dimensions of Radical Democracy*, Ed. Chantal Mouffe, London, Verso Books, , s. 145-168.
- Dicle Kalkınma Ajansı. <https://www.dika.org.tr/> (Erişim Tarihi: 01.02.2024).
- Diamond, L & Plattner, M. F. (1995). *Demokrasinin Küresel Yükselişi*. (Çeviri: Türk Demokrasi Vakfı, içinde: Mark F. Plattner, "Demokrasi Anı") Ankara: Yetkin Yayınları.
- Doğan, V. (2013). *Anayasal Vatandaşlık Kavramı Üzerine* (<http://milliyetcidusunce.org/anayasal-vatandaslik-kavrami-uzerine/>).

- Doğanay, A. ve Ünal, F. (2006). *Eleştirel Düşünmenin Öğretimi*. Şimşek, A. (Ed.), İçerik Türlerine Dayalı Öğretim İçinde (209-264). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Dumlu, A. (2018). *Katılımcı Yurttaşlık Bilincinin Geliştirilmesi Bağlamında AB Ülkelerinde Medya Okuryazarlığı*. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Radyo Televizyon ve Sinema Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Durdu, Z. (2009). Modern Devletin Dönüşümünde Bir Ara Dönem: Sosyal Refah Devleti. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (22), 37 -50.
- Durkheim, E. (2012). *Sosyoloji Dersleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Durmaz, Ş. ve Okumuş, B. (2021). İş Hayatında Kuşaklar Arası Farklılıklar ve Z Kuşağı. *Pearson Journal of Social Sciences & Humanities*. 6(16), 47-68.
- Dursun, D. (2012). *Siyaset Bilimi*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Dursun, D. (2013). Siyaset ve Birey: Siyasal Katılma. (Ed. D. Dursun ve M. Altunoğlu), Siyaset Bilimi. Eskişehir: *Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları*. ss. 90-121.
- Duverger, M. (1993). *Siyasal Partiler*. İstanbul: Bilgi Yayınları.
- Ebenstein, W. (1996). *Siyasi Felsefenin Büyük Düşünürleri*. İstanbul: Şule Yayınları.
- Engle, S. H. & Ochoa, A. S. (1988). *Education For Democratic Citizenship: Decision Making In The Social Studies*. New York: Teachers College.
- Erdem, F. H. (2012). Anayasal Vatandaşlık ve Yeni Anayasa. *Liberal Düşünce* (66), 49-56.
- Erden Ayhün, S. (2013). Kuşaklar Arasındaki Farklılıklar ve Örgütsel Yansımaları. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*. (2)1, 93-112.
- Erdinç, İ. E. (2017). *Gençlerin Siyasal Katılım Boyutlarının Kişilik Özellikleri Bağlamında İncelenmesi*. T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler Anabilim Dalı Reklamcılık ve Tanıtım Bilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Erdoğan, M. (1999). *Anayasal Demokrasi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Eren, V. (2001). *Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı (Büyükşehir ve İl Belediyeleri Üzerinde Bir Araştırma)*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Ergüç, V. (2016). Cumhuriyetçilik Düşüncesinde Özgün Bir Yaklaşım: Philip Pettit ve Tahakkümsüzlük Olarak Özgürlük. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2(3), 37-63.

- Eroğul, C. (1981). *Siyasal Düzenlerin Sınıflandırılmasına İlişkin Birkaç Tarihsel Örnek ve Tartışma*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Eroğul, C. (1991). *Devlet Yönetimine Katılma Hakkı*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Eroğul, C. (2012). *Siyasal Katılma*. (E. A. Gökhan Atılğan içinde, Siyaset Bilimi Kavramlar, İdeolojiler Disiplinler Arası İlişkiler). İstanbul: Yordam Kitap.
- Eser, H. B. (2010). *Dinin Siyasal Davranışlar Üzerindeki Etkisi: Antalya Örnek Olay Araştırması*. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Eser, H. B.; Sarışahin, P. (2016). Cinsiyet-Siyasal Katılım İlişkisi: SDÜ Örnek Olayı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*. 7(15), 38-58.
- Eurofound. (2014). *Yaşam Kalitesi Eğilimleri-Türkiye: 2003-2012*. Eurofound, Luxembourg.
- Eurydice. (2005). *Citizenship Education at School in Europe* Eurydice, Brussels.
- Fedayi, C. (2011). *Siyaset Bilimi*. Ankara: Kadim Siyaset.
- Fırat, E. (2018). Siyaset Biliminin Tarihi ve Şu Anki Durumu. *Sosyal Bilimler Dergisi*. (5)30, 6-29.
- Geçkil, F. (2020). *Türk Siyasal Yaşamında Referandum Süreçleri ve Yazılı Basın: Siyasal Bilgilenme ve Siyasal Katılım Bağlamında Türk Yazılı Basınının Referandum Süreçlerine Yaklaşımı*. T.C. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Geyik, A. (2021). *Türkiye’de Katılımcı Demokrasi: Küçükçekmece Kent Konseyi Örneği*. T.C. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Giddens, A. (1993). *Sociology*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. (1999). *Max Weber Düşüncesinde Siyaset ve Sosyoloji*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Gökçe, O. (1998). *İletişim Bilimine Giriş: Uluslararası İlişkilerin Sosyolojik Bir Analizi*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Gökçimen, S. (2008). Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi. *Yasama*. (10), 5-39.
- Göksu, T., Bilgiç, V. (2003). Baskı Grupları ve Karar Alma Mekanizmalarına Etkileri. *Amme İdaresi Dergisi*. (36).

- Göktaş, P. (2015). *Siyasi Liderlerden Beklenen Liderlik ve İletişim Tarzları: Y Kuşağı Üzerine Bir Araştırma*. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Göktaş, P. ve Çarıkçı, İ. H. (2015). Kuşakların Siyasal İletişim Kültür ve Liderlik Açısından Değerlendirilmesi. *MAKÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 2(3), 7-33.
- Gönül, A. F. (2021). *Siyasi Partiler ve E-Demokrasi*. T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset Bilimi Bilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Görmez, K. (1999). Türkiye’de Siyasal Yapı ve Siyasal Kültür. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 1(1), 13-18.
- Göze, A. (1998). *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*. İstanbul: Beta Basım A. Ş.
- Gözler, K. (2018). *Anayasa Hukukuna Giriş*. Bursa: Ekin Basım Yayım Dağıtım.
- Grubb, V. M. (2017). *Clash of the generations: Managing The New Workplace Reality*. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Güdücü, B. ve Balcı, C. (2021). Kuşaklar ve Eğitim Üzerine Sosyolojik Bir Analiz. *Aydın İnsan ve Toplum Dergisi*. 7 (1) , 105-120.
- Sallan Gül, S., Gül, H. (2014). Türkiye’de Yükseköğretimin Gelişimi, Güncel Durumu ve Eleştirisi. *Toplum ve Demokrasi*. (8)17, 51-66.
- Güldü, Ö. ve Kart, N. M. (2009). Toplumsal Cinsiyet Roller ve Siyasal Tutumlar: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 64(3), 98-116.
- Güllüpınar, F. (2012). Eşitsizlik ve Toplumsal Tabakalaşma Açısından Vatandaşlık Üzerine Sosyolojik Bir Analiz. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. (67)1, 81-109.
- Gülmez, M. (2001). *İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi*. Ankara: TODAİ Yayınları.
- Güngör, M. (2017). Bir Kimlik İnşası Olarak Ulus-Devlet Yurttaşlığı ve Yurttaşlık Kavramının Dönüşümü. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 13(2), 438-464.
- Gürbüz, A. (2003). Rousseau ve Toplum Sözleşmesi Kuramı'nın Değeri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. Sayı 4.
- Gürbüz, G. (2020). *Yeni Medya ve Siyasal İletişim Bağlamında Türkiye’de Siyasal Katılımın Demokratikleşme Sürecine Etkisi*. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.

- Gürel, E. (2023). *Dijital Medyada Siyasal İletişim ve Z Kuşağı Üniversite Öğrencileri: İstanbul Özelinde Çevrimiçi Siyasal Katılım Üzerine Bir Araştırma*. Maltepe Üniversitesi Disiplinlerarası İletişim Bilimleri Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Güriz, A. (1987). *Hukuk Felsefesi*. Ankara: A.Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Güzel Polat, E. (2010). *Anayasal Vatandaşlık*. T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku (Genel Kamu Hukuku) Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Güzel, M. (2016). Küreselleşme, İnternet ve Gençlik Kültürü. *Küresel İletişim Dergisi*. 1(1), 1-16.
- Habermas, J. (2000). Kamusalılığın Yapısal Dönüşümü, (Çev. Tanıl Bora, Mithat Sancar). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hafizoğlu, Y. (2021). Z kuşağı Seçmen Davranışları. *Eğitim ve Yeni Yaklaşımlar Dergisi*. 4(2), 141-164.
- Harber, J. G. (2011). Generations in the workplace: Similarities and differences. (Doctoral dissertation). (<https://dc.etsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2446&context=etd>).
- Hartz-Karp, J. ve Briand, M. K. (2009). Institutionalising Deliberative Democracy: Theoretical and Practical Challenges. *Australasian Parliamentary Review*, 24 (1), 167-198.
- Hasırcı, O. N. (2008). *Almanya’da Türklerin Siyasal Katılımı: Köln Örneği*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Haste, H., Bermudez, A., & Carretero, M. (2017). Culture And Civic Competence: Widening the Scope of the Civic Domain. In Garcia-Cabrera, B., Sandoval-Hernández, A., Treviño-Villareal, E., Diazgranados Ferráns, S., Martínez, M.G.P. (Eds.), *Civics and Citizenship* (pp. 207-239). Rotterdam: Sense Publishers.
- Heywood, A. (2006). *Siyaset*. Ankara: Liberte Yayınevi.
- Heywood, A. (2017). *Siyaset Teorisine Giriş*. (Çev: Hızır Murat Köse). İstanbul: Küre Yayınları.
- Howe, N. & Strauss, W. (2007). The next 20 years how customer and workforce attitudes will evolve. *Harvard Business Review*. 85(7/8), 41-52.
- Hug, S. (2009). *Some Thoughts About Referendums, Representative Democracy, and Separation of Powers*. *Constitutional Political Economy*. 20(3), 251-266.
- Huntington, S. P. & Nelson, J. M. (1976). *No Easy Choice: Political Participation in Developing Countries*. Harvard University Press.

- Hvinden, B. & Halvorsen, R. (2001). “*Emerging Notions of Active Citizenship in Europe*” 5th Conference of the European Sociological Association Visions and Challenges to European Sociology. 28August-1 September 1 2001, Helsinki, Finland.
- İlhan, Ü. D. (2019). *Kuşaklar Arası Çalışma Değerleri Algısı ve Örgüte Duygusal Bağlılık: X Ve Y Kuşakları Arasındaki Farklılıklar Üzerine Bir Araştırma*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkiler Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- İnaç, H ve Ünal. (2007). *Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ve Türkiye’de Belediyeler*. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/55394>.
- İnan, A. (1969). *Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk’ün El Yazıları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İnan, A. (1998). Demokratik Kitle Örgütlerinin Yerel Yönetimlere Demokratik Katılımı. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*. (7)2, 128-132.
- İnce, F. (2018). *Kuşaklar Arası Etkin İletişim ve Davranış*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Jiri, B. (2016). The Employees of Baby Boomers Generation, Generation X, Generation Y and Generation Z in Selected Czech Corporations as Conceivers of Development and Competitiveness in their Corporation. *Journal of Competitiveness*. 8(4), 105-123.
- Kadioğlu, A. (2008). *Vatandaşlık ve Siyasal Katılım* (Citizenship and Political Participation) Ergun Özbudun’a Armağan (In Honor of Ergun Özbudun). Ankara: Yetkin Basım Yayım.
- Kahraman, A. B. (2011). *Siyasal Katılımın Sosyolojik Analizi*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Kalaycıoğlu, E. (1983). *Karşılaştırmalı Siyasal Katılma Siyasal Eylemlerin Kökeni Üzerine Bir İnceleme*. İstanbul: Gür-Ay Matbaası.
- Kalaycıoğlu, E. (2008). *Türkiye’de Demokrasinin Pekişmesi: Bir Siyasal Kültür Sorunu*. (Ed. Serap Yazıcı, Kemal Gözler ve Fuat Keyman), Prof. Dr. Ergun Özbudun’a Armağan: Essays in Honor of Ergun Özbudun, Cilt I Siyaset Bilimi, (ss. 247-277).
- Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü. <https://ka.gov.tr> (Erişim tarihi: 01.02.2024)
- Kan, Ç. (2009). Değişen Değerler ve Küresel Vatandaşlık Eğitimi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 17(3), 895-904.
- Kantarıcı, Z. (2014). En İyi Yönetime Giden Yol: Aristoteles’in Siyaset Felsefesi. *Mavi Atlas GŞÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi*. (2), 21-39.
- Kapani, M. (2007). *Politika Bilimine Giriş*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kapil, Y. ve Roy, A. (2014). A Critical Evaluation of Generation Z at Workplaces. *International Journal of Social Relevance & Concern*. 2(1), 10–14.

- Kapusızoğlu, M. (2021). *Vatandaşlık Okuryazarlığı: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması*. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Karyakov, I. & Sisk, T. D. (2003). *Participatory Democracy*. Democracy at The Local Level: A Guide For The South Caucasus İçinde. International Institute for Democracy and Electoral Assistance, s. 25-35.
- Kaymaz Mert, M. (2021). *Demokrasi, Siyasi Temsil ve Kadınlar: Türkiye, Hindistan Ve Yeni Zelanda Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma*. T.C. Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Kaynar, M. K. (2020). Mete Kaan Kaynar'la söyleşi (İsmet Melenazgı tarafından Birikim Dergisi için yapılan söyleşi). (<https://birikimdergisi.com/guncel/10319/aklima-ilk-olarak-sokak-kelimesi-geliyor>).
- Kazancı Yabanova E. ve Öztürk, M. (2022). Türkiye'de Çalışma Hayatında Kuşakların Analizi. *Uluslararası Sosyal Bilimlerde Yenilikçi Yaklaşımlar Dergisi*. 6(2), 181-193.
- Keleş, N. (2011). Y Kuşağı Çalışanlarının Motivasyon Profillerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*. 3(2), 129-139.
- Keleş, R. (2009). *Yerinden Yönetim ve Siyaset*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Kelgökmen İlic, D.,; Yalçın, B. (2017). Y Jenerasyonunun Farklılaşan İş Değerleri ve Liderlik Algılamaları. *Journal of Yaşar University*. 12(46), 136-160.
- Kemp, S (2021). Digital 2021: the latest insights into the 'state of digital'. (<https://wearesocial.com/uk/blog/2021/01/digital-2021-the-latest-insights-into-the-state-of-digital/>).
- Kestel, S. (2020). *Siyasal Kültüre Yansımaları Açısından Türkiye'de Seçim Sistemleri ve İletişimi*. T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Keyman, F. (2004). *Avrupa'da ve Türkiye'de Sivil Toplum*. Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları, 3.
- Keyman, F. ve İçduygu A. (1998). *Türk Modernleşmesi ve Ulusal Kimlik Sorunu: Anayasal Vatandaşlık ve Demokratik Açılım Olasılığı*. (Ed: A. Ünsal). 75 Yılda Tebaa'dan Yurttaş'a Doğru İçinde (s. 169-180). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Kılıçaslan, E. Ç. (2008). *Siyasal İletişim İdeoloji ve Medya İlişkisi*. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Kılıçbay, M. A. (2006). *Siyasetin Bu mu Türkiye*. Ankara: Ebabil Yayıncılık.

- Kılıklı, M. (2019). *X ve Y Kuşağı Bağlamında Öğretmenlerin Ekstra Rol Davranışını Açıklayan Öncüller: Antalya ve Denizli'deki Özel Okullarda Bir Araştırma*. T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Kışlalı, T. A. (2006). *Siyasal Sistemler: Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kim, C. L. (2012). Siyasal katılma ve Uyarılmış Olma. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*. 34(1-4), 89-121.
- Kim, Y., & Chen, H. T. (2016). *Social Media and Online Political Participation: The Mediating Role of Exposure to Cross-Cutting and Like-Minded Perspectives*. *Telematics and Informatics* (33), 320–330.
- King, C. S., Feltey, K. M. & Susel, B. O. (1998). The Question of Participation: Toward Authentic Public Participation in Public Administration. *Public Administration Review*. (58), 317-326.
- Knipe, S. & Plessis, D. (2005). Generational Cohor Segmentation: Magic or Myth?. Department of Marketing and Communication Managment. *University of Prtoria, South Africa*. 28-43.
- Kocaoğlu, M. (2014). Katılımcı Demokrasi Algılaması ve Kent Konseyleri: Kırşehir Kent Konseyi Örneği. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*. 6(1), 1-15.
- Kocaoğlu, M. (2015). *Yerel Yönetimlerde Katılım ve Kültür (Katılımcı Yerel Yönetim Anlayışının Kültürel Temelleri)*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Kongar, E. (2016). *Demokrasi ve Kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Köse Çal, E. (2023). Platon'un Devlet Kitabı Üzerinden Antik Yunan'da Oikos ve Kadınlar Hakkında Bir Tartışma. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*. 6(2), 182-194.
- Kurt, N. (2001). Yarı-Doğrudan Demokrasi Kurumlarının Yerel Yönetimler Düzeyinde Uygulanması. *Yerel Yönetim ve Denetim Dergisi*. (6), 5.
- Kuyaksil, A. (2006). *Türkiye'de Siyaset Biliminin Gelişimi ve Bir Türk Siyaset Bilimcisi Olarak Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya*. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Kuyucu, M. (2014). Y Kuşağı ve Facebook: Y Kuşağının Facebook Kullanım Alışkanlıkları Üzerine Bir İnceleme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 13(49), 55-83.
- Küçükalp, D. (2023). Klasik ve Modern Siyaset Felsefesi. *Çalışma ve Toplum*. (1)76, 79-96.

- Küçükömer, İ. (2013). *Batılılaşma ve Düzenin Yabancılaşması*. İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Kyles, D. (2005). Managing Your Multigenerational Workforce. *Strategic Finance*, Volume: 87, , Issue: 6.
- Kymlicka, W. (1998). *Çokkültürlü Yurttaşlık-Azınlık Haklarının Liberal Teorisi*. (Çev. Abdullah Yılmaz) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Laclau E. ve Mouffe. C. (2008). *Hegemonya ve Sosyalist Strateji*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Lane, R. (2011). *Karşılaştırmalı Siyaset Sanatı* (Çev. Z. A. Kılınç). İstanbul: Küre Yayınları.
- Lester, M. (2011). A study of the innovation, creativity, and leadership skills associated with the college-level millennial generation (Doctoral dissertation). (<https://digitalcommons.pepperdine.edu/etd>).
- Liddel. P. (2009). *A Companion to Greek and Roman Political Thought*. West Sussex: Blackwell Publishing Ltd.
- Lipson, L. (1993). *Demokrasinin Felsefesi* (Çev. Mustafa Erdoğan). Ankara: Seçme Yazılar.
- Locke, J. (2012). *Yönetim Üzerine İkinci İnceleme- Sivil Yönetimin Gerçek Kökeni Boyutu ve Amacı Üzerine Bir Deneme*. (Çev. Fatih Bakırcı). Ankara: Ebabil Yayınları.
- M. Ulrich & Andrea L. Harris. (2003). “GenXegesis: Essays on Alternative Youth (sub)Culture”America.
- Macionis, J. J. (2013). *Sosyoloji*. (Çev: V. Akan) Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Madsen, D. (1987). Political Self Efficacy Tested. *The American Political Science Review*. 81(2), 571-582.
- Manisalı, E. (2009). *Birey Toplum ve Ulusallık*. (Ed: D. Hızlan). Çağdaşlık ve yurttaşlık bilinci (s. 11-13). İstanbul: Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.
- Manville, P. (2014). *Brook The Origins of Citizenship in Ancient Athens*. New Jersey: Princeton University Press.
- Marien, S., Hooghe, M., & Quintelier, E. (2010). Inequalities in Noninstitutionalised Forms of Political Participation: A Multi-level Analysis of 25 Countries. *Political Studies*. (58), 187-213.
- Marshall, T. H. (2000). *Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar*. (Çev: Ayhan Kaya). Ankara: Gündoğan Yayınları.

- Marshall, T. H. (2016). Class, Citizenship and Social Development. In Blaug, R. and Schwarzmantel, R. (Eds.), Democracy: A Reader (2nd ed.). Newyork: Columbia University Press.
- Matthies, A. ve Uggerhøj, L. (2014). Participation, Marginalization And Welfare Services: Concepts, Politics And Practices Across European Countries [ebook]. Surrey: Routledge.
- Mccrindle, M. ve Wolfinger, E. (2010). Generations Defined. *Ethos*. 18 (1), 8-13.
- Melen. M. (1997). Demokrasi. *Yeni Türkiye Dergisi*.
- Metin, O. (2016), Sosyal Medyanın Siyasal Toplumsallaşmaya Etkileri: Bir Alan Araştırması. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. (18)2, 221-267.
- Meriç, Ö. (2014). *Dijital Demokrasi: Türkiye’de Yeni Medya ve Siyasal Katılım*. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Mevlana Kalkınma Ajansı. <https://www.mevka.org.tr/> (Erişim tarihi: 01.02.2024).
- Mısıroğlu, D. (2023). Türkiye’de Z Kuşağının Siyasal Katılım Süreçlerinin Değerlendirilmesi. *Pearson Journal Of Social Sciences & Humanities*. 8(26),748-760.
- Michels, A. (2011). İnnovations in Democratic Govarnance: How Does Citizen Participation Contribute to Better Democracy?. *International Review of Administrative Sciences*. 77(2), 275-293.
- Mishin, A. (1996). *Constitutional (State) Right of The Foreign Countries*. Moskow: White Alvah.
- Mouffe, C. (1999). *Demokrasi, İktidar ve Siyasal Düzen*. (Çev. Z. Gürata, C. Gürsel). Demokrasi ve Farklılık: Siyasal Düzenin Sınırlarının Tartışmaya Açılması, Ed. Seyla Benhabib, İstanbul: Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi.
- Mumcu, A., ve Küzeci, E. (2019). *İnsan Hakları ve Kamu Özgürlükleri*. Ankara: Turhan Kitapevi.
- Netemeyer, R. G.Boles, J. S. McKee, D. O. & McMurrian, R. (1997). An İvestigation İnto the Antecedents of Organizational Citizenship Behaviors in A Personal Selling Context. *Journal of Marketing*. 61(3), 85-98.
- Nie, N. H., Verba, S., & Converse, P. (1989). *Siyasal Katılma Kamuoyu ve Oy Verme Davranışı*. Ankara: Siyasi İlimler Türk Derneği Yayınları.
- Nizam, D. (2006). Devrimin Dikişleri: Laclau ve Mouffe’un Alternatifleri. *Birikim Dergisi* içinde (s.s. 206-207).

- Norris, P. (1998). *Elections and Voting Behaviour. New Challenges, New Perspectives*, Dartmouth: Ashgate.
- Okur Çakıcı, F. (2014). *Seçmen Tercihinin Belirmesinde Lider Faktörü: Doğu Karadeniz Örneği*. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Okur Çakıcı, F. (2020). Siyasal Liderlik Faktörlerinin Seçmen Tercihi Açısından Değerlendirilmesine Yönelik bir Araştırma. *Journal of History School*. 47, 2117-2151.
- Okur Çakıcı, F. ve Bayraktar, Ö. (2020). Siyasi Parti Bölünmeleri ve 1946 Sonrasında Gelişen Parti Bölünmelerine İlişkin Siyasi Süreçlerin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Araştırma. *Mavi Atlas*. 8(2), 389-411.
- Okur Çakıcı, F. ve Doğanay, T. C. (2022). Türkiye'nin 1970'li Yıllarında Toplumsal Sınıfların Gündelik Hayatını Kapıcılar Kralı Filminden İzlemek. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*. 10(1), 440-468.
- Orhan, E. A. (2009). *Toplumsal, Kültürel ve Katılımsal Boyutuyla Siyasal Davranışın Sosyo-Politik Analizi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Osawa, K. (2015). Traditional Gender Norms and Women's Political Participation: How Conservative Women Engage in Political Activism in Japan. *Social Science Japan Journal*, (18)1, 45-61.
- Oxfam (2015). *Education for Global Citizenship: A guide for schools*. Retrieved from (<http://www.oxfam.org.uk/education/global-citizenship/global-citizenship-guides>).
- Ozulu, S. ve Kösecik M. (2016). "Anayasal Vatandaşlık" ve Türkiye'de "Yeni Anayasa" Yapım Sürecinde Siyasi Partilerin Vatandaşlık Söylemleri". Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. (21)2, 513-537.
- Özay, T. (2015). *Türkiye'de Seçmen Davranışını Etkileyen Faktörler ve Son Yıllarda Seçmen Tercihleri*. Kanal Finans. <https://kanalfinans.com/yazarlar/tugba-ozay/turkiyede-secmen-davranislarini-etkileyen-faktorler-ve-son-yillarda-secmen-tercihleri>, (Erişim Adresi: Erişim tarihi: 29.09.2022).
- Özden, M. (2020). *Katılımcı Demokrasi ve Yerel Yönetimlerde Katılım: Trakya Örneği*. T.C Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yerel Yönetimler Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Özer, P. S. (2007). *Kariyer Yönetimi ve İnsan Kaynakları Yönetimi Uygulamaları*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Özkazanç, A. (2009). Toplumsal Vatandaşlık ve Neo-Liberalizm Sorunu. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. (64)1, 247-274.

- Özoğlu, B. (2023). *Türkiye'de Gençlerin Siyasete İlgisi ve Siyasete Katılımı*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Kamu Yönetimi Bilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Öztekin, A. (2018). *Siyaset Bilimine Giriş*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Öztürk, A. (2005). Radikal Demokrat Önerinin Eleştirisi. *Cogito*. (43), 61-88.
- Öztürk, H. (1987). *Düşünce ve Uygarlık Tarihi*. Ankara: Ülke Yayınları.
- Pelenk Özel, A. ve Ağca, A.T. (2022). Siyasal Katılım: Y ve Z Kuşakları Üzerine Ampirik Bir Araştırma. 5th International European Conference on Interdisciplinary Scientific Research, January 28-29, 2022/ Valencia, Spain.
- Poggi, G. (2011). *Devlet, Doğası, Gelişimi ve Geleceği*. (Çev: Aysun Babacan). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Pollock, P. H. (1983). The Participatory Consequences of Internal and External Political Efficacy: A Research Note. *The Western Political Quarterly*. 36(3), 400-409.
- Print, M. (2012). *Teacher Pedagogy and Achieving Citizenship Competences In Schools*. In Print, M. and Lange, D. (Eds.), *Schools, Curriculum and Civic Education for Building Democratic Citizens* (pp. 113-128). Rotterdam: Sense Publishers.
- Qvortrup, M. (2015). *A Tale of Two Referendums Elite Manipulation or Civic Engagement*. London: The Constitution Society.
- Rawls, J. (1971). *A Theory of Justice*. Massachusetts: Harvard University Press.
- Reeves, T. C. & Oh, E. (2008). *Generational Differences, In Handbook of Research on Educational Communications and Technology*, Ed.: J.Michael Spector, M.David Merrill, Jeroen Van Merriënboer, Marcy P.Driscoll, 3th ed., Taylor&Francis Group, New York.
- Robbins, S. & Judge, T. (2013). *Örgütsel Davranış*. (Çev. İ. Erdem). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Roberts, G. R. (2005). Technology and learning expectations of the net generation. In D. G. Oblinger & J. L. Oblinger (Eds), *Educating the net generation* (pp. 3.1-3.7). (<https://www.educause.edu/ir/library/PDF/pub7101.PDF>).
- Rooij, E. A. & Reeskens, T. (2014). *Conventional and unconventional political participation*. W. Arts, & L. Halman içinde, *Value contrasts and consensus in present-day Europe*. Boston: Brill.
- Roskin, M. G.; Cord, R. L.; Medeiros J. A. & Jones, W. S. (2013). *Siyaset Bilimi: Bir Giriş*. (Çev: Atilla Yayla). Ankara. Adres Yayınları.
- Rousseau, J. J. (2013). *Toplum Sözleşmesi* (Çev: V. Günyol). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- Rucht, D. (2007). *The Spread of Protest Politics*. R. Dalton, & H. Klingemann içinde, The Oxford handbook of political behavior. Oxford: Oxford University Press.
- Sabucedo, J. S. & Arce, C. (1991). Types Of Political Participation: A Multidimensional Analysis. *European Journal of Political Research*. (20), 93-102.
- Sakarya, İ. (2016). *Katılımcı Demokrasi ve Kent Hakkı Çerçevesinde Çanakkale’de Yerel Siyaset*. T. C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Salkın, M. E. (2021). *Ak Parti Döneminde Siyasal Katılım İle Toplumsal Hareketler İlişkisi*. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Sarıbay, A. Y. (1991). Yurttaşlık ve Katılımcı Demokrasi. *Birikim Dergisi*. (32), 17-24.
- Sarıbay, A. Y.; Öğün, S. S. (2006). *Politik Bilim*. Bursa: Aktüel Yayınları.
- Sarıca, M. (1977). *Siyasi Düşünce Tarihi*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Sartori, G. (1993). *The Theory of Democracy*. London: Chatham House.
- Sartori, G. (1996). *Demokrasi Teorisine Giriş*. (Çev: Tuncer Karamustafaoğulları, Mehmet Turhan). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Savaş, S. (2010). *Factors Affecting The Attitude of Turkish Generation Y Consumers Toward U.S. Apparel Specialty Retailers*. T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme (İng.) Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Scheef, D. & Thielfoldt, D. (2004). Generation X and The Millennials: What You Need to Know About Mentoring the New Generations. American Bar Association.
- Schmidt, M. G. (2002). *Demokrasi Kuramlarına Giriş*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Schroder, S. & Warren, Z. (2005). Get to Know Gen X - and its Segments. *Multichannel News*. 26(12), 55.
- Schroth, H. (2019). Are you ready for gen Z in the workplace? *California Management Review*. 61(3), 5-18.
- Serek, J., Lacinová, L. & Macek, P. (2012). Does Family Experience Influence Political Beliefs? Relation Between Interparental Conflict Perceptions and Political Efficacy in Late Adolescence. *Journal of Adolescence* (35), 577–586.
- Servi, T ve Şahin, F. (2018). Katılımcı Demokrasi ve Aktif Vatandaşlık: Adıyaman Örneği. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 10(20), 294-303.

- Sevinç, İ. ve Palavar, A. A. (2021). Türk Siyasetinde Kadınların İntihap (Seçme ve Seçilme) Hakkı Elde Etme Süreci ve Ekekon Gazetesine Yansımalar. *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*. 10(19), 195-207.
- Sezal, İ. (2003). Toplum ve Aile. (Ed. İ. Sezal), *Sosyolojiye Giriş*. Ankara: Martı Yayınevi.
- Sezen, S. (1994). Seçim ve Demokrasi. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Sharp, E. B. (2012). *Citizen Participation at The Local Level*. H. L. Schachter, & K. Yang içinde, *The State Of Citizen Participation in America* (s. 101-130). NC: Information Age Publishing.
- Siedentop, L. (1994). *Tocqueville Oxford*: Oxford University Press.
- Sitembölükbaşı, Ş. (1997). Siyasal Kültür”ün Kavramlaştırılmasında Karşılaşılan Bazı Güçlükler. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 2(2), 249-266.
- Sladek, S. & Grabinger, A. (2018). Gen Z: XYZ University publication. (https://www.xyzuniversity.com/wpcontent/uploads/2018/08/GenZ_Final-dl1.pdf).
- Smith, G. ve Wales, C. (2000). Citizens' Juries And Deliberative Democracy. *Political Studies*. 48 (1), 51-65.
- Smith, R. M. (2002). “Modern Citizenship”, (Eds. Engin F. Isin and Bryan S. Turner). *Handbook of Citizenship Studies*. London: SAGE Publication, 105-117.
- Solmaz, B. (2017). *Kuşaklar ve Çalışma Değerleri: X ve Y Kuşağı Akademik Personelinin Çalışma Değerlerine Bakışı*. T. C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Som, İ. ve Karataş, H. (2015). Türkiye’de Vatandaşlık Eğitimi Üzerine Bir İnceleme. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*. 1(1), 33-50.
- Soner, A. (2008). Azınlıklar ve vatandaşlar: Türk vatandaşlığının İki Yüzü. (Ed: F. Keyman). İstanbul: Arşiv ve Araştırma Merkezi.
- Spitzer, A. B. (1973). The historical problem of generation. *The American Historical Review*, 78(5), 1353-1385. (<https://www.jstor.org/stable/1854096>).
- Srinivasan, V. (2012). Multi Generations in the Workforce: Building Collaboration. *IIMB Management Review*. 24(1), 48-66.
- Stockemer, D. (2014). What Drives Unconventional Political Participation? A Two Level Study. *The Social Science Journal*. (51), 201-211.

- Strauss, W., & Howe, N. (1997). *The fourth turning: An American prophecy*. New York: Broadway Books.
- Şahin, B. (2008). *Liberal Demokrasinin Temelleri*, (Ed: Bican Şahin). Ankara: Orion Yayınları.
- Şenbir, H. (2004) “ Z Son İnsan Mı? ”, “ O ” *Kitaplar*. İstanbul.
- Şengüleç, M. (2021). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin (X Kuşağı), Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının (Y Kuşağı) ve 8. Sınıf Öğrencilerinin (Z Kuşağı) 21. Yüzyıl Becerilerine Bakışı*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Tanör, B. (2000). *Türkiye Tarihi 5. Cilt Bugünkü Türkiye*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Taş, H. Y. ve Kaçar, S. (2019). X, Y ve Z Kuşağı Çalışanlarının Yönetim Tarzları ve Bir İşletme Örneği. *OPUS Uluslararası toplum Araştırmaları Dergisi*. 11(18), 645-675.
- Taşkın, Y. (2014). *Siyaset*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tatar, T. (1997). *Siyaset Sosyolojisi*. İstanbul: Turan Yayıncılık.
- Taylor, M. K. (2018). Xennials: a Microgeneration in the Workplace, *Industrial and Commercial Training*. 50(3), 136-147.
- Tekeli, İ. (2012). *Türkiye İçin STK'lar ve Katılımcı Demokrasi Yazıları*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. (2018). *Katılımcı Demokrasi, Sivil Ağlar ve Sivil Toplum Kuruluşları*. İstanbul: SDD-Sosyal Demokrasi Derneği Yayınevi.
- Tekkanat, S. S. ve Mermer, H. (2018). Bir Planlama Sorunsalı Olarak Bölgelerarası Dengesizlik: Türkiye Örneği. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. (10)4, 91-106.
- Thomas, J. C. (1995). *Public Participation in Public Decisions: New Skills and Strategies For Public Managers*. San Francisco: Jossey-Bass Publishing.
- Tilly, C. (2007). *Demokrasi*. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Timney, M. M. (1998). *Overcoming Administrative Barriers to Citizen Participation: Citizens As Partners Not Adversaries*. (Ed: C. S. King ve C. Stivers). Government is Us: Public Administration in an Anti-Government Era Thousands Oaks içinde. Sage Publications, 80-100.
- Tong, J. (2003). The Gender Gap in Political Culture and Participation in China. *Communist and Post-Communist Studies*. (36), 131-150.

- Topbaş, H. (2009). *David Easton'un Siyasal Sistem Teorisi Bağlamında Türkiye'de Siyasal İletişim ve Siyasal Katılma Erzurum Seçmeni Üzerine Bir Araştırma*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Tuncer, H. (2023). *Türkiye'deki X, Y, Z Kuşaklarının Siyasal İletişim ve Siyasal Katılım Örüntülerinin Karşılaştırmalı Analizi*. Bahçeşehir Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Reklamcılık ve Halkla İlişkiler Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Turner, B. S. (1990). Outline of a Theory Of Citizenship. *Sociology*. 24(2), 189-217.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. Kanun No: 334, Kabul Tarihi: 09.07.1961.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), tuik.gov.tr (Erişim Tarihi: 017.02.2024).
- Ulubey, Ö. (2015). *Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Programının Yaratıcı Drama ve Diğer Etkileşimli Öğretim Yöntemleri İle Uygulanmasının Akademik Başarıya ve Demokratik Değerlere Bağlılığa Etkisi*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Programları Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Uluç, A. V. (2007). *Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Toplumsal ve Siyasal Yapısı Mardin Örneği'nde Siyasal Katılım*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı: Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Urhan, V. (2016). Siyaset Felsefesi Bağlamında Devlet, Hükümet ve Bürokrasi. *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)*. (22), 1-14.
- Usta, S. ve Akıncı, A. (2020). Kamu Yönetiminde Şeffaflık ve Bilgi Edinme Hakkı: Türkiye ve Almanya Üzerinden Karşılaştırmalı Bir İnceleme. *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*. 6(39), 2533-2553.
- Usta, S. ve Dilber, F. (2020). Gençlerin Siyasal Katılımlarında Partiler Arası Seçim İttifakının Rolü: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi'nde Bir Araştırma. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 6(3), 938-957.
- Uysal, B. (1984). *Siyasal Katılma ve Katılma Davranışına Ailenin Etkisi*. Ankara: TODAİE.
- Ünal, M. (2017). *Y ve Z kuşaklarının Yönetimi*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Ünal, S. (2018). Düşük Maliyetli Alternatif Siyasal Katılım Biçimi: 90 Sonrası Genç Kuşağın Siyasal Kayıtsızlığı Mit mi Gerçek mi?. *TESAM Akademi Dergisi*. 5(2), 249-296.
- Üstel, F. (1999). *Yurttaşlık ve Demokrasi*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Üstel, F. (2004). *Makbul Vatandaşın Peşinde*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Varlık, F. (2022). *Sosyal Medyanın Siyasal Katılım Davranışına Etkisi: X, Y ve Z Kuşakları Üzerine Bir İnceleme*. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Varlık, F. ve Erendag Sümer, F. (2022). Sosyal Medyanın Siyasal Katılım Davranışına Etkisi: X, Y ve Z Kuşakları Üzerine Bir İnceleme. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi* (e-gifder). 10 (2), 984-1018.
- Wagenaar, H. (2014). "The Agonistic Experience: Informality, Hegemony and the Prospects for Democratic Governance," *Practices of Freedom; Decentred Governance, Conflict and Democratic Participation*, (Ed. Steven Griggs, Aletta J. Norval, Hendrik Wagenaar), Cambridge, Cambridge University Press, 217-245.
- Weber, M. (1968). *Economy and Society*. New York: Bedminster Press.
- White, O. F. ve C. J. McSwain (1993). The Semiotic Way of Knowing and Public Administration. *Administrative Theory and Praxis* 15(1), 18- 35.
- Wilcox, D. (1994). *Guide to Effective Participation*. Brighton: Delta Press.
- Williams K. C., & Page, R. A. (2011). Marketing to the Generations. *Journal of Behavioral Studies in Business*, 1-17.
- Wolff, R. (2003). Marksizm ve Demokrasi. *Praksis Dergisi*.
- Yalçın, A. (1983). *İktisadi Doktrinler ve Sistemler Tarihi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Yalçındağ, S. (1995). Saydam ve Dürüst Belediyecilik. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*. (4)1, 15-29.
- Yaman, F. T. (2018). Katılımcı Demokrasi: Kapsam ve Unsurlar. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 6(2), 136-160.
- Yatkin, A. (2002). Türkiye’de Demokratikleşme ve Yerel Yönetimler. *Yerel Yönetim ve Denetim Dergisi*. 7(6), 3-12.
- Yayla, A. (1998). *Siyaset Teorisine Giriş*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Yayla, A. (2015). *Siyaset Bilimi*. Ankara: Adres Yayınları.
- Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2004). *SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yelkikalan, N.; Akatay, A.; Altın, E. (2010). Yeni Girişimcilik Modeli ve Yeni Nesil Girişimci Profili: İnternet Girişimciliği ve Y, M, Z Kuşağı Girişimci. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. (10)20, 489-506.

- Yeniçıktı, N. T. (2014), İletişimsel Eylem ve Facebook: Gezi Parkı Olaylarında Sosyal Medyanın Gücü. *Selçuk İletişim*. (8)2, 263-284.
- Yeşilçayır, C. (2014). Thomas Hobbes'un Geleneksel Siyaset Felsefesine Karşı Çıkışı. *Mavi Atlas GŞÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi*. (2), 62-72.
- Yıldırım, C. (2018). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Demokratik Vatandaşlık Tutumlarının Resmi ve Örtük Program Açısından İncelenmesi*. T.C. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Yıldız, D.; Uzunsakal, E. (2018). Alan Araştırmalarında Güvenilirlik Testlerinin Karşılaştırılması ve Tarımsal Veriler Üzerine Bir Uygulama. *Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi*. 2(1), 14-28.
- Yolcu, T. (2019). Türkiye'de Siyasal Kültür ve Siyasal Liderlik Anlayışının Temelleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 12(1), 93-106.
- Yücekök, A. (1983). *Siyaset Sosyolojisi Açısından Türkiye'de Parlamentonun Evrimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi SBF Yayınları.
- Yüksekbilgili, Z. (2013). Türk Tipi Y kuşağı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 12(45), 342-353.
- Zemke, R., Raines, C., & Filipczak, B. (2000). *Generations at work: Managing the class of Veterans, Boomers, X-ers, and Nexters in your workplace*. New York: Amacon.
- Zengin, M. A. (2019). Katılımcı Demokrasinin Vasıtaları ve Bu Vasıtalardan Referandumun Çevre Hakkına Olan Etkileri. *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*. (2), 23-54.
- Zeyrekli Yaş, S. (2017). *Siyasete Katılma Biçimi Olarak Toplumsal Hareketler*. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.

EK

Ek-1: Anket Formu

GENEL BİLGİLER

1. Doğum Yılıınız?

2. Cinsiyetiniz?

1 ☐ Kadın

2 ☐ Erkek

3. Eğitim Durumunuz?

1 ☐ Lise ve öncesi

2 ☐ Ön lisans

3 ☐ Lisans

4 ☐ Lisansüstü

4. Medeni Durumunuz?

1 ☐ Evli

2 ☐ Bekâr

5. Mesleğiniz?

1 ☐ Üst yönetici (Daire Başkanı, Sekreter, Müdür vs.)

2 ☐ Kamu personeli (Uzman, şef, tekniker/teknisyen, mühendis, memur, öğretmen, vs.)

3 ☐ Akademisyen

4 ☐ Emekli

5 ☐ Diğer.....

6. Yaşadığınız bölge/şehir neresidir?

1 ☐ TR52 (Konya-Karaman)

2 ☐ TRC3 (Batman-Mardin-Şırnak-Siirt)

7. Yaşadığınız yer neresidir?

1 ☐ Kırsal alan

2 ☐ Kentsel alan

8. Aşağıda yer alan kavramlardan hangisini benimsiyorsunuz? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

- 1 ☐ Muhafazakâr
2 ☐ Sosyal Demokrat
3 ☐ Laik
4 ☐ Sosyalist
5 ☐ Milliyetçi
6 ☐ Liberal
7 ☐ Dindar
8 ☐ Hiç biri
9 ☐ Diğer.....

9. Herhangi bir siyasal parti üyesi misiniz?

- 1 ☐ Evet
2 ☐ Hayır

10. Herhangi bir sivil toplum kuruluşuna üye misiniz?

- 1 ☐ Evet
2 ☐ Hayır

11. Sizce Türkiye'nin en büyük ilk 3 sorunu nedir?

1. Sorun	2. Sorun	3. Sorun
1 ☐ Eğitim	1 ☐ Eğitim	1 ☐ Eğitim
2 ☐ Ekonomik Sorunlar	2 ☐ Ekonomik Sorunlar	2 ☐ Ekonomik Sorunlar
3 ☐ Siyasal İstikrarsızlık	3 ☐ Siyasal İstikrarsızlık	3 ☐ Siyasal İstikrarsızlık
4 ☐ Mülteciler/Göçmenler	4 ☐ Mülteciler/Göçmenler	4 ☐ Mülteciler/Göçmenler
5 ☐ Terör	5 ☐ Terör	5 ☐ Terör
6 ☐ Hak ve özgürlüklerin ihlali	6 ☐ Hak ve özgürlüklerin ihlali	6 ☐ Hak ve özgürlüklerin ihlali

12. Siyasi düşüncelerinizin oluşmasında etkili olan faktörler nelerdir?

1. Faktör	2. Faktör	3. Faktör
1 ☐ Ailem ve akraba	1 ☐ Ailem ve akraba	1 ☐ Ailem ve akraba
2 ☐ Eğitim	2 ☐ Eğitim	2 ☐ Eğitim
3 ☐ Okuduğum kitaplar	3 ☐ Okuduğum kitaplar	3 ☐ Okuduğum kitaplar
4 ☐ Arkadaş çevresi	4 ☐ Arkadaş çevresi	4 ☐ Arkadaş çevresi
5 ☐ Kitle iletişim araçları	5 ☐ Kitle iletişim araçları	5 ☐ Kitle iletişim araçları
6 ☐ Diğer etmenler	6 ☐ Diğer etmenler	6 ☐ Diğer etmenler

SİYASAL KATILIM ÖLÇEĞİ	Kesinlikle Katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsızım (3)	Katılıyorum (4)	Kesinlikle Katılıyorum (5)
Siyasi Yaşam					
13. Siyasi partinin simgelerini-işaretlerini takarım-kullanırım.					
14. Siyasi partilerde gönüllü bir şekilde çalışırım.					
15. Destek verdiğim siyasilerin-siyasi partilerin yönetime gelmesi için çalışırım.					
16. Çevremdeki insanlarla siyasi konularda anlaşmazlığa düştüğüm olur.					
17. Vatandaşlar siyasette-yönetimde aktif bir şekilde yer almaktadır.					
18. Vatandaşlar, seçtiği temsilcileri duruma göre azletme hakkına sahip olmalıdır.					
19. Vatandaşlar, siyasilerin ve siyasi partilerin programları belirlenirken bu sürece dâhildirler.					
20. Vatandaşların, siyasette temsilcilerin belirlenmesi aşamasında fikirleri alınmaktadır.					
21. Gerçek bir demokrasi için halkın doğrudan katılımı şarttır.					
22. Vatandaşlar için seçme-seçilme hakkı demokrasi açısından yeterli düzeydedir.					
23. Demokrasi için temsilcilere vekâlet vermek yeterlidir.					
24. Yakın çevremle siyasal-yönetimsel konuları tartışırım.					
25. Hükümetin-yönetimin ülke politikalarını-hizmetlerini tartışırım.					
26. Kamusal düzen ve yönetimle ilgili konularda sesimi duyururum-duyurmaya çalışırım.					
Siyasi Bilinç					
27. Ulusal ve uluslararası siyasetteki gelişmelerden haberdarım.					
28. Kadınlar da erkekler kadar siyasette etkili ve başarılı olabilirler.					
29. Haberleri veya siyasal-güncel olaylarla ilgili programları-içerikleri takip ederim.					
30. Yaşadığım kentle ilgili hizmetlerde yerel yönetimler merkezi yönetimden daha etkilidir.					
31. Günümüzde siyasetin-siyasal katılımın yapıldığı yöntemler-araçlar günceldir.					
32. İletişim teknolojileri ve internet, siyasal kararlar-kamu politikaları için kullanılabilir.					
33. Ülkemizde internet üzerinden doğrudan demokrasi uygulanabilir.					
34. Günümüzde doğrudan demokrasinin uygulanması imkânsızdır.					
35. Demokrasinin korunması vatandaşlık görevidir.					
36. Siyasi yaşamda farklı partilerin olması demokrasi için gereklidir.					
Sivil Hak Bilinci					
37. Vatandaşlar kendi düşüncelerini açık bir şekilde söyleyebilmelidir.					
38. Bir vatandaş olarak sorumluluklarımı-haklarımı biliyorum.					
39. Herhangi bir haksızlığa uğradığımda hakkımı yasal yollardan ararım.					
40. Ülkedeki birçok alanda kadınlar ve erkekler aynı haklara sahiptir.					
41. Çevremdeki insanlarla kentin siyasi-idari olayları-gelişmeleri konuşurum.					
Sivil Tepki ve Protesto					
42. Ülkenin siyasal-toplumsal sorunlarıyla ilgilenirim.					
43. Toplumsal-sivil organizasyonlara katkı sağlayabilecek kadar yeterliyim.					
44. Kent içi hizmetlerde yerel otoritelerle iletişime geçerim.					
45. Toplum olarak yabancı marka ve ürünlere karşı olan protestolara katılırım.					
46. Sivil toplum kuruluşları tarafından gerçekleştirilen imza kampanyalarına katılırım.					
47. Sivil toplum kuruluşları vatandaşların hakları için çalışmaktadır.					
48. Kentteki yasal bir gösteriye veya yürüyüşe rahatça katılabilirim.					
49. Yerel veya ulusal düzeyde haksız gördüğüm bir politikayı-işlemi protesto ederim.					
50. Bireylerin haklarını savunmaları bir yurttaşlık vazifesidir.					

DEMOKRATİK VATANDAŞLIK TUTUM ÖLÇEĞİ	Kesinlikle Katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsızım (3)	Katılıyorum (4)	Kesinlikle Katılıyorum (5)
Temel Demokrasi Kültürü					
51. Farklı inançlara sahip olan insanlarla karşılaştığımda ön yargılı olurum.					
52. Farklı etnik kökenden insanlarla karşılaştığımda ön yargılı olurum.					
53. Siyasi liderler tanıdıkları insanlara ayrıcalık tanımalıdır.					
54. Vatandaşlar, yaşadıkları ülkenin yönetimi-iktidarı yanlış kararlar alsa da desteklemelidir.					
55. Maddi gücü fazla olanlar, diğer vatandaşlardan fazla siyasi güce sahip olmalıdır.					
56. Kadınlar politikaya girmemelidir.					
57. Hukuk sistemi siyasetten etkilenmemelidir.					
Demokratik Haklar ve Eşitlik					
58. Toplumda bütün vatandaşlar eşit haklara sahiptir.					
59. Kadınlar ve erkekler her alanda eşittir.					
60. Bütün vatandaşlar düşünce, kanaat ve ifade özgürlüğünü kullanmada eşittir.					
Görev ve Sorumluluklar					
61. Her vatandaş kendi kültürünü koruyup ulusal kimliğe katkı yapmalıdır.					
62. Her vatandaş kültürel mirası korumakla yükümlüdür.					
63. Her vatandaş hem kendisi hem de toplum için sorumluluk almalıdır.					
64. Her vatandaş toplumsal hizmetlerde-işlerde gönüllü olarak çalışmalıdır.					
65. Her vatandaş yasalara ve toplumsal kurallara uymalıdır.					
66. Her vatandaş kendisini ilgilendiren kararlara katılmalıdır.					
Demokratik Katılımcılık					
67. Her vatandaş insan haklarını iyileştirmek ve korumak için toplumsal faaliyetlere katılmalıdır.					
68. Her vatandaş çevreyi korumak-geliştirmek için çevresel faaliyetlere katılmalıdır.					
69. Her vatandaş yönetimin aldığı kararlara-yürüttüğü politikalara yönelik yasal protestolara katılmalıdır.					
70. Devletin bütün vatandaşlara iş olanakları sunma sorumluluğu bulunmaktadır.					
Küresel Vatandaşlık					
71. Uluslararası olayları-gelişmeleri takip ederim.					
72. Vatandaşlık sorumluluklarını öğrenmek için toplumsal hizmetlerde görev alırım.					
73. Toplumsal alandaki demokratik faaliyetlere aktif olarak katılırım.					
74. Diğer ülkelerdeki insanlarla ve kültürlerle çeşitli yollarla iletişim kurarım.					
75. Farklı ülkelerdeki insanlarla çeşitli gruplara katılırım.					
Vatandaşlık Değerleri					
76. Başka ülkelerden de olsa diğer insanlarla (empati) duygudaşlık yapabilirim.					
77. Çeşitli düşüncelere karşı hoşgörülü olurum.					
78. Farklı anadile sahip insanların kendi dilini konuşmasına saygı gösteririm.					
79. Etnik kültürel değerleri-farklılıkları zenginlik olarak görürüm.					
80. Ulus vatandaşlığına nazaran kendimi dünya vatandaşı olarak tanımlarım.					

Ek-2: Ölçek Kullanım İzinleri

The screenshot shows the KÜM (Konya University) email interface. The top navigation bar includes 'Posta', 'Kişiler', 'Takvim', 'Görevler', 'Evrak Çantası', and 'Tercihler'. The left sidebar shows 'Posta Klasörleri' (Gelen Kutusu, Gönderilenler, Taslaklar (4), İstenmeyen Posta, Çöp Kutusu, Comments, Aramalar, Etiketler) and 'Zimbra uygulamaları' (Yahoo! Emoticons, WebEx, Arşivle). The main content area displays an email titled 'Re: ölçek kullanım izni hk.' from 'cengiz yıldırım' to 'ali tosun'. The email body contains the following text:

Mehrabalar değerli hocam,
Mailinizi yeni gördüm. Çalışmalarınıza katkı sunabilme düşüncesi beni onure etti. Tabiki "Demokratik Vatandaşlık Tutum Ölçeği" ni çalışmalarınızda kullanabilirsiniz. Yardım edebileceğim hususlarda iletişime geçerseniz sevinirim. İyi çalışmalar dilerim.

7 Eyl 2022 Çar 08:40 tarihinde ali tosun şunu yazdı:
İyi günler dilerim cengiz hocam. karamanoğlu mehmetbey üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü siyaset bilimi ve kamu yönetimi doktora öğrencisiyim. doktora tezinizde kullandığınız "demokratik vatandaşlık tutum ölçeği"nizi uygun görürseniz doktora tezimde kullanmak istiyorum. sadece size bu mailden ulaşabildim maalesef. mailime kısa zamanda dönerseniz sevinirim. kolaylıklar dilerim.

ali tosun

KMÜ

Ara

Ali TOSUN

Posta

Kişiler

Takvim

Görevler

Evrak Çantası

Terahler

Yeni Mesaj

Yanıtla

Tümüne Yanıt Ver

İlet

Arşivle

Sil

İstenmeyen Posta

İşlemler

3 mesaj

Daha Fazla Oku

Görüntüle

Posta Klasörleri

Gelen Kutusu (1)

Gönderilenler

Tasdiklar (5)

İstenmeyen Posta

Çöp Kutusu

Comments

Aramalar

Etiketler

Zimbra uygulamakları

Yahoo! Emoticons

WebEx

Arşivle

Kimden

Konu

Klasör

Boyut

Alındı

Ali Altun

Riz: Ölçek kullanımı izni - Merhaba Ali bey KVK ölçeğini kullanmanızda bir sakınca yok. Ölçek analizleri için <http://dx.doi.org/10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi>

Gelen Kutusu

637 KB

1046

Kıvıncık formu.pdf (423.8 KB)

[İndir](#)

[Evrak Çantası](#)

[Kaldır](#)

Tüm ekleri indir

Tüm ekleri kaldır

Kıvıncık formu.docx (33.8 KB)

[İndir](#)

[Evrak Çantası](#)

[Kaldır](#)

Tüm ekleri indir

Tüm ekleri kaldır

Merhaba Ali bey

KVK ölçeğini kullanmanızda bir sakınca yok. Ölçek analizleri için <http://dx.doi.org/10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi> 19.12.1219 kaynağını kullanabilirsiniz. Ayrıca doktora tezinden de faydalanabilirsiniz . Kolaylıklar dilerim....

Öğr. Gör. Dr. Atilla ALTUN

On Wednesday, September 7, 2022 at 09:51:59 AM GMT+3, ali.tosun wrote:

İyi günler dilerim atilla hocam. karamanoğlu mehtembey üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü siyaset bilimi ve kamu yönetimi doktora öğrencisiyim. doktora tezinizde kullandığınız **"kent vatandaşlığı katılım ölçeği"**nizi uygun görürseniz doktora tezimde kullanmak istiyorum. malime kısa zamanda dönerseniz sevinirim. kolaylıklar dilerim.

ali.tosun

Yeni Kişi Ekle

Görüntüle

Ek-3: Etik Kurul Onayı

Elektronik Belge ve Sayısı: 24.11.2022-101526

T.C.
KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL ve BEŞERİ BİLİMLER
BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİK KURULU KARARLARI

Toplantı Tarihi	Toplantı Sayısı	Karar Sayısı
09.11.2022	07	152-181

24.11.2022

Üniversitemiz Bilimsel Araştırma Yayın Etik Kurulu Prof. Dr. İbrahim COŞKUN başkanlığında 09.11.2022 günü saat 10.00'de toplanarak aşağıdaki kararı almıştır.

KARAR 07-2022/179. Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Doktora öğrencisi Ali TOSUN'un, Doç. Dr. Fatma OKUR ÇAKICI danışmanlığında çalışacağı **"Siyasal Katılım ve Demokratik Vatandaşlık Olgusunun Y ve Z Kuşağı Açısından Değerlendirilmesine Yönelik Karşılaştırmalı Bir Analiz: Karaman Araştırması"** başlıklı çalışmaya ait uygulayacakları yönteme ilişkin gerekli izinlerin alınması kaydıyla fikri, hukuki ve telif hakları bakımından sorumluluğu başvuran kişiye ait olmak üzere etik olarak uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

(e-imza)
Prof. Dr. İbrahim COŞKUN
Başkan

(e-imza)
Prof. Dr. Ercan OKTAY
Üye

(e-imza)
Prof. Dr. Mehmet MERCAN
Üye

(e-imza)
Prof. Dr. Mehmet KURT
Üye

(e-imza)
Prof. Dr. Özlem SADİ
Üye

(e-imza)
Prof. Dr. Murat TEKİN
Üye

(e-imza)
Prof. Dr. Osman ÇEVİK
Üye

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

254

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyadı: Ali TOSUN	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Pamukkale Üniversitesi
Fakülte	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Bölümü	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Yüksek Lisans	
Üniversite	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi-Selçuk Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı	Kamu Yönetimi
Doktora	
Üniversite	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Makale ve Bildiriler	